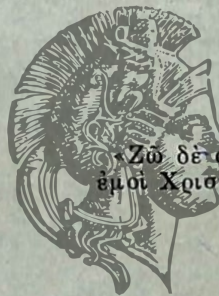

ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΙΕΡΙΣΣΟΥ ΚΑΙ ΑΓΙΟΥ ΟΡΟΥΣ
ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΗΘΙΚΗ

«Ζῶ δὲ οὐκέτι ἐγώ, ὅτι δεῖ ἐν
ἐμοὶ Χριστός» (Γαλ. 2, 20)

1937

ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΙΕΡΙΣΣΟΥ ΚΑΙ ΑΓΙΟΥ ΘΡΟΥΣ
ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ

*Κα
Ανδρεα Σκερτζι*

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΗΘΙΚΗ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

«Ζῶ δὲ οὐκέτι ἐγώ, ζῇ δὲ ἐν
ἐμοὶ Χριστός» (Γαλ. 2, 20)

ΕΝ ΜΕΤ. ΠΑΝΑΓΙΑ
1937

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΗΘΙΚΗ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Αἱ πράξεις τοῦ ἀνθρώπου δὲν εἶναι ἀδιάφοροι, ἀλλ' ὑποβάλλονται εἰς κρίσιν· αἱ μὲν κρίνονται ὡς ἀγαθαὶ καὶ ἐπιδοκιμάζονται, αἱ δὲ κρίνονται ὡς κακαὶ καὶ ἀποδοκιμάζονται.

Ἡ ἐπιστήμη τῆς ἠθικῆς ζητεῖ: 1) τί ἐστὶ τὸ ἀγαθόν, 2) ποῖα εἶναι τὰ ἐλατήρια τῶν ἀγαθῶν καὶ κακῶν πράξεων καὶ 3) ὁρίζει ποῖα εἶναι αἱ ἀγαθαὶ καὶ κακαὶ πράξεις συμφωνῶς μετὰ τὸν ὁρισμὸν τοῦ ἀγαθοῦ.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΑΓΑΘΟΥ.

Κεφ. Α'. Τὸ ἀγαθὸν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἑλλήσιν.

1). Τὸ ἀγαθὸν κατὰ τὸν Σωκράτη.

Πρὸ τῶν Σοφιστῶν τὸ ἀγαθὸν ὠρίζετο ὑπὸ τοῦ ἔθους. Ἀγαθὸς ἐθεωρεῖτο ὁ ὑπακούων εἰς τὸ ἔθος, εἰς τὸ ἐκ παραδόσεως θεωρούμενον ἀγαθόν. Οἱ Σοφισταὶ ἐζήτησαν νὰ χειραφετήσωσι τὸν ἄνθρωπον ἐκ τῆς δουλείας ταύτης. Ὁ ἄνθρωπος φθάσας εἰς τὴν ἐφηβικὴν ἡλικίαν ἐρωτᾷ, ὡς καὶ ὁ ἐφηβος τῆς σήμε-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ρον, τί είναι αὐτό τὸ ΜΗ, τὸ ὁποῖον μὲ ἐμποδίζει νὰ ἱκανοποιήσω τὰς φυσικὰς ὁρμάς μου. Οἱ σοφισταὶ ἐδίδαξαν: « μέτρον πάντων ἄνθρωπος ». Ἀληθὲς δι' ἕκαστον εἶναι ὅ,τι αὐτὸς νομίζει ἀληθές· ἀγαθὸν εἶναι ὅ,τι αὐτὸς νομίζει ἀγαθόν. Ἀγαθὸς ἄνθρωπος ὁ ἀκολουθῶν τὰς φυσικὰς ὁρμάς. Αὐτὸς δὲν εἶναι δοῦλος, ἀλλ' ἀνεξάρτητος καὶ αὐτόνομος.

Κατὰ τῆς διδασκαλίας ταύτης τῶν σοφιστῶν ἐδίδαξεν ὁ Σωκράτης ὅτι ναί, μέτρον πάντων ἄνθρωπος, ὅχι ὁμως τὸ ἄτομον, ἀλλ' οἱ ἄνθρωποι ὅλοι ὁμοῦ, ἢ τοῦλάχιστον οἱ περισσότεροι. Κατὰ τὸν Σωκράτην ὑπάρχει ἀληθὲς ἀντικειμενικὸν ἥτοι ἀνεξάρτητον τῆς γνώμης τοῦ ατόμου καὶ τοῦτο εἶναι ἡ κρίσις τῶν πολλῶν καὶ δὴ τῶν ἐπαιόντων. Ἐπομένως ὑπάρχει καὶ ἀγαθὸν ἀντικειμενικόν, τὸ ἀγαθὸν τὸ θεωρούμενον ἀγαθὸν ὑπὸ τῶν πολλῶν ἥτοι τὸ ὀρεζόμενον ὑπὸ τῆς κοινῆς συνειδήσεως. Διὰ τοῦτο διὰ τῆς μαιευτικῆς συνδιαλεγόμενος μετὰ τῶν ἀνθρώπων, ἐζητεῖ νὰ ἐξαγάγῃ ἐκ τοῦ βάρους τῆς συνειδήσεώς των καὶ νὰ ὀρίσῃ τὸ ἀντικειμενικῶς ἀγαθὸν τὸ ἐν τῇ συνειδήσει πάντων ὑπάρχον.

Διὰ τῆς ἐνεργείας του ταύτης, ἣν ἐθεώρει ὡς ὑπηρεσίαν τῷ Θεῷ, ἐζητεῖ νὰ στηρίξῃ τὸ ἐκ παραδόσεως θεωρούμενον ἀγαθὸν ὡς ἔχον τὴν βᾶσιν του ἐν αὐτῇ τῇ συνειδήσει.

Ὁ ἀκολουθῶν τὴν παραγγελίαν τοῦ Θεοῦ « γνῶθι σαυτόν » τὴν ἐν τῷ μετώπῳ τοῦ ἐν Δελφοῖς Ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ γνωρίσας ἑαυτόν, ἥτοι τὴν ἐν τῇ συνειδήσει του ὑπάρχουσαν γνῶσιν τοῦ ἀγαθοῦ, δὲν δύναται νὰ εἶναι κακός (οὐδεὶς ἐκὼν κακός, ἀλλ' ἐξ ἀμαθείας), διότι οὐδεὶς δύναται νὰ πράττῃ ἐναντίον τῆς ἐσωτερικῆς αὐτοῦ φύσεως. Πρακτικῶς ὑπεστήρι-

ξε τὸ ἐκ παραδόσεως ἀγαθὸν παριστῶν αὐτὸ ὡς ὠφέλιμον εἰς τὸν ἄνθρωπον. (πρβλ. ἀπομν. Ξενοφ.)

2). Τὸ ἀγαθὸν κατὰ Πλάτωνα.

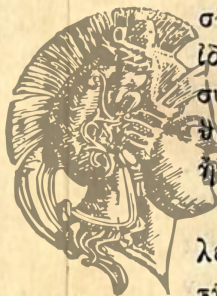
Κατὰ τὸν Πλάτωνα δύο κόσμοι ὑπάρχουσιν ὁ αἰσθητὸς καὶ ὁ νοητός. Ὁ νοητὸς περιέχει ὅλας τὰς ιδέας ἥτοι τοὺς τύπους ὄλων τῶν ὄντων τῶν ὑπαρχόντων εἰς τὸν αἰσθητὸν κόσμον. Ὁ αἰσθητὸς κόσμος ἐγινε κατ' ἀπομίμησιν τοῦ νοητοῦ. Ἐν τῷ αἰσθητῷ κόσμῳ ἀπετυπώθη ὁ νοητός. Πρὸ τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου ὑπῆρχεν ἡ ιδέα πρόβατον ἐν τῷ νοητῷ κόσμῳ, καθ' ἣν ἐγένετο τὸ αἰσθητὸν πρόβατον. Ἐκαστον αἰσθητὸν ὄν εἶναι ἀγαθὸν καθ' ὅσον συμφωνεῖ μετὰ τὴν ιδέαν του. Καὶ ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἀγαθὸς καθ' ὅσον συμφωνεῖ πρὸς τὴν ιδέαν ἄνθρωπος, πρὸς τὸν αὐτοἰσθάνθρωπον. Τὸ ἀγαθὸν κατὰ τὸν Πλάτωνα εἶναι ἀρετὴ ἥτοι κατὰστασις σύμφωνος πρὸς τὴν ιδέαν αὐτοῦ.

Καὶ κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη τὸ ἀγαθὸν εἶναι ἡ τελειότης τῆς ἰδιαζούσης τῷ ἀνθρώπῳ ἐνεργείας ἥτοι τῆς συμφώνου πρὸς τὴν ιδέαν αὐτοῦ ἐνεργείας.

3). Τὸ ἀγαθὸν κατὰ τοὺς Στωϊκοὺς.

Κατὰ τοὺς Στωϊκοὺς Θεὸς καὶ κόσμος ταυτίζονται (πανθεϊσμός). Τὰ ὄντα τοῦ κόσμου εἶναι αἱ ποικίλαι μορφαί, ὑπὸ τὰς ὁποίας ἐκφαίνεται τὸ ἐν ὄν ὁ Θεός. Εἶναι ὁ Θεὸς ἡ ψυχὴ τοῦ κόσμου, ὁ νοῦς ὁ περιέχων τὸν νοητὸν κόσμον τοῦ Πλάτωνος, τὸ σύνολον τῶν ιδεῶν ἢ, ὡς ἔλεγον οἱ Στωϊκοί, τῶν λόγων τῶν ὄντων, ἐνοικῶν εἰς τὰ ὄντα καὶ παράγων αὐτά. Οἱ λόγοι οὗτοι εἶναι δυνάμεις δημιουργικαὶ πηγάζουσιν ἐκ τῆς μιᾶς δυνάμεως τῆς Θεότητος, εἶναι βουλήσεις τοῦ Θεοῦ.

Διὰ ταῦτα κατὰ τοὺς Στωϊκοὺς τὸ ἀγαθὸν εἶναι

ἡ ζῳὴ ἡ σύμφωνος μὲ τὴν φύσιν, δηλ. μὲ τὸν λόγον, τὸν νόμον τοῦ ἀνθρώπου, τὴν βούλησιν τοῦ Θεοῦ.

Κατὰ τὰ ἀνωτέρω κατὰ τοὺς Ἑλληνας φιλοσόφους τὸ ἀγαθὸν εἶναι ἀρετὴ, δηλ. κατὰστασις ἀρμόζουσα εἰς τὸν ἀνθρώπον, ὡς φυσικὴ του κατὰστασις.

Κεφ. Β'. Τὸ ἀγαθὸν παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις.

1). Τὸ ἀγαθὸν εἶναι βούλησις τοῦ Θεοῦ, δηλ. ξένη βούλησις ἐπιβαλλομένη εἰς τὸν ἀνθρώπον. Τὸ ἀγαθὸν εἶναι ἐντολὴ ἢ νόμος. Τὸ ἀγαθὸν εἶναι καθήκον, ὁ Ἰουδαϊκὸς νόμος περιελάμβανε κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Χριστοῦ 613 διατάξεις. Ὁ ἐκτελὼν τὸν νόμον, ὁ πιστὸς δοῦλος τοῦ Κυρίου ἀμείβεται, ὁ παραβάτης τοῦ Νόμου, ὁ ἀμαρτωλὸς, ὁ πονηρὸς δοῦλος τιμωρεῖται. Ἡ ἀμοιβὴ καὶ ἡ τιμωρία γίνεται εἰς τὸν αἰῶνα. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Χριστοῦ οἱ Ἰουδαῖοι περιέμενον κρίσιν μεγάλην τοῦ Θεοῦ, καθ' ἣν οἱ μὲν ἀγαθοὶ θὰ εἰσέρχοντο εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ἰδρυθησομένην ἐπὶ τῆς γῆς, οἱ δὲ κακοὶ θὰ κατεστρέφοντο. (Ματθ. 3, 10—13 καὶ 25, 31—46).

Κεφ. Γ'. Σύστασις τοῦ ἀνθρώπου.

1). Ὁ ἄνθρωπος φυσικὸν ὄν.

Ὁ ἄνθρωπος εἶναι φυσικὸν ὄν κοινὴν ἔχον μετὰ τῶν ἄλλων ὄντων τὴν ὁρμὴν πρὸς συντήρησιν καὶ διαίωσιν τοῦ εἶδους. Ἐνεκα ταύτης ἀπώθει τὸ ἄλγος καὶ ζητεῖ τὴν ἡδονήν. Ἡ ἄλγος αὐτῇ ὁρμῇ ἐκδηλοῦται ὡς 1) ἀκρασία, 2) ὑπερηφάνεια, 3) μῖσος, 4) φθόνος, 5) ἀπληστία (πλεονεξία—φιλαργυρία), 6) δειλία, 7) νωθρότης. Ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος εἶναι περισσότερον ἢ

μόνον φυσικὸν ὄν.

2). Ὁ ἄνθρωπος λογικὸν ὄν.

Ἐκ τοῦ ἐμφύτου ἔρωτος τοῦ εἰδέναι καὶ διὰ τοῦ λόγου γνωρίζει τὴν φύσιν καὶ παρήγαγε τὴν ἐπιστήμην. Διὰ τῆς ἐπιστήμης ἦλθεν εἰς συνείδησιν τῆς πνευματικότητός του καὶ τῆς ὑπὲρ τὰ φυσικὰ ὄντα ὑπερσχῆς του. Τὸ ἐγὼ τὸ γινώσκον εἶναι τὸ κέντρον τὸ διευθύνον τὰς παραστάσεις. Τὸ ἐγὼ τοῦτο διακρίνει ἑαυτὸ καὶ ἀπὸ τὰς παραστάσεις, τὸ ἐγὼ τοῦτο ἵσταται ἀπέναντι τῶν παραστάσεων κρῖνον. Ὁ λόγος μὲ τὰς κατηγορίας του, ὡς διδάσκει ὁ Κάντιος, εἶναι ὁ θέτων νόμους καὶ τάξιν εἰς τὸ χάος τῶν φαινομένων, ἅτινα ἔρχονται πρὸς ἡμᾶς διὰ τῶν αἰσθήσεων.

3). Ὁ ἄνθρωπος κοινωνικὸν ὄν.

Ἐκ τῆς ὁρμῆς πρὸς κοινωνίαν μετὰ τῶν ἄλλων προήλθεν ὁ κοινωνικὸς βίος τοῦ ἀνθρώπου. Δὲν προήλθεν οὗτος, ὡς ἐδίδασκεν ὁ Ρουσσώ, ἐκ τινος συμφωνίας τῶν ἀνθρώπων, διότι οἱ ἄνθρωποι εἶδον τὰς ὠφελείας τοῦ κοινωνικοῦ βίου. Οἱ ἄνθρωποι εὐρέθησαν ἔχοντες κοινωνίαν, ὅταν ἠγνόησαν, ὅτι ὁ κοινωνικὸς βίος ἦτο ὠφέλιμος εἰς αὐτούς.

Ἐν τῇ κοινωνικῇ βίῳ παρήγαγεν ὁ ἄνθρωπος ἔθιμα καὶ νόμους (ἔθιμα διὰ τῆς βίαις ἐπιβαλλόμενα) σκοποῦντα τὴν διατήρησιν τῆς κοινωνίας διὰ τῆς εἰρηνικῆς καὶ ἀρμονικῆς συμβιώσεως. Ἡ κοινωνία ἀναγνωρίζει εἰς ἕνα ἕκαστον τὸ δικαίωμα τῆς ἐλευθέρως ἐνεργείας καὶ ἐπιβάλλει διὰ τούτου εἰς τοὺς ἄλλους τὸν σεβασμὸν τοῦ δικαιώματος τούτου τῶν ἄλλων. Ὁ ἄνθρωπος διὰ τῆς ὑποταγῆς εἰς τὰς διατάξεις ταύτας τῆς κοινωνίας λαμβάνει συνείδησιν τῆς ἐλευθερίας του ἥτοι τῆς δυνάμεως, ἣν ἔχει νὰ νικᾷ τὴν φύσιν κατὰ

τὸν φιλόσοφον Λότσε. Δὲν παρασύρεται ὡς τὰ λοιπὰ ὄντα ὑπὸ τῶν ὁρμῶν του, ἀλλὰ προσδιορίζει αὐτὸς ἐ-
αυτὸν κυριαρχῶν τῶν ὁρμῶν του. Ἐκ τῆς συνειδήσε-
ως τῆς ἐλευθερίας του προέρχεται καὶ ἡ εὐθύνη διὰ
τὰς πράξεις του.

Ὁ ἄνθρωπος ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἤλθεν εἰς συνειδη-
σιν δεύτερον ὅτι εἶναι ἡθικὸν ὄν, δηλ. δὲν εἶναι αὐτο-
τελὲς ἄτομον, ἀλλὰ μέλος κοινωνίας, κατ' ἀρχὰς τοῦ
γένους, ἔπειτα τῆς φυλῆς, ἔπειτα τοῦ ἔθνους καὶ τέλος
τῆς ἀνθρωπότητος.

Εἰς τὴν συνειδήσιν, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἀποτελεῖ μέ-
λος τῆς ἀνθρωπότητος, ἐφθασαν πρῶτοι οἱ Στωϊκοί.
Ὁ Διογένης ἔλεγε: « π ᾱ σ α γ ῆ πα τ ρ ί ς ». Ἡ ἰδέα
αὕτη ἐγένετο κοινὴ διὰ τῆς ὑποταγῆς τῶν ἐθνῶν ὑπὸ
τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος. Αἱ κατὰ μέρος νομοθεσίαι τῶν
ἐθνῶν ἔλειψαν καὶ ἐπεκράτησεν ἡ Ρωμαϊκὴ νομοθε-
σία στηριζομένη ἐπὶ τῆς συνειδήσεως ταύτης (οἱ νο-
μοδιδάσκαλοι ἦσαν Στωϊκοί).

4). Ὁ ἄνθρωπος καλαισθητικὸν ὄν.

Ὁ ἄνθρωπος θεωρῶν τὴν φύσιν, εὕρισκει ἐν αὐτῇ
τὸ ὡραῖον καὶ τέρπεται θεωρῶν αὐτό, παριστῶν δὲ διὰ
τῆς τέχνης τὸ ὡραῖον, θεωρεῖ τὰ ἔργα τῆς τέχνης καὶ
χαίρει, αἰσθάνεται εὐχαρίστησιν.

Ἡ διπλὴ σύστασις τοῦ ἀνθρώπου.

Κατὰ τὰ ἀνωτέρω ὁ ἄνθρωπος ἔχει διπλὴν σύ-
στασιν, εἶναι φυσικὸν καὶ πνευματικὸν ὄν. Ὁ Ζωρο-
άστρης ἐξέφρασε τοῦτο διὰ τῆς παραδοχῆς δύο κό-
σμων τοῦ φωτός καὶ τοῦ σκότους καὶ δύο θεῶν τοῦ
Ὠρομάσδου καὶ Ἀρειμανίου, οἵτινες εὕρισκονται εἰς
διηγεκὴ πόλεμον. Ὁ Πλάτων τὸ ἐξέφρασε διὰ τῆς δι-

δασκαλίας του περὶ ὑπάρξεως δύο κόσμων τοῦ νοητοῦ
καὶ τοῦ αἰσθητοῦ. Εἰς τὸν Παῦλον εὕρισκομεν τὴν ἀν-
τίθεσιν σαρκὸς ἢ ψυχῆς ζωῆς (Α' Κορ. 15, 45—47)
καὶ νοῦ ἢ ἔσω ἀνθρώπου (Ρωμ. 7, 22 πρβλ. καὶ 8, 1).

Κεφ. Δ'. Ἡ Θρησκεία.

1). Ἡ ρίζα τῆς Θρησκείας.

Ὁ ἄνθρωπος συναισθανόμενος ἑαυτόν, ὡς πνευ-
ματικὸν ὄν, ζητεῖ τὴν συντήρησιν ἑαυτοῦ ἀπέναντι
τῆς φύσεως, ἐξ ἧς βλέπει ἑαυτὸν ἐξηρητημένον· ζητεῖ
νὰ ἀπαλλαγῇ τῆς ἐξαρτήσεως ταύτης. Ἐκ τῆς τάσε-
ως ταύτης γεννᾶται ἡ Θρησκεία. Διὰ ταύτης πιστεύει
εἰς τὴν ὑπαρξιν Θεοῦ, κειμένου ὑπεράνω τοῦ κόσμου,
κυρίου ὁμοῦ τοῦ κόσμου καὶ θεωρεῖ ἑαυτόν, ὡς πνευ-
ματικὸν ὄν ἀνήκοντα εἰς τὸν κόσμον τοῦ Θεοῦ καὶ
ζητεῖ ἐκ τῆς ἐξαρτήσεώς του ἐκ τοῦ Θεοῦ τὴν συντή-
ρησιν του καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν του ἐκ τῆς φύσεως.

2). Αἱ Θρησκεῖαι.

Εἰς τὴν φυσικὴν Θρησκείαν ὁ Θεὸς εἶναι δύναμις
ἐν τῇ φύσει, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τὴν φύσιν κύριος αὐτῆς.
Ὁ ἄνθρωπος ζητεῖ διὰ τῆς λατρείας τοῦ Θεοῦ τὴν
ἀπαλλαγὴν ἐκ τῶν δεινῶν τοῦ κόσμου. Θεωρῶν τὸν
Θεὸν ὡς αὐθαίρετον Κύριον, ζητεῖ διὰ δώρων νὰ τὸν
καταστήσῃ εὐμενῇ πρὸς αὐτόν.

Ὁ ἱερεὺς, ὁ μεσάζων μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώ-
πων, εἶναι ἐν τῇ φυσικῇ θρησκείᾳ γόης καὶ μάντις.
Ἔργον του εἶναι ἡ μαγεία, διὰ τῆς ὁποίας ζητεῖ νὰ
ἀπομακρύνῃ τὰς κακὰς ἐνεργείας τῶν θεῶν καὶ νὰ
προκαλέσῃ τὴν ἐνέργειαν τῶν ἀγαθῶν θεῶν, τὸ δὲ ἡ
πρόγνωσις τοῦ μέλλοντος.

3). Ἡ λογικὴ Θρησκεία.

Ἐν ταύτῃ ὁ Θεὸς εἶναι ἡ ἀλήθεια. Αὕτη, ἡ ἀσχετῶς χρόνου καὶ τόπου ὑπάρχουσα, ἡ ζητουμένη διὰ τοῦ λογικοῦ, εὐρίσκεται ἐν τῷ Θεῷ. Ὁ Θεὸς εἶναι πάνσοφος, ὁ μόνος σοφὸς ὁ κατέχων τὴν ἀλήθειαν. Ὁ Θεὸς κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην εἶναι ὁ ἑαυτὸν νοῦν. Διὰ τῆς θεωρίας τῆς ἀληθείας ἀπαλλάσσεται ὁ ἄνθρωπος ἐκ τοῦ κόσμου τούτου τοῦ ρέοντος καὶ προσκαίρου. Κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη ζῶν ἀφωσιωμένη εἰς τὰς σωματικὰς ἀπολαύσεις εἶναι ζῶν κτήνους, ζῶν ἡθικὴ εἶναι ζῶν ἀνθρώπου καὶ ζῶν ἀφιερωμένη εἰς τὴν θεωρίαν εἶναι ζῶν θεία. Ὁρος τῆς διὰ τῆς θεωρίας ἀπολυτρώσεως ἡ νέκρωσις τοῦ σώματος, τῶν σωματικῶν ὁρμῶν, ἵνα ἐλεύθερος ὁ νοῦς τῶν ἐνοχλήσεων τῶν ὁρμῶν τούτων ἀπερίσπαστος ζῇ μετὰ τὴν θεωρίαν ἐν τῷ Θεῷ. Ὁ ἱερεὺς ἐν τῇ θρησκείᾳ ταύτῃ εἶναι ὁ φιλόσοφος ὁδηγῶν εἰς τὴν θεωρίαν ταύτην. Τὴν θρησκείαν. Ταύτην εἶχεν ὁ Πλάτων.

4). Ἡ ἡθικὴ Θρησκεία.

Ἐν ταύτῃ ὁ Θεὸς εἶναι ἡ πηγὴ τοῦ ἀγαθοῦ, πάναγθος, καὶ ἐπιβάλλει τοῦτο διὰ τιμωριῶν ἢ δι' ἀμοιβῶν· ὁ ἄνθρωπος λυτροῦται διὰ τῆς ἐκπληρώσεως τοῦ νόμου. Ἡ ἐξιλέωσις γίνεται διὰ τῆς τιμωρίας τοῦ ἢ διὰ πράξεώς· πινος ἢ παθήματος ἐπιβαλλομένου εἰς αὐτὸν πρὸς ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τῆς τιμωρίας (ὡς νὰ φέρῃ τὸ ἀγαλμα τῆς Ἀρτέμιδος ὁ Ὁρέστης . . . . . τὰ ἐπιτίμια ἐν τῇ Καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ).

Ἐν ταύτῃ ὁ μεσάζων ἱερεὺς εἶναι ὁ νομοθέτης καὶ ἐξιλεωτής.

Οἱ μεγάλοι τραγικοὶ ποιηταὶ εἶχον τὴν ἡθικὴν

θρησκείαν παριστάνοντες διὰ τῶν δραμάτων τῶν τὴν ἀφευκτον τιμωρίαν τοῦ κακοῦ. Καὶ οἱ προφηταὶ τοῦ Ἰσραὴλ προεκήρυττον τιμωρίας καὶ τὴν καταστροφὴν τῆς Ἱερουσαλήμ, ἐὰν ἐμμείνη ἐν τῇ ἀμαρτίᾳ.

Εἰς τὴν ἡθικὴν θρησκείαν τὰ φυσικὰ δεινὰ εἶναι τιμωρίαι τῆς ἀμαρτίας. Δὲν σώζεται ὁ ἄνθρωπος ἐκ τῶν δεινῶν τοῦ κόσμου διὰ θυσιῶν καὶ ἐορτῶν, ἀλλὰ διὰ τῆς δικαιοσύνης.

5). Ἡ καλαισθητικὴ Θρησκεία.

Ἐν ταύτῃ ὁ Θεὸς τὸ ὠραῖον, τὸ ἁρμονικὸν καὶ τὸ ὑψηλόν. Ὁ Θεὸς εἶναι ἡ ὑψίστη δύναμις ἡ δίδουσα τάξιν καὶ τύπους ἐν τῷ κόσμῳ. Διὰ τῆς θεωρίας τοῦ ὠραίου καὶ τῆς ἀπολαύσεως αὐτοῦ γίνεται ὁ ἄνθρωπος ἐν μετὰ τοῦ Θεοῦ καὶ ἀπαλλάσσεται τῆς φύσεως.

6). Ὁ Βουδισμός.

Ὁ Βουδιστὴς τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τῆς πίεσεως τῆς φύσεως εὐρίσκει ἐν τῇ ἀρνήσει τῆς ζωῆς. Παύει νὰ ζῇ ἵνα εὕρῃ ἡρεμίαν καὶ σωτηρίαν, τὸν Θεὸν δὲν τὸν εὐρίσκει ἐν τῇ φύσει, τὸν εὐρίσκει ἐν ἑαυτῷ ἐν μιᾷ καταστάσει ἐκστάσεως.

7). Ὁ Νεοπλατωνισμός.

Κατὰ τὸν Πλωτῖνον (204 — 269 μ. Χ.) ὁ Θεὸς εἶναι τὸ Ἐν τὸ ἀγαθόν. Ἐκ τοῦ Ἐνὸς προήλθον αἱ ἰδεαὶ καὶ ἐκ τῶν ἰδεῶν αἱ ψυχαὶ (αἱ ἀτομοποιηθεῖσαι ἰδεαὶ) καὶ ἐκ τῶν ψυχῶν ἐσχηματίσθησαν τὰ σώματα. Ὁ ἄνθρωπος λυτροῦται ἐὰν φθάσῃ εἰς τὸ Ἐν καὶ γίνῃ ἐν μετ' αὐτοῦ. Τοῦτο γίνεται διὰ τριῶν βαθμίδων: 1) τῆς νεκρώσεως τῶν φυσικῶν ὁρμῶν, τῆς ἀπαθείας, 2) τῆς θεωρίας τῶν ἰδεῶν, 3) διὰ τῆς ἐκστάσεως ἢ

ἀπλώσεως, δι' ἧς ὁ ἄνθρωπος ταυτίζεται μετὰ τοῦ Ἐνός καὶ γίνεται ἐν μετὰ τοῦ Θεοῦ.

8). Ἡ μετὰ θάνατον ζωή.

Τὴν τελείαν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τῆς φύσεως δὲν δύναται ὁ ἄνθρωπος νὰ εὕρῃ εἰς ταύτην τὴν ζωὴν. Πιστεύει ὅτι θὰ τὴν εὕρῃ εἰς ἄλλην ζωὴν. Ὁ φυσικὸς ἄνθρωπος εὕρσκει ἐκεῖ ζωὴν, ἐνθα ἀπέδρα ὁδόν, λύπη καὶ στεναγμός. Διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ ταύτην ἐλάμβανε μέρος εἰς τὰ μυστήρια ὡς μύστης ἐν τῇ ἀρχαιότητι.

Ὁ Μωαμεθανὸς δίδει τὸ 1|10 τῆς περιουσίας του, ὁ Ἰουδαῖος δίδραχμον ἐν τῷ Ναῷ καὶ ὁ Ἰνδὸς τὴν καλυτέραν ἀγελάδα ἐκ τοῦ ποιμνίου του καὶ ἐν γένει προσφορὰν δωρεὰν εἰς τὸν Ναόν.

Ἐν τῇ λογικῇ θρησκείᾳ περιμένεται ἡ θεωρία τοῦ αὐταλήθους τοῦ Ἑλλίου, οὗ μόνον ἀκτίνες εἰσδύουσιν εἰς τὸν κόσμον αὐτόν. Κατὰ Πλάτωνα ὁ ἄνθρωπος ζητῶν τὴν ἀλήθειαν, τὸ πάντοτε ἀσχέτως χρόνου καὶ τόπου ὑπάρχον, ὑπεραίρεται τῶν ρεόντων καθημερινῶν φαινομένων. Ὁ ἄνθρωπος μέσον γῆς (αἰσθητοῦ κόσμου) καὶ οὐρανοῦ (ἰδεατοῦ κόσμου) ἰστάμενος, ζητεῖ νὰ ἀνέλθῃ πρὸς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐλπίζει νὰ εὕρῃ ἐκεῖ τὴν ἀλήθειαν μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τοῦ κόσμου τούτου, ὃν αἰσθάνεται ὡς φυλακὴν.

Ἐν τῇ ἡθικῇ θρησκείᾳ περιμένεται ἡ ἐπικράτησις τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς εἰρήνης. Ἐν ταύτῃ ἐν τῇ μετὰ θάνατον ζωῇ ἀμείβονται οἱ μὴ ἀμειφθέντες ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ δίκαιοι καὶ θὰ τιμωρηθοῦν οἱ μὴ τιμωρηθέντες ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ἄδικοι.

Οἱ Ἰουδαῖοι περιέμενον κρίσιν μεγάλην. Θὰ ἐχωρίζοντο οἱ δίκαιοι ἀπὸ τοὺς ἄδικους. Θὰ ἐγένετο Ἀνά-

στασις ὅλων τῶν ἀνθρώπων καὶ ὁ χωρισμὸς αὐτῶν εἰς δικαίους καὶ ἀδικούς. Οἱ δίκαιοι θὰ ἔζων εὐτυχεῖς ἐν τῇ ἄλλῃ ζωῇ, ἐν ἣ θὰ ἐπεκράτῃ δικαιοσύνη, εἰρήνη, ἀφθονία προϊόντων καὶ διηνεκῆς χαρά, ἐνῷ οἱ ἄδικοι θὰ ἔζων εἰς τὸ πῦρ τὸ ἐξώτερον καὶ ἐν κλαυθμῷ καὶ βρυγμῷ τῶν ὁδόντων. Ὁ Κάντιος, ὅστις ἐδίδασκεν ὅτι θρησκεία εἶναι ἡ ἀναγνώρισις τοῦ ἐν ἡμῖν ἡθικοῦ νόμου ὡς βουλήσεως τοῦ Θεοῦ, ὡς φωνῆς τοῦ Θεοῦ, εὕρσκει ὅτι ἐν τούτῳ τῷ κόσμῳ δὲν φθάνει ὁ ἄνθρωπος τὴν ἀρετὴν καὶ διὰ τοῦτο δικαιούται νὰ πιστεύῃ ὅτι θὰ ἐξακολουθήσῃ ζῶν καὶ μετὰ θάνατον, ἵνα δυνηθῇ νὰ φθάσῃ τὴν ἀρετὴν. Ἐπίσης ὁ Κάντιος λέγει ὅτι εἰς τὸν κόσμον τοῦτον δὲν ἀκολουθεῖ πάντοτε ἡ εὐτυχία τὴν ἀρετὴν καὶ διὰ τοῦτο ἀνάγκη νὰ ὑπάρχῃ μία ἄλλη ζωὴ, εἰς ἣν ἡ ἀρετὴ θὰ εἶναι συνηνωμένη τῇ εὐτυχίᾳ.

Ὁ Βουδισμὸς δὲν ἔχει ἀνάγκην ἄλλης ζωῆς, διότι εὕρσκει τὴν εἰρήνην καὶ μακαριότητα ἐν τούτῳ τῷ κόσμῳ, ἀρνούμενος πᾶσαν κίνησιν, πᾶσαν ζωὴν ἐν τῇ μετὰ τοῦ Θεοῦ ἐνώσει διὰ τῆς ἐκστάσεως. Ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν φθάνουν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ τῆς τελείας ἀρνήσεως, δὲν φθάνουν εἰς τὴν γνῶσιν αὐτῆς τῆς ἀληθείας, διὰ τοῦτο μετὰ τὸν θάνατόν των μετεμψυχοῦνται ἤτοι ἐπανέρχονται εἰς τὸν κόσμον καὶ ἀπαξ καὶ δις καὶ πολλάκις, ἕως οὗ φθάσωσιν εἰς τὴν γνῶσιν τῆς ἀληθείας καὶ, ἀρνηθέντες τὸν κόσμον, ζήσωσιν ἐν τῷ Νιρβάνα, ἐν μετὰ τοῦ Θεοῦ γινόμενοι.

Κεφ. Ε'. Ὁ Χριστιανισμὸς.

1). Ὁ Χριστιανισμὸς ὡς θρησκεία εἶναι θρησκεία ἡθικῇ. Σῶζει τὸν ἄνθρωπον διὰ τῆς ἀληθείας, ἥτοι τῆς ἀληθοῦς γνώσεως τοῦ Θεοῦ, διότι αὕτη φέρει τὴν

θέωσιν τοῦ ἀνθρώπου, τὴν ὁμοίωσιν αὐτοῦ μὲ τὸν Θεόν, δι' ἧς γίνεται ὁ ἄνθρωπος ἀνεξάρτητος τῆς φύσεως.

2). Εἶναι διὰ ταῦτα τὸ ἀγαθὸν εἰς τὸν Χριστιανισμόν ἀρετὴ, ἥτοι ἀρμόζουσα κατὰστασις εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἀλλ' ἐνῷ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἡ ἀρετὴ εἶναι κατὰστασις ἀρμόζουσα εἰς τὸν ἄνθρωπον καθ' ὅσον εἶναι λογικὸν ὄν (σοφία καὶ σωφροσύνη) ἢ καθ' ὅσον οὗτος εἶναι κοινωνικὸν ὄν (διὰ τοῦτο αἱ ἀρεταὶ ἀνδρεία δικαιοσύνη) κατὰ τὸν Χριστιανισμόν εἶναι ἀρετὴ, καθ' ὅσον εἶναι υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Καὶ τοιαύτη εἶναι ἡ ἀγάπη, ἡ καλωσύνη.

3). Η ΑΜΑΡΤΙΑ. Ἐνῷ κατὰ τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας ἡ ἀρετὴ εἶναι φυσικὴ κατὰστασις καὶ τὸ κακὸν θεωρεῖται ὡς φυσικὴ ἔλλειψις, λάθος, νόσος, κατὰ τὸν Χριστιανισμόν εἶναι μὲν ἡ ἀληθινὴ οὐσία τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔχει ταύτην, ἀλλ' ὀφείλει νὰ τὴν ἔχῃ, ὡς ἀρμόζουσιν εἰς αὐτόν. Ἡ ἀρετὴ ἐμφανίζεται ὡς ἀντίθεσις πρὸς τὴν φυσικὴν κατὰστασιν, τὴν κατὰστασιν τοῦ φυσικοῦ ἀνθρώπου. Ἡ κατὰστασις τοῦ φυσικοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἡ ἁμαρτία ἥτοι ἡ ἀστοχία καὶ παράπτωσις ἐκ τοῦ προορισμοῦ ἡμῶν ἥτοι τῆς ἀρετῆς. Ταύτην περιγράφει ὁ Παῦλος λέγων τὰ ἑξῆς: «Βλέπω ἐν τοῖς μέλεσί μου ἕτερον νόμον ἀντιστρατευόμενον τὸν νόμον τοῦ νοός μου καὶ αἰχμαλωτίζοντά με τῷ νόμῳ τῆς ἁμαρτίας τῷ ὄντι ἐν τοῖς μέλεσί μου». (Ρωμ. 7, 23).

Ὁ Χριστιανισμὸς ἔφερε τοὺς Ἕλληνας εἰς τὴν συνείδησιν τῆς ἁμαρτίας. Καθ' ὅσον ἐπικρατεῖ ἡ ἁμαρτία εἰς τὸν ἄνθρωπον ἡ ἀρετὴ παρουσιάζεται ὡς νόμος καὶ βούλησις ξένη, διὰ τοῦτο ἡ Χριστιανικὴ ἀρετὴ καλεῖται καὶ Εὐαγγελικὸς νόμος. Ἄλλ' ἐνῷ ὁ Ἰουδαῖος ὑποτάσσεται εἰς τὸν νόμον ὡς δοῦλος, ὁ Χρι-

στιανός, ἐλθὼν εἰς συνείδησιν, ὅτι ἡ ἀρετὴ εἶναι ἡ ἀληθινὴ οὐσία τοῦ, ἡ φυσικὴ τοῦ κατὰστασις ὡς υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, συμμορφοῦται ἐλευθέρως πρὸς αὐτόν. Ἐνῷ ὁ νόμος ὁ Ἰουδαϊκὸς εἶναι ἐξωτερικὸς, γεγραμμένος εἰς τὰς πλάκας, ὁ νόμος τοῦ Χριστοῦ εἶναι, ὡς ὁ Ἱερεμίας προεφήτευσεν, γεγραμμένος ἐν τῇ καρδίᾳ. (Ἱερ. 31, 33).

4). Ὁ Ἰησοῦς Χριστός.

Τὴν ἀλήθειαν, δι' ἧς σώζεται ὁ ἄνθρωπος ἔφερεν εἰς τὸν κόσμον ὁ Ἰησοῦς Χριστός. Τὴν ἀληθινὴν γνῶσιν τοῦ Θεοῦ ἔφερεν εἰς τὸν κόσμον ὁ υἱὸς αὐτοῦ ὁ Ἰησοῦς Χριστός. «Οὐδεὶς γινώσκει τὸν Πατέρα εἰμὴ ὁ υἱὸς καὶ ὃς ἂν βούληται ὁ υἱὸς ἀποκαλύψαι. Θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε ὁ μονογενὴς υἱὸς ἐκεῖνος ἐξηγήσατο».

Τὸν Θεὸν ὁποῖός ἐστιν, ὅτι δηλ. εἶναι ἀγάπη, καλωσύνη τὸν ἐγνώρισamen διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅχι μόνον διὰ τῆς οἰδοασκαλίας, ἀλλὰ διὰ τοῦ βίου του, διὰ τῆς ἀρετῆς του.

Ἐνῷ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἡ ἀρετὴ ἦτο ἰδεῶδες ἀνευ πραγματικότητος, ὁ Χριστιανισμὸς προβάλλει τὸ ἰδεῶδες τῆς ἀρετῆς ζῶν καὶ πραγματικὸν ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἐν τῷ Ἰησοῦ Χριστῷ ὁ Θεὸς ὤφθη καὶ τοῖς ἀνθρώποις συναναστράφη καὶ εἰδομεν ὁποῖός ἐστιν. Ὁ Ἰησοῦς Χριστός εἶναι τὸ πρότυπον, τὸ παράδειγμα τὸ ζῶν τῆς Χριστιανικῆς ἀρετῆς.

5). Τὰ ὀνόματα τοῦ Ἰησοῦ.

Α'. Εἶναι προφήτης φανερώσας τὸν Θεὸν τελείως, διότι εἶναι ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ, διότι εἶναι ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ σὰρξ γενόμενος. Ἐν τῷ Θεῷ διακρίνομεν τὸν Θεὸν αὐτόν, τὸν Θεὸν ἀποκαλυπτόμενον καὶ τὸν Θεὸν

μεταδιδόμενον. Ὁ Ἰησοῦς εἶναι ὁ Θεός, καθ' ὅσον ἀποκαλύπτεται εἰς τὸν κόσμον.

Ἐν τῇ Θεῷ διακρίνομεν τὸν Θεὸν αὐτόν, τὰς ἰδέας αὐτοῦ καὶ τὰς βουλήσεις αὐτοῦ. Ὁ Ἰησοῦς εἶναι τὸ σύνολον τῶν ἰδεῶν τοῦ Θεοῦ ἢ τῶν λόγων τοῦ Θεοῦ ἢ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ ὁ πρὸ αἰώνων γεννηθεὶς ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ ἐπ' ἐσχάτων σάρκα λαβὼν καὶ γενόμενος ἄνθρωπος καὶ δι' αὐτὸ ἀποκαλύψας, φανερώσας εἰς ἡμᾶς τὸν Θεόν.

Β'. Ὁ Ἰησοῦς εἶναι ἱερεὺς, προσήγαγεν εἰς τὸν Θεὸν τὸν ἄνθρωπον ὡς μεσάζων. Ὁ Ἰησοῦς εἶναι ἐν τῇ Θεῷ καὶ ὁ Θεὸς ἐν αὐτῷ. Ὁμοιούμενοι οἱ ἄνθρωποι πρὸς τὸν Ἰησοῦν εὐρίσκονται ἐν αὐτῷ καὶ μετ' αὐτοῦ γίνονται ἐν μετὰ τοῦ Θεοῦ: «ἵνα ὥσιν ἐν καθὼς ἡμεῖς ἐν ἑσμεν, ἐγὼ ἐν αὐτοῖς καὶ σὺ ἐν ἐμοί» (Ἰω. 17, 22). Ἡ εὐδοκία τοῦ Θεοῦ Πατρὸς πρὸς τὸν Ἰησοῦν ἢ ἀγάπη αὐτοῦ πρὸς αὐτὸν διδεται καὶ εἰς τοὺς ὁμοιωθέντας αὐτῷ, «καὶ ἐγνώρισα τὸ ὄνομά σου αὐτοῖς, ἵνα ἡ ἀγάπη ἣν ἠγάπησάς με ἐν αὐτοῖς ἦ, καὶ ἐγὼ ἐν αὐτοῖς» (Ἰωάν. 17, 26). Οἱ ὁπαδοὶ τῆς ἡθικῆς θρησκείας μὴ κατορθοῦντες τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ νόμου, διηνεκῶς εὐρίσκονται ἐνοχοὶ ἀπέναντι τοῦ Θεοῦ καὶ ζητοῦν ἐξιλέωσιν διὰ θυσίων. Ὁ Ἰησοῦς ἀποθανὼν ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ, προσέφερεν ἑαυτὸν θυσίαν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτημάτων τοῦ κόσμου ἐξιλέωσας τὸν Θεὸν ἀπαξ διὰ παντὸς διὰ πάντας τοὺς αἰῶνας καὶ διὰ πάντας τοὺς ἀνθρώπους, οἵτινες ζητοῦν νὰ ὁμοιωθοῦν μὲ αὐτὸν καὶ ἀπαλλάξας αὐτοὺς τῆς ἀγωνίας τῆς ἐνοχῆς.

Γ'. Ὁ Ἰησοῦς εἶναι βασιλεὺς. Ἰδρυσε τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ τὴν προσδοκωμένην ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων. Εἶναι ὁ προσδοκώμενος Μεσσίας = Χριστός. Εἶναι ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου τοῦ Δανιήλ (Δαν. 7, 13—15). Τὴν

ἀποτελοῦν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, οἵτινες ἔχουν αὐτὸν ὡς πρότυπον καὶ ζητοῦν νὰ ὁμοιωθοῦν πρὸς αὐτὸν ἀδιακρίτως φυλῆς καὶ γένους. Ἡ βασιλεία του εἶναι οἰκοδόμημα, οὗ θεμελιώδης λίθος ὁ Ἰησοῦς, ὁργανισμός, οὗ ἡ κεφαλὴ, ἡ ψυχὴ εἶναι ὁ Ἰησοῦς. (Ἐφ. 2, 20—22. 5, 23).

Ὡς βασιλεὺς ὁ Ἰησοῦς εἶναι νομοθέτης. Διορθοῖ τὸν νόμον τοῦ Μωϋσέως καὶ συμπληροῖ αὐτὸν συμφῶνως μὲ τὴν ἀρχὴν τῆς ἐγάπης. Δὲν ἔκαμε νόμους, ἀλλ' ἔδωκε τὴν ἀρχὴν τῆς ἀγάπης, (Ματθ. 22, 37—40) ἵνα οἱ ἄνθρωποι βαθμηδὸν ἐφαρμόσωσι ταύτην. Αἱ διάφοροι διατάξεις τῆς ἐπὶ τοῦ ὄρους ὁμιλίας δὲν εἶναι νόμοι, ἀλλ' ἐφαρμογὰί τῆς ἀγάπης, ἰδεώδη, πρὸς ἃ βαθμηδὸν θέον νὰ πλησιάζουν οἱ νόμοι τῶν Χριστιανικῶν ἐθνῶν. Ὡς βασιλεὺς ὁ Ἰησοῦς εἶναι κριτής. Κάθε ἄνθρωπος κρίνεται κατὰ τὴν σχέσιν αὐτοῦ πρὸς τὸν Ἰησοῦν. Ὁ Ἰησοῦς εἶναι τὸ ἰδεώδες, καθ' ὃ κρίνονται οἱ ἄνθρωποι. Οἱ τὰ ἀγαθὰ ποιήσαντες, οἱ συμμορφωθέντες πρὸς τὸ ἰδεώδες τοῦτο ἐκπορεύονται εἰς ἀνάστασιν ζωῆς, οἱ δὲ τὰ φαῦλα πράξαντες, ὡς μὴ συμμορφωθέντες πρὸς αὐτό, ἐκπορεύονται εἰς ἀνάστασιν κρίσεως. (Ἰωάν. 5, 29).

Κεφ. Στ'. Τὸ ἀγαθὸν κατὰ τὸν Μεσαίωνα.

1). Τὸ ἀγαθὸν ὡς νόμος.

Τὸ ἀγαθὸν κατὰ τὸν Μεσαίωνα ἔγινε νόμος ὡς παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις. Τὸ ἀγαθὸν ἦτο ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ διαβιβαζομένη εἰς τοὺς ἀνθρώπους διὰ τῆς Ἐκκλησίας, διὰ τῶν ἱερέων. Ὁ ἄνθρωπος εὐρίσκετο ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ ἄνθρωπος ὠρίζετο τι

ἔπρεπε νὰ πράξῃ εἰς ἐκάστην περίπτωσιν τοῦ βίου τοῦ (περιπτωσεολογικῇ ἠθικῇ). Ὁ ἄνθρωπος ἐδιδάσκετο ὅτι δύναται νὰ πράξῃ τι ὡς ἀγαθὸν ἀρκεῖ καὶ εἰς ἐκκλησιαστικὸς συγγραφεὺς νὰ νομίζῃ τὴν πράξιν ἀγαθὴν (προβαβιλίσμους).

2). Ἡ διπλῇ ἠθικῇ.

Ὁ Μεσαίων ἐγνώριζε δύο ἠθικάς, τὴν ἠθικὴν τὴν κατωτέραν τοῦ λαοῦ καὶ τὴν ὑψηλοτέραν ἠθικὴν τοῦ μοναχοῦ. Διέκρινεν εἰς τὸν εὐαγγελικὸν νόμον ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ ὑποχρεωτικάς εἰς πάντας καὶ συμβουλὰς. Ὁ μοναχὸς εἶναι ὁ συμμορφούμενος πρὸς τὰς συμβουλὰς, ὡς τὸ μὴ ὀργίζεσθαι ὅλως, τὸ στρέφειν καὶ τὴν ἄλλην παρειάν, τὸ ἀγαπᾶν τὸν ἐχθρόν. Ὁ μοναχὸς εἶναι ὁ κατ' ἐξοχὴν Χριστιανός. Εἶναι ὁ σοφὸς τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Εἶναι οὐράνιος ἄνθρωπος, ἐπίγειος ἄγγελος. Ὁ μοναχὸς νεκρῶναι τὴν φύσιν, τὰς φυσικὰς ὁρμὰς διὰ τῆς ἀσκήσεως καὶ γενόμενος ἀπαθὴς πρὸς τὰ τοῦ κόσμου, εἰσέρχεται εἰς τὴν θεωρίαν τῶν ἰδεῶν. Καὶ κατόπιν διὰ τῆς προσευχῆς ἐνοῦται μετὰ τοῦ Θεοῦ, γίνεται διὰ τῆς ἐκστάσεως ἡ ἀπλωσις αὐτοῦ ἐν τῷ Θεῷ.

Ἡ διάκρισις αὕτη ἦτο ἀναγκαίη διὰ τὸν ἀμόρφωτον λαόν, ὅστις δὲν ἠδύνατο ἀμέσως νὰ ἐννοήσῃ καὶ ἐκπληρώσῃ τὴν ὑψηλὴν ἠθικὴν τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ὅσῳ ὁμῶς ἐμορφοῦτο ὁ λαὸς τόσῳ ἐγένετο αἰσθητὴ ἡ ἀντίφασις τῶν δύο ἠθικῶν. Ἀφοῦ ὁ μοναχὸς εἶναι τὸ ἰδεώδες τοῦ Χριστιανοῦ, ἀνάγκη καὶ ὁ λαὸς νὰ γίνῃ μοναχός. Οὕτως ἔχομεν εἰς τὸ τέλος τοῦ Μεσαίωνα τὴν τάσιν νὰ ἐκμοναχευθῇ ὁ λαός, προελθούσαν ἐκ τοῦ κηρύγματος τοῦ Φραγγίσκου φόν Ἀσσίας. Ἐσχηματίσθησαν σύλλογοι ἡμιμοναχῶν, οἵτινες ἔμενον ἐν τῷ κόσμῳ, ἐνυμφεύοντο, ἀλλ' ἀπειχόν τῶν ἀ-

πολύσεων τοῦ κόσμου καὶ ἐξεπλήρουν καὶ τὰς συμβουλὰς.

3). Ἡ μεταρρύθμισις ἡ θρησκευτικῇ.

Ταύτης προηγῆθη ἡ ἀναγέννησις τῶν γραμμάτων εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς νεωτέρας Ἱστορίας. Κατὰ τὸν Μεσαίωνα ὁ κόσμος ἦτο ὁ κόσμος τῆς ἁμαρτίας καὶ διὰ τοῦτο ἡ εὐσέβεια τοῦ Μεσαίωνα ἦτο ἡ ἄρνησις τοῦ κόσμου καὶ ὅλων τῶν δώρων αὐτοῦ. Διὰ τῆς ἀναγεννήσεως γίνεται στροφή, πρὸς τὸν κόσμον. Ἡ ἀναγέννησις γνωρίσασα τὸν ἀρχαῖον πολιτισμὸν Ἑλλάδος καὶ Ρώμης, ζητεῖ εἰς αὐτὸν νὰ ἐπιστρέψῃ. Ἀντιτάσσεται εἰς τὸ πνεῦμα τὸ μοναχικὸν τὸ πνεῦμα τῶν ἀρχαίων, χαρὰ διὰ τὴν ζωὴν καὶ τὴν ὡραιότητα, ἀπολαυσις τοῦ κόσμου, ἀδιαφορία διὰ τὴν θρησκείαν.

Ἐκ τῆς ἀναγεννήσεως καὶ τοῦ μοναχισμοῦ ἐγεννήθη ἡ θρησκευτικὴ μεταρρύθμισις διὰ τοῦ ἀνθρωπιστοῦ καὶ μοναχοῦ Λουθήρου. Δι' αὐτοῦ ἐπῆλθε καὶ ἡ σύνθεσις ἐκ τῆς ἀντιθέσεως τοῦ κοσμικοῦ καὶ μοναχικοῦ ἰδεώδους. Τὸ χριστιανικὸν ἰδεώδες καὶ τὴν ὑπερνίκησιν τοῦ φυσικοῦ ἁμαρτωλοῦ ἐγὼ δὲν τὴν κατωρθώνομεν φεύγοντες τὸν κόσμον, ἀλλὰ ζῶντες ἐν τῷ κόσμῳ καὶ ὑπερνικῶντες τὸν κόσμον. Αἱ ἐν τῷ κόσμῳ σχέσεις συντελοῦσι εἰς τὴν ἠθικοποίησιν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν ἐλευθέρωσιν ἀπὸ τοῦ φυσικοῦ ἀνθρώπου τοῦ ἐγωῖσμοῦ. Ἡ ἀληθὴς χριστιανικὴ ἠθικότης εἶναι ἡ εἰσοδος εἰς τὰς χαρὰς καὶ τὰς θλίψεις τοῦ βίου, ἵνα νικήσωμεν τὸν κόσμον διὰ τῆς ἀφοσιώσεως ἡμῶν ἐν μέσῳ τῶν κοσμικῶν πρὸς τὸ Θεῖον καὶ Αἰώνιον. Ὁ κόσμος ἐγένετο ὁ ἀμπελὼν τοῦ Κυρίου, ὁ ναὸς τοῦ Θεοῦ ἐν ᾧ ὀφείλομεν τὸν Θεὸν νὰ λατρεύωμεν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ. Ἡ ἀληθὴς χριστιανικὴ τελειότης

εἶναι ἐν τοῖς δεινοῖς τοῦ βίου νὰ μένη ἀληθῆς Χριστιανὸς ἐν τῇ καθ' ἡμέραν ἐργασίᾳ, τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν ἀγωνίζεσθαι μὲ τὴν ἐλπίδα νίκης. Ἡ ἐκπλήρωσις τοῦ καθήκοντος, ὅπερ ἐπιβάλλεται ἡμῖν ὡς ἐκ τῆς θέσεως, ἐν ᾗ ἐτάχθημεν, αὕτη εἶναι ἡ εὐάρεστος λατρεία τοῦ Θεοῦ.

Δὲν ὑπάρχει ἀνωτέρα καὶ κατωτέρα ἠθική, ἀλλὰ μία ἠθική ὑποχρεωτική δι' ὅλους, ἡ βαθμιαία ὁμοιώσις τῷ Χριστῷ, τῷ Θεῷ, ἡ βαθμιαία ἀνάβασις πρὸς τὸν Θεόν.

Κεφ. Ζ'. Τὸ ἀγαθὸν κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους.

1). Ἡ ἐποχὴ τοῦ διαφωτισμοῦ.

Ὅτε ὁ ἄνθρωπος κατὰ τὸν 18^{ον} αἰῶνα τὸν αἰῶνα τοῦ διαφωτισμοῦ, ἐγένετο ἐνῆλικος, ἐζήτησε τὴν χειραφέτησιν αὐτοῦ ἀπὸ παντὸς ἐξωτερικοῦ κύρους, τότε ἐζήτησε νὰ ὀρίσῃ τὸ ἀγαθὸν ἀνεξαρτήτως τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Γραφῆς καὶ οὕτω προέκυψεν ἡ κοσμικὴ ἠθικὴ ἢ φιλοσοφικὴ ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν Χριστιανικὴν.

Κατὰ τοὺς μὲν τῶν ἠθικολόγων τούτων τὸ ἀγαθὸν εἶναι κανόνες διὰ τοῦ χρόνου καὶ τῆς πείρας σχηματισθέντες τῆς ἐνεργείας τοῦ ἀτόμου, καθ' οὓς ἐὰν ζῇ τὸ ἄτομον εὐδαιμονεῖ. Κατ' ἄλλους ἀγαθὸν εἶναι πᾶν ὅ,τι συντελεῖ εἰς τὴν εὐδαιμονίαν ὅσον τὸ δυνατόν περισσοτέρων ἀνθρώπων. Κατὰ ταῦτα τὸ ἀγαθὸν ἔχει τὴν ἀξίαν, καθ' ὅσον εἶναι μέσον πρὸς εὐδαιμονίαν (χρησιμοθηρία). Καὶ οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες τὴν εὐδαιμονίαν ἐζήτουν καὶ ταύτην εὗρισκον ἐν τῇ ἀρετῇ. Ἀλλὰ δὲν ἐδίδασκον ὅτι ἡ ἀρετὴ εἶναι ἀρετὴ, διότι

ποιεῖ τὸν ἄνθρωπον εὐδαίμονα, ἀλλὰ ἡ ἀρετὴ φέρει τὴν εὐδαιμονίαν, διότι εἶναι ἡ ἀρμόζουσα κατάστασις εἰς τὸν ἄνθρωπον, διότι εἶναι ἡ υἡγεία αὐτοῦ. Κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην ἡ εὐδαιμονία παρακολουθεῖ τὴν ἀρετὴν, ὡς τοὺς ἀκμαίους ἡ ὥρα (ὠραιότης). Ἐνῷ κατὰ τὴν πρώτην θεωρίαν τῶν νεωτέρων ἠθικολόγων ἕκαστον ἄτομον ζητεῖ τὴν ἑαυτοῦ εὐδαιμονίαν, κατὰ τὴν δευτέραν θεωρίαν τὸ ἄτομον, συναισθανόμενον ἑαυτὸ ὡς μέλος τοῦ ὅλου, ζητεῖ τὴν εὐδαιμονίαν τῶν ὅλων (φιλανθρωπία).

Κατὰ τῆς θεωρίας ταύτης τοῦ εὐδαιμονισμοῦ, δι' ἧς γίνεται ὑποτίμησις τοῦ ἀγαθοῦ θεωρουμένου ὡς μέσου πρὸς εὐδαιμονίαν, ἐγένετο ἀντίδρασις ἐκ μέρους α') τοῦ Κάντ καὶ β') τοῦ Βούντ.

2). Τὸ ἀγαθὸν κατὰ τὸν Κάντιον.

Ὁ Κάντιος διδάσκει ὅτι τὸ ἀγαθὸν εἶναι καθήκον. Τοῦτο δὲν ἐπιβάλλεται εἰς ἡμᾶς ἐξωθεν, ἀλλ' ἐσωθεν. Ὑπάρχει ἐν ἡμῖν νόμος ἐσωτερικὸς ρυθμίζων ἡμῖν τὸ καθήκον. Διὰ τοῦτο ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι ἐτερόνομος, ἀλλ' αὐτόνομος. Αὐτὸς δίδει εἰς ἑαυτὸν τοὺς κανόνας τῶν πράξεών του. Ὁ νόμος οὗτος ὁ ἐσωτερικὸς εἶναι ἡ κατηγορικὴ προσταγή «πρᾶττε οὕτως ὥστε ἡ ἀρχὴ τῆς πράξεώς σου νὰ δύναται νὰ γίνῃ ἀρχὴ μιᾶς καθολικῆς νομοθεσίας».

Ὁ Κάντιος τὸ ὅρος Σινὰ μεταθέτει εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς ψυχῆς. Ἄν ὁ Λούθηρος, λέγει ὁ Κάντιος, ἀπῆλλαξε τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὴν δουλείαν τοῦ Πάπα, αὐτὸς ἠλευθέρωσε τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὸν χάρτινον Πάπαν τοῦ Λουθήρου, τὴν Ἀγίαν Γραφήν. Μόνον ὁ ἐκτελὼν τὸ καθήκον διότι εἶναι καθήκον διότι ὀφείλει νὰ τὸ ἐκτελέσῃ καὶ οὐχὶ ἀποβλέπων εἰς εὐδαιμονίαν ἢ ἕτερον σκοπὸν ἔχει ἠθικὴν ἀξίαν καὶ εἶναι ἄξιος σεβα-

σμοῦ. Ἡ πράξις χάνει τὴν ἡθικὴν τῆς ἀξίαν καὶ ἂν εὐαρέσκειά τις διὰ τὸ ἀγαθὸν ἐχρησίμευσεν ὡς ἐλαττήριον αὐτῆς (Ριγορίσμος). Ἡ αὐστηρότης τοῦ Καντίου ἐξηγεῖται ἐκ τῆς ιδιότητος τῶν Ἀγγλοσαξωνικῶν λαῶν, τοὺς ὁποίους διακρίνει ἡ πλήρωσις τοῦ καθήκοντος, ἡ τυφλὴ ὑπακοὴ εἰς τὸν νόμον. Καὶ αὐτὴ ἡ ὑποταγὴ ἔφερε τὴν δόξαν καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς φυλῆς ταύτης.

3). Τὸ ἀγαθὸν κατὰ Βούντιον.

Κατὰ τὸν Βούντ ἂν ἀγαθὸν ἡ ἡδονή, τότε πολλὰ θεωρούμενα ἀδιάφορα (ἐφεύρεσις πυξίδος, πυρίτιδος) θὰ ἦσαν ἀγαθὰ καὶ πολλὰ ἀγαθὰ (κίνδυνος πρὸς σωτηρίαν κινδυνεύοντος, οἱ 300 ἐν Θερμοπύλαις) θὰ ἦσαν ἀδιάφορα ἢ κακὰ καὶ πολλὰ κακὰ ἀγαθὰ, ὡς ἡ κολακεία, αἱ ἀπολαύσεις. Ἐὰν ἡ ἡδονὴ, τὸ ὑψιστον ἀγαθόν, ὁ βλάξ, οὐ πληροῦνται αἱ ὁρέξεις εὐδαιμονέστερος, ἐπομένως βελτίων τοῦ Σωκράτους, οὐ αἱ ὁρέξεις δὲν πληροῦνται. Ἐπειτα, παρατηρεῖ ὁ Βούντ, ἡ εὐδαιμονία τοῦ ἄλλου δὲν ἔχει τὴν δύναμιν νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἐλαττήριον τῶν πράξεών μας. Ἐπειτα κατὰ τὴν εὐδαιμονικὴν θεωρίαν «κοινωνία ἄθροισμα ἀτόμων» τὸ ζητούμενον εἶναι ἡ ἡδονὴ τοῦ ἀτόμου εἶναι πολλῶν ἀτόμων ἡδονή. Κατὰ τὸν Βούντ ἡ κοινωνία ζῶν ὀργανισμὸς καὶ τὸ ἄτομον μέλος αὐτοῦ. Ἡ κοινωνία ἀνωτέρα τοῦ ἀτόμου καὶ ἡ βούλησις αὐτῆς ἀνωτέρα τῆς βουλήσεως τοῦ ἀτόμου.

Τὸ ἄτομον ὀφείλει ὑπακοήν, σεβασμὸν πρὸς τὴν γενικὴν βούλησιν τῆς κοινωνίας. Κατὰ τὸν Βούντ ἀγαθὸν εἶναι ὅ,τι προάγει τὸν πολιτισμὸν. Ὁ πολιτισμὸς προάγεται διὰ τῆς ἐλευθέρας ἀναπτύξεως τῶν δυνάμεων τῶν πνευματικῶν καὶ τῆς βαθμιαίας ἀποπνευματώσεως τῆς φύσεως. Ἐπομένως ἀγαθὸν πᾶσα ἐνέργεια,

ἡτις συντελεῖ εἰς τοῦτο. Τελευταῖον ἰδεῶδες, πρὸς ὃ τείνει πᾶσα ἡθικὴ ἐνέργεια, εἶναι ὁ ἀνθρωπισμὸς ἡ συνένωσις ὅλων τῶν ἀνθρώπων εἰς μίαν κοινωνίαν, διότι τότε θὰ γίνῃ δυνατὴ ἡ ἀκώλυτος καὶ ἐλευθέρα ἀνάπτυξις τῶν πνευματικῶν δυνάμεων.

Ἡ νεωτέρα ἡθικὴ ἀπέβλεψεν εἰς τὸν σκοπὸν τοῦ ἀγαθοῦ, εἰς τὸ ἀποτέλεσμα, ὅπερ φέρει τὸ ἀγαθόν. Ἐνῷ οἱ εὐδαιμονιστὰι θεωροῦσιν ὑψιστον ἀγαθὸν τὴν ἡδονήν, ὁ Βούντ θεωρεῖ τὸν πολιτισμὸν ἥτοι ὅλα τὰ ἀγαθὰ τὰ παραγόμενα ἐκ τῆς ἐλευθέρας ἐνεργείας τοῦ πνεύματος (ἐπιστήμη, τέχνη, πολιτεία). Ἐν ἔθνος, λέγει ὁ Βούντ, κρίνεται οὐχὶ κατὰ τὴν εὐδαιμονίαν, ἢν ἀπῆλαιον τὰ ἄτομά του, ἀλλὰ κατὰ τὰ πνευματικὰ προϊόντα, ὅσα παρήγαγε.

Καταπεπληγμένη ἡ ἀνθρωπότης ἐκ τῆς μεγάλης προόδου τοῦ αἵωνος, ἐθεώρησεν ὡς ὑψιστον ἀγαθὸν τὴν πρόοδον τοῦ πολιτισμοῦ.

Κεφ. Η'. Ὁ Χριστιανισμὸς καὶ ἡ νεωτέρα ἡθικὴ.

1). Ἡ ἡθικὴ ἄνευ θρησκείας.

Ἡ ἡθικὴ ἄνευ θρησκείας στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἰδέας, ὅτι ὁ ἀνθρώπος εἶναι μέρος τῆς κοινωνίας καὶ ὅτι τὸ ἀγαθὸν εἶναι τὸ μέσον, δι' οὗ ὁ κοινωνικὸς ὀργανισμὸς ζῇ καὶ εὐδαιμονεῖ. Νὰ ἀνακαλύψῃ τὸ ἄτομον τὸν ρόλον του εἰς τὸ ὅλον καὶ νὰ ἐκτελέσῃ αὐτόν, αὐτὸ ζητεῖ ἡ ἡθικὴ.

Ἡ θρησκεία στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἰδέας, ὅτι τὸ ἄτομον ἐτοποθετήθη εἰς μίαν καθολικὴν τάξιν, ἧς ἡ κίνησις εἶναι κίνησις πνευματικῆς προόδου, ἡ ἀνάπτυξις ἐνὸς Θεικοῦ σχεδίου. Ὁ σκοπὸς τῆς θρησκείας

εἶναι ἡ συνέργεια εἰς τὸ σχέδιον τοῦτο. Νὰ ἀνακαλύψῃ τὸν ρόλον τοῦ ἄτομον ἐν τῇ κοινωνίᾳ ταύτῃ καὶ νὰ τὸν ἐκπληρώσῃ, αὐτὸ ζητεῖ ἡ Θρησκεία.

Ἡθικὴ καὶ Θρησκεία καταγίνονται νὰ προσαρμόσουν τὸ μέρος εἰς τὸ ὅλον, ἀλλὰ τὸ ἐμβαδὸν τοῦ ὅλου ἔχει διαφόρους διαστάσεις. Ὅ,τι ἡ ἠθικὴ ἀπαιτεῖ ἐν τῷ κύκλῳ τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, τοῦτο τελειοῖ ἡ Θρησκεία ἐν εὐρυτέρῳ κύκλῳ τῆς καθολικῆς τάξεως. Οἱ δύο κύκλοι εἶναι συγκεντρωτικοί.

Ἐρωτᾶται δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἠθικὴ ἄνευ θρησκείας; Μία μικρὰ ἠθικὴ, εἰς κατὰ συνθήκην τρόπος τῆς ζωῆς, μία περιορισμένη νομιμότης δύναται ἀνέτως ὅλως καὶ μὲ πολὺ περιορισμένον κύκλον ἀρχῶν καὶ ἐλαττηρίων νὰ ἐξασκηθῇ. Ἀλλ' ὅταν φθάσῃ τις εἰς τὴν ἀνάγκην τοῦ ἡρωϊσμοῦ καὶ τῆς αὐτοθυσίας, ἣν ἐπιβάλλει εἰς ἡμᾶς ἡ προσταγὴ τῆς συνειδήσεως « ἀφ' ἑλεις » τότε συναισθάνεται ὁ ἄνθρωπος, ὅτι εἶναι μέλος μιᾶς εὐρυτέρας ὀργανικῆς ζωῆς, ἥς ἡ περιφέρεια ἐκτείνεται εἰς τὸ ἄπειρον, ὅτι εἶναι υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ ὅτι ἐκτελὼν τὸ ἀγαθὸν μετέχει εἰς τὴν τάξιν τοῦ κόσμου καὶ ὑπηρετεῖ εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ σχεδίου καὶ σκοποῦ τοῦ κόσμου.

Ὁ ἄνευ θρησκείας ἠθικῶς ἐργαζόμενος ὁμοιάζει μὲ ἄνθρωπον, ὅστις ζῇ ἐν τινὶ νήσῳ καὶ ἐργάζεται ἐν αὐτῇ ὡς ἐν ἐνὶ πλήρει κυκλοτερεῖ κύκλῳ, μὴ ἔχων συνειδήσιν τῶν σχέσεων τῶν πέραν τοῦ κύκλου τοῦ. Ἀλλ' ἀναβαίνει μίαν ἡμέραν μέχρι τοῦ ὑψίστου λόφου καὶ εὐρίσκει πανταχόθεν τὸν ἀνεξερεύνητον καὶ μυστηριώδη κύκλον τῆς θαλάσσης καὶ κατανοῶν, ὅτι ἀνήκει εἰς τὸν κύκλον τοῦτον, αἰσθάνεται χαρὰν καὶ τὰς δυνάμεις τοῦ ἐνισχυομένου ἐκ τῆς ἀναπνοῆς τοῦ ὑψηλοτέρου ἀέρος. Ὁ ἐργαζόμενος ἄνθρωπος καὶ ἐκ-

τελὼν τὸ καθήκον τοῦ, ἡ γυνὴ ἐν τῷ οἴκῳ τῆς, ὁ ἀνὴρ μὲ τὴν σκαπάνην, τὸ παιδί μὲ τὰ μαθήματα, ὁ ἐργάτης ἐν τῇ ἐργασίᾳ τοῦ, ὁ ὑπάλληλος ἐν τῷ γραφείῳ τοῦ τι ἄλλο εἶναι ἢ δοῦλος καὶ πιέζεται ἀπὸ τὸ αἰσθημα τοῦ ἀσημάντου, τῆς πεζότητος, τῆς κοινότητος καὶ ἀλογίας τῆς ζωῆς. Ἀλλὰ καὶ οἱ εὐποροὶ, οἱ ἀπηλλαγμένοι ἐκ τοῦ βάρους τῆς ρουτίνας, δὲν εἶναι ἀπηλλαγμένοι τοῦ αἰσθήματος τῆς ἀνίας. Ἀνευ Θεοῦ καταντοῦν οὗτοι εἰς τὴν ἀπελπισίαν, εἰς τὴν ἀπαισιοδοξίαν, τὸν κυνισμόν καὶ τὴν αὐτοκαταφρόνησιν. Ἐκ τῆς πεζότητος καὶ ἀβεβαιότητος ταύτης ἐλευθερώνεται ὁ ἄνθρωπος διὰ τῆς Θρησκείας.

Διὰ τῆς Θρησκείας εὐρίσκεται ὅτι ἡ ρουτίνα τῆς ζωῆς δὲν εἶναι μία σειρά ἀσυνδέτων γεγονότων, ἀλλὰ μετοχὴ εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ ἀπείρου σχεδίου. Διὰ τῆς Θρησκείας εὐρίσκει, ὅτι εἶναι τὸ ἄτομον εἰς ὁδοῦς τῆς μεγάλης μηχανῆς τοῦ κόσμου ἀναγκαῖος εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου τῆς μηχανῆς. Ὁ μαθητὴς τοῦ Ἰησοῦ εἶναι ὡς εἰς στρατιώτης πρὸ τοῦ μετώπου μεταβαίνων εἰς πολλὰς πορείας καὶ ἀντιπορείας, εὐρισκόμενος πολλάκις μόνος ὡς φρουρός, ἀλλὰ γνωρίζων, ὅτι εὐρίσκεται ὑπὸ διαταγὴν καὶ ὅτι ὁ στρατηγός, ὅστις τὸν ἔστειλεν ἐδῶ, ἵσταται ὀπισθὲν τοῦ. Ἡ συναισθήσις τοῦ ἀνθρώπου ὡς υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ὡς ἀνήκοντος εἰς ἄπειρον κόσμον καὶ ὡς συνεργοῦ εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ Θεικοῦ σχεδίου τοῦ κόσμου φέρει εἰς τὴν ψυχὴν τῶν ἀνθρώπων τὴν εἰρήνην, τὴν γαλήνην καὶ τὴν χαρὰν.

2). Ὁ Χριστιανισμὸς καὶ ἡ εὐδαιμονία.

Ὁ Χριστιανισμὸς δὲν ἀρνεῖται ὅτι ἀποτέλεσμα τῆς ἀρετῆς εἶναι ἡ ἐξωτερικὴ εὐδαιμονία καὶ πολλάκις ἐν τῇ Γραφῇ προβάλλεται ὡς ἐλατήριον τῆς ἀρετῆς

ἡ εὐδαιμονία. (Ἐφ. 6, 2. Α' Πέτ. 3, 10).

Τὴν μακαριότητα ταύτην δὲν δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν τελείαν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, διότι 1) δὲν φθάνομεν ἐνταῦθα τὴν τελείαν ἀρετὴν, 2) τὰ φυσικὰ κακὰ τὰ ἐκ τῆς φύσεως ἢ ἐκ τῆς κακίας τῶν ἀνθρώπων προσγεγόμενα εἰς ἡμᾶς δηλ. ἡ ἐξωτερικὴ δυστυχία ἐπισκοτίζει τὴν ἐσωτερικὴν εὐτυχίαν, καθ' ὅσον εἵμεθα φυσικὰ ὄντα αἰσθανόμενα ἄλγος ἐν τοῖς δεινοῖς. Ἀδιάφοροι καὶ ἀπαθεῖς νὰ σταθῶμεν ἀπέναντι αὐτῶν δὲν εἶναι δυνατόν, ὡς οἱ Στωϊκοὶ ἐδίδασκον. Ὁ Χριστιανὸς στηριζόμενος ἐπὶ τοῦ γεγονότος τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ πιστεύει ὅτι, ὡς ζῇ ὁ Χριστός, θὰ ζῇ καὶ αὐτὸς μετὰ θάνατον. (Ἰωάν. 14, 19). Ἐκεῖ θὰ ἐξακολουθήσῃ ἡ ζωὴ τοῦ πνεύματος ἀπολαμβάνοντος τὴν τελείαν μακαριότητα. Αὕτη ἡ ἐλπίς εἶναι ἐκείνη, ἥτις ἐνέπνευσε τὴν ἀφοβίαν τοῦ θανάτου εἰς τοὺς μάρτυρας καὶ τὴν καρτερίαν τῶν δεινῶν εἰς τοὺς Χριστιανούς.

Δὲν δύναται ὁ Χριστιανισμὸς διδάσκων τὴν μετὰ θάνατον μακαριότητα νὰ κατηγορηθῇ διδάσκων τὸν εὐδαιμονισμόν. Τοῦτο δύναται τις νὰ εἴπῃ περὶ τῶν θρησκείων τοῦ νόμου, διότι εἰς αὐτάς ἡ εὐδαιμονία θεωρεῖται ὡς τι ξένον διδόμενον ὡς ἀμοιβὴ ἀγαθῶν πράξεων, ἐνῶ ἐν τῷ Χριστιανισμῷ ἡ μακαριότης εἶναι ἐπακλούθημα τῆς ἐναρέτου ζωῆς. Ἐν τούτοις δὲν δύναται νὰ ἀρνηθῇ τις ὅτι ὁ ζῆτῶν τὴν εὐδαιμονίαν εἰς ἄλλον κόσμον εἶναι ἀνώτερος ἡθικῶς τοῦ ζητούντος τὴν εὐδαιμονίαν ἐν τούτῳ τῷ κόσμῳ.

3). Ὁ Χριστιανισμὸς καὶ ὁ Κάντιος.

Ὁ Χριστιανισμὸς συμφωνεῖ μετὰ τοῦ Καντίου, ὅτι τὸ ἀγαθὸν εἶναι ἀγαθὸν ἀνεξαρτήτως τοῦ ἀποτελέσματος αὐτοῦ. Ἀξίαν ἔχει ἡ ἀγαθὴ διάθεσις, ἡ ἀγαθὴ βούλησις καὶ ἂν τὸ σκοπούμενον ἀγαθὸν δὲν ἐ-

πετεύχθη ἢ ἂν κακὸν ἐπέφερεν ἀντὶ ἀγαθοῦ. Δὲν ἔχει ὅμως δίκαιον ὁ Κάντιος ἀπαιτῶν, ὅπως ἡ πράξις τοῦ ἀγαθοῦ προέρχεται μόνον ἐκ τῆς σκέψεως ὅτι εἶναι καθήκον. Κατὰ τὸν Λότσε, ἂν ἔλειπε τὸ αἶσθημα τῆς εὐαρεσκείας ἢ δυσαρεσκείας δὲν θὰ ὑπῆρχε λόγος προτιμήσεως μιᾶς πράξεως ἀπὸ τῆν ἄλλην, δὲν θὰ ὑπῆρχε λόγος καθήκοντος. Ἀκριβῶς τὸ αἶσθημα τῆς χαρᾶς καὶ τῆς λύπης τοῦ ὑποκειμένου εἶναι τὸ μόνον μέσον ἐκτιμήσεως τῆς ἀξίας πράξεώς τινος. Δὲν πρόκειται, λέγει ὁ Βούντ, νὰ λείψῃ πᾶσα ἡδονή, ἀλλὰ νὰ ἐπικρατήσῃ ἡ πνευματικὴ ἡδονὴ τῆς φυσικῆς.

Καὶ ὁ Κάντιος αὐτὸς δὲν θέλει μὲν τὴν ἡδονὴν ὡς ἐλατήριον, λέγει ὅμως ὅτι ἡ εὐδαιμονία πρέπει νὰ συνοδεύῃ τὴν ἀρετὴν καὶ δέχεται τὴν ὑπαρξίν ἄλλης ζωῆς, ἵνα συμβῇ τοῦτο εἰς ἐκεῖνον τὸν κόσμον, διότι ἐν τούτῳ δὲν ὑπάρχει ἡ συνύπαρξις αὐτῶν.

Ὁ Κάντιος θεωρεῖ ἑτερόνομον τὸν Χριστιανὸν καθόσον λαμβάνει τὸν νόμον ἐκ τῆς Γραφῆς.

Λογικῶς προηγεῖται ὁ νόμος ὁ ἡθικὸς ὁ ἐν ἡμῖν, τὸ «ὁ φείλεις», ἡ συναίσθησις τῆς υποχρεώσεως εἰς αὐτόν. Πρὸς ἐξήγησιν ταύτης δέχομαι τὸν Θεὸν ὡς νομοθέτην, ὡς ἐπραξεν ὁ Κάντιος. Πρακτικῶς ὅμως προηγεῖται ὁ Θεὸς ὡς βᾶσις τοῦ νόμου. Ὁ Θεὸς δίδει τὸν νόμον. Ἄνευ Θεοῦ δὲν ἐξηγεῖται ἡ υποχρέωσις οὕτε δύναται νὰ δικαιολογηθῇ.

Δύναται ὁ ἄθεος νὰ ὀνομάσῃ αὐτόν τὸν υποχρεωτικὸν νόμον ἀπάτην τῆς φύσεως, ἵνα διτηρηθῇ τὸ εἶδος, ὡς ἐνστικτον διατηρήσεως τοῦ εἶδους. Ἀλλὰ τί υποχρέωσιν ἔχει τὸ ἄτομον νὰ διατηρήσῃ τὸ εἶδος; Ὁ ἄθεος δὲν δύναται λογικῶς νὰ δικαιολογήσῃ τὸν ἡθικὸν νόμον.

Ἐὰν ἐκ Θεοῦ προέρχεται ὁ νόμος καὶ μάλιστα

παρὰ τῷ Χριστιανῷ ἡ ἀρετὴ γνωρίζεται ἀπὸ τὸν Ἰησοῦν τὸν φανερωθέντα Θεόν, ἀνάγκη νὰ ἔχωμεν τὴν Γραφὴν ὡς ὁδηγὸν καὶ διδάσκαλον τῆς ἀρετῆς διότι ἐν αὐτῇ εὐρίσκομεν τὸ μὲν τὸν Ἰησοῦν καὶ τοὺς μαθητάς αὐτοῦ, τὸ δὲ τοὺς προφῆτας τοὺς προετοιμάσαντας τὴν ἔλευσιν τοῦ Κυρίου.

Ὁ Χριστιανὸς ἔχων τὸν νοῦν τοῦ Χριστοῦ ἦτοι τὴν συνείδησιν τοῦ Χριστοῦ, ἀνάγκη νὰ μάθῃ ἐκ τῆς Γραφῆς πῶς βαθμηδὸν παρεσκευάσθη αὐτὴ ὑπὸ τῶν Προφητῶν, ἐξειλίχθη καὶ ἔφθασεν εἰς τὸ ὑψιστον σημεῖον παρὰ τῷ Χριστῷ. Δὲν εἶναι ὅμως ὁ Χριστιανὸς ἑτερόνομος διότι ὁδηγεῖται ἀπὸ τὴν Γραφὴν, διότι δέχεται τὰ τῆς Γραφῆς ὅχι ὡς ξένα, εἰς τὰ ὁποῖα εἶναι ὑπόχρεως νὰ ὑπακούῃ, ἀλλὰ διότι εὐαρεστεῖται ἐν αὐτοῖς, εὐρίσκει ταῦτα σύμφωνα μὲ τὴν οὐσίαν του, εὐρίσκει ἐν τῇ Γραφῇ τὸ ἀληθὲς ἐγὼ του, τὴν τελείαν συνείδησιν τῆς ἀρετῆς του.

Κεφ. Θ'. Τὸ ἰδεῶδες τῆς Χριστιανικῆς Ἠθικῆς.

Τὸ ἰδεῶδες τῆς Χριστιανικῆς ἠθικῆς εἶναι ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἦτοι ἡ κοινωνία τῶν γενομένων υἱῶν τοῦ Θεοῦ ἦτοι προσώπων, ἡ κοινωνία τῶν θεωθέντων ἀνθρώπων. Ἐκαστος Χριστιανὸς ζητεῖ νὰ μεταβληθῇ εἰς υἱὸν Θεοῦ ἦτοι νὰ γίνῃ πρόσωπον, διὰ νὰ γίνῃ ἄξιος τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ. Πρόσωπον εἶναι τὸ πνευματικὸν ὑποκείμενον, τὸ ἔχον ἐν ἑαυτῷ τὸν σκοπὸν του, τὸ πραγματοποιοῦν τὴν οὐσίαν του κατευθυνόμενον διὰ τῆς νοητικῆς του καὶ βουλευτικῆς του ἐνεργείας πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον. Τὸν σκοπὸν τοῦτον ἦτοι τὴν θέωσιν του πραγματοποιεῖ ἕκαστος κατ' ἴδιον τρόπον ἀναλόγως τῶν σχέσεων, εἰς ἃς εὐρίσκεται καὶ τῶν

ταλάντων, ἃ ἔχει. Διὰ τῆς θέσεως τοῦ ἰδεῶδους τῆς ἠθικῆς εἰς τὸ ὑπερέραν δὲν ἔπεται ἡ καταφρόνησις τοῦ παρόντος καὶ πάσης ἠθικῆς ἐνεργείας ἐν τῷ κόσμῳ. Τὸ κράτος, ὁ γάμος καὶ τὰ ἀγαθὰ τοῦ κόσμου δὲν ἀπορρίπτονται, ἀλλὰ θεωροῦνται ὡς μέσα συντελοῦντα εἰς τὴν τελειοποίησιν τοῦ ατόμου, εἰς τὴν θέωσιν του.

Ἡ πρόοδος τοῦ πολιτισμοῦ δὲν εἶναι ὁ σκοπὸς τῆς ἠθικῆς ἐνεργείας, διότι πολιτισμοὶ μὴ προχωρήσαντες ἢ καταπεσόντες θὰ ἦσαν ἀντίφασις πρὸς τὸν ἐσωτερικὸν λόγον καὶ ἀκατανόητον αἰνιγμα. Ὁ πολιτισμὸς εἶναι τυχαῖον μέσον πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν ὄρων τῶν ποικίλων διὰ τὴν γένεσιν τῆς προσωπικότητος τῆς θεώσεως τοῦ ἀνθρώπου.

Κεφ. Ι'. Ὁ Μοναχικὸς βίος.

Ὡς οὐσία τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐθεωρήθη ἡ φυγὴ ἀπὸ τοῦ κόσμου καὶ διὰ τοῦτο τινὲς μὲν, οἱ ἀπαισιόδοξοι, ἐδίδαξαν ὅτι πρέπει νὰ τονισθῇ τοῦτο περισσότερον (Σοπενχάουερ—Τολστόη). Ὁ Τολστόη, ὡς ὁ Ἰωάννης ὁ Βαπτιστής, κηρύττει ἐν τῇ Ρωσικῇ ἐρήμῳ μετάνοιαν, ἀπλότητα καὶ ἀγάπην. Τινὲς δὲ, οἱ αἰσιόδοξοι, ἐκάκισαν τὸν Χριστιανισμὸν ὡς ἀδιαφοροῦντα πρὸς τὰ ἀγαθὰ τοῦ κόσμου καὶ τὴν ἐκπολιτιστικὴν ἐνέργειαν. Ἡ ἰσχυρογνώμων προφητικὴ φωνὴ τοῦ Νίτσε κηρύττει ὅτι τὸ ἥπιον, συμπαθητικὸν καὶ ἀσκητικὸν Χριστιανικὸν ἰδεῶδες δεόν νὰ θεωρηθῇ ἀπρηχαιωμένον καὶ ἀντικρὺς ἀντιπαθητικόν.

Ἐν τούτοις ἡ φυγὴ ἀπὸ τοῦ κόσμου, ἡ ἄρνησις τοῦ κόσμου δὲν εἶναι, ὡς εἰς τὸν Βουδισμόν, ἡ οὐσία τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ὁ Χριστιανισμὸς ἀναγνωρίζει τὴν ἀξίαν τῶν ἀγαθῶν τοῦ κόσμου, τὴν ἀξίαν τῆς ἐκπο-

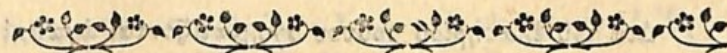

λιτιστικῆς ἐνεργείας, ἀλλ' ὑψιστον ἀγαθὸν θεωρεῖ τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ ἀνθρώπου (Ματθ. 6, 33). Διὰ τοῦτο ὅταν τὰ ἀγαθὰ τοῦ κόσμου κωλύουσι τὴν ἐνέργειαν τῆς ἀρετῆς ὁ Χριστιανὸς τὰ ἀποφεύγει. «Ἐὰν ὁ δεξιὸς ὀφθαλμός σου σκανδαλίζει σε ἔξελε αὐτόν» (Ματθ. 18, 9). «Τὶ ὠφελεῖ, ἂν κερδίσῃ τις τὸν κόσμον ὅλον καὶ ζημιωθῇ τὴν ψυχὴν του;» (Μάρ 8, 26). Ἐὰν ὁ πλούτος ἐμποδίζῃ νὰ εἰσέλθῃ τις εἰς τὴν ζωὴν τὴν πνευματικὴν, δὲν διστάζει ὁ Ἰησοῦς νὰ εἴπῃ: πώλησον τὰ ὑπάρχοντά σου.

Ἡ φυγὴ ἀπὸ τοῦ κόσμου δὲν εἶναι ἀπόλυτος, ἀλλὰ σχετικὴ. Ὁ ἀσκητισμὸς, ὃν συνιστᾷ ὁ Χριστιανισμὸς εἶναι εἶδος πνευματικοῦ ἀθλητισμοῦ, ἵνα συντηρηθῇ ἡ ἐλευθερία τοῦ πνεύματος. Καὶ ἐνεκα αὐτοῦ τοῦ λόγου ἔφυγεν ἡ ἀρετὴ ἀπὸ τὸν κόσμον, ὅταν ὁ κόσμος ἦτο διεφθαρμένος καὶ εἶχε πολλοὺς πειρασμούς, ἵνα διασώσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ ἐλευθερίαν τοῦ πνεύματος καὶ ἐζήτησε καταφύγιον εἰς τὰς ἐρήμους. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἐρήμῳ μένουσα ἡ ἀρετὴ, συνετέλει εἰς τὴν προαγωγὴν τοῦ πολιτισμοῦ. Οἱ μοναχοὶ εἰργάζοντο καὶ σωματικῶς, γεωργοῦντες τὴν γῆν, καὶ πνευματικῶς, αὐτοὶ ὄντες κατὰ τὸν Μεσαίωνα οἱ φορεῖς τοῦ πολιτισμοῦ καὶ ἐποδηγέτου εἰς τὸν ἐκπολιτισμὸν τοὺς βαρβάρους καὶ ἀγρίους λαοὺς.

Ὅτι δὲ ὁ Χριστιανισμὸς δὲν εἶναι ἀντίθετος καὶ ἀδιάφορος πρὸς τὸν πολιτισμὸν φαίνεται ἐκ τούτου ὅτι ἡ ἐμφάνισις τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἡ μόνη βᾶσις παντὸς ἠθικοῦ πολιτισμοῦ καὶ ὅσον περισσότερο ἡ ἐμφάνισις αὕτη εἰσδύει εἰς ἓν ἔθνος, τόσον μεγαλύτερος εἶναι τοῦ ἔθνους τούτου ὁ ἠθικὸς πολιτισμὸς. Ἡ εἰσαγωγὴ τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς ἓν ἔθνος εἶναι ἡ ἀρχὴ τοῦ πολιτισμοῦ του, ὡς δεικνύει ἡ Ἱστορία.

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΗΘΙΚΗ

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΠΕΡΙ ΕΛΑΤΗΡΙΩΝ

Α'. Ἐλατήρια φόβου.

1). Νομιμότης

Ἐκ φιλαυτίας ὁ ἄνθρωπος ἀποφεύγει τὸ παρέχον ἄλγος. Διὰ τοῦτο πολλάκις ὁ ἄνθρωπος ἀποφεύγει ὁ κακὸν φοβούμενος τὰ κακὰ ἀποτελέσματα τοῦ κακοῦ. Ἀποφεύγει τὸ κακὸν φοβούμενος 1) τὴν τιμωρίαν τοῦ Θεοῦ, 2) τὸν φόγον τῆς κοινωνίας, ὃν ἀποφεύγει ἀπὸ ὑπερφηάνειαν, 3) τὴν τιμωρίαν τῆς πολιτείας καὶ 4) τὰ ἀποτελέσματα τὰ ἀσύμφορα τὰ ἐπακολουθοῦντα τὸ κακόν, ὡς ἡ ἀσθένεια τὴν ἀκράσιαν. Ἡ πράξις τοῦ ἀγαθοῦ ἐκ τῶν ἐλατηρίων τούτων δὲν εἶναι ἀρετὴ, ἀλλὰ νομιμότης ἦτοι ἐξωτερικὴ συμφωνία τῶν πράξεων μας μὲ τὸ ἀγαθόν. Ὁ μὴ πράττων τὸ κακόν ἐκ τῶν ἐλατηρίων τούτων δὲν ἔχει ἠθικὴν ἀξίαν, διότι ἐξ ἀνάγκης πράττει τὸ ἀγαθόν.

2). Χρησιμότης τοῦ ἐλατηρίου τοῦ φόβου.

Τὸ ἐλατήριον τοῦ φόβου χρησιμεύει πρὸς παιδαγωγίαν τῶν παίδων καὶ τοῦ λαοῦ. Ὁ φυσικὸς ἄνθρωπος περιτελλόμενος, ἀναχαιτιζόμενος διὰ τοῦ φόβου χάνει τὴν ὁρμὴν του καὶ γίνεται σὺν τῷ χρόνῳ εὐαλωτότερος.

Διὰ τοῦ ἐλατηρίου τούτου σχηματίζονται ἀγαθαὶ ἔξεις. Ἡ ἔξις εἶναι μεγάλη δύναμις. Ὁ ἵππος, οὗ οἱ πόδες ἐπὶ πολὺν χρόνον ἦσαν δεμένοι διὰ νὰ περιπατῇ με ὠρισμένον βῆμα, καὶ ἂν λυθῶσιν οἱ πόδες του, περιπατεῖ ἔνεκα τῆς συνηθείας τὸ ὠρισμένον ἐκεῖνο βῆμα. Διὰ τοῦ σχηματισμοῦ τῶν ἀγαθῶν ἔξεων ἐγένετο ἡ μόρφωσις τῶν πολιτισμένων κοινωνιῶν.

Διὰ τοῦτο ἐκείνη ἡ κοινωνία εἶναι ἡθική, εἰς ἣν ἐπικρατεῖ ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ, εἰς ἣν ἡ κοινωνία δὲν ἀνέχεται τὸ κακόν, ἀλλὰ τὸ ψέγει, εἰς ἣν ἡ κοινωνία περιφρονεῖ τοὺς κακοὺς, εἰς ἣν πολιτεία ἀδυσωπήτως τιμωρεῖ τοὺς κακοὺς, καὶ εἰς ἣν διὰ βιβλίων διδάσκονται τὰ ἀποτελέσματα βλαβερά τοῦ κακοῦ. (παρβλ. ἀπομνημον. Ξενοφώντος).

3). Ἡ παιδαγωγία.

Καὶ ἡ παιδαγωγικὴ ταῦτα μεταχειρίζεται πρὸς μόρφωσιν τῶν παιδῶν. Μεταχειρίζεται 1) τὰς σωματικὰς τιμωρίας, 2) τὸν φόγον ἢ τὴν ἐπίπληξιν καὶ 3) συμβουλὰς ἢ νουθεσίας. Διὰ τῶν μέσων τούτων σκοπεῖ νὰ σχηματισθοῦν ἀγαθαὶ ἔξεις εἰς τοὺς παῖδας, ὥς μὴ αἰσχρολογεῖν, μὴ ψεύδεσθαι, μὴ κλέπτειν, μὴ αὐτοδικεῖν, μὴ αἰρεῖν χεῖρα κατ' ἄλλου, μὴ ὑβρίζειν, μὴ κακολογεῖν, σέβεσθαι τοὺς ἀνωτέρους.

Β'. Ἡ συνείδησις.

1). Ἡ συνείδησις.

Αὕτη εἶναι συνείδησις τῆς ἀρετῆς. Ἐσχηματίσθη βαθμηδὸν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ. Βαθμηδὸν ὁ ἀνθρώπος ἤρχετο εἰς συνείδησιν τῆς ἀρετῆς του. Ἰδίως μεγάλοι ἄνδρες ἀναφαινόμενοι εἰς διαφόρους ἐποχὰς ἡϋξανον τὸ πλάτος τῆς συνειδήσεως. Τελείαν συνείδησιν

τῆς ἀρετῆς τοῦ ἀνθρώπου ἔφερεν εἰς τὸν κόσμον ὁ Ἰησοῦς Χριστός. (Ἑβρ. 1, 1).

2). Ἡ ἀτομικὴ συνείδησις.

Τὸ περιεχόμενον τῆς συνειδήσεως λαμβάνεται ἔξωθεν ὅπου εἶναι διατυπωμένον ὑπὸ μορφὴν νόμων ἢ ἐθίμων ἢ ἐν γένει φρονήματος. Διὰ τοῦτο ἡ συνείδησις εἶναι διάφορος ἀναλόγως τοῦ ἔθνους, εἰς ὃ ἀνήκει τις, τῆς θρησκείας, ἣν πρεσβεύει, τῆς ἡλικίας, ἣν ἔχει, τῆς ἀνατροφῆς, ἣν ἔλαβε, τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ζῇ.

Τὸ ἐμφυτον εἰς τὸν ἄνθρωπον εἶναι ἡ εὐαρέσκεια, ἣν αἰσθάνεται τις ἐπὶ τῇ ἀρετῇ. Ἐκ τῆς εὐαρεσκείας ταύτης προέρχεται καὶ ἡ ἐπιδοκιμασία ἢ ἡ ἀποδοκιμασία τῶν πράξεων. Διὰ τοῦτο ἡ συνείδησις ἐκδηλοῦται ὡς κανὼν τῶν πράξεων. Ὁ νόμος ὁ ἐσωτερικὸς τῶν Καντιῶν ἢ κατηγορικὴ προσταγή εἶναι ἡ συνείδησις ἐκδηλουμένη ὡς κανὼν τῶν πράξεων μας.

3). Ἡ τελειοποίησις τῆς συνειδήσεως.

Ἡ συνείδησις πολλάκις τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεται εἰς σύγκρουσιν με τὰς ἀπαιτήσεις τῶν ἐθίμων, διότι ἡ συνείδησις αὐτῶν προχωρήσασα δὲν ἐγκρίνει τὰς ἀπαιτήσεις ταύτας, αἵτινες εἶναι ἔκφρασις συνειδήσεως τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν ἐσχηματίσθησαν τὰ ἥθη καὶ οἱ νόμοι. Ἐκ ταύτης τῆς συγκρούσεως προέρχονται αἱ ἐπαναστάσεις, δι' ὧν καταπολεμοῦνται ἀπηρχαιωμένα ἔθιμα καὶ νόμοι μὴ ἔχοντες πλέον ἡθικὴν ἀξίαν καὶ διορθοῦνται οἱ νόμοι καὶ τὰ ἔθιμα συμφώνως με τὴν προχωρήσασαν συνείδησιν.

Γ'. Ἡ ἀμαρτία.

1). Πόθεν τὸ κακόν.

Τὸ ἀγαθὸν μᾶς ἐπιβάλλεται ἢ ἔξωθεν διὰ τῶν νό-

μων και ἐθίμων ἢ ἔσθωθεν διὰ τῆς συνειδήσεως. Ἄλλ' ὁ ἄνθρωπος δὲν συμμορφοῦται πάντοτε πρὸς τὸ ἀγαθόν. Τὸν ἐμποδίζει ὁ φυσικὸς ἄνθρωπος, αἱ φυσικαὶ ὁρμαί, τὰ κτηνώδη ἔνστικτα. Πράττει τὸ κακὸν ἥτοι πράξεις προερχομένας τυφλῶς ἐκ τῶν φυσικῶν ὁρμῶν καὶ ἀντιτιθεμένας πρὸς τὸ ἀγαθόν. Αἱ πράξεις αὗται εἶναι αἱ ἁμαρτίαι.

2). Ἡ ἐσωτερικὴ ἐλευθερία.

Ὁ ἄνθρωπος αἰσθανόμενος ὑποχρέωσιν ἀπέναντι τοῦ ἀγαθοῦ, λυπεῖται ὅταν πράττῃ τὸ κακὸν καὶ μετανοεῖ. Μὲ ὀλὴν τὴν λύπην του ταύτην δὲν παύει νὰ πράττῃ τὸ κακὸν παρασυρόμενος ὑπὸ τῶν φυσικῶν ὁρμῶν καὶ αὐτὸ τὸ συναισθάνεται ὁ ἄνθρωπος ὡς δουλείαν εἰς τὸν φυσικὸν ἄνθρωπον καὶ ζητεῖ τὴν ἐλευθερίαν του, τὴν ἐσωτερικὴν ἐλευθερίαν, δηλ. τὴν συμφωνίαν ὅλως τῶν διαθέσεων του καὶ πράξεων του πρὸς τὰς διακελεύσεις τῆς συνειδήσεως.

Ἐκ τῆς συνειδήσεως τῆς καταστάσεως ταύτης προήλθεν ὁ διεισμός τοῦ Ζωροάστρου καὶ τῶν γνωστικῶν αἱρέσεων. Τοῦτο ἐννοεῖ ὁ Εὐριπίδης διὰ τῶν λόγων τῆς Μηδείας, ὅταν ἐπρόκειτο νὰ φονεύσῃ τὰ τέκνα της, διὰ νὰ ἐκδικηθῇ τὸν ἄπιστον ἄνδρα της «καὶ γινώσκω μὲν ἃ μέλλω πράττειν κακά, θυμὸς δὲ κρείσσων τῶν ἐμῶν βουλευμάτων». Τοῦτο ἐννοεῖ καὶ ὁ Πλάτων διὰ τῶν δύο ἱππῶν τῶν συρόντων τὴν ἄμαξαν τῆς ψυχῆς. Ὅσον ἡ συνείδησις ἐπλάτυνετο τόσον ὁ ἄνθρωπος ἡσθάνετο τὴν δουλείαν μεγαλυτέραν. Ὁ νόμος κατὰ τὸν Ἀπ. Παῦλον ἐχρησίμευσε πρὸς κατανόησιν περισσοτέραν τῆς δουλείας τοῦ ἀνθρώπου «διὰ γὰρ νόμου ἐπίγνωσις ἁμαρτίας». (Ρωμ. 3, 20 παρ. 5, 20. Γαλ. 3, 19—24).

3). Ἡ ἁμαρτία.

Ὁ ἄνθρωπος ἤλθε βαθμηδὸν εἰς τὴν συνείδησιν διὰ τὴν αὐτῇ δυνάμει τις ὑπάρχει ἐναντιουμένη εἰς τὴν συνείδησιν. Αὐτὴ ἡ δύναμις εἶναι ἡ ἁμαρτία. Τὴν συνείδησιν ταύτην εἶχεν ὁ Παῦλος λέγων: «Βλέπω δὲ ἕτερον νόμον ἐν τοῖς μέλεσί μου ἀντιστρατεύμενον τῷ νόμῳ τοῦ νοός μου καὶ αἰχμαλωτίζοντά με τῷ νόμῳ τῆς ἁμαρτίας τῷ ὄντι ἐν τοῖς μέλεσί μου, οὐ γὰρ ὁ θέλω πράττω ἀγαθόν, ἀλλ' ὁ οὐ θέλω κακόν». Ὁ ἄνθρωπος τὴν φυσικὴν του κατάστασιν, ἐλθὼν βαθμηδὸν εἰς τὴν συνείδησιν τῆς ἀληθοῦς οὐσίας του, τῆς ἀρετῆς του, τὴν θεωρεῖ ὡς ἁμαρτίαν, ἥτοι κατάστασιν μὴ σύμφωνον τῇ ἀξίᾳ αὐτοῦ ἢ κατάστασιν παρὰ τὸν προορισμὸν αὐτοῦ, ὡς ἀστοχίαν, ὡς κατάστασιν, ἣν δὲν θέλει ὁ Θεός. Ὁ ἄνθρωπος καταδικάζει τὴν φυσικὴν του κατάστασιν ὡς ξένην αὐτῷ, ἀποβλέπων πρὸς τὸ ἰδεῶδες τῆς ἀρετῆς του. Ὁ ἄνθρωπος ἐν τῇ συνειδήσει τῆς ἀληθοῦς ἀξίας αὐτοῦ, περιφρονεῖ ἑαυτὸν ὡς φυσικὸν ὄν.

4). Προπατορικὴ ἁμαρτία.

Τὴν ἁμαρτίαν ἔχουσι πάντες οἱ ἄνθρωποι ἐκ γενετῆς ὡς ἀπόγονοι τοῦ πρώτου ἀνθρώπου τοῦ προπάτορος αὐτῶν. Δὲν θεωρεῖ ὅμως ὁ ἄνθρωπος ἑαυτὸν ἀνεύθυνον διὰ τὴν κατάστασιν ταύτην (Ρωμ. 5, 12), διότι συναισθάνόμενος τὴν ἐλευθερίαν του ἥτοι τὴν δυνάμιν νὰ νικήσῃ τὸ κακόν, νὰ μὴ παρασυρθῇ ἀπὸ τὰς φυσικὰς ὁρμὰς, καταδικάζει ἑαυτὸν διὰ τὴν ἐμμονήν του εἰς τὸ κακόν. Βαρέως φέρων τὴν κατάστασιν αὐτὴν στεναίξει καὶ ζητεῖ σωτηρίαν. «Ταλαίπωρος ἐγὼ ἄνθρωπος, λέγει ὁ Παῦλος, τίς με ρύσεται ἐκ τοῦ σώματος τοῦ θανάτου τούτου;» (Ρωμ. 7, 24).

Δ'. Ἡ ἀναγέννησις.

1) Ὁ ἄνθρωπος φύσει καλὸς ἢ κακός;

Ὁ ἄνθρωπος οὐτε φύσει ἀγαθὸς εἶναι, ὡς ἐδόξα-
σεν ὁ Ρουσσώ, γενόμενος κακὸς ἐκ τοῦ πολιτισμοῦ,
οὐτε φύσει κακὸς μόνον, ὡς δοξάζουσιν οἱ Καλβινισταί.
Ὁ Ρουσσώ καὶ ὁ Πελάγιος παραγνωρίζουν τὴν δύνα-
μιν τῆς ἁμαρτίας ἐν τῷ ἀνθρώπῳ. Οἱ Καλβινισταί καὶ
ὁ Αὐγουστίνος παραγνωρίζουν τὸ ἀγαθὸν στοιχεῖον ἐν
τῷ ἀνθρώπῳ, τὴν ἐπὶ τῇ ἀρετῇ εὐαρέσκειάν του. Διὰ
τοῦτο δὲν ἔχουν δίκαιον οἱ Καλβινισταί ἀρνούμενοι
τὴν ὑπαρξιν ἀρετῆς ἐκτὸς τοῦ Χριστιανισμοῦ. Οἱ ἄν-
θρωποι καὶ ἐκτὸς τοῦ Χριστιανισμοῦ πράττουσι τὸ ἀ-
γαθὸν ἐξ εὐαρέσκειας πρὸς αὐτὸ καὶ ἐπομένως ἔχουν
ἠθικὴν ἀξίαν.

Δὲν εἶναι αἱ ἀρεταὶ τῶν Ἀρχαίων Ἑλλήνων ἐγα-
ρέτων ἀνδρῶν λάμποντα ἐλαττώματα, ὡς ὁ Αὐγουστίν-
νος ἐφρόνει, παρὰ μὲ ὅλην τὴν ὑπαρξιν τῆς ἀρετῆς ἐ-
πικράτει ἡ ἁμαρτία παρ' αὐτοῖς, δὲν ἔγινεν ἡ τελεία
ὑπερνίκησις ἢ ἡ κατ' ἀρχὴν ἄρσις αὐτῆς.

2). Τὰ μέσα τῆς ἄρσεως.

Τὴν ἄρσιν τῆς ἁμαρτίας φρονοῦσιν ἄνθρωποι ὅτι φέρει
ἡ παιδεία καὶ ἡ καλλιτεχνία. Βεβαίως ἡ παιδεία φέ-
ρουσα τὸν ἄνθρωπον εἰς συνειδήσιν τῆς ἀξίας του ὡς
λογικοῦ ὄντος, γίνεται μέγα ἀντιστήκωμα κατὰ τῆς αἰ-
σθητικότητος. Καὶ διὰ τοῦτο ἡ ἁμαρτία ἐπικρατεῖ
μᾶλλον εἰς τοὺς ἀγρίους καὶ ἀπαιδεύτους ἢ εἰς τοὺς
πεπαιδευμένους. Καὶ διὰ τοῦτο κρίνεται αὐστηρότερον
ὁ πεπαιδευμένος ἁμαρτάνων ἢ ὁ ἀμόρφωτος (Λουκᾶ
12, 47—48): «Ὁ γνούς καὶ μὴ ποιήσας δαρήσεται
πολλάς, ὁ δὲ μὴ γνούς δαρήσεται ὀλίγας».

Ἐπίσης ἡ καλλιτεχνία ἢ παριστῶσα τὸ ἰδεώδες

τοῦ ἀνθρώπου ὡς πραγματικὸν γεννᾷ εἰς τὸν ἄνθρω-
πον εὐαρέσκειαν ἐπ' αὐτῷ. Ὅταν δὲ τρέφεται τὸ αἰ-
σθημα τῆς εὐαρέσκειας ἐπὶ τῇ ἀρετῇ ἡτοι ὅταν ζῇ
τις πνευματικὴν ζωὴν, ὡς τοῦτο γίνεται ἐν τῇ ἀπο-
λαύσει τοῦ ὠραίου, αποκτᾷ δύναμιν νικῶσαν τὴν ἁ-
μαρτίαν. Ἀνθρωπος ἀπολαύων τῶν καλλιτεχνικῶν
ἔργων εἶναι ἠθικώτερος τοῦ μὴ ἀπολαμβάνοντος. Ὁ
γνωρίσας τὴν ὑψηλὴν ἡδονὴν τῆς ἀπολαύσεως τοῦ
ὠραίου περιφρονεῖ τὰς ταπεινὰς ἡδονὰς τὰς ἐκ τῆς ἱ-
κανοποίησεως τῶν φυσικῶν ὁρμῶν προερχομένας.

Ἐν τούτοις οὐτε διὰ τῆς παιδείας οὐτε διὰ τῆς
καλλιτεχνίας δύναται νὰ ὑπερνικήσῃ τελείως τὴν ἁ-
μαρτίαν. Τοῦτο γίνεται κατὰ τὸν Ἀπόστολον Παῦλον
διὰ τῆς πίστεως εἰς Χριστόν.

3). Ἡ πίστις.

Πίστις εἶναι ἡ παραδοχὴ ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς
εἶναι τὸ ἰδεώδες μας, πρὸς ὃ δεόν νὰ συμμορφώμεθα.
Ὁ Ἰησοῦς εἶναι ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ φανερώσας εἰς ἡμᾶς
τὸν Θεὸν ὡς εἶναι, πρὸς ὃν πρέπει νὰ ὁμοιωθῶμεν.
Ἡ πίστις αὕτη γεννᾶται ἐκ τῆς ἀκοῆς τοῦ Εὐαγγελίου
τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ, κηρυττομένου ὑπὸ τῆς Ἐκκλη-
σίας. Ὁ ἄνθρωπος διὰ τοῦ Εὐαγγελίου ἔρχεται εἰς
ἐπαφὴν μετὰ τοῦ Ἰησοῦ, γνωρίζει τὸν Ἰησοῦν. Ἐκ
τῆς γνωριμίας ταύτης γεννᾶται σεβασμὸς πρὸς τὸν
Ἰησοῦν. Δεχόμεθα ὅτι ἡ ζωὴ τοῦ Ἰησοῦ εἶναι ἡ θεία
ζωή, καὶ ἐνθουσιαζόμεθα ἐξ αὐτοῦ καὶ ζητοῦμεν νὰ
γίνωμεν καὶ ἡμεῖς ὡς ἐκεῖνος. Ὁ Ἰησοῦς γίνεται ὁ
ἀρχηγὸς τῆς ζωῆς. Αἰσθανόμεθα ἔρωτα πρὸς αὐτὸν
καὶ ποθοῦμεν νὰ γίνωμεν ὡς ἐκεῖνος διὰ τῆς συμμορ-
φώσεως ἡμῶν πρὸς Αὐτόν, διὰ τῆς ἀφοσιώσεως πρὸς
Αὐτόν καὶ τελείας ὑπακοῆς. Ἡ ἀρετὴ ἢ Χριστιανικὴ
εἶναι ζωὴ καὶ ἡ ζωὴ δὲν δύναται νὰ πηγάζῃ παρὰ

ἀπὸ ζωὴν ἑνὸς προσώπου. Καὶ τὸ πρόσωπον αὐτὸ εἶναι ὁ Ἰησοῦς. Διὰ τοῦτο Αὐτὸς εἶναι ἡ ὁδὸς ἡ φέρουσα πρὸς τὴν ζωὴν, διότι εἶναι ἡ ἀλήθεια, δηλ. ἡ τελεία φανέρωσις, ἡ ἀληθινὴ φανέρωσις τοῦ Θεοῦ (Ἰω. 14,6).

4). Ἡ μετάνοια.

Τὸ πρῶτον ἀποτέλεσμα τῆς πίστεως εἶναι ἡ μετάνοια ἡ μεταβολὴ τοῦ νοῦ μας, τῆς νοοτροπίας μας. Ἐλθόντες εἰς συνείδησιν τῆς τελείας ἀρετῆς μας διὰ τῆς πίστεως εἰς τὸν Ἰησοῦν καταδικάζομεν τὴν ζωὴν τοῦ φυσικοῦ ἀνθρώπου. Θεωροῦμεν τὰς φυσικὰς μας ὁρμὰς ὡς μὴ ἀρμοζούσας εἰς ἡμᾶς καὶ ἀποφασίζομεν νὰ μὴ ἀκολουθῶμεν αὐτάς. Διὰ τῆς μετανοίας ἀποθνήσκομεν ὡς φυσικὰ ὄντα, ὡς ἀπόγονοι τοῦ Ἀδάμ, ὡς χοῖκοί, ὡς παλαιοὶ ἄνθρωποι. Καὶ τοῦτο γίνεται κατὰ τὴν βάπτισίν μας. ~~Ἀποθνήσκομεν καὶ παπτύμεθα ἐν τῷ ὕδατι ὡς παλαιοὶ ἄνθρωποι καὶ ἀνιστάμεθα καὶ γεννώμεθα νέοι ἄνθρωποι, καινὴ κτίσις καθ' ὁμοίωσιν Χριστοῦ.~~

5). Ἡ ἀναγέννησις.

Ἀποφασίζομεν πλέον νὰ νεκρωθῇ ὁ παλαιὸς ἄνθρωπος καὶ νὰ ζῇ εἰς ἡμᾶς ὁ νέος ἄνθρωπος ὁ Ἰησοῦς (Γαλ. 2, 20). Ὁ διὰ τῆς πίστεως ἀναγεννηθεὶς γίνεται υἱὸς τοῦ Θεοῦ. (Ἰω. 1, 12). Εἰς τὸν ἀναγεννηθέντα βασιλεύει ὁ Θεός. Ὁ ἀναγεννηθεὶς γίνεται ναὸς τοῦ Θεοῦ. (Β' Κοριν. 6, 16). Εἰς τὸν ἀναγεννηθέντα κατοικεῖ ὁ Θεός. (Ἰω. 14, 23). Ὁ ἀναγεννηθεὶς γίνεται ἐνανθρωπήσας Θεός, θεωθεὶς ἄνθρωπος, ζῇ ἐν τῷ Θεῷ, γίνεται ἐν μετ' αὐτοῦ, μυστικῶς ἐνοῦται μετ' αὐτοῦ, ὡς λέγει ὁ Ἰωάννης: «ἐγὼ ἐν αὐτοῖς καὶ σὺ ἐν ἐμοί ἵνα ὡς τετελειωμένοι εἰς ἕν» (Ἰω. 17, 23). Γι-

νεται συνταύτισις τῆς θελήσεως τοῦ Θεοῦ μετὰ τῆς θελήσεως τοῦ ἀνθρώπου.

6). Ὁ ἀγιασμός.

Διὰ τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐξ αὐτῆς μετανοίας ἐνεκρώθη κατ' ἀρχὴν ὁ παλαιὸς ἄνθρωπος. Καὶ ἤδη ἀρχεται ὁ ἀγὼν κατ' αὐτοῦ, ἵνα νεκρωθῇ πραγματικῶς ἐν ἡμῖν καὶ παύσῃ ἐπιβλαβὴς εἰς ἡμᾶς. Τοῦτο γίνεται, ἂν προσέχωμεν καὶ δὲν ἀφίνωμεν καμμίαν πράξιν, καμμίαν σκέψιν μας νὰ προέρχεται ἀπὸ τὰς ὁρμὰς τοῦ φυσικοῦ ἀνθρώπου. Ὅταν τὰς ὁρμὰς αὐτὰς δὲν ἀκολουθῶμεν, κατ' ὀλίγον χάνουν τὴν δύναμίν των, μαραίνονται, νεκρώνονται καὶ ὁλονὲν ὁ νέος ἄνθρωπος ἐκτείνεται, ἐνισχύεται ἕως οὗ τελείως ἐπικρατήσῃ. Ὁ ἀγὼν οὗτος εἶναι ἀγὼν ὑπὲρ τοῦ ἀγιασμοῦ ἡμῶν· ὁ ἀγιασμός εἶναι ἡ κατάστασις ἡμῶν, καθ' ἣν ὁδηγοῦμεθα ἀπὸ τοῦ Πνεύματος τοῦ Θεοῦ.

Τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐν Υἱῷ ἀναπαύεται. Διὰ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον. Τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ διάθεσις τοῦ Θεοῦ, ἡ ἀγάπη. Τοῦτο εἶναι τὸ ζῶν ὕδωρ, τὸ ὁποῖον ὑπόσχεται νὰ δώσῃ ὁ Κύριος εἰς τὴν Σαμαρείτιδα. Καὶ τοῦτο μεταδίδεται εἰς τοὺς βαπτισθέντας διὰ τῆς χρίσεως τοῦ Ἁγίου Μύρου καὶ ἐνισχύεται ἐν ἡμῖν διὰ τῆς μεταλήψεως τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ. Τρώγοντες τὸν Ἰησοῦν λαμβάνομεν τὸ Πνεῦμα Αὐτοῦ. «Ὁ τρώγων μου τὴν σὰρκα καὶ πίνων μου τὸ αἶμα ἐν ἐμοί μένει καὶ ἐγὼ ἐν αὐτῷ». (Ἰωάν. 6, 56).

Ε'. Ἡ σωτηρία.

1). Ἡ σωτηρία ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας.

Ὁ ἀναγεννηθεὶς διὰ τῆς ἀληθινῆς πίστεως εἰς τὸν

Ἰησοῦν δὲν ἁμαρτάνει πλέον, ἐλευθερώνεται ἀπὸ τὴν δουλείαν εἰς τὸν φυσικὸν ἄνθρωπον. Αὕτη εἶναι ἡ ἐλευθερία, τὴν ὁποίαν χαρίζει ὁ Ἰησοῦς εἰς τοὺς πιστεύοντας εἰς αὐτόν (Ἰωάν. 8, 31—37). Ὁ ἀναγεννηθεὶς διὰ τῆς πίστεως γίνεται δίκαιος, στρέφεται πρὸς τὸ ἀγαθόν, ἀποδοκιμάζων τὸ κακόν, ἡ ψυχὴ του γίνετα ἀγαθὴ, ἀποκτᾷ τὴν ἀγαθὴν διάθεσιν τοῦ Χριστοῦ. Ἐμπορεῖ νὰ ἁμάρτη, ἐπειδὴ ἐκ τῆς συνηθείας τοῦ ἁμαρτάνειν καὶ αὐτοῦ καὶ τῶν προγόνων του ἐγεννήθη ἐν τῷ σώματι μία μηχανικὴ εὐκολία τοῦ κινεῖσθαι κατὰ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἁμαρτάνειν καὶ ὁ ἀναγεννηθεὶς δὲν δύναται εὐθὺς νὰ κατανικήσῃ ὅλας αὐτὰς τὰς τάσεις τοῦ ὀργανισμοῦ. Ἀμαρτάνει ἐνίοτε ὁ ἀναγεννηθεὶς, διότι ὑπάρχουν εἰς τὸ περιβάλλον ἰδέαι καὶ ἔθιμα προερχόμενα ἐκ τοῦ παλαιοῦ ἀνθρώπου, ἅτινα ἐπιβάλλονται εἰς αὐτόν καὶ συμμορφῶνται πρὸς αὐτά, ἕως οὗ βαθμηδὸν διὰ τῆς πίστεως ἀπαλλάγῃ ἐξ αὐτῶν.

Ἐπειδὴ τὰ ἁμαρτήματα ταῦτα εἶναι παρὰ τὴν βούλησιν του, δὲν εἶναι ἁμαρτήματα, ἀλλὰ παρεκκλίσεις ἀπὸ τῆς κατευθύνσεως. Διὰ ταῦτα μετανοῶν ὁ ἀναγεννηθεὶς, ἐπιστρέφει πάλιν πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τοῦ καινοῦ ἀνθρώπου, ὡς ἡ μαγνητικὴ βελὸν ἑπιστρέφει πρὸς τὴν ἀρχικὴν τῆς κατεύθυνσιν πάλιν, ἐὰν μετακινήθῃ. Τὰ ἁμαρτήματα ταῦτα συγχωροῦνται διὰ τῆς μετανοίας τῆς προερχομένης ἐκ τῆς συνειδήσεως τῆς παρεκκλίσεως ἐκ τῆς κατευθυντηρίου γραμμῆς καὶ τῆς ἐπιστροφῆς εἰς τὴν ἀρχικὴν διεύθυνσιν. Τὴν συγχώρησιν ταύτην δίδει ὁ ἱερεὺς ἐν ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ καὶ κατ' ἐντολὴν Αὐτοῦ εἰς τὸ μυστήριον τῆς ἑξομολογήσεως.

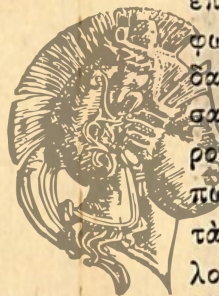
Διὰ τῶν ἁμαρτημάτων τούτων δὲν χάνει κανεὶς τὴν δικαίωσιν του. Τὸ ἁμάρτημα τοῦ ἀναγεννηθέντος

εἶναι συνέπεια καὶ τιμωρία τῆς ἁμαρτίας, ἀλλὰ συνάμα καὶ ἀνησυχία δίδουσα ἀφορμὴν εἰς τὴν περισστέραν δόξαν τοῦ πνεύματος, ἐνισχύουσα τὴν πάλιν αὐτοῦ κατὰ τοῦ φυσικοῦ ἀνθρώπου καὶ ἐπιβάλλουσα τὴν διηνεκὴν προσοχὴν. Διὰ τὴν πάλιν ταύτην δίδει κατὰ τὴν ἑξομολόγησιν ὁ ἱερεὺς, ὁ κατ' ἐξοχὴν σοφὸς εἰς τοὺς μὴ ὥριμους ὁδηγίας πρὸς νέκρωσιν τοῦ φυσικοῦ ἀνθρώπου.

2). Σωτηρία ἀπὸ τῆς κρίσεως.

Ἐνῷ οἱ Ἑβραῖοι περιέμενον νὰ ἔλθῃ διὰ τοῦ Μεσσίου κρίσις μεγάλη (Ματθ. 3, 10—13), ἀντὶ κρίσεως ὁ Μεσσίας Χριστὸς ἐκήρυξεν ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, ἐπὶ τῷ ὄρῳ νὰ πιστεύσουν εἰς αὐτόν καὶ νὰ συμμορφωθῶν πρὸς τὴν ζωὴν του. Ὁ Παῦλος θεολογῶν ἐδίδαξεν ὅτι οἱ ἄνθρωποι πάντες, ὡς ἔνοχοι ἁμαρτίας, ἦσαν ἄξιοι θανάτου. Ὁ Ἰησοῦς ἀποθανὼν ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ, ἅν καὶ ἁμαρτήτης, ἐτιμωρήθη ἀντὶ τῶν ἀνθρώπων καὶ ὁ Θεός, ἀποβλέπων εἰς Αὐτόν, συνεχώρησε τὰς ἁμαρτίας πάντων, ἔδωκε χάριν εἰς τοὺς ἁμαρτωλοὺς μὲ τὸν ὅρον νὰ γίνουν καὶ αὐτοί, ὡς ὁ Ἰησοῦς. Ὁ Ἰησοῦς ἀποθανὼν ἐγένετο ἐγγυητὴς εἰς τὸν Θεὸν πάντων τῶν πιστευόντων εἰς Αὐτόν, ὅτι θὰ ὁμοιάσωσιν Αὐτῷ καὶ μὲ τὸν ὅρον τοῦτον ἐδόθη καὶ δίδεται χάρις εἰς τοὺς πιστεύοντας. Ἡ ἐν τῷ Χριστῷ εὐδοκία τοῦ Θεοῦ μεταδίδεται καὶ εἰς τοὺς πιστεύοντας εἰς τὸν Ἰησοῦν, ὡς ζῶντας, ὡς ὁ Ἰησοῦς. Κατὰ ταῦτα ὁ πιστεύσας καὶ βαπτισθεὶς σώζεται ἀπὸ τὴν κρίσιν, ἐνῷ ὁ ἀπιστήσας κατακριθήσεται. (Μάρ. 16, 16).

Ἡ κρίσις θὰ γίνῃ μίαν ἡμέραν καὶ ἤδη γίνεται καὶ ἐν τούτῳ τῷ κόσμῳ. (Ἰωάν. 5, 26). Οἱ ἄνθρωποι χωρίζονται εἰς πιστεύοντας τὸν Ἰησοῦν καὶ εἰς μὴ πιστεύοντας. Τὴν κρίσιν θὰ ὑποστῶν ἦτοι τὴν καταδίκην οἱ μὴ πιστεύσαντες, ἐνῷ ὁ πιστεύσας σώζεται ἀπὸ

τὴν καταδίκην· αὐτὸς εἰς κρίσιν οὐκ ἔρχεται. (Ἰωάν. 5, 24). Ὁ πιστεύων δὲν ἔρωτᾷ ἀνησύχως, πότε θὰ ἔλθῃ ἡ κρίσις, διότι δὲν τὴν φοβεῖται τὴν κρίσιν, ἔλευθερωθεὶς ἀπ' αὐτὴν διὰ τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς του.

Ἡ κόλασις, ὡς ἡ μακαριότης, εἶναι ὑποκειμενικὴ κατάστασις συνέπεια τῆς μὴ συμμορφώσεως τοῦ ατόμου πρὸς τὸν προορισμὸν του. Ὅταν ὁ ἄνθρωπος εἰς τὸ τέλος τῆς ζωῆς του βλέπῃ, ὡς ἐν κινηματογράφῳ, ὅλην τὴν ζωὴν παρερχομένην ἐνώπιόν του καὶ συναισθάνεται ὅτι δὲν ἠκολούθησε τὸν προορισμὸν του, ἀλλ' ἔμεινε μεμονωμένος, ἀπομεμακρυσμένος ἀπὸ τὸν Θεὸν διὰ τοῦ ἐγωκεντρισμοῦ του, καταλαμβάνεται ὑπὸ μιᾶς στενοχωρίας, ἣτις παρξβάλλεται μὲ τὴν στενοχωρίαν, ἣν αἰσθάνεται τις βασανιζόμενος ἐν τῇ φλογὶ καὶ διψῶν (Λουκᾶ 16, 24) ἡ ἐυδρισκόμενος εἰς ἄρρος ἐν καιρῷ νυκτὸς ἡ χιονοθύελλῃς καὶ τράμων (Μτ. 8, 12).

3). Σωτηρία ἀπὸ τοῦ θανάτου.

Ὁ ἀναγεννηθεὶς ζῇ τὴν ζωὴν τοῦ Χριστοῦ, τὴν θεϊαν ζωὴν, τὴν αἰώνιον ζωὴν. Ὁ πιστεύσας εἰς τὸν Χριστὸν ἔχει ζωὴν αἰώνιον, δὲν περιμένει νὰ τὴν ἀπολαύσῃ εἰς τὸ μέλλον, ἀλλὰ τὴν ἔχει, τὴν ζῇ (Ἰωάν. 3, 36). «Ὁ πιστεύων εἰς τὸν Ἰησοῦν μεταβέβηκεν ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωὴν» (Ἰωάν. 5, 24). «Ὁ πιστεύων εἰς τὸν Ἰησοῦν καὶ ἀποθάνῃ ζήσεται καὶ πᾶς ὁ ζῶν καὶ πιστεύων εἰς Αὐτὸν οὐ μὴ ἀποθάνῃ εἰς τὸν αἰῶνα» (Ἰωάν. 11, 26). Ὁ θάνατος εἶναι διακοπὴ τῆς φυσικῆς ζωῆς, ἀλλ' ὁ ἀναγεννηθεὶς, ἥδη ζῶν ἐνέκρωσε τὴν φυσικὴν ζωὴν καὶ ζῇ τὴν αἰώνιον ζωὴν τοῦ Θεοῦ.

Διὰ ταῦτα ὁ ἀναγεννηθεὶς δὲν φοβεῖται τὸν θά-

νατον, διότι καὶ μετὰ τὸν θάνατον ἐξακολουθεῖ νὰ ζῇ τὴν αἰώνιον ζωὴν, ἣν ἤρχισε νὰ ζῇ ἐν τούτῳ τῷ κόσμῳ. Ὁ θάνατος ὑπάρχει, ἀλλ' ἔχασε τὴν δυνάμιν του· «ποῦ σου, θάνατε, τὸ κέντρον; ποῦ σου, Ἄδη, τὸ νίκος;» (Κορ. α' 15—55). Ὁ Ἰησοῦς ζῶν τὴν θεϊαν ζωὴν, τὴν αἰώνιον ζωὴν καὶ ἀποθάνων ἐπὶ τοῦ Σττυροῦ ἀνέστη καὶ ζῇ. Οὕτω καὶ οἱ πιστεύσαντες εἰς Αὐτόν, ζῶντες τὴν ζωὴν αὐτοῦ, θὰ ζήσωσιν. (Ἰωάν. 14, 19).

4). Σωτηρία ἀπὸ τῆς φύσεως καὶ τοῦ κόσμου.

Ἡ φύσις πιέζει τὸν ἄνθρωπον διὰ τῶν φυσικῶν δεινῶν καὶ ὁ κόσμος τῆς ἁμαρτίας βασανίζει καὶ θλίβει αὐτόν. Ἀπέναντι τῆς θλίψεως ταύτης ὁ ἀναγεννηθεὶς δὲν ταράττεται. (Ἰωάν. 14, 1). Ἐχει τὴν εἰρήνην τοῦ Χριστοῦ, τὴν χαλὴν τῆς ψυχῆς του προερχομένην ἐκ τῆς συνειδήσεως ὅτι ζῇ τὴν αἰώνιον ζωὴν τὴν ἀρμόζουσαν εἰς αὐτόν. (Ἰωάν. 14, 27). Πιστεύει ὅτι ὁ ὁρόμος, τὸν ὁποῖον ἀκολουθεῖ, αὐτὸς εἶναι ὁ ἀρμόζων εἰς αὐτόν καὶ αἰσθάνεται χαράν, ἣν ἠσθάνετο ὁ Κύριος (Ἰωάν. 15, 11) καὶ διὰ τῆς πίστεως ταύτης νικᾷ τὸν κόσμον, γίνεται ὑπέρτερος τῶν παθημάτων του καὶ τῆς θλίψεως. (Ἰωάν. 16, 33). Ἐκ ταύτης τῆς πίστεως γεννᾶται ἡ καρτερία τῶν πιστῶν ἐν τοῖς δεινοῖς καὶ ἡ ὑπομονὴ ἐν ταῖς θλίψεσιν.

Ὁ Χριστιανὸς δὲν ζητεῖ τὴν εὐτυχίαν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, ὥστε νὰ τὸν στενοχωρῇ ἡ δυστυχία. Αὐτὸς ζητεῖ νὰ φθάσῃ τὸν Ἰησοῦν. Αὐτὸς εἶναι ὁ σκοπὸς του. Ἡ εὐτυχία καὶ ἡ δυστυχία εἶναι ἐπεισόδια εἰς τὴν ζωὴν του. Εἶναι τὰ μέσα, δι' ὧν φθάνει εἰς τὸν σκοπὸν του. Ρέων πρὸς τὸν σκοπὸν του, ὡς ὁ ποταμὸς, ἀπαντᾷ, ὅτε μὲν λειβάδια, ὅτε δὲ στενωποὺς

καὶ ἀνωμάλους καὶ πετρώδεις τόπους, ἀλλ' οὐτε πλατύνεται εἰς τὰ λειβάδια λησμονῶν τὸν προορισμὸν του, οὔτε στενοχωρεῖται διερχόμενος ἀπὸ στενοχωρίας, ἀλλ' ἀγωνιζόμενος κατ' αὐτῶν, κατορθώνει νὰ μὴ χάσῃ τὸν δρόμον του.

5). Ἡ σωτηρία ἔργον τοῦ Θεοῦ.

Δὲν θὰ ἐσωζόμεθα, ἀν δὲν ἐνεφανίζετο εἰς τὸν κόσμον ὁ Ἰησοῦς. Ἡ ἐμφάνισίς του, ἥτις ἐγέννησεν εἰς ἡμᾶς τὴν πίστιν καὶ τὴν δι' αὐτῆς σωτηρίαν μας, εἶναι ἔργον τοῦ Θεοῦ. Ὁ Ἰησοῦς εἶναι ἀπεσταλμένος τοῦ Θεοῦ, ἵνα σώσῃ τὸν κόσμον. (Ἰωάν. 3, 16—17).

Ὁ Ἰησοῦς εἶναι τὸ κέντρον τῆς Ἰστορίας. Ἡ Ἰστορία διαιρεῖται εἰς δύο τμήματα. Κατὰ τὴν πρὸ Χριστοῦ ἐποχὴν ἐπροπαρεσκευάσθη ἡ ἔλευσίς Του. Ἦτο ἡ προσδοκία ἐθνῶν. Κατὰ τὴν μετὰ Χριστὸν ἐποχὴν ὁ Ἰησοῦς εἶναι ἡ πραγματοποιηθεῖσα ἐν αὐτῷ μεγάλη ἰδέα τῆς ἀνθρωπότητος, πρὸς ἣν τείνει νὰ συμμορφωθῇ καὶ τὸ ἄτομον καὶ ἡ κοινωνία, ὡς λέγει ὁ Παῦλος, τὰ πάντα δι' αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὸν ἐκτίσται. (Κολ. 1, 16).

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΗΘΙΚΗ

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ

Ο ΑΓΙΑΣΜΟΣ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ.

ΓΕΝΙΚΟΣ ΝΟΜΟΣ.

Ὁ Γενικὸς νόμος ἡ γενικὴ ἀρχή, ἣν ἀκολουθεῖ ὁ ἀναγεννηθεὶς εἰς πάσας τὰς πράξεις του εἶναι ἡ ὁμοίωσις τῷ Θεῷ ἢ τῷ Χριστῷ. Ἐπειδὴ ὁμοῦς εἰς ταύτην ἀντιτίθεται ἡ φυσικὴ κατάστασις τοῦ ἀνθρώπου, ἡ ἀρχὴ αὕτη λαμβάνει ἀρνητικὸν τύπον τὴν νέκρωσιν τοῦ φυσικοῦ ἢ παλαιοῦ ἀνθρώπου. (Κολ. 3, 1—9). «Εἰ οὖν συνηγέρθητε τῷ Χριστῷ τὰ ἄνω ζητεῖτε, τὰ ἄνω φρονεῖτε . . . νεκρώσατε οὖν τὰ μέλη ὑμῶν τὰ ἐπὶ τῆς γῆς». Ἡ ἀρχὴ αὕτη παρίσταται ἄλλως ὡς ἐκδυσίς τοῦ παλαιοῦ ἀνθρώπου καὶ ἐνδυσίς τοῦ νέου, τοῦ Χριστοῦ.

Τι εἰς ἐκάστην περίπτωσιν πρέπει νὰ κάμῃ ὁ Χριστιανός, ἥτοι τὸ καθήκον του, τὸ εὕρισκει αὐτὸς μόνος ἔχων τὴν ἀρχὴν τῆς ἀγάπης ἐν ἑαυτῷ καὶ ἐφαρμόζων αὐτὴν εἰς ἐκάστην περίπτωσιν. Ἡ εὐχέρεια τοῦ εὕρισκεν ἐν ἐκάστη περιστάσει τὸ σύμφωνον τῇ ἀγάπῃ εἶναι ἡ σοφία. Ἐκαστος Χριστιανός δέον νὰ εἶναι σοφός. Ἀλλὰ χάριν τῶν μὴ ὁμίμων ἡ Ἐκκλησία τὴν μίαν ἀρχὴν τῆς ἀγάπης διετύπωσεν εἰς πολλὰς διατάξεις καὶ οὕτω προήλθεν ὁ νόμος ὁ Χριστιανικός, αἱ ἐντολαὶ τοῦ Θεοῦ.

Α'. Ἐνδυσίς τοῦ Χριστοῦ.

α'. Ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ.

1). Ἡ κατάστασις ἡ ἀρμόζουσα εἰς τὸν ἄνθρωπον ὡς υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ὡς μέλος πνευματικῆς βασιλείας, ἥς βασιλεὺς ὁ Θεὸς καὶ μέλη πάντες οἱ ἄνθρωποι, εἶναι ἡ ἀγάπη, ἡ ἀγαθότης, ἡ καλωσύνη. Ἡ ἀγάπη εἶναι μίμησις τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ἄνθρωπον. Ἐν τῇ Ἰησοῦ ἐγνωρίσαμεν τὸν Θεὸν ὡς ἀγάπην.

Ὁ Θεὸς ὁ ἄπειρος καὶ ἅγιος ἐμφανισθεὶς διὰ τοῦ Ἰησοῦ, καλεῖ τὸν ἄνθρωπον, ἂν καὶ πεπερασμένον, μηδαμινὸν ἀπέναντί Του, ἂν καὶ ἁμαρτωλὸν καὶ ἀνάξιον, νὰ ὁμοιωθῇ πρὸς Αὐτόν. Ἐταπεινώθη, συγκατέβη μέχρι τοῦ ἀνθρώπου, ἵνα τὸν ἐξυψώσῃ. Ὁ ἔχων τὴν ἀγάπην ταύτην ἀγαπᾷ τὸν ἄνθρωπον ὡς ἄνθρωπον, ὡς πρόσωπον, ὡς υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ὅχι ὡς συγγενή, ὅχι ἐκ συμπαθείας πρὸς αὐτόν, ὅχι διότι εἶναι ἀγαθός, διότι ἐκτιμᾷ αὐτόν καὶ τὰ ἔργα του, ὅχι διότι τὸν ἀγαπᾷ καὶ τὸν εὐεργετεῖ (Λουκ. 6, 32—33), ὅχι διότι εἶναι μέλος τῆς κοινωνίας, εἰς ἣν ἀνήκει καὶ εἶναι ἀλληλέγγυος μετ' αὐτοῦ, ὅχι διότι εἶναι πατριώτης του, ὅχι διότι εἶναι ἄνθρωπος ὡς αὐτός, ἀνήκει δηλ. εἰς τὸ αὐτὸ εἶδος. (Ἀνθρωπισμός).

Διὰ ταῦτα ὁ ἔχων τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ ἀγαπᾷ καὶ τὸν ξένον καὶ ἐκεῖνον ποῦ ἀντιπαθεῖ καὶ τὸν κακὸν καὶ τὸν ἐχθρόν του καὶ τὸν διώκτην του καὶ τὸν ἀλλόφυλον καὶ πάντα ἄνθρωπον ὡς φέροντα τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ ἐν ἑαυτῷ καὶ γίνεται τέλειος, ὡς ὁ Πατὴρ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. (Ματθ. 5, 48).

Αὐτὴν τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ πρέπει νὰ ἔχωμεν καὶ ἡμεῖς. Ἡ ἀγάπη αὕτη δὲν εἶναι πλουτισμὸς τοῦ ἐγώ, εἶναι κένωσις χάριν τοῦ ἄλλου. (Φιλ. 2, 7—8). Εἶναι συγκατάβασις, ταπείνωσις, αὐταπαρνησία.

β'. Ἔργα τοῦ ἀγαπῶντος.

Ὁ ἀγαπῶν 1) δὲν κάμνει ποτὲ κακὸν εἰς τὸν πλησίον του, ὃν θεωρεῖ ὡς ἄλλο ἐγώ. Ἐν τῷ ἄλλῳ θεωρεῖ τὸν ἑαυτόν του καὶ ὡς δὲν θέλει νὰ κάμῃ τις κακὸν εἰς τὸν ἑαυτόν του δὲν κάμνει καὶ αὐτὸς εἰς τὸν ἄλλον. Ὁ ἀγαπῶν δὲν μισεῖ τὸν ἄλλον, ἔταν τοῦ κάμῃ κακόν, ἀλλὰ συγχωρεῖ τὸ σφάλμα ὅχι μόνον 7κις, ἀλλ' ἐβδομηκοντάκις ἑπτά, (Ματθ. 18, 22). Οὐδέποτε ἐκδικεῖται καὶ ἂν τιμωρῇ τὸν κακοποιὸν τὸ κάμνει, ἵνα μὴ, μένων ἀτιμώρητος, ὑπεραίρηται, ἵνα τὸν διορθώσῃ. Ὡς ὁ Θεὸς Πατὴρ συγχωρεῖ τὰς ἁμαρτίας μας, συγχωροῦμεν καὶ ἡμεῖς τὰ ὀφειλήματα τῶν ἄλλων.

2). Ὁ ἀγαπῶν δὲν δύναται νὰ ἀνεχθῇ αὐτὸς μὲν γὰρ εὐτυχῇ, ὁ δὲ πλησίον του νὰ δυστυχῇ. Τὰ παθήματά του, τὴν δυστυχίαν του, θεωρῶν ὡς ἰδίαν δυστυχίαν, σπεύδει νὰ τὴν ἄρῃ (φιλανθρωπία). Τὴν εὐτυχίαν τοῦ πλησίον θεωρεῖ ὡς ἰδίαν, ὡς κλαίει μετὰ κλαιόντων, χαίρει καὶ μετὰ χαιρόντων.

3). Ὁ ἀγαπῶν σέβεται τὸν πλησίον του ὡς ἀδελφόν, ὡς υἱὸν Θεοῦ, ὡς πρόσωπον. Διὰ ταῦτα οὐδέποτε καταφρονεῖ καὶ περιφρονεῖ τὸν ἄλλον ὡς κατώτερόν του, οὐδέποτε πικραίνει αὐτόν. Οὐδέποτε τὸν μεταχειρίζεται ὡς ὄργανον, ὡς μέσον (πορνεία, κολακεία, ψευδολογία), οὐδέποτε ἐκμεταλλεύεται αὐτόν. Ἀναγνωρίζων τὴν ἀξίαν του ὡς πρόσωπον τιμᾷ αὐτόν.

γ'. Τὸ ὑψιστον ἀγαθόν.

Ἡ ἀγάπη εἶναι τὸ ὑψιστον ἀγαθόν. Εἶναι ὁ μαργαρίτης, ὃν εὐρών τις, ἐπώλησε πάντα ὅσα εἶχε διὰ νὰ ἀγοράσῃ αὐτόν. (Ματθ. 13, 44—47). Εἶναι ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ. Αὕτη εἶναι ἡ νίψις τῶν ποδῶν τοῦ πλησίον (Ἰωάν. 13, 14—18), εἶναι ἡ

διακονία τοῦ πλησίον, ἣν ὁ Κύριος ἀφῆκεν ὡς τελευταίαν παραγγελίαν εἰς τοὺς μαθητάς του (Μάρ. 10, 45). Ἐκ τῆς ἀγάπης προέρχεται ἡ αὐταπάρνησις, ἡ θυσία ἑαυτοῦ ὑπὲρ τοῦ ἄλλου, ἡ θυσία τῆς ἐλευθερίας, τοῦ δικαίου μας (Ματθ. 5, 38—42) τῆς εὐημερίας μας, τῆς υγείας μας καὶ αὐτῆς τῆς ζωῆς μας. Χάριν τῆς ἀγάπης τοῦ πλησίον μας ὑποφέρομεν πολλὰ δεινὰ ἀγρυπνῶντες.

δ'. Ἡ προσευχή.

Τὸ ὑψιστον αὐτὸ ἀγαθὸν ζητοῦμεν διὰ τῆς προσευχῆς. Ἡ προσευχή εἶναι δι' ἧς τὸ πεπερασμένον κοινωνεῖ τῷ ἀπείρῳ. Εἶναι κροῦσις παρὰ τῷ Θεῷ, ἵνα ἀνοίξῃ καὶ εἰσαγάγῃ τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν δύναμιν καὶ τὴν εἰρήνην τοῦ Πνεύματος Του. Εἶναι εἰσοδος παρὰ τῷ Θεῷ καὶ συναίσθησις τῆς πρὸ Αὐτοῦ παρουσίας.

Παράδειγμα προσευχῆς ἡ Κυριακὴ προσευχή. Ἀρχόμεθα διὰ τῆς δοξολογίας τοῦ Θεοῦ, εἰς ὃν ἐμπιστευόμεθα ὡς Πατέρα ἡμῶν. Εἰς τὰς τρεῖς πρώτας αἰτήσεις ζητοῦμεν ἐνθουσιωδῶς νὰ δοξασθῇ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς ἐλεύσεως τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ ἥτοι τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ θελήματος Αὐτοῦ. Εἰς τὰς τρεῖς τελευταίας αἰτήσεις συναισθανόμενος ὁ ἄνθρωπος τὸ πεπερασμένον καὶ τὰς ἀδυναμίας του, ταπεινούμενος, ζητεῖ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ, ἵνα δυναθῇ καὶ αὐτὸς νὰ δοξάσῃ τὸ ὄνομά Του ἐπὶ τῆς γῆς.

Ζητεῖ ἄρτον, ἵνα μὴ τὸν πιάξῃ ἡ πενία καὶ ἀναγκάζεται νὰ παραβῇ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Ζητεῖ τὴν συγχώρησιν τῶν παραστρατημάτων του, ἵνα μὴ τὸν πιάξῃ ἡ ἐνοχὴ καὶ ἀπελπίσῃται, ἀλλὰ νὰ λαμβάνῃ θάρρος καὶ ἐπιστρέφῃ εἰς τὴν εὐθεὶαν ὁδόν. Ζητεῖ ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τῶν πειρασμῶν ἥτοι περιστάσεων εὐ-

κολυνουσῶν τὴν ἀμαρτίαν, ἵνα μὴ, ἀσθενὴς ὢν, περιπίπτῃ εἰς τὴν ἀμαρτίαν καὶ γίνεταί ἐρμαιον τοῦ πονηροῦ πνεύματος, τοῦ πνεύματος τοῦ ἀτομισμού καὶ ἐγωΐσμου.

Αὕτη εἶναι ἡ ὑψίστη προσευχή, διότι διὰ ταύτης μεταβάλλεται τις ἐσωτερικῶς εἰς ἐκείνο, πρὸ τοῦ ποίου γονυπετεῖ.

ε'. Συμπάθεια.

Ἡ ἀγάπη δὲν πρέπει νὰ συγχέεται μὲ τὴν αἰσθητικὴν κλίσιν συμπαιδείας πρὸς πάντα πάσχοντα, ἀλλὰ πρέπει νὰ βαστάζηται ὑπὸ τῆς δικαιοσύνης. Διὰ ταῦτα 1) δὲν πρέπει ἐκ συμπαιδείας νὰ κρύπτωμεν τὸν κακοποιὸν ἢ νὰ τὸν βοηθῶμεν διὰ ψευδομαρτυρίας, ἵνα ἀπαλλαγῇ τῆς ποινῆς. Τοῦναντίον ἡ ἀγάπη ἢ Χριστιανικὴ ἀπαιτεῖ νὰ φροντίζωμεν νὰ τιμωρῇται ὁ κακοποιός, ἵνα καὶ αὐτὸς σώζεται καὶ οἱ ἄλλοι, βλέποντες τιμωρούμενον τὸ κακόν, τὸ ἀποφεύγουν. Διὰ τοῦτο ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν πλησίον ἐπιβάλλει, ἵνα προθύμως τρέχῃ κανεὶς μὲ θυσίαν χρόνου, κόπου καὶ χρήματος, ἵνα βοηθῇ τὸν ἀδικηθέντα καὶ τιμωρῇται ὁ ἀδικῶν, ἵνα σώζηται.

2). Ἐλεεῦντες πρέπει νὰ προσέχωμεν μήπως βοηθῶμεν ἀναξίους ὑποστηρίξεως καὶ οὕτω ἐνισχύωμεν τὴν ὀκνηρίαν καὶ τὸ ἐλάττωμα. Τοιαύτη βοήθεια, οὕσα ἀδικία, δὲν εἶναι Χριστιανικὴ ἀγάπη.

Β'. Νέκρωσις τοῦ παλαιοῦ ἀνθρώπου.

α'. Ὑπερηφάνειας.

Η'. Ἡ ὑπερηφάνεια εἶναι α) ἡ τάσις ἢ ἄλογος πρὸς ὑπεροχὴν καὶ διάκρισιν ἀπὸ τῶν ἄλλων. Ἐκδηλοῦται 1) ὡς φιλοδοξία, ἥτις εἶναι ἐπιδίωξις ἐξω-

τερικῶν σημείων τιμῆς παντὶ τρόπῳ, θεμιτῷ καὶ ἀθεμίτῳ· 2) ματαιοδοξία, υπερηφάνεια διὰ μηδαμινὰ πράγματα (ὡραιότητα, κόμην, κοσμήματα)· 3) ὑψηλοφροσύνη, υπερηφάνεια διὰ προτερήματα (εὐφυϊαν, παιδείαν, πλοῦτον, ἀξιώματα, καταγωγήν)· 4) ἀλαζονεία, φουσίωσις, υπερηφάνεια ἐκδηλουμένη ὡς καταφρόνησις πρὸς τὸν κατώτερον.

Ἡ υπερηφάνεια εἶναι β' ἢ ἄλλογος ὁρμὴ πρὸς ἐπικράτησιν. Ὁ υπερήφανος ζητεῖ νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν γνώμην του, τὴν θέλησίν του ἐπὶ τοῦ ἄλλου. Διὰ τοῦτο πολεμεῖ πᾶσαν ἀντίθετον γνώμην, καὶ ἂν εἶναι ὀρθή, πολεμεῖ πᾶν ἔργον, τὸ ὅποῖον δὲν εἰσηγήθη αὐτός καὶ ἂν εἶναι καλόν. Διὰ τοῦτο ἐπιμένει εἰς τὴν ἰδέαν του καὶ ἂν γνωρίζῃ, ὅτι δὲν εἶναι ὀρθή (πεῖσμα)· δὲν πείθεται, κἂν πεισθῇ. Ἐκ τούτου προέρχεται τὸ μῖσος κατὰ τοῦ ἀντιθέτου, ὁ φθόνος κατὰ τοῦ ὑπερέχοντος, αἱ φιλονικίαι μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν συζύγων, διότι ἕκαστος ζητεῖ νὰ ἐπιβληθῇ ἐπὶ τοῦ ἑτέρου, νὰ γίνῃ τὸ ἰδικόν του, νὰ τὸν ὑποτάξῃ. Ἐάν τις αἰσθάνηται, ὅτι μειονεκτεῖ ἀπέναντι ἄλλου, μηχανᾶται διάφορα διὰ νὰ ἐπιβληθῇ καὶ διατηρήσῃ τὴν ὑπεροχὴν. Ἐξ αὐτῆς τῆς τάσεως, ἣτις πολλάκις εἶναι ἀσυνείδητος, προέρχονται ἀσθενικά τινα φαινόμενα, αἱ νευρώσεις τῆς ψυχῆς. Ἐκ τῆς υπερηφανεύσεως, τοῦ ἐγωϊσμοῦ καὶ τῆς ἀσθενικῆς μορφῆς τῆς ἐγωπαθείας προέρχονται ὅλα τὰ κακὰ εἰς τὸν κόσμον.

Ὁ ἐωσφόρος (φωσφόρος) ἦτο ἄγγελος, ὅστις ἐξέπεσε, διότι ἠθέλησε νὰ στήσῃ τὸν θρόνον του ὑπεράνω τοῦ Θεοῦ καὶ παρέσυρε τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν ἁμαρτίαν, ἀπατήσας αὐτόν, ὅτι ἂν θὰ ἱκανοποιήσῃ τὴν ἐπιθυμίαν του, τὴν θέλησίν του νὰ φάγῃ τὸν ἀπηγορευμένον καρπὸν, μὴ ὑπακούων εἰς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, θὰ γίνῃ καὶ αὐτὸς Θεός.

Β'. Ἡ υπερηφάνεια εἶναι φυσικὴ κατάστασις ἀναγκαία εἰς τὸ ζῶον, καθ' ὅσον εἶναι τάσις, δι' ἣς ζητεῖ νὰ συντηρήσῃ ἑαυτὸ ἀπέναντι τοῦ ἑτέρου διὰ νὰ ἡμπορέσῃ νὰ ζήσῃ. Διὰ τὸν ἄνθρωπον εἶναι κατάστασις μὴ ἀρμόζουσα εἰς αὐτόν, εἶναι νοσηρά, παρὰ τὸν προορισμὸν του, τὴν ἰδέαν του, ἁμαρτωλὴ κατάστασις.

Ὁ ἄνθρωπος ὡς λογικὸν ὄν δὲν πρέπει ἀ) νὰ ὑπερηφανεύηται διὰ μηδαμινὰ πράγματα, διότι γίνεται γελοῖος, β') δὲν ὑψηλοφρονεῖ διὰ τυχόν προτερήματα, διότι 1) ταῦτα εἶναι χαρίσματα δοθέντα ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, 2) διότι ὑπάρχουν πάντοτε ἀνώτερα προτερήματα καὶ ἀνώτεραι θέσεις, πρὸς ἃς ἀποβλέπων, γίνεται μετριοφρων, δηλ. μετριάζει τὸ αἶσθημα τῆς ἀξίας του καὶ τὰς ἀξιώσεις του. Διὰ ταῦτα μέσον νεκρώσεως τῆς ὑπερηφανεύσεως εἶναι ἡ εὐρύνσις τοῦ πνευματικοῦ ὀρίζοντος. Ἡ υπερηφάνεια εἶναι ἴδιον μικρῶν καὶ περιωρισμένων πνευμάτων. Τὰ μεγάλα πνεύματα ὅσον ὑψοῦνται, τόσοι περισσότερον αἰσθάνονται τὴν μικρότητα τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὰς ἐλλείψεις του καὶ εἶναι πάντοτε μετριοφρονα (Σωκράτης, Νεύτων).

Ὁ ἄνθρωπος ὡς κοινωνικὸν ὄν συναισθάνεται ἑαυτὸν ὄχι ὡς ἓν ἄτομον εἰς σωρὸν ἀτόμων, ἀλλ' ὡς μέλος ὀργανισμοῦ καὶ ἐπομένως δὲν ζητεῖ ἐπιβαλλόμενος ἐπὶ τοῦ ἄλλου νὰ ζήσῃ αὐτός, ἀλλ' ὑπηρετῶν εἰς τὸ ὅλον, ἵνα συντηρηθῇ, συντηρεῖται καὶ αὐτὸς ὑπὸ τοῦ ὅλου. Τὰ προσόντα του, τὰ προτερήματά του καὶ ἡ θέσις, ἣν κατέχει, δὲν ἐδόθησαν εἰς αὐτόν διὰ νὰ ὑπεαίρηται, ἀλλὰ νὰ τὰ χρησιμοποιοῖ ὑπὲρ τῆς κοινωνίας. Τὰ προσόντα του ἐπιβάλλουν εἰς αὐτόν ὑποχρεώσεις τόσῳ μεγαλυτέρας, ὅσῳ ἀνώτερα εἶναι, δι' ἃς αἰσθανόμενος τὴν εὐθύνην του, ταπεινοῦται, προσπαθεῖ νὰ φανῇ ἄξιος τῶν ταλάντων του. Διὰ ταῦτα ὁ ἄνθρωπος δὲν πρέπει νὰ ζητῇ νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν γνώμην

του, ἀλλὰ νὰ ἐπικρατήσῃ τὸ ἀληθές. τὸ δίκαιον καὶ τὸ καλόν, εἴτε ἐξ αὐτοῦ προέρχεται εἴτε ἐκ τοῦ ἄλλου· διότι ταῦτα φέρουν τὴν πρόδον καὶ εὐημερίαν τῆς κοινωνίας καὶ ἐπομένως καὶ τὴν ἰδικήν του. Ὁ ἄνθρωπος, ὡς υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὡς πολίτης βασιλείας πνευμάτων, ἅτινα, ἔχοντα τὴν ἀρχὴν των ἐκ τοῦ Θεοῦ, εἶναι ἴσα ἀπέναντι Αὐτοῦ καὶ ἀδελφὰ πρὸς ἀλλήλα, ὁσπ καὶ ἂν ὑψηλότερον ἴσταται δὲν καταφρονεῖ τοὺς ἄλλους τοὺς μικροτέρους, διότι ὡς εἶπεν ὁ Κύριος «οἱ ἄγγελοι αὐτῶν βλέπουσι διὰ παντός τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ» (Ματθ. 18, 10)· διότι ἔχει ἕκαστος ἄνθρωπος, καὶ αὐτὸς ὁ μικρὸς ἀπόλυτον ἀξίαν ἀπέναντι τοῦ Θεοῦ, ὡς πρόσωπον προσωρισμένον, ἵνα ὁμοιωθῇ τῷ Θεῷ.

Τοῦναντίον ὁ ἄνθρωπος, ὡς υἱὸς τοῦ Θεοῦ, τιμᾷ τὸν ἄλλον ὡς υἱὸν καὶ αὐτὸν τοῦ Θεοῦ καὶ σέβεται αὐτὸν ὡς πρόσωπον καὶ ἂν εἶναι μικρὸς, καὶ ἂν καθυστερῇ δὲν τὸν περιφρονεῖ, δὲν τὸν μεταχειρίζεται ὡς πρᾶγμα, ἀλλὰ ζητεῖ, ἀντὶ νὰ τὸν ταπεινώσῃ, νὰ τὸν ἀνυψώσῃ, νὰ τὸν φέρῃ εἰς συναίσθησιν τῆς ἀξίας του ὡς υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἂν ὁ ἄλλος τὸν πιέζῃ, τὸν στενοχωρῇ, δὲν ἐξάπτεται, δὲν τὸν κακομεταχειρίζεται, ἀλλὰ βαστάζει τὸ βάρος αὐτοῦ μετὰ πραότητος (Γαλ. 6, 2). Ἡ συναίσθησις του ὅτι εὐρίσκεται ὑψηλότερον τῶν ἄλλων, ἀντὶ νὰ γίνεταί ἀφορμὴ ὑπεροφίας ἢ περιφρονήσεως τοῦ κατωτέρου, τὸν ὑποχρεώνει νὰ φροντίσῃ νὰ βοηθήσῃ αὐτόν, ἵνα ὑψωθῇ καὶ αὐτὸς ὡς υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ ἀδελφός του, διότι δὲν εἶναι ξένος ὁ ἄλλος, ἀλλὰ πνεῦμα ἐκ τοῦ πνεύματος τοῦ Θεοῦ, ὡς καὶ αὐτός. (Ρωμ. 15, 1).

Τῆς ὑπερηφανείας διαφέρει ἡ φιλοτιμία. Τιμὴ εἶναι ἡ ἀναγνώρισις καὶ ὁ σεβασμὸς ὑπὸ τοῦ ἄλλου τῆς ἀξίας ἡμῶν. Ἐπειδὴ ἡ τιμὴ εἶναι ὁρος τῆς κοινωνικῆς ἡμῶν ἐνεργείας, ὁ Χριστιανὸς εἶναι φιλότιμος.

Ἐὰν τις μᾶς προσβάλῃ δὲν πρέπει νὰ εἴμεθα εὐθικοὶ ἀλλ' ἔχοντες συνείδησιν τῆς ἀξίας μας νὰ μὴ ταραττώμεθα, ἀλλὰ νὰ σιωπῶμεν. Ἐὰν ἕμως διὰ τῆς προσβολῆς μας κινδυνεύει ἡ τιμὴ μας, ὡς ὁ Ἰησοῦς κατηγορούμενος (Ματθ. 27, 12—14) πρέπει νὰ ὑπερασπίζωμεν αὐτήν, ὅχι ὁμῶς ἀνθυβρίζοντες ἢ κακοποιῶντες, πολὺ δὲ ὀλιγώτερον μονομαχοῦντες. Ἡ μονομαχία εἶναι ἐθιμον μεσαιωνικὸν προελθὸν ἐκ τῆς ἰδέας, ὅτι ὁ Θεὸς ὁδηγεῖ τὴν ἐκβασιν τῆς μονομαχίας, τιμῶν τὸν ἐνοχον καὶ σώζων τὸν ἀθῶν. Τὴν τιμὴν μας ὑπερασπίζομεν ζητοῦντες λόγον τῆς κατηγορίας ἢ ἐν ἀνάγκῃ ζητοῦντες ἱκανοποίησιν διὰ τῆς πολιτείας, ἀλλὰ πάντοτε μὲ ψυχραιμίαν.

β'. Τῆς ἀκρασίας.

α). Ἀκρασία εἶναι ἡ ἱκανοποίησις τῶν φυσικῶν ὀρέξεων, πείνης, θύψης καὶ γεννητησίου ὁρμῆς ἀνευ λόγου, χάριν ἡδονῆς. Μορφαὶ αὐτῆς: 1) λαιμαργία, 2) πολυποσία, μέθη, 3) ἀκολασία (ἱκανοποίησις τῆς γεννητησίου ὁρμῆς παρὰ λόγον καὶ παρὰ φύσιν), 4) αἰσχρολογία. Ἡ νέκρωσις γίνεται οὐχὶ διὰ τῆς νεκρώσεως τῶν ὁρμῶν, ἀλλὰ διὰ τῆς ἱκανοποιήσεως αὐτῶν συμφώνως τῷ λόγῳ αὐτῶν, εἰς ὃν ἦλθεν εἰς συνείδησιν ὁ ἄνθρωπος. Ἡ νέκρωσις τῆς ἀκρασίας εἶναι ἡ ἐγκράτεια, ἥτις εἶναι κυριαρχία τοῦ λόγου ἐπὶ τοῦ σώματος. Ἐκδηλοῦται 1) ὡς λιτότης, 2) ὡς σωφροσύνη, 3) ὡς αἰδώς (σπουδὴ τοῦ ἀποφεύγειν ἐν τοῖς λόγοις καὶ ἐν τῇ συμπεριφορᾷ πᾶν ὅ,τι διεγείρει ἀκολάστους διαλογισμούς).

β'). Ἡ νέκρωσις τῆς γεννητησίου ὁρμῆς ἦτοι ἡ μὴ ἱκανοποίησις αὐτῆς γίνεται, ὅταν κανεὶς ἐνεκα λόγων ὑψηλοτέρων δὲν ἔρχεται εἰς γάμου κοινωνίαν. Τοιοῦτοι λόγοι εἶναι 1) ἀσθένεια μεταδοτικῇ, 2) ὑποχρέ-

ωσις πρὸς τὴν οἰκογένειαν, 3) ἀπαίτησις τοῦ ἔργου, ἵνα μὴ κωλύεται ἡ ἀπερίσπαστος ἐκπλήρωσις αὐτοῦ, ὡς τὸ τοῦ ἀρχιερέως, 4) πτωχεῖα, 5) τάσις πρὸς τελείαν ἐλευθερίαν τοῦ πνεύματος ἀπὸ τῶν ἐνστικτικῶν τῶν ἀλόγων ὁρμῶν, ὡς ἡ παρθενία τῶν μοναχῶν.

Ὅτι ἡ ἀγνεία ἦτοι ἡ ἀποχή ἀπὸ τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς γεννητησίου ὁρμῆς βλάπτει τὴν ὑγείαν, ὡς διατείνονται συνήθως οἱ ἱατροί, ἐξηλέγχθη πάντῃ ἀσύστατος ὑπὸ τῶν κορυφαίων ἱατρῶν (Φόρελ, Μαντεγκάζα, Οἴλενβούργκ).

γ'). Ἀσκεῖται τις εἰς τὴν ἐγκράτειαν ἀποφεύγων 1) τὰ ἄσεμνα θεάματα, ἀκροάματα καὶ ἀναγνώσματα, 2) τὰς κακὰς ἀναστροφὰς καὶ ἐν γένει 3) πᾶν τὸ διεγείρον τὴν γεννητήσιον ὁρμὴν καὶ πάντα πειρασμὸν ἦτοι πᾶσαν περίστασιν εὐκολύνουσιν καὶ παρασύρουν εἰς τὴν ἁμαρτίαν. Ἀντιστήκωμα ἰσχυρὸν κατὰ τῆς ἀκρασίας εἶναι αἱ ἐνασχολήσεις, αἱ σωματικαὶ ἀσκήσεις καὶ ἰδίᾳ αἱ πνευματικαί. Ὁ ἀπολαύων πνευματικὰς ἡδονὰς, (μελέτην, ἐνασχόλησιν εἰς τὴν καλλιτεχνίαν, μουσικὴν, ζωγραφικὴν) περιφρονεῖ τὰς ὑλικὰς. Διὰ τῶν ἐνασχολήσεων σωματικῶν καὶ πνευματικῶν δίδεται διέξοδος εἰς τὴν γεννητήσιον ὁρμὴν καὶ ἀπαλλάττεται ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὴν ἐνόχλησιν αὐτῆς.

Εἰς τὴν ἀσκήσιν δὲν πρέπει νὰ λησμονῇ ὁ Χριστιανὸς ὅτι ἡ δύναμις τῆς βουλήσεως ἐνισχυομένη διὰ τῆς πίστεως εἶναι μεγίστη, θραύουσα τὴν δύναμιν καὶ τῆς μᾶλλον ἀτιθάσσει φύσεως.

δ'). Τὰ ἀδιόφορα. Ὑπάρχουν πράξεις, αἵτινες οὔτε καλαὶ οὔτε κακαὶ φαίνονται ὅτι εἶναι, ὡς τὸ διασκεδάζειν, χορεύειν, χαρτοπαίζειν, μεταβαίνειν εἰς τὸ θέατρον, καφενεῖον κλπ. Εἰς ταῦτα δέον ὁ Χριστιανὸς νὰ ἔχῃ ὑπ' ὄψει τοῦ τοῦ Παύλου: «Πάντα μοι ἔξεστιν, ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρει, πάντα μοι ἔξεστιν,

ἀλλ' οὐκ ἐγὼ ἐξουσιασθήσομαι ὑπὸ τινος» (Α' Κορ. 6, 12). Ἐὰν ἡ πράξις αὕτη βλέπει ὅτι δὲν τὸν συμφέρει εἴτε διότι τὸν βλάπτει εἰς τὴν ὑγείαν του, εἴτε εἰς τὰ οἰκονομικά του, εἴτε εἰς τὴν ἠθικὴν, νὰ τὴν ἀποφεύγῃ. Ἐὰν ἡ πράξις αὕτη, γινομένη πάθος, τὸν κυριεύει καὶ ἔχασε τὴν ἐλευθερίαν του, νὰ προσπαθῇ νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπ' αὐτῆς.

γ'. Τοῦ θυμοῦ.

α). Ὁ θυμὸς εἶναι ἄλογος ὁρμὴ πρὸς ἀπόκρουσιν τοῦ ἀπειλοῦντος τὴν ὑπαρξίν μας. Διαρκὲς θυμὸς εἶναι τὸ μῖσος. Θυμώνει τις κατὰ τοῦ προσβάλλοντος τὴν ζωὴν, τὴν ἰδιοκτησίαν, τὴν τιμὴν. Ἡ τιμὴ προσβάλλεται ὅταν δὲν ἀναγνωρίζεται ἡ ἀκεραιότης ἡ σωματικὴ (καμπούρης) ἢ ἡ ἀξία ἡμῶν ὡς λογικῶν ὄντων (ρεκά = ἀνόητε) ἢ ὡς κοινωνικῶν (μωρέ = ἄτιμε). (Ματθ. 5, 22). Θυμώνει τις ἐν γένει κατὰ παντὸς ἐναντιούμενου εἰς τὰς ἰδέας, τὰς θελήσεις, τὰς ἐπιθυμίας μας καὶ τὰς στιγμιαίας ἀκόμη, θυμώνει τις ἀκόμη καὶ κατὰ τοῦ ζώου (ἂν π. χ. δὲν θέλει νὰ βαδίσῃ) καὶ κατὰ ἀψύχων (ὡς τὸ παιδίον κτυπᾷ τὴν πέτραν, ποὺ τὸ ἐκτύπησεν). Ὁ θυμῶνων ζητεῖ ἀμυνόμενος νὰ ἀπωθήσῃ τὸν κίνδυνον καὶ σώσῃ τὴν ὑπαρξίν του. Ὁ θυμῶνων ἐκδικεῖται εἴτε φονεύων, εἴτε κακοποιῶν, εἴτε ὑβρίζων, εἴτε κατηγορῶν, εἴτε πικραίνων διὰ λόγων, εἴτε ἐν γένει διαφοροτρόπως καταδιώκων τὸν βλάψαντα αὐτόν.

β'). Ὁ θυμὸς ἔχει λόγον εἰς τὸ ζῶον, τὸ ὅποιον, ζῶν ὡς ἄτομον, διὰ τοῦ θυμοῦ ἀμύνεται κατὰ τοῦ ἀπειλοῦντος αὐτό. Ὁ ἄνθρωπος ὅμως ὡς λογικὸν ὄν καὶ κοινωνικὸν δὲν πρέπει νὰ θυμῶνῃ, διότι ἡ πολιτεία ἀνέλαβε νὰ τιμωρῇ τοὺς βλάπτοντας τὰ μέλη της. Διὰ τοῦτο εἰς τὸν ἄνθρωπον, ὡς πολίτην, δὲν ἐπιτρέπεται

ἡ αὐτοδικία. Ὁ ἄνθρωπος ὡς υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὡς μέλος τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ δὲν ἐκδικεῖται οὔτε διὰ τοῦ κράτους, νεκρώνει πᾶσαν ὁρμὴν πρὸς ἐκδίκησιν εἰς τὴν καρδίαν του. Θεωρεῖ τὸν παίσαντα εἰς αὐτόν, τὸν κακοποιόν, ὡς ἀσθενῆ ἢ κακῶς ἀνατεθραμμένον καὶ ὡς ὁ Ἰησοῦς συγχωρεῖ αὐτόν, διότι οὐκ οἶδε τί ποιεῖ. Τοῦναντίον ζητεῖ τὴν σωτηρίαν του, τὴν διόρθωσιν του, καθ' ὅτι τὸν θεωρεῖ μέλος τοῦ αὐτοῦ σώματος, τοῦ Χριστοῦ, εἰς ὃ ἀνήκει καὶ αὐτός, τὸν θεωρεῖ ὡς μίαν βρύσιν, ἣτις λαμβάνει τὸ ὕδωρ ἐκ τῆς αὐτῆς πηγῆς, ἐξ ἧς λαμβάνει καὶ αὐτός, δὲν εἶναι ἐπομένως ξένος εἰς αὐτόν, ἀλλ' ἄλλος ἐγώ, ἀδελφὸς ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ.

Διὰ ταῦτα 1) ὅταν ὁ Χριστιανὸς ἀδικῇται ὑπὸ τινος καλεῖ αὐτόν πρῶτον, ἵνα ἐν εἰρήνῃ λύσῃ τὴν διαφοράν, ἐὰν δὲν πεισθῇ, προσκαλεῖ ἕνα ἢ δύο, ἵνα κρίνωσιν αὐτοὶ περὶ τοῦ δικαίου, ἐὰν δὲ καὶ εἰς αὐτοὺς δὲν ἀκούσῃ τότε ζητεῖ τὴν ἐπέμβασιν τῆς Ἐκκλησίας πρὸς λύσιν τῆς διαφοράς. (Ματθ. 18, 15—18). Χάριν συμβιβασμοῦ καὶ εἰρήνης προθυμοποιεῖται νὰ χάσῃ πολλάκις καὶ μέρος τοῦ δικαίου του. Ἐὰν ὁμως καὶ τῆς Ἐκκλησίας παρακούσῃ, τότε ἀνάγκη νὰ καταφύγῃ ὁ Χριστιανὸς εἰς τὸ δικαστήριον, ἵνα τὸ μὲν κερδίσῃ τὸ δίκαιόν του, τὸ δὲ ἀναγκασθῇ νὰ περιορίσῃ ὁ ἀδικῶν τὰς πλεονεκτικὰς του ὁρμὰς καὶ μὴ ἐρίσῃ καὶ ἐνοχλῇ δι' ἀδικιῶν τοὺς ἀδελφούς του.

Διὰ ταῦτα 2) ὁ Χριστιανὸς δὲν λαμβάνει ὑπ' ὄψιν τὰς ὑβρεῖς τῶν ἄλλων ἔχων ὑπ' ὄψιν ὅτι 1) ἡ ὑβρις οὐδὲν ἀφαιρεῖ ἐκ τῆς ἀξίας μας. Ὅταν μὲ ὑβρίσῃ τις δὲν ἀποκτῶ ὅ,τι μοῦ προσάψῃ ἡ ὑβρις, 2) ὅτι ἀνδρεία μεγαλύτερα εἶναι νὰ ἀνεχθῇ τις τὴν ὑβριν ἢ νὰ ἀνθυβρίσῃ. Ὁ νικῶν τὸν θυμόν του μεγαλύτερος τοῦ κυριεύοντος πόλειν, ὁ ἀνθυβρίζων κατέρχεται εἰς τὸ ἐπί-

πεδον τοῦ ὑβρίσαντος, ἐνῷ ὁ σιωπήσας κεῖται ἀπειράκις ὑψηλότερον τοῦ ὑβρίσαντος, 3) ὅτι διὰ τῆς ἀπαντήσεως εἰς τὴν ὑβριν διαιωνίζονται αἱ ἐχθραὶ, ἐνῷ διὰ τῆς σιωπῆς τίθεται παῦλα καὶ εὐκολώτερον διαλύονται. Ἐν τούτοις ἂν τις εἶναι ὑβριστὴς καὶ προσβάλλῃ τοὺς ἀδελφούς καὶ ταραττῇ τὴν κοινωνίαν, διὰ τῶν ἐρίδων καὶ ὑβρεῶν του, εἶναι ἀνάγκη νὰ τιμωρηθῇ ὑπὸ τῆς Πολιτείας καὶ διὰ τοῦτο μηνύεται οὐχὶ πρὸς ἐκδίκησιν, ἀλλ' ἵνα μὴ ὑπεραίρηται καὶ μάθῃ νὰ σέβεται τοὺς ἄλλους.

Διὰ ταῦτα 3) ὅταν ὁ Χριστιανὸς ἔχῃ ἕνα ἐχθρόν, ὅστις παντοιοτρόπως τὸν καταδιώκει, ποτὲ δὲν κάμνει εἰς αὐτόν τὸ ἴδιον ἥτοι δὲν τὸν ἐκδικεῖται καταδιώκων καὶ αὐτός, ὅπως ἤμπορεῖ καὶ ὅταν ἤμπορέσῃ, ἀλλὰ ζητεῖ μὲ κάθε τρόπον νὰ συνδιαλλαγῇ μετ' αὐτοῦ. Ἀλλ' ἂν αὐτὸς μένῃ ἀδιάλλακτος, κάμνει ὑπομονὴν σιωπῶν, ἕτοιμος πάντοτε νὰ συνδιαλλαγῇ, ἀποφεύγων πᾶσαν νέαν σύγκρουσιν καὶ εὐχόμενος ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ εὐεργετῶν αὐτόν ἂν ὑπάρξῃ εὐκαιρία. (Ματθ. 5, 44—48).

Τοῦ θυμοῦ διαφέρει ἡ ἱερὰ ἀγανάκτησις κατὰ τῶν πλανώντων τοὺς ἄλλους, τῶν τυφλῶν ὁδηγῶν καὶ κατὰ τῶν πειραζατῶν τῶν νόμων, ὡς ἡ ἀγανάκτησις τοῦ Ἰησοῦ κατὰ τῶν Φαρισαίων καὶ τῶν ἐμπορευομένων ἐν τῷ Ναφ.

δ'. Τοῦ φθόνου.

1). Φθόνος λέγεται λύπη διὰ τὴν ὑπερβολὴν τοῦ ἄλλου καὶ τάσις πρὸς κατάρριψιν ταύτης καὶ διὰ τοῦτο χαρὰ ἐπὶ τῇ πτώσει τῆς ὑπεροχῆς (χαιρεκακία). Τὰ μέσα τῆς καταρρίψεως ὁ φόνος καὶ μετριώτερον ἡ κατηγορία, ἡ συκοφαντία, ἡ ραδιουργία, ἐν γένει καταδίωξις τοῦ ὑπερέχοντος.

Ὁ φθόνος ἔχει θέσιν εἰς τὸ ζῶον, τὸ ὅποιον, ζῶν ὡς ἄτομον, φοβεῖται τὴν ὑπεροχὴν τοῦ ἄλλου, ἥτις εἶναι ἐπικίνδυνος εἰς αὐτὸ ὡς ἀδύνατον. Διότι δύναται ὁ δυνατώτερος νὰ τὸ φάγῃ καὶ διὰ τοῦτο ζητεῖ διὰ διαφόρων τρόπων νὰ ἀπαλλαγῇ τοῦ δυνατοτέρου του, ἵνα σώσῃ τὴν κινδυνεύουσαν ὑπαρξίν του. Ὁ ἄνθρωπος ὅμως, ὡς λογικὸν ὄν, ὡς κοινωνικόν, ἐλθὼν εἰς συνείδησιν τοῦ λόγου τῆς ὁρμῆς τοῦ φθόνου, δὲν ἀφίνει νὰ τραφῇ ὁ γεννώμενος ἐν αὐτῷ ἐνστικτικῶς φθόνος. Τὸ νὰ ἔλθῃ πτηνὸν καὶ νὰ καθήσῃ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς μας δὲν πταίμεν, τὸ νὰ ἀφήσωμεν ὅμως νὰ κάμῃ φωλεὰν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς μας, πταίμεν ἡμεῖς.

Ὁ φθόνος ἀνήκει εἰς τὴν κατάστασιν τῆς ἀγριότητος τῶν ὄντων τῆς ζωώδους καταστάσεως. Ὁ ἄνθρωπος ζῇ σήμερον εἰς κοινωνίαν, ἥτις εἶναι ὁργανισμὸς ζῶν, εἰς τὸν ὅποιον τὰ μέλη δὲν εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι ἴσα, ἀλλ' εἶναι ἄλλα ἀνώτερα καὶ ἄλλα κατώτερα, ὅλα ὅμως ἀναγκαῖα διὰ τὴν ὑπαρξίν τοῦ ὁργανισμοῦ. Διὰ ταῦτα ὁ ἄνθρωπος ὡς κοινωνικὸν ὄν δὲν πρέπει νὰ ζητῇ νὰ καταρρίψῃ τὴν ὑπεροχὴν, νὰ πολεμῇ τὸν ἀνώτερον, διότι χρειάζεται ἡ ὑπαρξίς του διὰ τὴν ὑπαρξίν τοῦ ὁργανισμοῦ, ἐπομένως καὶ αὐτοῦ. Δὲν εἶναι ὁ ἀνώτερος κίνδυνος εἰς τὰ κατώτερα μέλη, ἀλλ' ἀναγκαῖος διὰ τὴν ὑπαρξίν των. Δὲν πρέπει ὅμως καὶ ὁ ἄνθρωπος νὰ περιφρονῇ τὸν κατώτερον, διότι καὶ αὐτὸς χρειάζεται, ὅσον μικρὸς καὶ ἂν εἶναι, διὰ τὴν ζωὴν τοῦ ὁργανισμοῦ. Καὶ μία βίδα ἂν εἶναι μικρὰ εἰς τὸν ὁργανισμὸν χρειάζεται διὰ τὴν λειτουργίαν αὐτοῦ.

Ἡ συνείδησις αὕτη τῆς ἀλληλεγγύης τῶν μελῶν τῆς κοινωνίας πρέπει νὰ κάμῃ ἕκαστον ὅχι μόνον νὰ μὴ ἐργάζεται κατὰ τοῦ ἀνωτέρου καὶ νὰ ζητῇ νὰ ἐξουδετερώσῃ τὴν δράσιν αὐτοῦ, ἀλλὰ νὰ ἀνιχνεύσῃ

τὴν ὑπεροχὴν του καὶ νὰ βοηθῇ αὐτὸν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου του. Ὁ Χριστιανὸς ὡς υἱὸς τοῦ Θεοῦ γνωρίζει, ὅτι ἡ ὑπεροχὴ εἶναι δῶρον τοῦ Θεοῦ καὶ ἐπομένως δὲν πολεμεῖ αὐτόν, ἵνα μὴ θεομάχος γένηται, ἀρκεῖται δὲ εἰς τὸ ἔργον του, εἰς τὸ ἰδικόν του τάλαντον, τὸ ὅποιον τοῦ ἔδωκεν ὁ Θεὸς καὶ προσπαθεῖ, ἐκτελῶν τὸ καθήκον του τὸ ὑπὸ τῆς θέσεως αὐτοῦ ὀριζόμενον, νὰ ἐργάζεται καὶ αὐτὸς ὑπὲρ τοῦ ἄλλου, οὐδόλως πικραινόμενος, διότι ἔλαχεν αὐτῷ μικροτέρα θέσις, καθότι ὁ Θεὸς ἀποδίδει ἀξίαν ὅχι εἰς τὴν θέσιν, ἀλλ' εἰς τὸν ἐκπληροῦντα τὸ καθήκον του εἰς οἰανδήποτε θέσιν καὶ ἂν εὑρίσκηται. (Α' Κορ. 12, 12—31 καὶ Ματθ. 25, 14—30).

2). Τοῦ φθόνου διαφέρει ἡ ἀμιλλα, ἥτις δὲν ζητεῖ νὰ καταστρέψῃ τὴν ὑπεροχὴν, ἀλλὰ νὰ τὴν φθάσῃ διὰ τῆς ἐργασίας, ὅπου εἶναι δυνατόν.

Τῆς ἐκ φθόνου κακολογίας διαφέρει ἡ κατάκρισις, ὁ φόγος, ἥτις εἶναι κατηγορία προερχομένη ἐκ τῆς ἀγάπης ζητούσης νὰ διορθώσῃ τὸν κατακρινόμενον, ἢ νὰ ἀποτρέψῃ τοὺς ἄλλους διὰ τοῦ φόβου τοῦ φόγου ἀπὸ τὰς κατακρινόμενας κακὰς πράξεις. Εἰς τὴν ἐπίκρισιν πρέπει νὰ προσέχῃ κανεὶς, διότι πολλάκις ἐπικρίνομεν παρουσιαζόμενοι ὡς ὑπερασπισταὶ τοῦ δικαίου καὶ τῆς ἀληθείας, ἐνῷ ἐλατήριόν μας εἶναι ὁ φθόνος, παρουσιαζόμεθα δηλ. ὡς ἄγγελοι φωτὸς ἐνῷ εἴμεθα διάβολοι. Πολλάκις ἐκ φθόνου ἀδικοῦμεν τὸν πλησίον κατακρίνοντες αὐτόν, διότι πράξεις αὐτῶν ἀγαθὰς παριστάνομεν προερχομένας ἀπὸ ἰδιοτέλειαν ἢ ἀνηθικότητα. Τοῦτο εἶναι βλασφημία κατὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, δι' ἣν τόσον ἡγανάκτει ὁ Ἰησοῦς, ὅταν, ἐνῷ ἐθεράπευε τοὺς δαιμονιζομένους ἀπὸ ἀγάπην διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, οἱ ἐχθροὶ του ἀπέδιδον τὴν δύναμιν αὐτὴν εἰς τὸν διάβολον.

Τοῦ φθόνου διαφέρει ἡ μὴ ἀνοχή τοῦ ὑβριστοῦ, τοῦ ὑπερηφάνου, τοῦ καταφρονοῦντος καὶ ἀδικοῦντος ἰσχυροῦ τοῦ ἐκμεταλλευομένου τοὺς μικροὺς καὶ ἀδυνάτους καὶ ἡ τάσις πρὸς ταπείνωσιν αὐτοῦ. Αὐτὸς εἶναι ὁ φθόνος τοῦ Θεοῦ, ὅστις ὑπερηφάνους ἀντιτάσσεται.

ε. Ἀπληστίας.

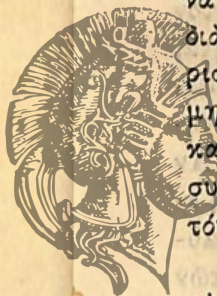
α). Ἡ ἀπληστία εἶναι ἀκόρεστος σπουδὴ πρὸς κτήσιν τῶν πρὸς τὸ ζῆν (πλεονεξία) καὶ ἀποθησαύρισιν (φιλαργυρία). Αὕτη δικαιολογεῖται παρὰ τῷ ζῳφζητοῦντι νὰ ἔχῃ πολλὰ πρὸς αὐτοσυντηρησίαν. Ἡ ἀπληστία εἶναι ἄμυνα κατὰ τῆς πτωχείας, τῆς ἐλλείψεως τῶν πρὸς τὸ ζῆν. Καὶ ὁ ἄνθρωπος δέον νὰ ἀμύνηται κατὰ τῆς πτωχείας ἔχων ἀνάγκην τῶν πρὸς τὸ ζῆν, ἐπομένως πρέπει νὰ ζητῇ νὰ ἀποκτήσῃ ἰδιοκτησίαν καὶ νὰ μὴ τὴν σπαταλᾷ, ἀλλὰ νὰ τὴν φυλάττῃ διὰ τὰς μελλούσας ἀνάγκας.

β). Ἡ νέκρωσις δὲν γίνεται διὰ τῆς μὴ ἱκανοποιήσεως τῆς ὁρμῆς, ἀλλὰ διὰ τῆς ἱκανοποιήσεως συμφώνως τῷ λόγῳ τῆς ὁρμῆς. Ὁ ἄνθρωπος, ὡς λογικὸν ὄν, δὲν ζητεῖ ἀλόγως νὰ αὐξάνῃ τὴν περιουσίαν του θεμιτῶ καὶ ἀθεμιτῶ τρόπῳ καταβάλλων πάσας τὰς δυνάμεις του, δὲν δουλεύει εἰς τὸν Μαμμωνᾶν, θεωρῶν τὸν πλοῦτον ὡς σκοπὸν τῆς ζωῆς του καὶ ὄχι ὡς μέσον αὐτῆς. Ὁ ἄνθρωπος ὡς κοινωνικὸν ὄν, σέβεται τὴν περιουσίαν τοῦ ἄλλου, ἥτοι δὲν κλέπτει. Ὁ ἀστικός νόμος ὀρίζει πῶς γίνεται τις κύριος πράγματός τινος, ἥτοι πότε παραχωρεῖ εἰς τινα νὰ ἔχῃ τι. Ὁ ἄνθρωπος ὡς κοινωνικὸν ὄν, ὀφείλει νὰ σέβηται τὸν ἀστικὸν νόμον, ὅστις εἶναι ἐκφρασις τῆς βουλήσεως τῆς παραχωρούσης κοινωνίας. Ὁ σεβασμὸς τῆς περιουσίας τοῦ ἄλλου εἶναι ὅρος τῆς υπάρξεως τῆς κοινωνίας, δι-

ὅτι ἀποφεύγονται αἱ ἐριδες. Δὲν δύναται τις νὰ μὴ παραχωρήσῃ, τι ὁ νόμος παραχωρεῖ νομίζων ὅτι εἶναι ἄδικον, ἢ ἵνα κάμῃ ὀρθοτέραν χρῆσιν αὐτοῦ, ὥς οἱ λησταὶ οἱ κλέπτοντες καὶ διὰ τούτων εὐεργετοῦντες. Κλοπὴ δὲν εἶναι μόνον ἡ ἰδίως κλοπὴ καὶ ἡ ληστεία, ἀλλὰ καὶ 1) ὁ σφετερισμὸς δι' ἀπάτης, 2) ἡ αἰσχροκέρδεια, 3) ἡ ἐκμετάλλευσις τῆς ἐργασίας τοῦ ἄλλου, 4) ἡ λαθραία αὐτομισθαποδοσία.

γ). Ὁ ἄνθρωπος, ὡς λογικὸν ὄν, γνωρίζει τὸν λόγον τῆς ἀποκτήσεως πλούτου καὶ δὲν ἀποκρύπτει αὐτὸν φοβούμενος μὴ τελειώσῃ καὶ κατόπιν δὲν ἔχῃ, ὡς πράττει ὁ φιλάργυρος, ἀλλὰ θάπανα αὐτὸν διὰ τὰς ἀνάγκας αὐτοῦ καὶ τῶν ἄλλων. Τὰ ὅσα ἀπαιτοῦνται διὰ τὴν ζωὴν εἶναι ὠρισμένα, πᾶσα ἐπομένως θησαύρισις περισσευμάτων εἶναι ὀρμὴ ἄλογος, ὡς ἡ τοῦ μύρμηκος, ὅστις συνάγει ἀπλήστως τοὺς κόκκους, οἷτινες κατὰ τὸν χειμῶνα σήκονται. Οὕτω καὶ ὁ φιλάργυρος συναθροίζει, ἵνα σκορπισθῶσιν αὐτὰ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ὑπὸ τῶν κληρονόμων του.

δ). Τὸν πλοῦτον πρέπει νὰ ζητῇ ὁ ἄνθρωπος νὰ τὸν ἀποκτήσῃ καὶ νὰ τὸν αὐξήσῃ, διότι 1) εἶναι τὸ μέσον ζωῆς, 2) διότι εἶναι δυνάμις ἣτις προστίθεται εἰς αὐτόν. Δι' αὐτοῦ γίνεται ἐπέκτασις τῶν δυνάμεων καὶ ταλάντων τοῦ ἀνθρώπου, δι' ὧν τὸ ἄτομον γίνεται ἀφ' ἑνὸς μὲν χρήσιμον εἰς τὴν κοινωνίαν, τὸ δὲ ἀποκτᾷ τὴν ἐλευθέραν ἐνέργειάν του, 3) διότι ἡ τάσις πρὸς ἀπόκτησίν του παιδαγωγεῖ τὸν ἄνθρωπον ἀναγκάζουσα αὐτὸν νὰ εἶναι φίλεργος, οἰκονόμος καὶ πιστὸς ἐκτελεστής τοῦ καθήκοντος, ἥτοι νὰ νεκρώνῃ τὴν ὀκνηρίαν καὶ φιληδονίαν. Ἀλλὰ τὸν πλοῦτον δέον νὰ ἀποκτᾷ διὰ τῆς ἐργασίας καὶ τιμιότητος καὶ ἀποκτήσας πλοῦτον, ὡς κοινωνικὸν ὄν, νὰ τὸν χρησιμοποίῃ δι' ἐαυτὸν καὶ τὸν πλησίον.

ε). Ὁ πλοῦτος περιέχει κινδύνους διὰ τὴν πνευματικὴν ζωὴν, διότι 1) περιέχει τὰ μέσα πρὸς ἀσωτείαν, 2) ἀνεξαρτησίαν ἢ ἀφοβίαν ἀπὸ τῆς κοινωνίας, 3) δύναμιν, δι' ἧς ὁ πλούσιος πιέζει τὸν πτωχὸν καὶ τὸν ἀδικεῖ, 4) ὑποδουλώνει τὸν ἄνθρωπον εἰς πρᾶγμα. Διὰ τοῦτο εἶπεν ὁ Ἰησοῦς ὅτι δυσκόλως θὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ οἱ πλούσιοι καὶ μακαρίζει τοὺς πτωχοὺς (Λουκᾶ 6, 20), διότι εἶναι ἀπηλλαγμένοι τῶν πειρασμῶν τοῦ πλούτου.

Δὲν ἀπαιτεῖ ὁμοῦς ὁ Ἰησοῦς τὴν πτωχείαν. Τὸν Ζακχαῖον παρέστησεν ὡς σωθέντα, ἂν καὶ πλούσιον, διότι μετανόησας, ἔκαμε καλὴν χρῆσιν τοῦ πλούτου καὶ ἀπέδωκε τὰ ἀρπαγέντα. Ἄν ἐζήτησεν ἀπὸ τὸν νεανίσκον τὴν πτωχείαν καὶ τὴν ὀνόμασε τελειότητα, ἐνόει μὲ τὴν πτωχείαν τὴν ἀνεξαρτησίαν, τὴν ἐλευθερίαν ἀπὸ τοῦ πλούτου, ὥστε νὰ δύναται, ὅταν ἀπαιτηθῇ ὑπὸ τῆς ἀνάγκης νὰ στερηθῇ τοῦ πλούτου. Ἄν ἔμακάριζε τοὺς πτωχοὺς τὸ ἔκαμνε, διότι οὗτοι μὴ ἔχοντες πλοῦτον εἶναι ἀπηλλαγμένοι τῆς δουλείας αὐτοῦ καὶ διὰ τοῦτο μακαριώτεροι τῶν πλουσίων τῶν δουλευόντων εἰς τὸν Μαμμωνᾶν. Ἐνεκα τούτου, ὅσῳ δύσκολον ἐπίστευεν εἰς τὸν πλούσιον τὴν εἰσοδὸν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, τόσῳ δὲν ἐθεώρει τοῦτο αὐτόματον ἂν ὁ πλούσιος ἐνεφορεῖτο ὑπὸ τῆς ἀγάπης καὶ ἐνεπνέετο ὑπὸ τοῦ πνεύματος τοῦ Χριστοῦ. (Λουκᾶ 18, 27).

Ὁ Χριστιανὸς πλούσιος θεωρεῖ ἑαυτὸν ὡς ἐδίδαξεν ὁ Κύριος οἰκονόμον τοῦ Θεοῦ. Ἡ περιουσία του δὲν εἶναι ἰδική του, ἀλλὰ ὄψρον τοῦ Θεοῦ, ὅπερ ἐνεπιστεύθη εἰς αὐτὸν διὰ νὰ τὸ χρησιμοποίησῃ ὑπὲρ τῶν ἄλλων. Διὰ ταῦτα ὁ Χριστιανὸς πλούσιος δὲν σπαταλᾷ ἀσκόπως (πολυτέλεια, χαρτοπαίγνιον, ἀσκοπα στείχηματα) οὔτε σκορπίζει ἀλόγως, ἀλλὰ χρησιμοποιεῖ

τὴν περιουσίαν του πρὸς συντήρησιν καὶ προαγωγὴν ἑαυτοῦ καὶ τῆς κοινωνίας (εὐποιᾶ). Δεχθεῖσα καὶ ἡ Πολιτεία τὴν ἰδέαν τοῦ Χριστοῦ, θεωρεῖ σήμερον τὸν πλοῦτον ἀνήκοντα εἰς τὴν κοινωνίαν καὶ τὸν κατέχοντα διχειριστὴν αὐτοῦ, καὶ διὰ τοῦτο δὲν θεωρεῖ πλέον τὴν χρῆσιν τοῦ πλούτου ἀπαραβίαστον.

Στ'). Δειλίας.

1). Ἡ δειλία εἶναι φόβος πρὸ τοῦ θανάτου. Ἐκδηλοῦται ὡς φυγὴ πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ κινδύνου καὶ ὡς προσποιήσις (μεταβολὴ τῶν χρωμάτων τοῦ Πρωτέως). Ἡ δειλία εἶναι ἄμυνα κατὰ τοῦ κινδύνου καὶ ὁ ἄνθρωπος ἔχει αὐτὴν ἐκδηλουμένην ὡς τάσιν πρὸς ἀποφυγὴν ἐκ τοῦ κινδύνου τοῦ θανάτου ἢ ἐν γένει κινδύνων ἀπὸ κακοῦ καὶ δυστυχίας. Ἐκδηλοῦται ὡς φυγὴ, ἢ ὡς ἀπόκρυψις, ἢ ὡς ἀπάτη, ἢ ὡς ψευδολογία. Ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι μόνον φυσικὸν ὄν, ἀλλὰ καὶ πνευματικόν, ἔχει δηλαδή ὠρισμέναις ἀρχὰς καὶ πεποιθήσεις. Αὗται ἀποτελοῦν τὸ πνευματικὸν ἐγώ. Ἐὰν διὰ τῆς ἀπειλῆς τοῦ θανάτου ἢ ἐν γένει τῆς δυστυχίας ζητεῖται ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον ἡ ἀρνήσις τοῦ πνευματικοῦ του ἐγώ, τότε ὁ ἄνθρωπος νεκρώνει τὴν δειλίαν καὶ πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ πνευματικοῦ του ἐγώ περιφρονεῖ τὸν θάνατον καὶ τὴν δυστυχίαν (ἀπώλεια θέσεως, περιουσίας, φυλάκισις), ἵνα μένῃ πιστὸς εἰς ἑαυτὸν (ἀνδρεία).

Προκειμένου περὶ ἀπωλείας τῆς φυσικῆς ζωῆς ἢ τῆς πνευματικῆς ὁ Χριστιανὸς προτιμᾷ νὰ χάσῃ τὴν φυσικὴν, ἵνα κερδίσῃ τὴν πνευματικὴν ζωὴν, μένων πιστὸς εἰς τὴν συνείδησίν του. Διότι ἂν χάσῃ τὴν πνευματικὴν του ζωὴν, τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, τί ὠφελεῖται, ἂν κερδίσῃ τὸν κόσμον ὅλον; Δὲν δύναται ὁ κόσμος ὁ-

λος νὰ γίνη ἀντάλλαγμα τῆς ἀπωλείας τῆς ψυχῆς του, τῆς πνευματικῆς του ὑπάρξεως (Μάρ. 8, 35—38).

Διὰ τοῦτο ὁ Χριστιανὸς προτιμᾷ νὰ χάσῃ τὴν θέσιν του, νὰ πάθῃ, νὰ πεινάσῃ παρὰ νὰ πλαστογραφήσῃ τὸν ἑαυτὸν του ψευδόμενος ἢ ὑποκρινόμενος, νὰ πράξῃ παρὰ τὴν συνείδησίν του, νὰ ἀρνηθῇ τὴν πίστιν του εἰς τὰς ἀρχάς του, τὸ ἐγὼ του τὸ πνευματικόν, νὰ πωλήσῃ ἀντὶ πινακίου φακῆς τὴν ἀξίαν του ὡς πνευματικοῦ ὄντος, ὡς υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Ἐπίσης ὁ Χριστιανὸς ἐξ ἀγάπης νεκρώνει τὴν δειλίαν καὶ ἄφοβος ὁρμᾷ προκειμένου νὰ σώσῃ τὴν ζωὴν τῶν ἄλλων κινδυνεύουσιν, καὶ νὰ ἀγωνισθῇ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῶν ἀδελφῶν του καὶ τοῦ δικαίου αὐτῶν. Ὁ Χριστιανὸς ἐν τούτοις μὴ ὑπάρχοντος κινδύνου διὰ τὸ πνευματικόν του ἐγὼ, χρεωστεῖ νὰ φεῖδεται τῆς ζωῆς του καὶ νὰ μὴ εἶναι ριψοκίνδυνος.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ζ'. Νωθρότης.

Νωθρότης ἢ ὀκνηρία εἶναι ὁρμὴ φυσικὴ πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ κόπου (Ντόλτσε φάρι νιέντι—εὐχάριστον τὸ μὴ ποιεῖν οὐδέν, λέγει Ἰταλικὴ προροιμία). Ἐκδηλοῦται 1) ὡς ἀνεργία, 2) ὡς παράλειψις τοῦ καθήκοντος. Ὁ ἄνθρωπος δὲν συντηρεῖται ἐκ τῶν ἀγαθῶν, τὰ ὁποῖα εὐρίσκει ἔτοιμα ἐν τῇ φύσει ὡς τὰ ζῶα, ἀλλ' ἐξ ἀγαθῶν, ἅτινα παράγει διὰ τῆς ἐργασίας. Ἵνα λάβῃ μέρος εἰς αὐτά, ἀνάγκη νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὴν παραγωγὴν διὰ τῆς ἐργασίας του. Δὲν δύναται νὰ μετάρχη εἰς τὴν τράπεζαν τὴν κοινὴν χωρὶς νὰ προσφέρῃ τίποτε εἰς αὐτήν· «ὁ ἀργὸς μὴδὲ ἐσθιέτω» (Β' Θεσ. 3, 10).

Ὡς κοινωνικὸν ὄν ὁ ἄνθρωπος νεκρώνει τὴν ὀκνηρίαν διὰ τῆς ἐργασίας. Ἀνεργοὶ ἐπομένως παράσιτα τῆς κοινωνίας δὲν εἶναι μόνον οἱ ἀποφεύγοντες

τὴν ἐργασίαν πτωχοί, ἀλλὰ καὶ οἱ πλούσιοι οἱ ἀποζῶντες ἀπὸ τὴν ἐργασίαν τοῦ παρελθόντος (ἐξ ἀγαθῶν κληρονομηθέντων) ἢ ἀπὸ τὴν ἐργασίαν τῶν ἄλλων. Ἡ ἀνεργία εἶναι μήτηρ κακίας καὶ δὴ παρὰ τοῖς πτωχοῖς τῶν κλοπῶν, τῆς ἐπαιτείας, τῆς ἀναιδείας καὶ τῆς αἰσχροπρεΐας, παρὰ δὲ τοῖς πλουσίοις τῆς πλήξεως, τῶν διασκεδάσεων, τῶν παιγνίων, τῶν ἐρώτων καὶ ἐν γένει τῆς ἀποσυνθέσεως τῆς κοινωνικῆς ζωῆς καὶ τοῦ ἐκφυλισμοῦ.

Διὰ ταῦτα δεόν νὰ ἀποφεύγηται ἡ ἀργία καὶ ἑκαστος ὡς μέλος τῆς κοινωνίας νὰ ζητῇ νὰ ἔχῃ ἐπάγγελμά τι. Δὲν ὑπάρχουν δὲ ἐπαγγέλματα ἀνώτερα καὶ κατώτερα, ἀλλ' ὅλα εἶναι ἐξ ἰσοῦ ἐντιμα ὡς ἀπαραίτητα διὰ τὴν ζωὴν καὶ τὴν πρόοδον τῆς κοινωνίας.

Κανὲν ἔργον δὲν ταπεινώνει ἢ ἐξευγενίζει τινά. Ἔργον οὐδὲν ὀνευδοσι, ἔλεγεν ὁ Ἡσίοδος. Μόνον τὰ ἀνῆθικα ἐπαγγέλματα ἀποδοκιμάζονται.

Καλὸν θὰ εἶναι ἑκαστος νὰ ἐκλέγῃ ἐπάγγελμα σύμφωνον μὲ τὰς κλίσεις του καὶ τὴν ἰδιοφυΐαν του. Διὰ νὰ γίνη τοῦτο ἤρχισε σήμερον νὰ γίνεαι πειραματικὴ ἐξέτασις τῆς ἰδιοφυΐας ἑκάστου προτοῦ νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἐκμάθησιν τέχνης ἢ τὴν σπουδὴν ἐπιστήμης. Ὁ Χριστιανὸς ὡς υἱὸς τοῦ Θεοῦ θεωρεῖ τὸ ἔργον του ὄχι μόνον ὡς μέσον συντηρήσεώς του, ἀλλ' ὡς κύκλον ἐνεργείας εἰς ὃ ἐκλήθη ἑκαστος, ἵνα, μεταχειριζόμενος τὰς δυνάμεις του καὶ τὴν ἰδιοφυΐαν του, παραγάγῃ τοὺς ὑψηλοὺς σκοποὺς τοῦ Θεοῦ καὶ διὰ τοῦτο τιμᾷ πάντα ἐργαζόμενον ὡς συνεργόν του καὶ τὸ ἔργον, εἰς ὃ ἐτάχθη ἐκτελεῖ πιστῶς καὶ εὐσυνειδήτως, παράδειγμα ἔχων τὸν μέχρι θανάτου πιστὸν μέναντα εἰς τὸ ἔργον του Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν.

Γ'. Παράγοντες ἡθικῆς.

α. Ἡ οἰκογένεια.

1). Ἐν τῇ σημερινῇ μορφῇ τῆς οἰκογενείας τῇ συζυγικῇ τῇ προελθούσῃ ἐκ τῆς πατριαρχικῆς ἀναπτύσσονται αἰσθητήματα οἰκογενειακὰ εὐγενῆ τῆς ἀγάπης τῶν συζύγων πρὸς ἀλλήλους (Ἄλκηστις, Ὀρφεύς) τῆς ἀγάπης τῶν τέκνων πρὸς τοὺς γονεῖς (Ἀντιγόνη καὶ Οἰδίπους) καὶ τῆς ἀγάπης τῶν τέκνων πρὸς ἀλλήλα (ἀδελφικὴ ἀγάπη). Ἐκ τῆς ἀγάπης ταύτης προέρχεται ἡ ἀφοσίωσις πρὸς τὸν ἄλλον καὶ ἐξ αὐτῆς ἡ νέκρωσις τοῦ φυσικοῦ ἀνθρώπου.

2). Ἡ οἰκογένεια εἶναι τὸ κατ' ἐξοχὴν μορφωτικὸν περιβάλλον. Ἐν αὐτῇ σχηματίζεται ὁ χαρακτήρ. Διὰ τῆς ἀγωγῆς σχηματίζονται καλὰ ἔξεις. Διὰ τῆς οἰκογενείας εἰσάγεται εἰς τὰ τέκνα ἡ συνείδησις τῆς κοινωνίας καὶ τὸ χριστιανικὸν πνεῦμα. Ἡ στατιστικὴ δεικνύει ὅτι ὑπολείπονται ἡθικῶς παιδία στερηθέντα τῆς οἰκογενειακῆς ἀγωγῆς.

3). Διὰ ταῦτα κατακριτέα ἡ ἰδέα τοῦ ἐλευθέρου γάμου. Αὕτη ἀγνοεῖ τὴν ἐξέλιξιν τῆς συζυγικῆς οἰκογενείας, ἣτις ἐξύψωσε τὸν γάμον εἰς τὸ ὕψος ἑνὸς ἰδρύματος. Δι' αὐτῆς ὁ ἔρως καταβιβάζεται εἰς πάθος μεταβλητὸν καὶ ἡ οἰκογένεια παύει νὰ εἶναι κέντρον ἀναιτροφῆς. Δι' αὐτῆς θυσιάζονται οἱ ἀσθενεῖς, τὰ τέκνα καὶ ἡ γυνή. Τὰ τέκνα ἐγκαταλείπονται εἰς τὴν φροντίδα ξένων (πόσον κατωτέραν τῶν γονέων!) καὶ ἡ γυνὴ εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ ἀνδρός. Ἐπανέρχεται τὸ δικαίωμα ἀποπομπῆς τῆς γυναικός, τὸ ὅποιον εἶχεν ὁ ἀνὴρ καὶ ἡ ἡθικὴ πρόοδος τὸ ἀφῆρσε.

4). Διὰ ταῦτα ἔχοντες οἱ γονεῖς τὴν εὐθύνην διὰ τὴν μόρφωσιν τῶν τέκνων των, τὸ μὲν πρέπει νὰ μὴ κάμωσι διάκρισιν μεταξὺ τῶν τέκνων των, ἵνα μὴ γεν-

νᾶται ὁ φθόνος (Ἰωσήφ), τὸ δὲ νὰ μὴ δίδουν κακὸν παράδειγμα εἰς τὰ τέκνα των διὰ τῆς διαγωγῆς των, ἔχοντες ὑπ' ὄψει ὅτι πολὺ μεγαλυτέραν ἐπίδρασιν ἔχει τὸ παράδειγμα ἢ ἡ συμβουλὴ ἀνευ τοῦ παραδείγματος αὐτῶν.

β'. Τὸ κράτος.

Α'. Τὸ κράτος σκοπεῖ α) τὴν ἐν εἰρήνῃ συμβίωσιν τῶν μελῶν αὐτοῦ καὶ πρὸς τοῦτο καθορίζει διὰ νόμων (Ἀστικὸς νόμος) τὰς σχέσεις των πρὸς ἀλλήλα καὶ τιμωρεῖ τοὺς κακοποιούς (Ποινικὸς νόμος). β') τὴν ἀσφάλειαν αὐτῶν ἀπέναντι τῶν ἐξωτερικῶν ἐχθρῶν καὶ πρὸς τοῦτο ἐπιβάλλει θυσίας ὑπὲρ τῆς συντηρήσεως τοῦ κράτους καὶ τῆς ἀμύνης αὐτοῦ.

γ') τὴν ὕλικὴν εὐημερίαν τῶν μελῶν αὐτοῦ καὶ πρὸς τοῦτο 1) κατευθύνει ὡς πατὴρ τὴν ἐργασίαν τῶν πολιτῶν, 2) ἔχον ὡς βάσιν τὴν ἀρχὴν ὅτι ἕκαστος ἀνθρώπος ἔχει δικαίωμα ἐπὶ τῆς ὑπάρξεως, ἀναλαμβάνει τὴν κοινωνικὴν πρόνοιαν καὶ ἀντίληψιν τῶν πτωχῶν, 3) ἔχον ὡς βάσιν ὅτι ἕκαστος πολίτης ἔχει δικαίωμα ἐπὶ τῆς ἐργασίας, φροντίζει ἵνα δίδῃ ἐργασίαν εἰς τοὺς πολίτας, 4) ἔχον ὡς βάσιν ὅτι ἕκαστος πολίτης ἔχει δικαίωμα ἐπὶ τοῦ προϊόντος τῆς ἐργασίας, φροντίζει διὰ τῆς ἐπεμβάσεως μεταξὺ ἐργοδότη καὶ ἐργάτου νὰ δίδεται τὸ δίκαιον ἀνάλογον ἐκ τῶν κερδῶν εἰς τὸν ἐργάτην.

δ') τὴν προαγωγὴν τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ τε τεχνικοῦ (σιβιλιζασιόν) καὶ τοῦ πνευματικοῦ (κουλτούρ). Διὰ τοῦτο 1) ἀνέλαβε τὴν μόρφωσιν τῆν σχολικὴν, δι' ἧς μεταδίδονται αἱ ἀποκτηθεῖσαι γνώσεις ὑπὸ τῆς ἀνθρωπότητος καὶ ἡ ὁμαδικὴ συνείδησις τῆς κοινωνίας, 2) ὑποστηρίζει τὴν Ἐπιστήμην, τὰς καλὰς τέχνας καὶ τὴν θρησκείαν.

Β'. Ὁ πολίτης διὰ τῶν νόμων παιδαγωγεῖται ἀρνητικῶς μὲν ἀναγκαζόμενος νὰ νεκρώσῃ τὸν φυσικὸν ἄνθρωπον ἐκ φόβου, θετικῶς δὲ ἐρχόμενος εἰς συνείδησιν τῆς ἀλληλεγγύης, ἥτις ὑφίσταται μεταξὺ τῶν πολιτῶν καὶ οὕτως ἡ πολιτεία χρησιμεύει ὡς μέσον ἁγιασμοῦ τοῦ πολίτου ἥτοι τῆς καταπολεμήσεως τοῦ φυσικοῦ ἀνθρώπου.

Ὁ πολίτης ἀπολαμβάνων τῇ φροντίδι τῆς Πολιτείας οικονομικῆς αὐταρκείας καὶ πνευματικῆς μορφώσεως, μὴ μαστιζόμενος ὑπὸ πενίας καὶ ἀμαθείας, ἔχει καιρὸν νὰ λάβῃ συνείδησιν τῆς ἀξίας του ὡς πνεύματος ἀνήκοντος εἰς κόσμον πνευματικόν, ὑπερφυσικόν.

Αἱ πράκτικαὶ Ἐπιστῆμαι προαγόμεναι τῇ ὑποστηρίξει τοῦ Κράτους, διευκολύνουσι τὸν ἀνθρώπινον βίον διὰ τῶν ἐφευρέσεων καὶ οὕτω ὁ ἄνθρωπος, ἀπαλλασσόμενος κόπου, ἔχει καιρὸν νὰ ἐνασχοληθῇ εἰς ὑψηλοτέρας ἐνασχολήσεις νὰ γνωρίσῃ καὶ προαγάγῃ ἑαυτόν.

Γ'. Τὸ κράτος λαμβάνον συνείδησιν ὅτι ὑπάρχει διὰ τὸ ἄτομον διὰ τὴν προαγωγὴν του καὶ τὴν ἠθικὴν του ἐξύψωσιν, πρέπει νὰ φροντίσῃ τὸ μὲν 1) νὰ μὴ ἐμποδίσῃ τὴν ἐλευθέραν ἀνάπτυξιν ἐκάστου ἀτόμου, τὸ δὲ νὰ βοηθῇ εἰς ταύτην, ὑποστηρίζον τὴν ἰδιοφυίαν. Αὕτη εἶναι ἡ ἰσότης, ἣν δεόν νὰ φέρῃ εἰς τὴν κοινωνίαν τὸ κράτος, νὰ δύναται τὸ ἄτομον νὰ προσδιορίσῃ διὰ τῆς ἱκανότητός του τὴν θέσιν του ἐν τῇ κοινωνίᾳ. 2) ἡ δικαιοσύνη νὰ εἶναι ἀδέκαστος καὶ αὐστηρὰ εἰς τοὺς παραβάτας τῶν νόμων. 3) νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν φροντίδα του τὴν μορφωτικὴν καὶ εἰς τοὺς ἐφήβους.

Ἡ ἐφηβικὴ ἡλικία ἀπὸ τοῦ 14ου ἔτους μέχρι τοῦ 20ου εἶναι ἡ ἡλικία, καθ' ἣν χάνεται ὅ,τι κληρὸν ὁ παῖς ἔλαβεν ἐκ τῆς οἰκογενείας καὶ τῆς σχολῆς, διότι μένει ὁ ἔφηβος ἕρμαιον τῶν κακῶν συναναστροφῶν

χωρὶς καμμίαν ἐπίβλεψιν καὶ κηδεμονίαν, διότι ἡ αὐθεντία τῶν γονέων κατὰ τὴν ἡλικίαν αὐτὴν ἀτονεῖ καὶ ἐν γένει κατὰ τὴν ἡλικίαν αὐτὴν ὁ ἔφηβος ἀπορρίπτει πᾶσαν αὐθεντίαν καὶ διὰ τοῦτο εἶναι ἀνάγκη νὰ ὑπάρξῃ μία κηδεμονία, μία φροντίς ἐκ μέρους τοῦ κράτους, ἵνα ὁδηγήσῃ τοὺς ἐφήβους καὶ βοηθήσῃ αὐτοὺς νὰ εὕρωσι τὴν ὁδὸν τῆς ζωῆς. Τοῦτο θὰ γίνῃ, ἂν τὸ κράτος ἐπιβάλλῃ ὑποχρεωτικὴν φοίτησιν εἰς κυριακὰ σχολεῖα εἰς τοὺς ἐφήβους, ἂν ἐπιβάλλῃ εἰς τὰς Κοινότητες τὴν ἱδρυσιν λαϊκῶν βιβλιοθηκῶν καὶ ἂν φροντίσῃ νὰ ἱδρυθοῦν σύλλογοι ἐφήβων με σκοπὸν τὴν φυσικὴν καὶ πνευματικὴν ἀγωγὴν αὐτῶν καὶ διὰ διατάξεων ἀστυνομικῶν ἀπαγορευθῇ ἡ χαρτοπαιξία καὶ ρακοποσία καὶ ἐν γένει ἡ φοίτησις εἰς τὰ καφενεῖα.

Τοῦτο δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς περιορισμὸς τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀτόμου, διότι τὸ Κράτος ἐπιβάλλει εἰς τὸν ἔφηβον, ὅ,τι ὁ ἴδιος θὰ θεωρήσῃ ὡς ὀρθόν, ὅταν γίνῃ ὥριμος.

Δ'. Τὸ κράτος ἀναγνωρίζον ὅτι προορισμὸς ἐκάστης ψυχῆς εἶναι νὰ γίνῃ πρόσωπον ἀνεξάρτητον προσδιορίζον αὐτὸ ἑαυτὸ καὶ ὅτι ἡ Ἐκκλησία εἶναι τὸ ἱδρυμα, τὸ ὁποῖον σκοπεῖ αὐτὴν τὴν ἀναγέννησιν τῆς ψυχῆς, αὐτὴν τὴν μεταβολὴν τοῦ κτηνανθρώπου εἰς θε-ἄνθρωπον, πρέπει νὰ ὑποστηρίξῃ εἰς τὸ ἔργον τῆς τὴν Ἐκκλησίαν.

Ε'. Δικαιοσύνη καὶ ἀγάπη. Συνήθως λέγουσιν, ὅτι διακρίνεται ἡ δικαιοσύνη τῆς ἀγάπης, διότι ἡ μὲν δικαιοσύνη ἔχει ἀρχήν: «ὃ σὺ μισεῖς ἐτέρῳ μὴ ποιήσης», ἡ δὲ ἀγάπη «ὅσα ἂν θέλητε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι ποιεῖτε αὐτοῖς ὁμοίως». Ἐκ τούτου ἔπεται ὅτι ἡ δικαιοσύνη εἶναι πάντοτε ἀρνητικὴ καὶ συνίσταται εἰς τὸ ἀπέχειν, ἡ δὲ ἀγάπη εἶναι θετικὴ καὶ συνίσταται εἰς τὸ ἐνεργεῖν.

Ἐν τούτοις ἔλαι αἱ ἀπαγορεύσεις τῆς δικαιοσύνης δύνανται νὰ ἐκφρασθοῦν καὶ θετικῶς. Τὸ «μὴ φονεύσης» σημαίνει σέβου τὴν ζωὴν, διότι καὶ σὺ θέλεις οἱ ἄλλοι νὰ σέβωνται τὴν ἰδικήν σου. Ἐπειτα τὸ «μὴ φονεύσης» εἶναι καθήκον ἀγάπης ἐκτὸς τῆς φυλῆς. Τὸ νὰ φονεύσης ξένον ἦτο ἐπιτετραμμένον καὶ ὅταν δὲν τὸν ἐφόνευέ τις ἔκαμνε περισσότερον τοῦ ὅτι ὠφείλεν.

Ἐπειτα, λέγουν, τὰ καθήκοντα τῆς δικαιοσύνης εἶναι ὑποχρεωτικὰ ἐνῷ τῆς ἀγάπης δὲν εἶναι ἐξαναγκαστά. Ἐν τῇ Ἱστορίᾳ βλέπομεν ὅτι ὅλοι οἱ κανόνες τῆς δικαιοσύνης ὑπῆρξαν ἐν τῇ ἀρχῇ ἐμπνεύσεις τῆς ἀγάπης, ἐμπνεύσεις ἀτόμων μὲ τάλαντον ἐπινοήσεως ἠθικῆς, αἱ ὁποῖαι ἐπεβλήθησαν βαθμηδὸν καὶ ἐγιναν κανόνες δικαίου. Ἡ δικαιοσύνη ἐξῆλθεν ἐκ τῆς ἀγάπης, τῆς καλωσύνης ψυχῶν εὐχενῶν. Ἡ ἀγάπη εἶναι ἡ δικαιοσύνη τοῦ μέλλοντος. Ἡ φιλανθρωπία, ἥτις ἦτο καθήκον ἀγάπης μὴ ἀπαιτητόν, σήμερον ἔγινε καθήκον δικαιοσύνης διὰ τῶν διατάξεων τῆς ἀντιλήψεως τῆς δημοσίας. Ἡ ἀρχὴ τῆς συγχωρήσεως τῶν ἐχθρῶν, τῆς ἀγάπης τοῦ ἐχθροῦ ἔγινε σήμερον ἡ βάσις τῆς ἀντιλήψεως τῆς ποινῆς ὡς μέσου βελτιώσεως τοῦ κακοποιοῦ. Δὲν εἶναι ἡ δικαιοσύνη, ἥτις μᾶς ὑποχρεώνει νὰ ἀφίνωμεν τὴν ἐκδίκησιν εἰς τὸ κράτος καὶ νὰ προγράψωμεν τὸ μῖσος καὶ τὴν ἐκδίκησιν καὶ περισσότερον ἀκόμη, ἥτις φροντίζει μὲ ἀγάπην νὰ διορθώσῃ ἐκείνους, τοὺς ὁποίους ἐβασάνιζον ἄλλοτε διὰ νὰ ἱκανοποιήσουν τὴν ἀνταπόδοσιν καὶ ἥτις μετέβαλε τὰς φυλακάς ἀπὸ βασανιστήρια εἰς σωφρονιστήρια;

Βεβαίως δὲν μετεβλήθη ἀκόμη ἡ ἀγάπη εἰς δικαιοσύνην. Ἡ ἀγάπη ἔχει ἀκόμη πεδῖον εὐρύ, ἀλλὰ δὲν εἶναι παρὰ ἡ δικαιοσύνη τοῦ μέλλοντος. Δὲν ἀντιτάσσεται λοιπὸν ἡ δικαιοσύνη πρὸς τὴν ἀγάπην. Ἀν-

τιτάσσεται μόνον μία μὴ πλήρης δικαιοσύνη (τὸ ἰσχύον θετικὸν δίκαιον) πρὸς αὐτήν. Δικαιοσύνη καὶ ἀγάπη εἶναι δύο κύκλοι ὁμόκεντροι. Ἡ δικαιοσύνη εἶναι ὁ ἐσωτερικὸς μικρὸς κύκλος ἐπεκτεινόμενος ὅλον ἐν πρὸς τὸν μέγαν κύκλον τῆς ἀγάπης. Τὸ κράτος ἐπιβάλλει τὴν δικαιοσύνην, ἡ Ἐκκλησία τὴν ἀγάπην.

Στ'. Ἡ πατρίς. Τὸ ἔθνος προῆλθεν ἐκ τῆς συνενώσεως πολλῶν φυλῶν, αἵτινες συνέζησαν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἐδάφους καὶ ἀνέπτυξαν ἴδιον πολιτισμὸν καὶ ἰδίαν γλῶσσαν. Τὰ μέλη τοῦ ἔθνους συνδέει ἡ κοινὴ ἀνάμνησις τοῦ παρελθόντος, τῆς κοινῆς συνεργασίας, τῶν κοινῶν ἀγώνων καὶ τῶν κοινῶν παθημάτων καὶ ἡ θέλησις ἡ ἐλευθέρα νὰ ἀκολουθήσωσι κοινὸν ἔργον.

Τὸ ἔθνος ἔχει ἀξίαν, διότι ἕκαστον ἔθνος παράγει ἰδιάζοντα πολιτισμὸν καὶ δι' αὐτοῦ προάγει τὸν γενικὸν ἀνθρωπίνον πολιτισμὸν. Διὰ ταῦτα εἶναι ἀναγκαῖα ἡ ὑπαρξίς τοῦ ἔθνους πρὸς προαγωγὴν τοῦ πολιτισμοῦ. Ὁ πολιτισμὸς δὲν ἀναπτύσσεται ἀνεξαρτήτως τόπου καὶ χρόνου. Ἐπρεπε νὰ συζήσουν πολλοὶ εἰς ἓνα τόπον, νὰ χωρισθοῦν εἰς πολλὰς κοινωνίας οἱ ἄνθρωποι, διὰ νὰ ἀναπτυχθοῦν ὅλα τὰ στοιχεῖα τοῦ ἀνθρωπίνου ἰδεώδους. Ἡ χειραφέτησις τοῦ ἀτόμου, ἡ κοινωνικὴ δικαιοσύνη, τὰ ὑψηλότερα ἰδεώδη ὑποθέτουν μίαν κοινωνίαν ὀργανωμένην διὰ νὰ ἀναπτυχθοῦν. Ἡ νέα ἀνθρωπότης δὲν θὰ εἶναι πλουσία καὶ ζῶσα, ἐὰν ἡ πρωτοτυπία ἑκάστου ἔθνους δὲν ἐπεκτείνεται εἰς τὴν ὁλικὴν ἁρμονίαν.

Ἡ πατρίς εἶναι παράγων τῆς ἠθικῆς, διότι 1) ἐκτείνει τὴν συμπάθειαν ὑπεράνω τῆς οἰκογενείας εἰς τὸν εὐρύτερον κύκλον τῶν ὁμοεθνῶν του, 2) διότι διεγείρει ἀφοσίωσιν εἰς ἓν ὅλον μεγαλύτερον καὶ εἰς τὰ ἀγαθὰ του καὶ ἐκτρέφει ἐν συναίσθημα καθήκοντος

ἀπέναντι τοῦ ὅλου. Διὰ τούτων γίνεται νέκρωσις τῶν φυσικῶν ἐγωϊστικῶν ὁρμῶν καὶ ἐνίσχυσις τῆς φιλαλληλίας καὶ αὐταπαρνησίας. Διὰ τοῦτο ἡ φιλοπατρία δύναται καὶ πρέπει νὰ γίνῃ μία ἰδιαιτέρα μορφή τῆς Χριστιανικῆς ἀγάπης. (Ρωμ. 9, 1—5. 11, 1). Ὁ φιλόπατρις Χριστιανὸς ἀναλόγως τῆς θέσεώς του τὸ μὲν πολεμεῖ τὰ ἐθνικὰ ἐλαττώματα, τὸ δὲ ἐργάζεται, ἵνα ἐκπληρῶται ἡ ἰδιάζουσα εἰς τὸ ἔθνος του κλήσις ἐν τῇ ἀμοιβαίᾳ ἐνεργείᾳ μετ' ἄλλων ὁμοτίμων καὶ συμπληρύντων αὐτὸ ἔθνῶν καὶ ἐν γένει προσδεύῃ ἡ Χριστιανικὴ ἠθικοποίησις τοῦ ἔθνους του.

Τῆς Χριστιανικῆς φιλοπατρίας βάσις εἶναι ἡ πίστις ὅτι ἡ πατρις εἶναι μέσον ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ὁρισθὲν πρὸς παιδαγωγῆσιν τῆς ἀνθρωπότητος διὰ τὴν παγκόσμιον βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ ὅτι εἰς ἕκαστον ἔθνος ἐδόθη προορισμὸς κοσμοϊστορικὸς ἰδιαιτέρας ἀναλόγως τῆς θέσεώς του καὶ τῆς ἀποκτηθείσης ἰδιαζούσης ζωῆς του. (Πράξ. 17, 26—27)

Ἄν καὶ ἐν τῇ Βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ αἵρονται τὰ σύνορα τῶν ἔθνῶν (Γαλ. 3, 28), ἡ ἑνωσις τῶν ἀνθρώπων εἰς μίαν βασιλείαν, τὸ ἰδεῶδες τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἡ μεγάλη ἰδέα αὐτοῦ (Γαλ. 3, 28), δὲν περιέχει τὴν τάσιν νὰ ἀρθοῦν τὰ σύνορα, ἀλλὰ νὰ ἀναγνωρισθῇ ἡ ἐθνότης ὡς ἐν σχετικὸν ἠθικὸν ἀγαθὸν καὶ τοῦτο εἰς τὸ ὑψιστον ἀγαθὸν νὰ τὸ ὑποτάξῃ.

Διὰ τοῦτο ὁ φιλόπατρις ὁ Χριστιανὸς χαίρει μὲν διὰ τὰ προτερήματα τοῦ ἔθνους του, δὲν καταφρονεῖ ὅμως τὰ ἄλλα ἔθνη, δὲν μισεῖ αὐτά, ἀλλ' ἐπωφελεῖται τοῦ ἰδιάζοντος εἰς ἕκαστον ἔθνος πολιτισμοῦ. Δὲν πολεμεῖ, δὲν καταδυναστεύει τὰ ἄλλα ἔθνη, θεωρῶν αὐτὰ ὡς ἀδελφὰ ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' εἶναι ἕτοιμος νὰ θυσιάσθῃ, ἕάν ἔθνος τι ζητῇ τὴν κατάκτησίν του ἢ τὴν παρεμπόδισιν τοῦ ἔργου του.

γ'. Ἡ Ἐκκλησία.

Ἡ Ἐκκλησία ἀντιπροσωπεύει τὸν Χριστὸν εἶναι ὁ φορεὺς τοῦ πνεύματος Αὐτοῦ. Ζητεῖ τὸ Πνεῦμα τοῦ Χριστοῦ νὰ μεταδώσῃ εἰς τὸν κόσμον καὶ νὰ τὸ ἐνίσχυσῃ ἐν ἐκάστῳ ἀτόμῳ δεχθέντι Αὐτό. Ζητεῖ τὸν κτηνάνθρωπον νὰ μεταβάλλῃ εἰς θεάνθρωπον καὶ τὴν κοινωνίαν εἰς βασιλείαν Θεοῦ, τὴν δικαιοσύνην νὰ μετατρέψῃ εἰς ἀγάπην.

Τοῦτο κάμνει 1) διὰ τοῦ κηρύγματος, δι' οὗ τὸ μὲν προβάλλει τὸν Ἰησοῦν εἰς μίμησιν, τὸ δὲ ὁδηγεῖ τοὺς πιστοὺς εἰς τὴν καταπολέμησιν τοῦ φυσικοῦ ἀνθρώπου, 2) διὰ τῶν ἁγιαστικῶν μυστηρίων, δι' ὧν τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ μεταδίδεται εἰς τοὺς πιστοὺς, φωτίζει καὶ ἐνισχύει αὐτούς, 3) διὰ τῆς Νομοθεσίας, ὀρίζουσα τί τὸ πρακτέον συμφώνως τῷ πνεύματι τοῦ Χριστοῦ εἰς ἐκάστην περίπτωσιν, ἀρνητικῶς μὲν ἐπικρίνουσα καὶ πολεμοῦσα τὰ ἔθιμα, τὰς πράξεις καὶ τὰς ἰδέας τῆς κοινωνίας τὰς ἀντικειμένους τῷ πνεύματι τοῦ Χριστοῦ, θετικῶς δὲ διορθοῦσα τὴν νομοθεσίαν διὰ τῶν ἐμπνευσμένων ὑπὸ τοῦ Πνεύματος Αὐτῆς νομοθετῶν.

Ἡ Ἐκκλησία ἐκτὸς τῶν ἠθικῶν διατάξεων, ἐπιβάλλει καὶ ἄλλας τινὰς διατάξεις ἐχούσας σκοπὸν παιδαγωγικόν. Τοιαῦται εἶναι 1) ἡ φοίτησις εἰς τὸν ναὸν καὶ ἡ συμμετοχὴ τῶν πιστῶν εἰς τὴν δημοσίαν λατρείαν, 2) ἡ ἀργία κατὰ τὰς Κοριακὰς καὶ ἑορτάς, 3) ἡ νηστεία.

Αὕτη τὸ μὲν εὐκολύνει τὴν ἐλεημοσύνην, τὸ δὲ καθαίρουσα τὸ σῶμα ἐκ τῶν δηλητηρίων, καθιστᾷ τὴν ψυχὴν τὸ μὲν δεκτικὴν ἀναπτέρωσεως καὶ ἐξάρσεως πρὸς τὸ Θεόν, τὸ δὲ εὐθυμον καὶ αἰσιόδοξον ἕτοιμον νὰ συγχωρῇ τοὺς πταίσαντας εἰς αὐτὴν καὶ νὰ

ζητῇ συγγνώμην καὶ νὰ συμβιβάζεται μετὸν ἀδικηθέντα ὑπ' αὐτῆς.

Ἡ δημοσία λατρεία εἶναι 1) εὐχαριστία εἰς τὸν Θεὸν Πατέρα διὰ τὴν σωτηρίαν μας τὴν γενομένην διὰ τοῦ Ἰησοῦ, 2) προσφορά τοῦ Ἰησοῦ, προβολὴ Αὐτοῦ πρὸς τὸν Θεὸν ὡς ἐγγυητοῦ, ἵνα δοθῇ ἡ χάρις, ἡ ἐν αὐτῷ εὐδοκία τοῦ Θεοῦ εἰς ἡμᾶς καὶ 3) ἡ διὰ τῆς συμμετοχῆς μας εἰς τὴν τράπεζαν τοῦ Κυρίου μετάδοσις εἰς ἡμᾶς τοῦ πνεύματος τοῦ Χριστοῦ, ἡ κοινωνία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος (Β' Κορινθ. 13, 13) καὶ ἡ ἔνωσις ἡ μυστικὴ μετὰ τοῦ Χριστοῦ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΔΙΑΤΡΙΒΑΙ ΣΧΕΤΙΚΑΙ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΗΘΙΚΗΝ

1. Οἱ δύο κόσμοι.

Δύο κόσμοι ὑπάρχουν ὁ αἰσθητὸς ποῦ βλέπομεν, τὰ φυσικὰ πράγματα καὶ ὁ ἰδεωτὸς κόσμος, τοῦ νοῦ ὁ κόσμος, τὰ ἰδεώδη πράγματα.

Ποῖος εἶναι καλύτερος; εἰς ποῖον εὐχαριστοῦμεθα περισσότερο; ποῖον ἀρέσκομεν περισσότερο; Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι μᾶς ἀρέσκει ὁ ἰδεώδης κόσμος. Δὲν ἀρέσκομεν τὸν κόσμον ὅπως εἶναι, δὲν ἀρέσκομεν τὸν ἑαυτὸν μας ὅπως εἶναι, κατακρίνομεν τὸν ἑαυτὸν μας. Θέλομεν ὁ κόσμος νὰ εἶναι ἰδεώδης, θέλομεν τὸν ἑαυτὸν μας ἰδεώδη.

Ἡ τέχνη τί κάμνει; Σκοπὸς τῆς νὰ μᾶς παραστήσῃ τὸν ἰδεώδη κόσμον. Δὲν παριστᾷ τὸν κόσμον ὅπως εἶναι, ἀλλ' ὅπως πρέπει νὰ εἶναι.

Ὁ Πραξιτέλης τὴν κεφαλὴν τοῦ Ἑρμοῦ δὲν τὴν ἔκαμεν ὅπως εἶναι ὅλαι αἱ κεφαλαί, ἀλλ' ὅπως πρέπει νὰ εἶναι.

Ἡρώες ὑπάρχουν πολλοί, ἀλλ' εἰς εἶναι ὁ ἀληθὴς ἥρωες ὁ Ἀχιλλεύς, ὃν ἐπλασεν ἡ τέχνη τοῦ Ὀμήρου. Δύο διὰ ταῦτα ὑπάρχουν εἰς τὴν Φιλοσοφίαν θε-

ωρίαι. Ἡ μία λέγει μόνον ὁ αἰσθητὸς κόσμος ὑπάρχει, ὁ ἰδεῶδης εἶναι φαντασιώδης, ἀνύπαρκτος. Ἡ τέχνη αὐτὸν πρέπει νὰ κατασκευάζῃ. Ἡ ἄλλη λέγει ὁ ἰδεῶδης κόσμος αὐτὸς εἶναι ὁ ἀληθὴς ὁ πραγματικὸς κόσμος, ὁ αἰώνιος. Ὁ αἰσθητὸς κόσμος εἶναι ἀπομίμησις τοῦ ἰδεῶδους.

Ἡ πρώτη θεωρία εἶναι ὁ ρεαλισμός (πραγματισμός), ἡ δευτέρα ὁ ἰδεαλισμός. Οἱ σήμερον ἑορταζόμενοι Τρεῖς Ἱεράρχαι μαθηταὶ τοῦ πρώτου ἰδεαλιστοῦ φιλοσόφου Πλάτωνος ἦσαν ἰδεαλισταί. Οἱ μεγάλοι Ἱεράρχαι εὗρον ἐν τῷ Χριστῷ τὸν ἰδεῶδη ἄνθρωπον, τὸν ἡγάπησαν καὶ ἐζήτησαν νὰ ἐνσαρκωθῇ καὶ εἰς αὐτούς, νὰ γίνουν καὶ αὐτοὶ ὡς Ἐκεῖνος. Ὅχι μόνον τοῦτο, ἀλλ' ἐνθουσιασθέντες ὑπὲρ Χριστοῦ, ἀφῆκαν τὸν κόσμον καὶ μόνον σκοπὸν τοῦ βίου των ἔθεσαν, νὰ προσελκύσουν τὸν κόσμον εἰς τὸ ἐν τῷ Χριστῷ φανερωθὲν ἰδεῶδες, νὰ κάμουν τοὺς ἀνθρώπους ὡς ὁ Χριστός, ἀντίτυπα τοῦ Χριστοῦ.

Οἱ πραγματισταὶ παραδέχονται Θεόν, ἀλλὰ λέγουν Θεὸς εἶναι ὁ κόσμος αὐτός, ἡ Φύσις. Οἱ ἰδεαλισταὶ ἀγανακτοῦν κατὰ τῆς ἰδέας αὐτῆς καὶ διαμαρτύρονται, διότι θεωροῦν τὴν ἰδέαν τῶν ρεαλιστῶν ἐξευτελισμὸν τοῦ Θεοῦ. Ὅχι, κηρύττουν, Θεὸς εἶναι ὁ ἰδεῶδης κόσμος· ὅχι ὁ κόσμος ὡς εἶναι, ἀλλ' ὅπως πρέπει νὰ εἶναι. Ὁ Θεὸς εἶναι ἡ ἀλήθεια, τὸ ὠραῖον, τὸ ἀγαθόν. Ὁ Θεὸς δὲν ταυτίζεται μὲ τὴν φύσιν. Εἶναι ὑπεράνω τῆς φύσεως, ὅ,τι καλὸν ὑπάρχει εἰς τὴν φύσιν ἐξ αὐτοῦ προήλθεν, ἀλλὰ μὲ αὐτὸ δὲν ἐξαντλεῖται ὁ Θεός· τὸ ἰδεῶδες, ἰδοὺ ὁ Θεός.

Δὲν τὸ ἔχομεν καὶ διὰ τοῦτο δὲν εἴμεθα θεοί, ἀλλ' ἡμπορεῖ νὰ τὸ ἀποκτήσωμεν, ἡμπορεῖ νὰ ὁμοιωθῶμεν πρὸς Αὐτό. Διὰ τοῦτο προορισμός μας εἶναι νὰ γίνωμεν κατ' εἰκόνα αὐτοῦ, νὰ θεωθῶμεν καὶ ἡμεῖς.

Καὶ θεοῦμεθα τόσον, ὅσον πραγματοποιοῦμεν τὸ ἰδεῶδες ἐν ἡμῖν. Ὁ Θεὸς εἶναι τὸ φῶς μεταδιδόμενον διὰ τοῦ Ἥλιου εἰς τοὺς πλανήτας Ὁ Ἥλιος, δι' οὗ λάμπει τὸ φῶς τῆς Θεότητος, δι' οὗ ἐδείχθη εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὸ ἰδεῶδες του, εἶναι ὁ Χριστός. Οἱ πλανῆται εἶναι οἱ ἄνθρωποι, οἵτινες, ἀποβλέποντες πρὸς τὸν Ἥλιον, φωτίζονται καὶ γίνονται καὶ αὐτοὶ φωτεινοί, ἀντίτυπα τοῦ Ἥλιου.

Οἱ Τρεῖς Ἱεράρχαι ἐζήτησαν τὸν Χριστὸν νὰ γνωρίσουν εἰς τοὺς ἀνθρώπους καὶ νὰ τοὺς κάμουν νὰ στραφοῦν πρὸς αὐτὸν καὶ νὰ ζητήσουν νὰ γίνουν ἀντίτυπα Αὐτοῦ.

Ἰδοὺ τὸ μέγα ἔργον αὐτῶν· ἐθεώθησαν αὐτοὶ ὅσον ἦτο δυνατόν ἐν τῷ Χριστῷ καὶ ἐζήτησαν νὰ θεώσουν τὸν ἄνθρωπον καὶ οὕτως ἔγιναν αἰτία νὰ ἀνακαινισθῇ ἡ ἀνθρωπότης. Εἰς τὴν Ἱστορίαν ὑπάρχουν ἐποχαί, καθ' ἃς ἐπικρατεῖ ὁ ρεαλισμός, ἡ πρὸς τὸν κόσμον στροφή καὶ αὕτη διακρίνεται, διότι ἐπικρατεῖ ἡ κακία, ἡ διαφθορά καὶ τὸ συμφέρον. Ἀλλ' ἀμέσως γίνεται ἀντίδρασις κατ' αὐτῆς τῆς καταστάσεως διὰ τοῦ ἰδεαλισμοῦ.

Εἰς τὴν ἐποχὴν τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν ἐπικρατεῖ ὁ ρεαλισμὸς καὶ οἱ Τρεῖς Ἱεράρχαι ἀνέλαβον τὸν μέγαν ἀγῶνα τῆς κατ' αὐτοῦ ἀντιδράσεως διὰ τῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστιανικοῦ ἰδεαλισμοῦ. Καὶ σήμερον ἐπικρατεῖ ὁ ρεαλισμὸς ἀπὸ τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν ἐπιστήμονές τινες ἐνόμισαν ὅτι ἠδύναντο νὰ ἐξηγήσουν τὸν κόσμον μόνον διὰ τῆς βλῆς ἀνευ τῆς ἰδέας, διὰ τῆς φυσικῆς αἰτιότητος, ἀνευ τῆς σκοπιμότητος. Ἀλλ' ἤδη τὰ ἀποτελέσματα τοῦ ρεαλισμοῦ κάμουν τὴν ἀνθρωπότητα νὰ ζητῇ σωτηρίαν. Ἦρχισεν ἤδη ἡ ἀντίδρασις διὰ τοῦ ἰδεαλισμοῦ ἐν Εὐρώπῃ· ποῦ βαίνομεν; φωνάζουν οἱ σοφοί· ἀλλάξωμεν τὸν δρόμον, ἐπιστρέψωμεν εἰς τὸν ἰδεαλισμὸν, ἐπιστρέψωμεν εἰς τὸν Χριστόν, ἐπιστρέψω-

μεν εἰς τὴν Θρησκείαν.

Ἡ Φιλοσοφία ἐγένετο αὐθις ἰδεαλιστική· τώρα ποῦ παρήλθεν ὁ ρεαλισμὸς ἐν Εὐρώπῃ, τώρα ἐφθασεν εἰς ἡμᾶς. Ἀλλὰ καιρὸς πρὸ τοῦ φθᾶσθαι εἰς τὰ καταστρώματα, πρὶν φέρῃ τὴν καταστροφὴν νὰ στραφῶμεν πρὸς τὸν ἰδεαλισμόν. Τιμῶντες τοὺς Τρεῖς Ἱεράρχας, ἃς λάβωμεν ἐξ αὐτῶν τὸν ἔρωτα πρὸς τὸ ἰδεῶδες, ἐνθουσιασθῶμεν ὑπὲρ τοῦ Χριστιανικοῦ ἰδεώδους. Γονεῖς, ἱερεῖς, διδάσκαλοι ὡς οἱ Τρεῖς Ἱεράρχαι, φροντίσωμεν ἵνα ὁδηγήσωμεν τὴν νέαν γενεάν πρὸς τὸ ἰδεῶδες, πρὸς τὸν Χριστόν, ἵνα τὸ ἔθνος μας προοδεύσῃ, ἀκμάσῃ καὶ εὐημερήσῃ.

2. Ἡ ἀξία τοῦ Ἰησοῦ.

«Σὺ εἶ ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ,
Σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραὴλ».

Ὁ Ἰησοῦς ἐλθὼν εἰς τὸν κόσμον κατέλυσε πάσας τὰς ἀξίας τοῦ κόσμου. Πᾶσαι αἱ ἀξίαι ἀντικατεστάθησαν διὰ μιᾶς ἀξίας, τῆς ἀξίας τοῦ Ἰησοῦ, ἥτις γίνεται ὁ κύριος τοῦ κόσμου.

Ἐν τῷ Ἰουδαϊσμῷ ὑπῆρχεν ἡ ἀξία τοῦ ναοῦ τῆς Ἱερουσαλήμ. Ὁ Θεὸς μόνον ἐν αὐτῷ κατοικεῖ καὶ πᾶς τις διὰ νὰ εὕρῃ τὸν Θεὸν ἔπρεπε νὰ μεταβῇ εἰς Ἱερουσαλήμ. Ἐν τῷ Ἰησοῦ κατοικεῖ πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος (Κολ. 2, 9)· ὁ Ἰησοῦς εἶναι ἐν τῷ Πατρὶ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν Αὐτῷ (Ἰω. 14, 11)· ὁ Ἰησοῦς εἶναι ὁ ἀληθὴς ναὸς τοῦ Θεοῦ. Ὁ ναὸς τῆς Ἱερουσαλήμ δὲν χρειάζεται πλέον. Δύναται νὰ καταστραφῇ καὶ θὰ καταστραφῇ (Ματθ. 24, 2). Ναὸς τοῦ Θεοῦ γίνεται καὶ ὁ ἔχων ἐν ἑαυτῷ τὸν Ἰησοῦν. Ναὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ Ζώντος εἶναι πᾶς ὁ πιστεύων εἰς τὸν Ἰησοῦν

καὶ ἀγαπῶν αὐτόν. Καὶ ὁ Ἰησοῦς καὶ ὁ Πατὴρ ἔρχονται πρὸς αὐτόν καὶ μονὴν ποιῶσι παρ' αὐτῷ (Ἰω. 14, 23).

Δευτέρα ἀξία παρὰ τοῖς Ἑβραίοις ἦτο ὁ νόμος ὁ μωσαϊκός. Καὶ ἡ ἀξία αὐτὴ καταργεῖται διὰ τοῦ Ἰησοῦ. Ὁ Ἰησοῦς εἶναι ὁ δώσας τὸν νόμον εἰς τὸν Μωϋσῆν ἐπὶ τοῦ Σινᾶ. Καὶ νῦν δὲν χρειάζεται πλέον ὁ νόμος, διότι ἤλθεν ὁ νομοθέτης, ὁ πηγὴ τοῦ νόμου, ὁ Ἰησοῦς. Καὶ δὲν χρειάζεται πλέον ὁ νόμος, διότι ἀντὶ νόμου προβάλλει ὁ Ἰησοῦς τὸν ἑαυτόν του πρὸς μίμησιν. Ἡ ἀγαθὴ καρδιά τοῦ Θεοῦ, ἐξ ἧς προήλθεν ὁ νόμος, ἐνεφανίσθη ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Ἰησοῦ καὶ προβάλλεται πρὸς μίμησιν: «Μάθετε ἀπ' ἐμοῦ ὅτι πρᾶός εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ». Γίνετε ἀγαθοὶ ὡς ἐγώ, γίνετε τέλειοι ὡς ὁ Πατὴρ ὁ οὐράνιος καὶ τότε νόμου δὲν ἔχετε ἀνάγκην. Ἐμπνεόμενοι ἐκ τῆς ἀγάπης, τῆς ἀγαθῆς διαθέσεως, τοῦ πνεύματος τοῦ Ἰησοῦ, ὅπερ ἐλάβετε, θὰ γίνετε σεῖς νομοθέται εἰς ἑαυτούς.

Τρίτη ἀξία παρὰ τοῖς Ἑβραίοις ἦτο ὁ προσδοκώμενος Μεσσίας. Θὰ ἔλθῃ μέγας τις, ὅστις θὰ ὑποτάξῃ ὅλα τὰ ἔθνη, θὰ ἰδρύσῃ βασιλείαν παγκόσμιον με πρωτεύουσαν τὴν Ἱερουσαλήμ. Ὁ Θεὸς τῶν Ἑβραίων θὰ γίνῃ Θεὸς ὅλου τοῦ κόσμου. Ὁ νόμος τῶν Ἑβραίων θὰ γίνῃ παγκόσμιος νόμος. Διὰ τοῦ Ἰησοῦ καταργεῖται καὶ αὐτὴ ἡ ἀξία. Ὁ προσδοκώμενος Χριστὸς εἶναι αὐτός. Ἡ βασιλεία του ἰδρύθη ὅχι διὰ τοῦ ξίφους ἀλλὰ διὰ τοῦ λόγου. Ἀποτελεῖται ἀπὸ ὅλους, ὅσοι πιστεύουν εἰς τὸν Ἰησοῦν καὶ ζητοῦν νὰ τὸν πλησιάσουν. Ὅλοι αἱ προφητεῖαι περὶ τοῦ προσδοκωμένου Μεσσίαίου ἐπληρώθησαν ἐπὶ τοῦ Ἰησοῦ.

Διὰ τοῦ Ἰησοῦ ὁ Ἰουδαϊσμὸς ὡς θρησκεία καταργήθη κατ' ἀρχήν, διότι ἐξεπλήρωσε τὸν προορισμόν του νὰ παρασκευάσῃ τὴν ἑλευσιν Ἐκείνου, Ὁσ-

τις ἔδωκε τὴν ἀληθινὴν θρησκείαν εἰς τὸν κόσμον.

Ἐν τῷ ἔθνισμῷ μία ἀξία ἦσαν οἱ θεοὶ τῶν διαφόρων ἔθνων. Ἐκαστον ἔθνος εἶχε τοὺς θεοὺς τοῦ προστάτας τοῦ ἔθνισμοῦ του. Ὅταν τὰ ἔθνη ἤλθον εἰς ἐπαφὴν πρὸς ἄλληλα, ὑπαχθέντι κατ' ἀρχὰς εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ κατοπιν εἰς τὴν Ρωμαϊκὴν αὐτοκρατορίαν, ἔφθασαν εἰς τὴν ἰδέαν πρῶτον, ὅτι οἱ θεοὶ ἔθνους τινὸς δὲν εἶναι ἄλλοι ἀπὸ τοὺς θεοὺς ἄλλου ἔθνους, ἀλλ' οἱ αὐτοὶ θεοὶ μὲ διάφορα ὀνόματα, καὶ οὕτως ἐγένετο ἡ σύγκρασις τῶν θεῶν, κατοπιν ἐπεκράτησεν ἡ ἰδέα ὅτι δὲν ὑπῆρχον πολλοὶ θεοί, ἀλλ' εἰς Θεὸς καὶ οἱ πολλοὶ θεοὶ εἶναι δυνάμεις τοῦ ἑνὸς Θεοῦ. Καὶ ἐζητεῖτο ὁ εἰς Θεός. Ἐκαστον ἔθνος ἐζητεῖ νὰ ἐπιβάλῃ ἓνα ἰδικόν του. Ἐσχηματίσθησαν τότε σύλλογοι θρησκευτικοί, εἰς ἕκαστον τῶν ὁποίων ἐλατρεῦετο εἰς Θεός, ὃν ἐπίστευον ὡς ἀληθινόν καὶ ἐγίνετο προπαγάνδα ὑπὲρ αὐτοῦ.

Τοιοῦτοι θεοὶ ἦσαν ὁ Ὅσιρις τῶν Αἰγυπτίων, ὁ Μίθρας τῶν Περσῶν, ὁ Ζεὺς τῶν Ἑλλήνων, ὁ Γιάβε τῶν Ἑβραίων. Εἰς τοιοῦτος σύλλογος ἦτο ἡ Χριστιανικὴ Ἐκκλησία. Ὅλοι οἱ σύλλογοι αὐτοὶ παρῆλθον ἔμεινε σήμερον μόνον ὁ σύλλογος τῶν Χριστιανῶν. Ἀνεγνωρίσθη ὅτι ὁ εἰς Θεός τοῦ παντὸς ὁ ἀληθινός εἶναι ὁ Πατὴρ τοῦ Ἰησοῦ, εἶναι ὁ ἐμφανισθεὶς ὡς ἄνθρωπος ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Ἰησοῦ. Οἱ θεοὶ τῶν ἔθνικων καταργοῦνται. Οἱ ναοὶ τῶν ἐγκαταλείπονται, κατερειπώνονται καὶ καταπλακώνονται.

Δευτέρα ἀξία τῶν ἔθνικων ἦσαν αἱ θυσίαι. Οἱ ἄνθρωποι, διὰ νὰ ἀπομακρύνουν τὴν ἀγανάκτησιν καὶ τὴν δυσμένειαν τῶν θεῶν διὰ τὰ παραπτώματά των καὶ νὰ ἐφελκύσουν τὴν εὐμένειάν των, ἔκαμνον τὰς θυσίας. Διὰ τοῦ Ἰησοῦ καταργοῦνται αἱ θυσίαι· ὁ Ἰησοὺς ἐσταυρώθη καὶ ὁ θάνατός του ὁ σταυρικὸς ἔλο-

γίσθη ὡς θυσία ὑπὲρ τῶν ἀνθρώπων, ἣτις ἔφερε τὴν εὐμένειαν τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ τῶν ἀνθρώπων. Ἐκτοτε δὲν χρειάζονται πλέον αἱ θυσίαι. Ὁ Ἰησοὺς ἐθυσιάσθη μίαν φορὰν ἰπὶ τοῦ Γολγοθᾶ δι' ὅλους τοὺς αἰῶνας καὶ δι' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Αἱ θυσίαι τῶν ζώων ἐλείφθησαν.

Τρίτη ἀξία ἦσαν τὰ μυστήρια. Μυσούμενός τις εἰς αὐτά, τὸ μὲν ἐλάμβανε τὴν βεβαιότητα περὶ τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς, τὸ δὲ ἐξησφάλιζε θεσιν διὰ τὴν ἀλλήν ζωὴν. Τὰ μυστήρια διὰ τοῦ Ἰησοῦ κατηργήθησαν. Ὁ νῶτος τῶν Ἐλευσινίων μυστηρίων, ἐγκαταλείφθεις, κατεκρημνίσθη καὶ κατεχώσθη. Τί ἐχρειάζοντο πλέον τὰ μυστήρια καὶ τί χρειάζονται σήμερον τὰ μυστήρια, ὅταν διὰ τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Ἰησοῦ ἐβεβαιώθησαν οἱ πιστοὶ περὶ τῆς ὑπάρξεως μελλούσης ζωῆς καὶ ἐξησφάλισαν θεσιν ἐν αὐτῇ ζῶντες τὴν ζωὴν τοῦ Χριστοῦ, τὴν ζωὴν τοῦ Θεοῦ, τὴν αἰωνίαν ζωὴν;

Τετάρτη ἀξία ἦτο ἡ ἀξία τοῦ λόγου διὰ τοὺς σοφοὺς τῆς ἐποχῆς. Ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, ἡ ἰδέα, ὁ δεῦτερος Θεός κατὰ τοὺς Στωϊκοὺς, ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ εἶναι ἐκεῖνος, δι' οὗ ὁ κόσμος ἐγένετο καὶ δι' οὗ συντηρεῖται καὶ μὲ τὸν ὅποιον πρέπει νὰ συμμορφώνεται ὁ ἄνθρωπος, ὑποτάσσων τὰς φυσικὰς ὁρμὰς του.

Δὲν ἀρνεῖται ὁ Χριστιανισμὸς τὴν ἀξίαν τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ τὴν μεγάλην, ἀλλὰ τὸν ταυτίζει μὲ τὸν Ἰησοῦν. Ὁ Ἰησοὺς ἦτο ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος γενόμενος. «Καὶ ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν». Καὶ ὁ ἄνθρωπος, δεχόμενος τὸν Ἰησοῦν ὡς τὸν Λόγον, θεοῦται καὶ αὐτός, γίνεται ἐνανθρωπήσας Θεός καὶ θεωθεὶς ἄνθρωπος. Ὅταν ἡ σκιά ἑνὸς ἀπλοῦ Ἑβραίου ἔπεσεν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τοῦ ἔθνικου, ἐφάνη γιγαντιαία. Ὁ Ἑβραῖος αὐτὸς ὁ ἀπλοὺς ἦτο ὁ Λόγος

τοῦ Θεοῦ καὶ διὰ τοῦτο κατήργησε πάσης τῆς ἀξίας καὶ ἐγένετο αὐτὸς καὶ μόνον ἀξία, περὶ ἣν στρέφεται ὁλος ὁ κόσμος· καὶ εἶναι ἡ ἀρχὴ τοῦ κόσμου, εἶναι καὶ τὸ τέλος τοῦ κόσμου, ὁ σκοπὸς τοῦ κόσμου· ὁ σκοπὸς τῆς Ἱστορίας εἶναι νὰ πραγματώσῃ τὴν βασιλείαν του, νὰ θεωθῇ ὁ ἄνθρωπος.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Ἰησοῦ ὑπῆρχεν ἐν τῷ ἐθνικῷ κόσμῳ καὶ πέμπτη ἀξία, ἡ ἀξία τῆς αὐτοκρατορίας. Εἶχον παύσει οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι ὅταν ἐγένετο αὐτοκράτωρ ὁ Ὀκτάβιος. Ἦλθεν ἡ εἰρήνη ἐπὶ τῆς γῆς. Ὁ Ὀκτάβιος ἐθεωρήθη ὡς σωτὴρ καὶ ἡ αὐτοκρατορία ὡς ἀγαθόν τι, διότι ἐγένετο ἡ ἔνωσις πάντων τῶν ἐθνῶν εἰς μίαν πολιτείαν. Ἀλλ' ἡ ἔνωσις αὕτη ἦτο ἐξωτερικὴ. Ἐχρειάζετο κάποια ἰδέα, κάποια μεγάλη ἰδέα, μία πίστις, ἵνα ἐνώσῃ τὰ ἔθνη εἰς μίαν βασιλείαν ἀσφαλῆ.

Ὁ Παῦλος ἀνέλαβε νὰ ἐνώσῃ τὴν ἀνθρωπότητα ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Ἰησοῦ. Νὰ ἀποτελεσθῇ μία βασιλεία ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, οἵτινες θὰ πιστεύσουν εἰς τὸν Ἰησοῦν, θὰ λάβουν αὐτὸν ὡς ἰδεώδες τοῦ βίου των. Καὶ οὕτως ἀντὶ τῆς αὐτοκρατορίας ἰδρύθη ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς μὲ βασιλέα αἰώνιον τὸν Ἰησοῦν, βασιλεῖα αἰωνία, ἥς ὁ σκοπὸς ἡ θέωσις τοῦ ἀνθρώπου, ἡ ὁμοίωσις τῷ Χριστῷ τῷ Θεῷ. Αὕτη ἡ βασιλεία ἔχει ἀπόλυτον ἀξίαν· αἱ βασιλεῖαι τοῦ κόσμου, τὰ κράτη, ἔχουν δευτερεύουσαν ἀξίαν, ὡς μέσα διὰ τὴν προπαρασκευὴν τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ καὶ διὰ ταῦτα δεόν νὰ συμμορφώνεται ἡ νομοθεσία των βαθμυδὸν πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς ἀπολύτου βασιλείας, πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ Χριστοῦ.

Τοιαύτην ἀξίαν ἔχων ὁ Ἰησοῦς εἶναι ὁ βασιλεὺς ὁ προσδοκώμενος τοῦ Ἰσραὴλ, ἀλλ' οὐχὶ τοῦ Ἰσραὴλ τοῦ κατὰ σάρκα, διότι εἰς τὰ ἴδια ἦλθε καὶ οἱ ἴδιοι

οὐ παρέλαβον αὐτόν, ἀλλὰ τοῦ νέου Ἰσραὴλ, τοῦ ἰδεώδους Ἰσραὴλ, τοῦ ἀληθοῦς Ἰσραὴλ. Καὶ εἶναι βασιλεὺς, ἦτοι ἀρχηγὸς πάσης κινήσεως ἐν τῇ Ἱστορίᾳ, διότι εἶναι ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Ὁ Θεός, λέγει ὁ Παῦλος, «ὑπερύψωσε τὸν Ἰησοῦν καὶ ἔδωκεν εἰς αὐτόν ὄνομα τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα, ἵνα πᾶν γόγυ κάμψῃ ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσῃται ὅτι Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρὸς».

Ἡ μόνη ἀξία ἐν τῷ κόσμῳ εἶναι ὁ Ἰησοῦς καὶ τὰ πάντα ἀποκτοῦν ἀξίαν ὅταν ἐν Χριστῷ γίνωνται.

3. Τὸ ἔργον τοῦ Ἰησοῦ.

Τὸ ἔργον τοῦ Ἰησοῦ δεικνύεται διὰ τῶν τριῶν ἀξιοματίων, τὰ ὁποῖα ἀποδίδονται εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν: τὸ βασιλικόν, τὸ ἱερατικόν καὶ τὸ προφητικόν. Ὁ Ἰησοῦς ὡς βασιλεὺς εἶναι νομοθέτης καὶ κριτής, ὡς ἱερεὺς διὰ τοῦ θανάτου του συνδιήλλαξε Θεὸν καὶ ἄνθρωπον, καὶ ὡς προφήτης ἐφάνέρωσε τὸν Θεὸν εἰς τοὺς ἀνθρώπους.

Εἰς τοὺς συνοπτικούς Εὐαγγελιστὰς βλέπομεν τὸν Ἰησοῦν ὡς μεσσίαν, δηλ. ὡς βασιλέα φέροντα νέον νόμον καὶ ὡς μέλλοντα κριτὴν τοῦ κόσμου. Εἰς τὸν Παῦλον βλέπομεν τὸν Ἰησοῦν ὡς ἀρχιερέα συνδιαλλάσσοντα διὰ τοῦ θανάτου του τὸν ἄνθρωπον μετὰ τοῦ Θεοῦ. Ὁ Ἰησοῦς εἶναι ὁ μεσσίας, ἂν καὶ ἀπέθανε, κατὰ τοὺς συνοπτικούς· ὁ Ἰησοῦς εἶναι ὁ μεσσίας, διότι ἀπέθανε, κατὰ τὸν Παῦλον· δι' αὐτὸ ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον. Εἰς τὸν Ἰωάννην ὁ Ἰησοῦς εἶναι ὁ Λόγος τοῦ

Θεοῦ, ἤτοι ὁ Θεός, καθόσον ἀποκαλύπτεται, φανεροῦται εἰς τὸν κόσμον. Διὰ τοῦ Ἰησοῦ ἐγνωρίσαμεν τὸν Θεόν. «Τὸν Θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε, ὁ Μονογενὴς Υἱὸς Ἐκεῖνος ἐξηγήσατο». Ὁ Ἰησοῦς ἦτο ὁ μεσσίας, διότι ἦτο ὁ Λόγος, διότι ἐφανερώσε τὸν Θεὸν εἰς τοὺς ἀνθρώπους.

Αἱ τρεῖς αὐταὶ ἀντιλήψεις περὶ τοῦ μεσσιανικοῦ ἔργου τοῦ Ἰησοῦ χωρίζουσι σήμερον καὶ τὰς τρεῖς φάσεις τοῦ Χριστιανισμοῦ. Εἰς τὸν καθολικισμόν τονίζεται τὸ ἀξίωμα τὸ βασιλικόν· ὁ Ἰησοῦς νομοθέτης καὶ κριτής. Ἐφερε νέον νόμον εἰς τὴν ἀνθρωπότητα. Τοῦ βασιλέως αὐτοῦ ἀντιπρόσωπος ἐπὶ τῆς γῆς ὁ πάπας, ὁ διάδοχος τοῦ Πέτρου καὶ διὰ τοῦτο ὁ ἀλάθητος νομοθέτης καὶ ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ ἔχων τὸ ἀφιέναι ἁμαρτίας καὶ ἀπαλλάττειν τῆς τιμωρίας.

Εἰς τὸν προτεσταντισμὸν τονίζεται τὸ ἀξίωμα τὸ ἀρχιερατικόν· ὁ Ἰησοῦς διὰ τοῦ αἵματος αὐτοῦ ἐδωκε τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν καὶ ἐδικαίωσε τὸν ἄνθρωπον· διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Ἰησοῦ ἐδόθη ἀμνηστία, χάρις εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Εἰς τὴν Ὁρθοδοξίαν τονίζεται τὸ ἀξίωμα τὸ προφητικόν· ὁ Ἰησοῦς, ἡ ἀποκάλυψις τοῦ Θεοῦ· ὁ Ἰησοῦς εἶναι μεσσίας, διότι ἦτο ὁ ἐνανθρωπήσας Θεός καὶ ὡς τοιοῦτος ἔδειξεν εἰς ἡμᾶς τὸν Θεόν, μετέδωκεν εἰς ἡμᾶς τὴν θείαν ζωὴν.

Διὰ τοῦτο καὶ ὁ καθολικισμὸς ἔχει τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Πέτρου ἐν Ρώμῃ, ὁ προτεσταντισμὸς τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Παύλου ἐν Λονδίῳ, καὶ ἡ Ὁρθοδοξία τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας, ἤτοι τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Διὰ ταῦτα ἡ πίστις εἰς μὲν τὸν καθολικισμόν εἶναι ἡ παραδοχὴ τῆς διδασκαλίας τῆς Χριστιανικῆς τῆς διὰ τοῦ πάπα ὀριζομένης· εἰς δὲ τὸν προτεσταντισμὸν ἡ διὰ τοῦ λόγου γεννωμένη ἐν τῷ ἀτόμῳ συγκατάθε-

σις καὶ παραδοχὴ διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Ἰησοῦ ἐδόθη ἡ χάρις, ἡ ἄφεσις τῶν ἁμαρτιῶν καὶ ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τῆς ἐνοχῆς· εἰς δὲ τὴν Ὁρθοδοξίαν πίστις εἶναι ἡ συγκατάθεσις καὶ παραδοχὴ διὰ τὴν Ἰησοῦ ἔχομεν τὸν Θεὸν ἐνανθρωπήσαντα καὶ μεταδίδοντα τὴν ζωὴν τοῦ εἰς τὸν κόσμον, διὰ τοῦτο. ἔχομεν ἐν αὐτῷ τὸ πρότυπον, τὸ παράδειγμα, τὸ ἰδεῶδες, πρὸς ὃ δεόν νὰ συμμορφωθῶμεν.

Καὶ διὰ ταῦτα ἐν τῷ καθολικισμῷ ὁ μεσάζων μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων εἶναι ὁ πάπας, ὁ μόνος ἱερεὺς ὁ ἔχων ἐν τῇ χειρὶ τοῦ θησαυροῦ τῶν ἀξιωμασιῶν τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἁγίων καὶ σώζων δι' αὐτῶν τοὺς καθυστεροῦντας εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν νόμων ἐκ τῆς κρίσεως. Ἐν τῷ προτεσταντισμῷ δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη ἱερέως, διότι ἕκαστος Χριστιανός, πιστεύων εἰς τὴν διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Χριστοῦ ἐπελθοῦσαν ἀμνηστίαν καὶ χάριν, συνδιαλλάσσεται μετὰ τοῦ Θεοῦ ἀνευ ἄλλης μεσολαβήσεως. Ἐν τῇ Ὁρθοδοξίᾳ οἱ μεσάζοντες εἶναι οἱ ἐπίσκοποι, οἵτινες εἶναι οἱ φιλόσοφοι, οἱ διδάσκαλοι, οἱ ἐξηγηταὶ τῆς ἐν τῷ Ἰησοῦ ἐνανθρωπήσεως τοῦ Θεοῦ, οἱ ὁδηγοῦντες διὰ τῆς ἐξηγήσεως ταύτης εἰς τὴν μίμησιν τοῦ Χριστοῦ, εἰς τὴν συμμόρφωσιν τῶν Χριστιανῶν πρὸς τὸν Χριστόν, εἰς τὴν θέωσιν τῶν ἀνθρώπων.

Διὰ ταῦτα ἐν τῷ καθολικισμῷ σώζεται τις ὑπακούων εἰς τὸν πάπαν καὶ ἐκτελῶν τοὺς νόμους καὶ τὰς διατάξεις αὐτοῦ· ἐν τῷ προτεσταντισμῷ σώζεται τις διατὰς τῆς πίστεως εἰς τὴν διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Χριστοῦ ἐπιφανείσαν σωτήριον χάριν· ἐν δὲ τῇ Ὁρθοδοξίᾳ σώζεται τις μιμούμενος τὸν Χριστόν, γινόμενος καὶ αὐτὸς ὡς ὁ Ἰησοῦς, ἀντίτυπον τοῦ Χριστοῦ, ἐνανθρωπήσας Θεός καὶ θεωθεὶς ἄνθρωπος.

Διὰ τοῦτο οἱ προτεστάνται δὲν ἔχουν ἁγίους, διότι

ὡς λέγουν, δὲν ἔχουν ἀνάγκην μεσιτῶν ἄλλων ἐκτὸς τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ· ἐνῶ οἱ καθολικοὶ ἔχουν ἀγίους τηρητάς τοῦ νόμου, ἵνα διὰ τῶν ἔργων αὐτῶν ἀνακουφίσωσι τοὺς καθυστεροῦντας εἰς τὴν τήρησιν τοῦ νόμου· οἱ δὲ ὀρθόδοξοι ἔχουν ἀγίους μιμητάς καὶ ἀντίτυπα τοῦ Χριστοῦ, ἵνα προβάλλωσιν αὐτοὺς εἰς τοὺς πιστοὺς ὡς παραδείγματα τοῦ δυνατοῦ τῆς πρὸς τὸν Χριστὸν συμμορφώσεως ἡμῶν.

Πρὸς πρόληψιν πάσης παρεξηγήσεως ἐπαναλαμβάνω ὅτι βεβαίως ἐκάστη ὁμολογία δέχεται καὶ τὰ τρία ἀξιώματα τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ τονίζει τὸ ἐν ἐξ αὐτῶν καὶ ἐκ τοῦ τονισμοῦ τούτου προέρχονται αἱ διαφοραὶ τῶν ὁμολογιῶν.

Ὁ λόγος τοῦ τονισμοῦ προήλθεν εἴτε ἐκ φυλετικῶν λόγων εἴτε ἐξ ἱστορικῶν.

Οἱ Λατίνοι, φύσει πρακτικοί, διεκρίθησαν διὰ τὸ νομοθετικὸν ἔργον καὶ διὰ τοῦτο ἡ Λατινικὴ Ἐκκλησία ἐτόνισε τὸ πρακτικὸν μέρος ἀποταθεῖσα εἰς τὴν βούλησιν τοῦ ἀτόμου.

Οἱ Γερμανοὶ φύσει κλίνουσι πρὸς τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἀτόμου καὶ διὰ τοῦτο ἡ προτεσταντικὴ Ἐκκλησία, ἀποτελουμένη ἀπὸ τοὺς Γερμανικοὺς λαούς, διὰ νὰ ἐλευθερωθῇ ἐκ τῆς αὐθεντίας τῆς παπικῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς τυραννίας τοῦ πάπα, ἐτόνισε τὴν διὰ τῆς πίστεως μόνης σωτηρίαν τοῦ ἀτόμου, ἥτοι τὴν διὰ τῆς ἐλευθέρας πρᾶδοχῆς τῆς σημασίας τοῦ θανάτου τοῦ Ἰησοῦ σωτηρίαν του.

Οἱ Ἕλληνες, φύσει ἀποδίδοντες τὰ πρωτεῖα εἰς τὴν γνῶσιν, ἐτόνισαν ὅτι διὰ τῆς γνώσεως σώζεται τις. Ἐὰν γνωρίσωμεν ὅτι ἐν τῷ Ἰησοῦ ἔχομεν τὸν ἐνανθρωπήσαντα Θεόν, σωζόμεθα, διότι ἡ γνῶσις αὕτη θὰ φέρῃ φυσικῶς καὶ ἀσφαλῶς τὴν ὁρμὴν πρὸς μέμνησιν αὐτοῦ, ἐνανθρώπησιν καὶ ἐν ἡμῖν τοῦ Θεοῦ.

Ἀλλὰ καὶ ἐξ ἱστορικῶν λόγων προήλθεν ὁ τονισμός. Ἡ καθολικὴ ἐκκλησία, ἔχουσα νὰ παιδαγωγῇ σὴν ἀμαθὴ καὶ ἄγριον λαόν, δὲν ἠδύνατο ἢ νὰ τονίσῃ τὸ βασιλικὸν ἀξίωμα τοῦ Χριστοῦ ὡς κριτοῦ, ἵνα διὰ τοῦ φόβου τῆς κρίσεως ὑποχρεώσῃ εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ νόμου τοῦ Θεοῦ. Ἀλλ' ὅταν ὁ λαὸς διὰ τῆς ἀναγεννήσεως τῶν γραμμῶν ἐχειραφετήθη ἀπὸ πᾶσαν αὐθεντίαν, φυσικὸν ἦτο ὅτι ἐξήτησε νὰ ἀπαλλαγῇ ἐκ τῆς αὐθεντίας τοῦ πάπα καὶ κατέφυγεν ὁ χειραφετηθεὶς λαὸς εἰς τὸν Παῦλον καὶ ἐτόνισε τὴν διδασκαλίαν τοῦ Παύλου, διότι εὗρεν ἐκεῖ τὴν ἰδέαν, ἥτις τὸν ἡλευθέρωνεν ἐκ τῆς παπικῆς ἀντιλήψεως τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ὡς ἡ πρώτη Ἐκκλησία ἐκ τοῦ Ἰησοῦ ὡς υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου ἐρχομένου ἐπὶ νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ, ἵνα κρίνῃ τὸν κόσμον μετέβη εἰς τὸν Ἰησοῦν τὸν ἐλθόντα νὰ διακονήσῃ καὶ νὰ δώσῃ τὴν ψυχὴν του λύτρον ἀντὶ πολλῶν, καὶ κατόπιν ἐφθασεν εἰς τὸν Ἰησοῦν τὸν ἐλθόντα, ἵνα μαρτυρήσῃ τῇ ἀληθείᾳ, ἥτοι, ὡς ὁ Λόγος, νὰ φανερώσῃ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ τοῖς ἀνθρώποις, τὴν αὐτὴν σειρὰν θὰ ἀκολουθήσῃ καὶ ἡ ἐκκλησία τῆς Δύσεως. Τόνισασα διὰ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας τὴν ἰδέαν τοῦ Ἰησοῦ ὡς κριτοῦ καὶ διελθοῦσα διὰ τῆς ἐκκλησίας τῆς προτεσταντικῆς τὴν ἰδέαν τοῦ Ἰησοῦ ὡς μεσίτου, θὰ φθάσῃ εἰς τὴν ἀντίληψιν τῆς ἀρχαίας ἐκκλησίας τῶν πρώτων αἰώνων, τὴν ὀρθόδοξον, τοῦ Ἰησοῦ ὡς Λόγου τοῦ Θεοῦ θεοῦντος τὸν ἀνθρώπον, καὶ θὰ ἐνωθῶν μίαν ἡμέραν ὅλοι οἱ Χριστιανοὶ ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Ἰησοῦ, ὡς σοφίας τοῦ Θεοῦ καὶ θὰ γίνῃ κέντρον τῆς λατρείας ὅλων τῶν Χριστιανῶν καὶ τῆς ἐνώσεως αὐτῶν ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας.

Δὲν εἶναι τὰ ἀξιώματα ταῦτα παράλληλοι ιδιότητες τοῦ Κυρίου ἡμῶν ἀντιστοιχοῦσαι πρὸς τὰ παρεχόμενα.

μενα ὑπ' αὐτοῦ, νόμον, χάριν καὶ ἀλήθειαν· ἀλλὰ κυρίως τὸ ἀξίωμα τοῦ Κυρίου εἶναι ἐν, τὸ προφητικὸν καὶ ἐκ τούτου πρέρχονται τὰ ἄλλα δύο. Ὁ Ἰησοῦς ὡς ἐνανθρωπήσας Λόγος τοῦ Θεοῦ, ὡς τὸ ἰδεῶδες τῆς ἀνθρωπότητος, εἶναι Ἐκεῖνος, ὅστις δίδει τὸν νόμον, εἶναι Ἐκεῖνος δι' οὗ ἡ εὐδοκία τοῦ Θεοῦ ἡ ἐν αὐτῷ μεταδίδεται καὶ εἰς τὸν πιστεύοντα εἰς Αὐτὸν καὶ ζητοῦντα νὰ συμμορφωθῇ πρὸς Αὐτόν.

Ἐξήγησα διὰ τῶν ἀνωτέρω νὰ ἐξηγήσω τὰς διαφορὰς τῶν τριῶν ὁμολογιῶν ἐκ μιᾶς βασικῆς ἀρχῆς των καὶ νὰ δείξω, ποία εἶναι ἡ βασικὴ ἀρχή, ἣτις διακρίνει τὴν ὀρθόδοξον ὁμολογίαν ἀπὸ τὰς δύο ἄλλας. Προκειμένου νὰ γίνῃ οἰκουμενικὴ σύνοδος εἶναι ἀνάγκη ἡ Ἐκκλησία μας νὰ ὀρίσῃ καὶ διατυπώσῃ μίαν γενικὴν ἀρχήν, δι' ἧς διακρίνεται ἀπὸ τὰς δύο ἄλλας ὁμολογίας καὶ διὰ τοῦτο ἔγραψα τὰ ἀνωτέρω, ἵνα δώσω εἰς τοὺς θεολογοῦντας ἀφορμὴν πρὸς διατύπωσιν τῆς βασικῆς ἀρχῆς τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας.

4. Αἱ τρεῖς καταστάσεις.

Ὁ ἄνθρωπος διέρχεται τρεῖς καταστάσεις, τὴν κατάστασιν τοῦ ἀγρίου, τοῦ πολίτου καὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Ὡς ἄγριος ὁ ἄνθρωπος ἐκδικεῖται, ἔχει τὴν αὐτοδικίαν κατὰ τοῦ κακοποιοῦ κατὰ τοῦ βλάψαντος αὐτόν. Ὡς τὸ ζῶον ἀμύνεται μόνο του κατὰ τοῦ ἐχθροῦ του, οὕτω καὶ ὁ ἄγριος ἐκδικεῖται τὸν ἐχθρόν του ποιῶν εἰς αὐτόν κακόν.

Ἄλλ' ὁ ἄνθρωπος ἐκπολιτισθεὶς γίνεται πολίτης, μέλος μιᾶς κοινωνίας. Εἰς αὐτὴν τὴν κοινωνίαν ὑπάρ-

χει ἀρχή, ἣτις κάμνει τὴν ἐκδίκησιν τοῦ παθόντος. Ἀπαγορεύεται εἰς τὸ ἄτομον νὰ ἐκδικῇται, νὰ ἀμύνεται αὐτὸ ἐναντίον τοῦ βλάψαντος αὐτό, τὴν ἐκδίκησιν, τὴν τιμωρίαν αὐτοῦ τὴν ἀναλαμβάνει τὸ κράτος.

Ὁ ἄνθρωπος τέλος φθάνει εἰς τὸν Χριστιανισμόν. Ὁ ἄνθρωπος γίνεται μέλος τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, ἔρχεται εἰς συναίσθησιν διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅτι εἶναι υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἐν τῇ κτταστάσει αὐτῇ ἀπαγορεύεται εἰς αὐτόν πᾶσα ἐκδίκησις, ἀπαγορεύεται εἰς αὐτόν νὰ θυμῶνῃ καὶ νὰ ζητῇ ἐκδίκησιν καὶ διὰ τοῦ κράτους ἀκόμη. Ὁ ἄνθρωπος ὡς Χριστιανὸς ὀφείλει νὰ ἀγαπᾷ τὸν πλησίον καὶ νὰ βλέπῃ ἐν αὐτῷ τὸν ἑαυτόν του, ὀφείλει νὰ ἀγαπᾷ καὶ τὸν ἐχθρόν του καὶ ἀντὶ νὰ σκέπτεται· νὰ τὸν ἐκδικῇ διὰ τὸ κακόν, ποῦ τοῦ ἔκαμε, νὰ τὸν συγχωρῇ ὡς ἐβδομηκοντάκις ἑπτὰ καὶ νὰ προσεύχεται ὑπὲρ αὐτοῦ.

Ὁ ἄνθρωπος εἰς τὴν πρώτην κατάστασιν εἶναι ζῶον, εἰς τὴν δευτέραν κατάστασιν εἶναι ἄνθρωπος καὶ εἰς τὴν τρίτην κατάστασιν υἱὸς Θεοῦ. Ἄν καὶ σήμερον ὁ ἄνθρωπος ἀνήκει εἰς τὴν δευτέραν κατάστασιν ἐν τούτοις δὲν ἀφήνει τὸ κράτος νὰ ἐκδικῇται, ἀλλὰ κάμνει καὶ αὐτὸς αὐτοδικίας, ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι ἄγριος. Ἔργον τοῦ κράτους εἶναι τὸ μὲν, φαινόμενον αὐστηρὸν κατὰ τῶν αὐτοδικούντων, νὰ ἐξανθρωπίσῃ τοὺς ἀνθρώπους νὰ παύσουν ἐκδικούμενοι αὐτοὶ καὶ ἀφίνωσιν εἰς τὸ κράτος τὴν ἐκδίκησιν καὶ τιμωρίαν, τὸ δὲ νὰ εἶναι δίκαιον τιμωροῦν τοὺς κακοποιούς, ἵνα μὴ ἀναγκάζωνται μὴ ἱκανοποιούμενοι οἱ ἄνθρωποι ἐκ τῆς τιμωρίας τοῦ κράτους νὰ προβαίνουν εἰς αὐτοδικίας. Μέγαν προορισμὸν εἰς τὸν ἐξανθρωπισμὸν ἔχει ἡ σχολή.

Εἰς αὐτὴν αὐστηρότατα πρέπει νὰ ἀπαγορεύεται ἡ αὐτοδικία καὶ νὰ τιμωρῇται, ἵνα συνειθίσουν οἱ παῖ-

δες νὰ καταφεύγουν εἰς τὴν ἀρχήν, ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦτο εἶναι ἀνάγκη νὰ γίνεται ἡ τιμωρία τῶν ἀδικούντων δικαίᾳ, ἵνα μὴ ἀναγκάζωνται οἱ παῖδες νὰ αὐτοδικεῦν.

Ἄλλ' ἐκείνη ἡ κατάστασις, ἥτις εἶναι ἡ ἀρμόζουσα εἰς τὸν ἄνθρωπον εἶναι ἡ κατάστασις τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, εἶναι ἡ κατάστασις, καθ' ἣν ὁ ἄνθρωπος δὲν θέλει ἐκδίκησιν οὔτε δι' ἑαυτοῦ οὔτε διὰ τοῦ κράτους.

Αὐτὴ ἡ κατάστασις εἶναι ἡ ἰδεώδης κατάστασις τοῦ ἀνθρώπου. Ἐξαλείφεται ἐκ τῆς καρδίας τοῦ ἀνθρώπου πᾶσα τάσις πρὸς ἐκδίκησιν, διότι βασιλεύει εἰς τὴν καρδίαν του ἡ ἀγάπη.

Ἐὰν μᾶς ἀδικῇ τις ἢ μᾶς ὑβρίσῃ ἢ μᾶς καταδιώκῃ πρέπει νὰ τὸν συγχωρῶμεν καὶ νὰ ζητῶμεν νὰ τὸν διορθώσωμεν ἢ μόνον μᾶς ἢ λαμβάνοντες καὶ ἄλλους μαζί μας. Ἐὰν ὅμως ὑπεραίρηται μὴ τιμωρούμενος, νὰ ζητῶμεν τὴν διὰ τῆς δικαστικῆς ἀρχῆς τιμωρίαν του, οὐχὶ ὅμως διὰ νὰ τὸν ἐκδικηθῶμεν, ἀλλὰ διὰ νὰ τὸν διορθώσωμεν, νὰ τὸν φέρωμεν εἰς συναίσθησιν τῆς κακίας του καὶ τὸν σώσωμεν ὡς ἀδελφόν μας.

Ὅσον κακὸς καὶ ἂν εἶναι δὲν πρέπει νὰ λησμονήσωμεν ὅτι εἶναι ἀδελφός μας, τὸν ὁποῖον πρέπει νὰ ἀγαπῶμεν καὶ νὰ φροντίζωμεν διὰ τὴν σωτηρίαν του.

Ὁ κακὸς εἶναι ἡ ἄρρωστος ἢ κακῆς ἀνατροφῆς καὶ δι' αὐτὸ πρέπει νὰ εἴμεθα ἐπιεικεῖς πρὸς αὐτόν.

Ὡς Χριστιανὸς ὁ ἄνθρωπος παύει νὰ εἶναι ζῶον, παύει νὰ εἶναι ἄνθρωπος, γίνεται υἱὸς τοῦ Θεοῦ.

5. Ὁ ἔρως πρὸς τὸν Χριστόν.

Ὡς ὁ διδάσκαλος ἀγαπᾷ τοὺς μαθητάς, ὁ ἀρχηγὸς στρατιωτικοῦ σώματος τοὺς στρατιώτας του, οὕτω καὶ ὁ Θεὸς ἀγαπᾷ τοὺς ἀνθρώπους. Πλούσιος Αὐτός, ζητεῖ νὰ μεταδώσῃ ἑαυτὸν εἰς τοὺς ἀνθρώπους· ζητεῖ ἀντίτυπα ἑαυτοῦ νὰ κάμῃ.

Ἄλλ' ὅπως οἱ μαθηταὶ ἀγαποῦν τὸν διδάσκαλόν των, τὰ παλληκάρια τὸν ἀρχηγόν των καὶ ζητοῦν νὰ τοῦ ὁμοιάσουν, οὕτω καὶ οἱ ἄνθρωποι αἰσθάνονται ἀγάπην πρὸς τὸν Θεόν καὶ ζητοῦν νὰ τὸν ὁμοιάσουν. Αὐτὴ ἡ ἀγάπη εἶναι ὁ ἔρως πρὸς τὸν Θεόν. Ἀλλὰ ποῦ νὰ τὸν εὕρωμεν τὸν Θεόν τὸν ἄπειρον;

Ἐνεφανίσθη ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Ἰησοῦ καὶ ἐκάλυψε τοὺς ἀνθρώπους πρὸς μίμησίν Του. Οἱ ἄνθρωποι, ἰδόντες τὸν Θεόν ἐν τῷ Ἰησοῦ, ἰδόντες τὸ ἀγαθὸν ἐκσαρκωθὲν ἐν τῷ Ἰησοῦ, ἡσθάνθησαν ἔρωτα πρὸς τὸν Ἰησοῦν. Τοὺς ἐθέλξε, τοὺς ἐνεθουσίασεν ἡ μορφή τοῦ Ἰησοῦ καὶ ἐπῆλθεν ἡ ἀλλοίωσις αὐτῶν διὰ τοῦ ἔρωτος πρὸς τὸν Ἰησοῦν· ἐζήτησαν νὰ γίνουν ἀντίτυπα Αὐτοῦ.

Αὐτὴ εἶναι ἡ νέα γέννησις, ἥτις γίνεται διὰ τοῦ ἀμοιβαίου ἔρωτος Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων. Τὸ ὠριμον, τὸ πλούσιον, τὸ τέλειον, εἰσδύει ἐν τῇ ψυχῇ, ἵνα ταύτην ἐν ἑαυτῷ τελειοποιήσῃ· τὸ ἄωρον, τὸ πτωχόν, τὸ ἀτελές, λαμβάνει ἐν ἑαυτῷ τὴν τελείαν μορφήν καὶ γεννᾶται νέον πλάσμα, καὶνὴ κτίσις, ἀντίτυπον τοῦ Ἰησοῦ, τοῦ Θεοῦ, τοῦ κτίσαντος αὐτόν.

Ἀποτέλεσμα τῆς ἀλλοιώσεως ταύτης τοῦ ἀνθρώπου, τῆς ἀναγεννήσεως αὐτοῦ, εἶναι ἡ ἐν τῷ Ἰησοῦ τρυφή, ἡ χαρὰ τοῦ Ἰησοῦ, ἡ εἰρήνη τῆς ψυχῆς Του, ἅτινα ἀφῆκεν εἰς τοὺς μαθητάς Του καὶ ἥτις ἀποτελεῖ τὴν ἀληθινὴν εὐτυχίαν ἐν τῷ κόσμῳ, τὴν ἀληθινὴν

μακαριότητα. Διὰ ταῦτα ὁ Χριστιανὸς ὁ ἀναγεννηθεὶς ψάλλει:

«Ὁ Θεὸς ἔλαξας πόθῳ με, Χριστέ, καὶ ἡλ-
λοῖώσας τῷ Θεῷ Σου ἔρωτι, ἀλλὰ κατὰ-
φλεξὸν πυρὶ αὐτῷ τὰς ἁμαρτίας μου,
ἀλλὰ βοήθησόν με νὰ νικήσω τὰς τῆς φύσεως ροπὰς,
ὑπερηφάνειαν, ἀπλησίαν, μῖσος, φθόνον, ἀκрасίαν,
δειλίαν, νωθρότητα, τὰς ἐμποδιζούσας με νὰ γίνω τέ-
λειος ὡς Σὺ, φλέγων αὐτὰς καὶ ἀξιώσόν με ἀντίτυ-
πόν Σου γενόμενος, νὰ ἀπολαύσω τὴν ἐν Σοὶ τρυ-
φήν, τὴν χαρὰν Σου, ἵνα τὰς δύο σκιρτῶν με-
γαλύνω, ἀγαθὴ, παρουσίας Σου, τὴν πρῶ-
την, ἣτις ἔφερε τὴν ἀλλοίωσιν, ψάλλον: Χριστὸς γεν-
νᾶται, δοξάσατε, Χριστὸς ἐξ οὐρανῶν, ἀπαντήσατε,
Χριστὸς ἐπὶ γῆς, ὑψώθητε· καὶ τὴν δευτέραν, καθ' ἣν
θα περιβληθῶ σῶμα φωτεινόν, ὡς τὸ ἰδικόν Σου καὶ
θα ζῶ μετὰ Σοῦ ἐν εὐφροσύνῃ αἰώνιᾳ».

6. Προσευχαί.

Α'.

Παναχία Τριάς, τὸ Ὁμοούσιον κράτος, ἡ ἀδιαίρε-
τος βασιλεία, ἡ πάντων τῶν ἀγαθῶν αἰτία, εὐδόκησον
δὴ καὶ ἐπ' ἐμοὶ τῷ ἁμαρτωλῷ· στήριξον, συνέτισον τὴν
καρδίαν μου καὶ πᾶσαν περίελέ μου τὴν βεβηλότητα·
φώτισόν μου τὴν διάνοιαν, ἵνα διὰ παντὸς δοξάζω, ὑ-
μνῶ, προσκυνῶ καὶ λέγω· εἰς Ἁγίος, εἰς Κύριος, Ἰη-
σοῦς Χριστὸς εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρὸς. Ἀμήν.

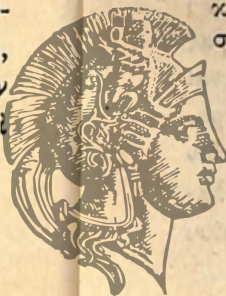
Β'.

Χριστέ, τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν τὸ φωτίζον καὶ ἀγι-
άζον πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον· ση-
μειωθήτω ἐφ' ἡμᾶς τὸ φῶς τοῦ προπώπου Σου, Κύριε,
ἵνα ἐν αὐτῷ ἴδωμεν τὸ φῶς τὸ ἀπρόσιτον καὶ νέκρωσον

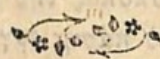
τὸ σαρκικὸν ἡμῶν φρόνημα, ἵνα τὸν παλαιὸν ἀποθέ-
μενοι ἄνθρωπον, τὸν νέον ἐνδυσώμεθα καὶ Σοὶ ζήσω-
μεν τῷ ἡμετέρῳ Δεσπότη καὶ κηδεμόνι. Καὶ οὕτω τοῖς
Σοῖς ἀκολουθοῦντες προστάγμασιν, εἰς τὴν αἰώνιον ἀ-
νάπαυσιν καταντήσωμεν, ἐνθα πάντων ἐστὶν εὐφραι-
νομένων ἡ κατοικία. Σὺ γὰρ εἰ ἡ ὄντως ἀληθινὴ εὐ-
φροσύνη καὶ ἀγαλλίασις τῶν ἀγαπώντων Σε, Χριστέ,
ὁ Θεὸς ἡμῶν καὶ Σοὶ τὴν δόξαν ἀναπέμπομεν σὺν τῷ
ἀνάρχῳ Σου Πατρὶ καὶ τῷ Παναγίῳ καὶ Ἀγαθῷ καὶ
Ζωοποιῷ Σου Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰ-
ῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Γ'.

Τὸ Πανάγιον Πνεῦμα τὸ προῖόν ἐκ τοῦ Πατρὸς
καὶ δι' οὗ ἐνδημήσαν τοῖς ἀγραμμάτοις μαθηταῖς,
σῶσον, ἀγιάσον πάντας.

ΑΘΗΝΩΝ

ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΩΝ

Συνέχεια ἐκ σελ. 74.

Ἡ ἀργία κατὰ τὰς ἐορτὰς ἐδόθη, ἵνα ὁ ἄνθρωπος
τὸ μὲν ἀναπαυθῇ σωματικῶς, τὸ δὲ δοθῇ εὐκαιρία εἰς
αὐτόν, ἵνα, πᾶσαν τὴν βιωτικὴν ἀποθέμενος μέριμναν,

συνέλθῃ, συγκεντρωθῇ εἰς ἑαυτόν.

Ὁ σκοπὸς τῆς ἀναπαύσεως εἶναι ἡ ἀνάκτησις τῶν ἐξηντλημένων δυνάμεων τοῦ σώματος καὶ τοῦτο γίνεται διὰ τῆς ἀποχῆς ἀπὸ πάσης ἐργασίας καὶ διὰ τῶν ἀθῶων διασκεδάσεων. Ἡ μέθῃ καὶ αἱ κοπιώσεις διασκεδάσεις ἀντὶ νὰ εἶναι ἀναψυχὴ καὶ ξεκούρασμα τοῦ ναντίον ἐξαντλοῦν περισσότερον τὰς δυνάμεις μας καὶ καταστρέφουν τὴν υγείαν μας καὶ δι' αὐτὸ πρέπει νὰ ἀποφεύγωνται ὡς ἐναντεῖται πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἐορτῆς.

Τοῦτο θὰ γίνῃ ἀ) ὅταν βαθμηδὸν βελτιωθῇ ἡ οικονομικὴ κατάστασις καὶ ἡ ἐργασία παύσῃ νὰ εἶναι λίαν κοπιαστικὴ, ὥστε νὰ μὴ ζητῇ ὁ ἐργάτης διὰ τῆς μέθῃς νὰ λησμονῇ τοὺς καθημερινοὺς κόπους καὶ β') ὅταν μορφωθῇ ὁ λαὸς καὶ τὸ μὲν γνωρίσῃ ὑψηλοτέρας διασκεδάσεις καὶ ἐνασχολήσεις, εἰς ἃς νὰ ἐπιδίδεται κατὰ τὰς ἐορτάς, τὸ δὲ λάβῃ συνείδησιν τῆς καταστροφῆς, ἣν ἐπιφέρει τὸ οἰνόπνευμα εἰς τὸ σῶμα, καθιστῶν αὐτὸ ἀσθενὲς καὶ εἰς τὸ τέλος ἄχρηστον εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ προορισμοῦ τοῦ πνεύματος, τοῦ ὁποῦ εἶναι ὄργανον.

Ὁ δεῦτερος σκοπὸς τῆς ἐορτῆς εἶναι νὰ δοθῇ διὰ τῆς ἀποχῆς ἀπὸ πάσης ἐργασίας εὐκαιρία νὰ συνέλθῃ εἰς ἑαυτόν ὁ Χριστιανὸς καὶ νὰ κάμῃ ἔλεγχον ἑαυτοῦ, νὰ μείνῃ μίαν ἡμέραν μὲ τὸν ἑαυτόν του.

Ὁ Πυθαγόρας ἔλεγεν εἰς τοὺς μαθητάς του, ὅτι πρέπει καθ' ἐκάστην ἡμέραν νὰ ἐρωτοῦν τὸν ἑαυτόν των: «ποῦ παρέβην; τί δ' ἔρρεξα; τί μοι θεόν οὐκ ἐπετελέσθη;». Αὐτὸ τὸ ὅποιον δὲν δύναται νὰ κάμῃ ὁ Χριστιανὸς καθ' ἐκάστην ὡς ἐκ τῶν ἀπασχολήσεων του καὶ τῆς κοπώσεως, ἔχει τὴν εὐκαιρίαν νὰ τὸ κάμῃ κατὰ Κυριακὴν καὶ ἰδίᾳ ἐν τῇ ναφῇ κατὰ τὴν ὥραν τοῦ Χερουβικοῦ.

Ἡ ἐξέτασις αὕτη τοῦ ἑαυτοῦ του θὰ τῷ δείξῃ τὰ πρῶτὰ σημεῖα τῆς ἐβδομαδιαίας ἐνεργείας του καὶ ἐνισχυόμενος διὰ τῆς μετοχῆς του εἰς τὴν δημοσίαν λατρείαν εἰς τὴν πίστιν εἰς τὸν Χριστόν, θὰ δύναται βαθμηδὸν, διορθῶν τὰ ἑλαττώματα εἴτε κληρονομικὰ εἴτε ἐπίκτητα, τῶν ὁποίων ἔρχεται εἰς συνείδησιν, ὅλον νὰ προχωρῇ πρὸς τὸν ἁγιασμόν, ὅλον νὰ ἐγκαθιδρύεται σταθερότερον ἐν αὐτῷ ὁ νέος ἄνθρωπος.

Σελ. στίχ.	ἀντὶ	γράφει:
10	17-18. θρησκείαν. Ταύτην	θρησκείαν ταύτην
11	24. (αἱ ἀτομοποιηθεῖσαι)	(ἀτομικοποιηθεῖσαι)
17	9. ἐγάπης	ἀγάπης
27	27. διτηρηθῇ	διατηρηθῇ
29	9. ἡθικῆς	ἡθικῆς
31	7. τοῦ	τὸ
33	14-15. τῶν Καντίων	τοῦ Καντίου
49	10. συμπαθείας	συμπαθείας
72	32. κατάκτησιν του, κατάκτησιν τῆς πατρίδος του	τὸν Θεὸν
»	33. τοῦ ἔργου του	τὸν Θεὸν
73	31. τὸ Θεὸν	κάτω στρώματα
78	4-5. καταστρώματα	ὅστις γίνεται
»	18. ἥτις γίνεται	ὁμοιάσουν
79	28. πλησιάζουν	
28	10. ἐξειλήχθη διὰ βαθμιαίας ἀποκαλύψεως	

συνέλθῃ, συγκεντρωθῇ εἰς ἑαυτόν.

Ὁ σκοπὸς τῆς ἀναπαύσεως εἶναι ἡ ἀνάκτησις τῶν ἐξηγητλημένων δυνάμεων τοῦ σώματος καὶ τοῦτο γίνεται διὰ τῆς ἀποχῆς ἀπὸ πάσης ἐργασίας καὶ διὰ τῶν ἀθῶων διασκεδάσεων. Ἡ μέθῃ καὶ αἱ κοπιώδεις διασκεδάσεις ἀντὶ νὰ εἶναι ἀναψυχὴ καὶ ξεκούρασμα τοῦ ναντίον ἐξαντλοῦν περισσότερον τὰς δυνάμεις μας καὶ καταστρέφουν τὴν ὑγείαν μας καὶ δι' αὐτὸ πρέπει νὰ ἀποφεύγωνται ὡς ἐναντίαι πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἐορτῆς.

Τοῦτο θὰ γίνῃ α) ὅταν βαθμηδὸν βελτιωθῇ ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις καὶ ἡ ἐργασία παύσῃ νὰ εἶναι λίαν κοπιαστικὴ, ὥστε νὰ μὴ ζητῇ ὁ ἐργάτης διὰ τῆς μέθῃς νὰ λησμονῇ τοὺς καθημερινοὺς κόπους καὶ β) ὅταν μορφωθῇ ὁ λαὸς καὶ τὸ μὲν γνωρίσῃ ὑψηλοτέρας διασκεδάσεις καὶ ἐνασχολήσεις, εἰς ἃς νὰ ἐπιδίδεται κατὰ τὰς ἐορτάς, τὸ δὲ λαβὼν συνείδησιν τῆς καταστροφῆς, ἣν ἐπιφέρει τὸ οἰνόπνευμα εἰς τὸ σῶμα, καθιστῶν αὐτὸ ἀσθενὲς καὶ εἰς τὸ τέλος ἀχρηστον εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ προορισμοῦ τοῦ πνεύματος, τοῦ ὁποῦ εἶναι ὄργανον.

Ὁ δεύτερος σκοπὸς τῆς ἐορτῆς εἶναι νὰ δοθῇ διὰ τῆς ἀποχῆς ἀπὸ πάσης ἐργασίας εὐκαιρία νὰ συνέλθῃ εἰς ἑαυτόν ὁ Χριστιανὸς καὶ νὰ κάμῃ ἔλεγχον ἑαυτοῦ, νὰ μείνῃ μίαν ἡμέραν μὲ τὸν ἑαυτόν του.

Ὁ Πυθαγόρας ἔλεγεν εἰς τοὺς μαθητάς του, ὅτι πρέπει καθ' ἐκάστην ἐσπέραν νὰ ἐρωτοῦν τὸν ἑαυτόν των: «ποῦ παρέβην; τί δ' ἔρρεξα; τί μοι δέον οὐκ ἐπετελέσθη;». Αὐτὸ τὸ ὁποῖον δὲν δύναται νὰ κάμῃ ὁ Χριστιανὸς καθ' ἐκάστην ὥς ἐκ τῶν ἀπασχολήσεών του καὶ τῆς κοπώσεως, ἔχει τὴν εὐκαιρίαν νὰ τὸ κάμῃ κατὰ Κυριακὴν καὶ ἰδίᾳ ἐν τῇ ναῷ κατὰ τὴν ὥραν τοῦ Χερουβικοῦ.

Ἡ ἐξέτασις αὕτη τοῦ ἑαυτοῦ του θὰ τῷ δείξῃ τὰ τριωτὰ σημεῖα τῆς ἐβδομαδιαίας ἐνεργείας του καὶ ἐνισχυόμενος διὰ τῆς μετοχῆς του εἰς τὴν δημοσίαν λατρείαν εἰς τὴν πίστιν εἰς τὸν Χριστόν, θὰ δύναται βαθμηδὸν, διορθῶν τὰ ἐλαττώματα εἴτε κληρονομικὰ εἴτε ἐπίκτητα, τῶν ὁποίων ἔρχεται εἰς συνείδησιν, ὁλονὲν νὰ προχωρῇ πρὸς τὸν ἁγιασμόν, ὁλονὲν νὰ ἐγκαθιδρύεται σταθερότερον ἐν αὐτῷ ὁ νέος ἄνθρωπος.

Σελ. στίχ.	ἀντὶ	γράφει:
10	17-18. θρησκείαν. Ταύτην	θρησκείαν ταύτην
11	24. (αἱ ἀτομοποιηθεῖσαι)	(ἀτομικοποιηθεῖσαι)
17	9. ἐγάπης	ἀγάπης
27	27. διτηρηθῇ	διατηρηθῇ
29	9. ἡθικῆς	ἡθικῆς
31	7. ὁ	τὸ
33	14-15. τῶν Καντίων	τοῦ Καντίου
49	10. συμπαθείας	συμπαθείας
72	32. κατάνκτησίν του, κατάνκτησιν τῆς πατρίδος του	
»	33. τοῦ ἔργου του	τοῦ ἔργου τῆς
73	31. τὸ Θεὸν	τὸν Θεὸν
78	4-5. καταστρώματα	κάτω στρώματα
»	18. ἥτις γίνεται	ὅστις γίνεται
79	28. πλησιάζουν	ὁμοιάζουν
28	10	ἐξειλίχθη διὰ βαθμιαίας ἀποκαλύψεως

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Εἰσαγωγή. Μέρος πρῶτον.

Περὶ τοῦ ἀγαθοῦ.

Α'. Τὸ ἀγαθὸν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἑλλήσι.	Σελίς	3
Β'. Τὸ ἀγαθὸν παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις.	»	6
Γ'. Σύστασις τοῦ ἀνθρώπου.	»	6
Δ'. Ἡ Ὁρησκεία.	»	9
Ε'. Ὁ Χριστιανισμός.	»	13
Στ'. Τὸ ἀγαθὸν κατὰ τὸν Μεσσίωνα.	»	17
Ζ'. Τὸ ἀγαθὸν κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους.	»	20
Η'. Ὁ Χριστιανισμὸς καὶ ἡ νεωτέρα ἠθικὴ.	»	23
Θ'. Τὸ ἰδεῶδες τῆς Χριστιανικῆς ἠθικῆς.	»	28
Ι'. Ὁ μοναχικὸς βίος.	»	29

Μέρος δεύτερον. Περὶ ἐλατηρίων.

Α'. Ἐλατήρια φόβου.	»	31
Β'. Ἡ συνειδήσις.	»	32
Γ'. Ἡ ἀμαρτία.	»	33
Δ'. Ἡ ἀναγέννησις.	»	36
Ε'. Ἡ σωτηρία.	»	39

Μέρος τρίτον.

Ὁ ἀγιασμὸς τοῦ ἀνθρώπου.

Γενικὸς νόμος.	»	45
Α'. Ἐνδυσίς τοῦ Χριστοῦ.	»	46
Β'. Νέκρωσις τοῦ παλαιοῦ ἀνθρώπου.	»	49
Γ'. Παράγοντες ἠθικῆς.	»	55

Μέρος τέταρτον. Παράρτημα.

Διατριβαὶ σχετικαὶ πρὸς τὴν ἠθικὴν.

1. Οἱ δύο κόσμοι. 2. Ἡ ἀξία τοῦ Ἰησοῦ. 3. Τὸ ἔργον τοῦ Ἰησοῦ. 4. Αἱ τρεῖς καταστάσεις. 5. Ὁ ἔρως πρὸς τὸν Χριστόν. 6. Προσευχαί.	Σελ. 75—93
Διόρθωσις παροραμάτων.	» 93

ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

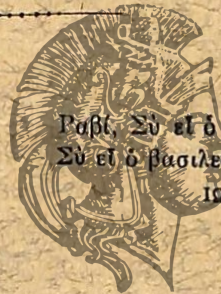
ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ
Ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Ἱερισσοῦ καὶ Ἀγίου Ὁρους
ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ

Ο ΙΗΣΟΥΣ

ΣΩΤΗΡ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΟΤΗΤΟΣ ΚΑΙ ΒΑΣΙΛΕΥΣ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

Ραβί, Σὺ εἶ ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ,
Σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραὴλ.
ΙΩΑΝΝΟΥ 1,50

ΑΘΗΝΑΙ

ΑΘΗΝΑΙ
1939

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ
ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Ἱερисσοῦ καὶ Ἀγίου Ὁρους
ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ

Ο ΙΗΣΟΥΣ
ΣΩΤΗΡ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΟΤΗΤΟΣ ΚΑΙ ΒΑΣΙΛΕΥΣ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

Ραβί, Σὺ εἶ ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ,
Σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραὴλ.
ΙΩΑΝΝΟΥ 1,50

ΑΘΗΝΑΙ
1939

Ο ΙΗΣΟΥΣ Ο ΜΟΝΟΣ ΣΩΤΗΡ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΟΤΗΤΟΣ

Ἐσχάτως ἀνεφάνη ἡ ψυχανάλυσις μετὰ τὴν ἐπαγγελίαν, ὅτι θὰ σώσῃ τὴν ταλαιπωρουμένην ἀνθρωπότητα. Κατ' ἀρχὰς παρουσιάσθη ὡς μέσον θεραπευτικὸν τῶν ψυχώσεων. Κατὰ τὸν ἰδρυτὴν αὐτῆς, τὸν ἱατρὸν Φρώυδ, αἱ ψυχώσεις, αἱ νευρικότητες προέρχονται ἐκ τοῦ ὅτι ἐπιθυμίας μας ἢ ἰδέαι μας δὲν ἀφίνονται νὰ ἐκπληρωθοῦν, ἀλλὰ παραγκωνίζονται, καταπιέζονται καὶ πίπτουν εἰς τὸ ὑποσυνείδητον. Ἐπεὶ δὲ ὅμως δὲν χάνουν εἰς τὸ ὑποσυνείδητον τὴν ἐνέργειάν των ἢ ἔπειδὴ δὲν τὰς ἐπιτρέπει ἡ συνείδησις νὰ παρουσιασθοῦν ὑπὸ τὴν ἀληθινὴν των μορφήν παρουσιάζονται ὑπὸ ἄλλας μορφὰς ἀσθενικὰς, τὰς ψυχώσεις.

Ἡ θεραπεία γίνεται, ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἔλθῃ εἰς συνείδησιν αὐτῆς τῆς παραγκωνισθείσης ἐπιθυμίας. Αὕτη ἡ ἐπιθυμία, ἡ ὁρμή, εἶναι κακόν τι, τὸ ὅποιον τὸ ἐγὼ τὸ καταπιέζει. Αὕτη ἡ ὁρμή κατὰ τὸν Φρώυδ, ἣτις ἀναστέλλεται ὑπὸ τοῦ ἐγὼ εἶναι ἡ γενετήσιος ὁρμή κατὰ τὸν μαθητὴν τοῦ ἱατρὸν Adler ἐν Βιέννῃ, ἡ ὁρμή πρὸς δύναμιν, πρὸς ἐπικράτησιν καὶ κατὰ τὸν Γιούνγκ ἡ ὁρμή πρὸς ζώην.

Κατὰ τοὺς ψυχαναλυτὰς ἡ ὁρμή, ἣτις ἀναχαιτίζεται εἶναι ἡ φυσικὴ ὁρμή πρὸς ζώην καὶ ἀναχαιτίζεται ἀπὸ τὴν ἠθικὴν συνείδησιν, ὥστε ἡ ἠθικὴ συνείδησις, ἣτις παραγκωνίζει τὴν ὁρμὴν αὐτήν, εἶναι ἡ ἀφορμὴ τῶν νευρικῶν ἀσθενειῶν καὶ ἐν γένει τῆς νευρικότητος τῆς σημερινῆς ἀνθρωπότητος. Αἱ παραγκωνιζόμεναι ἐπιθυμιαί εἶναι αἱ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ἀντιφάσκουσai κατὰ τὸν Φρώυδ πρὸς τὸ ὑπὲρ ἐγὼ τῆς ἡθικῆς συνειδήσεως. Καὶ ὁμῶς πρέπει νὰ ἀφεθῇ ἡ φυσικὴ ὁρμὴ τῆς ζωῆς, τὸ Libido λεγόμενον, ἐλεύθερον, ἀνεμπόδιστον.

Ἄλλὰ μήπως σήμερον δὲν εἶναι ἡ φυσικὴ ὁρμὴ, ἀλλὰ ἡ θρησκευτικὴ ὁρμὴ, τὸ θρησκευτικὸν συναίσθημα, τὸ ὁποῖον παρηγκωνίσθη καὶ φέρει τὴν σημερινὴν νευρικότητα καὶ ἀνησυχίαν τῶν ἀνθρώπων ;

Ὅταν ἐπεκράτει τὸ θρησκευτικὸν συναίσθημα κατεδάμαξε τὴν γενετήσιον ὁρμήν, χωρὶς αὕτη νὰ μένῃ εἰς τὸ ὑποσυνείδητον ὑπούλως ἐνεργοῦσα καὶ φέρουσα τὴν ψύχωσιν.

Ὅταν ὁμῶς οἱ ἱατροὶ οἱ παλαιοὶ ἐδίδαξαν, ὅτι ἡ ἐγκράτεια εἶναι βλαβερὰ εἰς τὴν υἰεῖαν, τότε ἡ αὐθεντία τῆς θρησκείας ἐκλονίσθη. Ὅταν νεώτεραι κοσμοθεωρίαι ἐκλονίσαν τὸ θρησκευτικὸν αἶσθημα καὶ τὴν ἡθικὴν, τότε ἐμεινεν ἐλευθέρᾳ ἡ φυσικὴ ὁρμὴ πρὸς ἐξέοντα. Δὲν δύναται διὰ ταῦτα νὰ ἰσχυρισθῇ ἡ ψυχᾶνάλυσις, ὅτι ὁ παραγκωνισμὸς τῆς φυσικῆς ὁρμῆς σύρει τὰς ψυχώσεις καὶ ἐν γένει τὴν σημερινὴν νευρικότητα, διότι ὁ αὐστηρὸς ἐλεγχος τῆς ἡθικῆς συνειδήσεως ἔλειψε σήμερον δὲν ὑπάρχει ἀκριβῶς εἰς τοὺς πᾶσχοντας τὰς ψυχώσεις. Δὲν γίνεται παραγκωνισμὸς μιᾶς ὁρμῆς, ὅταν μία ἄλλη εἶναι ἰσχυροτέρα, τότε γίνεται κυριαρχία τῆς ἰσχυροτέρας, ἀλλ' ὅταν ἡ ὁρμὴ, ἥτις θέλει ἐπικρατήσῃ εἶναι πολὺ ἀσθενής, ὥστε νὰ δυνηθῇ νὰ κάμῃ τοῦτο καὶ ἡ δύναμις, ἥτις τὴν συγκρατεῖ εἶναι καὶ αὕτη πολὺ ἀσθενής, ὥστε νὰ κυριαρχήσῃ αὕτης, τότε γίνεται παραγκωνισμὸς τῆς ὁρμῆς. Ἐπομένως παραγκωνισμὸς εἶναι φαινόμενον ἀσθενείας, ἀδυναμίας. Δὲν πάσχει ἡ ἀνθρωπότης σήμερον, διότι κωλύεται ἡ φυσικὴ ὁρμὴ, ἀλλὰ διότι ἐκλονίσθη ἡ αὐθεντία τῆς συνειδήσεως καὶ δὲν δύναται νὰ κυριαρχήσῃ αὕτης.

Σήμερον εἶναι ἐλευθέρᾳ ἡ φυσικὴ ὁρμὴ, σήμερον ἐδόθη ἄδεια εἰς τὴν γενετήσιον ὁρμήν νὰ ἐνεργῇ ἐλευθέρᾳ, ἀλλὰ μένει ἀσθενής ἡ ἡθικὴ συνείδησις καὶ αὕτη εἶναι ἡ παραγκωνιζομένη καὶ φέρουσα τὴν νευρικότητα τὴν σημερινήν.

Ἡ νευρικότης, ἡ σημερινή, δὲν ἔχει αἰτίαν τὴν ἐπέμβασιν τῆς ἡθικῆς, ἀλλὰ τὴν ἀδυναμίαν της. Ἐχασε σήμερον ἡ ἡθικὴ συνείδησις τὴν αὐθεντίαν της διὰ τῶν νέων διδασκαλιῶν. Ὅταν ἡ αὐθεντία τῆς συνειδήσεως εἶναι ἰσχυρὰ δὲν παραγκωνίζει εἰς τὸ ὑποσυνείδητον τὴν φυσικὴν ὁρμήν, ἀλλὰ κυριαρχεῖ αὐτῆς. Ὅταν διὰ τῆς ἰσχυρᾶς αὐθεντίας τῆς συνειδήσεως γνωρίζει τις, ὅτι τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ πηγάζον ἐκ τῆς ὁρμῆς δὲν ἐπιτρέπεται, εἶναι ἀπείρως εὐκολώτερον νὰ ἀντισταθῇ εἰς τὸν πειρασμόν.

Ἀλλὰ σήμερον ἔχασε τὴν ἰσχύν της ἡ συνείδησις καὶ ἐρωτᾷ ὁ ἄνθρωπος ἂν πρέπει νὰ ἐξακολουθῇ νὰ κλείῃ τὸν ὑδατοφράκτην εἰς τὰ κατώτερα ἔνστικτα. Δὲν εἶναι πεπεισμένος περὶ τῆς ἀνάγκης αὐτῆς, ἀμφιταλαντεύεται, ἂν πρέπει νὰ ἀνοίξῃ ἢ καὶ ἀνοίγῃ μέρος. Ἀλλὰ πάλιν ἀμφιταλαντεύεται, ἡ ἡθικὴ παράδοσις διατηρεῖται ἀκόμῃ. Ἡ συνείδησις ἐνεργεῖ καὶ δὲν ἔχει μὲν τὴν δύναμιν νὰ κυριαρχήσῃ τῆς ὁρμῆς, ἀλλὰ καὶ δὲν δύναται νὰ σιγήσῃ, ἀλλ' εἰς τὸ ὑποσυνείδητον παραγκωνισθεῖσα ἐνεργεῖ καὶ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον θὰ ἡσθάνετό τις ὡς ἐνοχὴν τὸ αἰσθάνεται ὡς μίαν γενικὴν ὑπόκωφον ἀγωνίαν.

Ἡ ἡθικὴ συνείδησις ἀπολέσσα τὸ κῦρὸς της δὲν δύναται νὰ ἐμποδίσῃ τὴν φυσικὴν ὁρμήν νὰ λάβῃ τὴν ὁδηγίαν, ἀλλ' εἶναι ἀρκετὰ δυνατὴ ὡς παραγκωνισθεῖσα δύναμις νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ὁρμήν καὶ νὰ ἐνεργῇ μὲ καλὴν συνείδησιν ἢ μὲ τὴν τήρησιν τῆς ἰσορροπίας. Πῶς μπορεῖ νὰ γίνῃ ἡ ἴασις τῆς καταστάσεως ταύτης ; Ἡ κατάστασις αὕτη

κατὰ τὴν ψυχανάλυσιν προέρχεται, διότι δὲν ὑπάρχει ἡ ἐλευ-
θέρα ἐνέργεια τῆς ψυχῆς, ἡ χαρὰ τῆς ζωῆς, διότι πιέζεται
ἡ ψυχὴ ὑπὸ τοῦ νόμου διὰ τοῦτο παραδίδεται εἰς τὴν
κραιπάλην ἢ εἰς τὸ κυνῆγι τῆς ἐργασίας, διπλασιάζει τὸν
ρυθμὸν τῆς ζωῆς, ἵνα λυτρωθῇ ἀπὸ τὴν δυσαρέσκειαν ἐν
τῷ κέντρῳ τῆς, ἔχει ὑψωμένην ἀνάπτυξιν δυνάμεων μὲ
ἐσωτερικὴν ἀνησυχίαν καὶ δυσαρέστησιν, ὑψωμένον ρυθμὸν
ἐργασίας μὲ τὴν ἐσωτερικὴν ἀπροθυμίαν εἰς τὴν ἐργασίαν.
Ἵνα σωθῇ πρέπει νὰ ἀνοίξῃ ἡ φλέψ ἡ βαθυτάτη τῆς ἀφο-
σιώσεως καὶ αὕτη εἶναι ἡ γενετήσιος ὁρμὴ. Ὅπου ζῇ αὕτη
ἐλευθέρα, ἐκεῖ χαρὰ ζωῆς καὶ εὐχαρίστησις εἰς τὴν ἐργα-
σίαν ἢ ὅπου χαρὰ ζωῆς καὶ ἐργατικότης, ἐκεῖ σημεῖον τῆς
δυνάμεως καὶ ζωηρότητος τῆς γενετησίᾳ ὁρμῆς. Ὅπου
ἀποφυγὴ ἐργασίας, ἐκεῖ ἀνικανότης γενετησίᾳ. Ἡ ὁρμὴ
αὕτη εἶναι ὁ Θεὸς ἐν ἡμῖν. Ἡ ἐν τῷ ὑποσυνειδήτῳ ὑπνώτ-
τουσα ὁρμὴ ἀντιπροσωπεύει τὸ προοδευτικὸν καὶ τὴν κατὰ-
φασιν τῆς ζωῆς. Ἀντικειμενικοῦ Θεοῦ δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη
πρὸς ὃν νὰ ἀφοσιωθῶμεν. Ἀρκεῖ ὁ ὑποκειμενικὸς Θεός,
ἡ ὁρμὴ αὕτη πρὸς ἣν νὰ ἀφοσιωθῶμεν. Ἡ πίστις οὐχὶ
εἰς Θεὸν ἀντικειμενικόν, ἀλλὰ πίστις εἰς τὸ ἴδιον αἶσθημα
εἶναι ἡ σώζουσα καὶ ἀναγεννώσα τὸν ἄνθρωπον. Ὁ ἄν-
θρωπος διὰ νὰ σωθῇ κατὰ τὴν ψυχανάλυσιν πρέπει πρῶ-
τον νὰ ἔλθῃ εἰς συνείδησιν ἑαυτοῦ νὰ γνωρίσῃ ἑαυτόν. Διὰ
νὰ γνωρίσῃ ἑαυτόν χρειάζεται καθρέπτης ἐν τῷ ὁποίῳ νὰ
ἀπεικονισθῶμεν καὶ νὰ ἀναλύσωμεν τὸν ἑαυτόν μας. Ἐν
τῷ χριστιανισμῷ τοιοῦτος καθρέπτης εἶναι ὁ Ἰησοῦς. Εἰς
τὴν ψυχανάλυσιν εἶναι ὁ ἴδιος ὁ ἑαυτός μας. Κατ' αὐτὴν
γνωρίζει ὁ ἄνθρωπος ποῖαι δυνάμεις κυριαρχοῦν ἐν τῇ
ζωῇ του καὶ σέβεται αὐτάς. Ἐκ ταύτης τῆς γνώσεως προ-
έρχεται ἡ ἀπόφασις νὰ ὑποτάσσῃται εἰς αὐτάς τὰς δυνά-
μεις καὶ ἔχει ὡς κανόνα ζωῆς του «ἔσο σὺ ὁ ἴδιος» ἢ «τὸ

θέλημά σου γενέσθω». Παραμέρισε τὴν ἡθικὴν κρίσιν τῶν
πράξεών σου. Ἴδε τὸν ἑαυτόν σου καὶ εἶπέ: «Οὕτως εἶμαι
καὶ ἄλλως δὲν ἤμπορῶ νὰ εἶμαι». Ἐμπορεῖ νὰ αἰσθάνε-
σαι ἐνοχὴν καὶ νὰ κοκκινίξῃς, ἀλλ' ἐὰν ἀποβλέπῃς ἐπὶ μα-
κρὸν εἰς τὴν φυσικὴν σου ζωὴν, θὰ ἀφήσῃς τὴν μετάνοιαν
καὶ τὸ αἶσθημα τῆς ἐντροπῆς. Κατὰ τὴν ψυχανάλυσιν τὸ
ἐγὼ μας, ἡ οὐσία μας εὐρίσκεται ἐν τῇ ὁρμῇ πρὸς ζωὴν.
Ὅταν διὰ τῆς ἀναλύσεως εὐρωμεν αὐτὴν πρέπει νὰ τὴν
σεβώμεθα καὶ νὰ συμμορφώμεθα πρὸς αὐτήν. Ἡ κατηγο-
ρικὴ προσταγὴ εἶναι ξένος τις ἐν τῇ ψυχῇ μας καὶ πρέπει
νὰ παραμερισθῇ, ἵνα ἐπέλθῃ ἡ ἁρμονία καὶ ἡ εἰρήνη ἐν
τῇ ψυχῇ. Μὲ αὐτὸ νομίζει, ὅτι φέρει τὴν φυσικὴν καὶ κα-
νονικὴν ζωὴν εἰς τὴν ψυχὴν, φέρει τὴν ὑγίαν τῆς ψυχῆς,
φέρει τὴν ἀναγέννησιν τῆς ψυχῆς, τὴν ἐλευθερίαν αὐτῆς,
τὴν πραγματοποιήσιν ἑαυτῆς. Γίνεται ἡ ψυχὴ ὅ,τι εἶναι
καὶ σώζεται.
Καὶ ὁμοῦς ἡ οὐσία μας, τὸ ἀληθὲς ἐγὼ μας δὲν εὐρίσκε-
ται διὰ τῆς ἀναλύσεως τοῦ ἑαυτοῦ μας. Τὸ γινῶθι σαυτὸν τὸ
δελφικὸν δὲν γίνεται διὰ τῆς ἀναλύσεως τοῦ ἑαυτοῦ μας.
Σκάπτων τις εἰς τὰς γωνίας τῆς ψυχῆς, δὲν δύναται νὰ
εὕρῃ τὸ βάθος τῆς ψυχῆς, διότι πρὸ αὐτοῦ ἡ ψυχὴ φεύγει
καὶ κρύπτεται. Μόνον ὅταν κυριευθῇ ἡ ψυχὴ ἀπὸ μίαν
προσωπικότητα ἰσχυράν, τότε ἡ ψυχὴ λησμονεῖ νὰ κρυφθῇ
καὶ νὰ ἀμυνθῇ καὶ παρουσιάζεται τὸ βάθος αὐτῆς. Διὰ νὰ
γίνῃ ἀνάλυσις τῆς ψυχῆς δέον νὰ προηγηθῇ ἡ ἐντύπωσις
μίας προσωπικότητος, πρὸς ἣν νὰ συγκριθῇ ἡ κατάστασις
αὐτῆς. Διὰ νὰ γνωρίσῃ κανεὶς τὸν ἑαυτόν του ἔχει ἀνάγκη
μιάς προσωπικότητος εἰς ἣν νὰ ἀφοσιωθῇ. Μία τοιαύτη
προσωπικότης ἐρριζωμένη ἐν τῷ Θεῷ, τῷ κέντρῳ τοῦ εἶναι,
δύναται νὰ κάμῃ κριτικὴν τῆς ζωῆς. Καὶ ἡ προσωπικότης
αὕτη εἶναι ἐν τῷ χριστιανισμῷ ὁ Χριστός. Διὰ τῆς ἐπιρ-

ροῆς ἐπὶ τῆς ψυχῆς τοῦ Χριστοῦ γίνεται ἡ ἀνάλυσις ἡ ἀληθινή, διότι γίνεται ἡ σύγκρισις τῆς καταστάσεως αὐτῆς τῆς φυσικῆς πρὸς τὴν ἐν τῷ Χριστῷ φανερουμένην ἀληθινὴ οὐσίαν τῆς ψυχῆς. Καὶ ἡ σύγκρισις αὕτη δεικνύει δυσαρμονίαν, τῆς φυσικῆς μας ζωῆς πρὸς τὴν ζωὴν τὴν ἀληθινὴν τὴν ἀρμόζουσαν εἰς ἡμᾶς, ἣτις ἐμφανίζεται εἰς ἡμᾶς ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Ἰησοῦ. Ἐὰν τὴν δυσαρμονίαν ταύτην ζητῇ νὰ ἄρῃ ἡ ψυχανάλυσις διδάσκουσα ὅτι τὸ αἶσθημα τῆς ἐνοχῆς εἶναι περιττὸν καὶ ὅτι ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ ζῇ κατὰ τὰς ὁρμάς του καὶ νὰ μὴ αἰσθάνεται τὴν σύγκρουσιν, φέρει μὲν ἀρμονίαν καὶ ἐλευθερώνει ἀπὸ τὴν σύγκρουσιν, ἀλλὰ κόπτει τὰ πτερὰ τῆς ψυχῆς, ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴν ψυχὴν τὴν ἠθικὴν σύγκρουσιν, ἣτις θὰ ἔφερε αὐτὴν πρὸς τὰ ἄνω, θὰ ὠδήγει αὐτὴν εἰς τὸν προορισμόν της. Ἡ σύγκρουσις δὲν πρέπει νὰ παραμερισθῇ, ἀλλὰ νὰ ἐνισχυθῇ. Διὰ τοῦτο, ἂν ἐν τῇ νευρικῇ καταστάσει ὑπάρχει παράγων συνειδήσεως, ἡ συναισθήσις τῆς ἐνοχῆς, καλύτερον νὰ ὑποφέρῃ ἐν τῇ ἀγωνίᾳ, καλύτερον νὰ πονῇ τὸν πόνον τῆς πνευματικῆς ἐγχειρήσεως, διότι αὕτη φέρει εἰς φῶς ὅ,τι πρέπει καὶ εἶναι ἀνάγκη νὰ ἔλθῃ.

Ἡ ψυχανάλυσις νομίζει, ὅτι φέρει τὴν ὑγίαν τῆς ψυχῆς ἀπομακρύνουσα ἀπ' αὐτῆς τὸ συναισθημα τῆς ἐνοχῆς, ἀλλ' ἡ ὑγεία τῆς ψυχῆς δὲν εἶναι ἡ βιολογικὴ ὑγεία, τὸ ζῆν συμφώνως μὲ τὰς ἐνστίκτους ὁρμάς, ἀλλ' ὑγεία τῆς ψυχῆς εἶναι τὸ ζῆν συμφώνως τῇ κατηγορικῇ προσταγῇ, τῇ ἐμφύτῳ ἡμῖν καὶ διὰ τοῦτο τὴν ὑγίαν αὐτὴν φέρει ἡ ἠθικὴ σύγκρουσις καὶ ἐπομένως εἶναι ἡ κανονικωτέρα καὶ καλυτέρα ἡ ὁδὸς ἡ φέρουσα πρὸς τὴν ὑγίαν τῆς ψυχῆς, ἡ ἠθικὴ σύγκρουσις, ἡ συνειδήσις τῆς ἐνοχῆς, ἣν ἡ ψυχανάλυσις θεωρεῖ περιττήν. Αὐτὴν τὴν συνειδήσιν τῆς ἐνοχῆς, αὐτὴν τὴν ἠθικὴν σύγκρουσιν ζητεῖ νὰ παραμερίσῃ ὁ ἄν-

θρώπος σήμερον, διότι ἔχασε τὴν πίστιν, ἀλλὰ δὲν εἶναι δυνατόν καὶ διὰ ταῦτα πάσχει σήμερον ψυχικῶς καὶ ἐκ τοῦτου προέρχεται ἡ νευρικότης τοῦ ἀνθρώπου σήμερον. Διὰ νὰ ἀπαλλαγῇ τῆς καταστάσεως ταύτης τῆς ἀσθενικῆς καὶ νὰ γίνῃ ὑγιὴς ἀνάγκη νὰ πιστεύσῃ εἰς τὸν Ἰησοῦν, νὰ πιστεύσῃ, ὅτι τὸ ἰδεῶδες τῆς ζωῆς δὲν τὸ εὐρίσκει ἐν τῇ φυσικῇ ζωῷ ζωῇ τῶν ἐνστίκτων ὁρμῶν, ἀλλ' ἐν τῷ Ἰησοῦ. Ἡ πίστις αὕτη θὰ ἄρῃ τὴν σύγκρουσιν. Ὁ ἄνθρωπος πιστεύσας, ὅτι εὔρε τὴν οὐσίαν του, τὴν πρέπουσαν ζωὴν εἰς αὐτὸν ὡς πνεῦμα ἐν τῇ ζωῇ τοῦ Ἰησοῦ, θὰ ἀφοσιωθῇ εἰς αὐτὸν καὶ θὰ ζῇ τὴν ζωὴν αὐτοῦ. Ἐὰν δὲ πολλάκις θὰ ἁμαρτάνῃ καὶ θὰ αἰσθάνεται τὴν ἐνοχήν, θὰ αἴρῃ αὐτὴν διὰ τῆς πίστεως εἰς τὸ Εὐαγγέλιον τῆς ἀφέσεως τῆς ἀγάπης. Ὁ ἄνθρωπος διὰ τῆς πίστεως εἰς τὸν Ἰησοῦν εὔρε τὸν δρόμον τῆς ὑγείας του, τῆς ἀρμοζούσης εἰς αὐτὸν καταστάσεως. Ἄν βαδίζων πίστιν, ἐγείρεται καὶ ἐξακολουθεῖ τὸν δρόμον του, διότι πιστεύει, ὅτι ἡ ἀγάπη συγχωρεῖ τὰ παραπτώματα, ἀρκεῖ ὁ ἄνθρωπος νὰ μὴ χάσῃ τὸν δρόμον, νὰ μὴ ἀπελπισθῇ περὶ τῆς δυνατότητος νὰ φθάσῃ τὸν Ἰησοῦν.

Ἡ ψυχανάλυσις καυχᾶται, ὅτι ἔφερε τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τοῦ νόμου τοῦ ξένου αὐτοῦ δυνάστου τῆς ψυχῆς διὰ τῆς ἐκδιώξεως αὐτοῦ, διὰ τῆς ἐκθρονίσεως αὐτοῦ, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ νόμου ἀπῆλλαξεν ὁ χριστιανισμὸς τὸν ἄνθρωπον. Δὲν θεωρεῖ ὁ ἄνθρωπος ἑαυτὸν δοῦλον τοῦ Θεοῦ ὑποτεταγμένον εἰς τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ θεωρεῖ ἑαυτὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ προορισμὸν του νὰ γίνῃ υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Δὲν ζητεῖ νὰ ἐκπληρώσῃ τὸν νόμον ὁ χριστιανός, ἀλλὰ διὰ τῆς ἀφοσιώσεως εἰς τὸν Ἰησοῦν, τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, διὰ τῆς ἀγάπης πρὸς αὐτὸν γίνεται ἀγαθὸς ὡς ἐκεῖνος καὶ πράττει τὸ ἀγαθόν, ὅχι ὡς ἐντολὴν ξένην, ἀλλ' ὡς

θέλῃσιν του ἐλευθέραν. Καὶ αὕτη εἶναι ἡ ἀληθὴς ἐλευθερία. Ἡ ἐλευθερία τῆς ψυχαναλύσεως εἶναι συμμόρφωσις πρὸς τὰς ἀλόγους ὁρμάς, τὰς ζωϊκάς, καὶ τοῦτο δὲν εἶναι ἐλευθερία, ἀλλ' ὑποταγή, δουλεία εἰς τὰ ἔνστικτα, ὅσον εἶναι ἐλευθερία ἡ συμφώνως ταῖς ὁρμαῖς ζωῇ τῶν ζώων. Τὸν ἡθικὸν νόμον ὁ χριστιανὸς θεωρεῖ ὡς φυσικὸν του νόμον, ὡς θέλῃσιν του, ἀφοῦ εὐρίσκει ἐν αὐτῷ εὐαρέσκειαν καὶ ἐλευθέρως ἐκτελεῖ τὸν νόμον καὶ ἐκτελῶν αὐτὸν πραγματοποιοῖ τὸν ἑαυτὸν του. Ὁ χριστιανὸς δὲν ἀρκεῖται εἰς τὸ φυσικὸν εἶναι, ἀλλ' ἀναγνωρίζει διὰ τῆς ἐπαφῆς μετὸν Ἰησοῦν τὸ δέον εἶναι, ὅπερ εὐρίσκει ἐν ἑαυτῷ, ὅτι εἶναι τὸ ἀληθὲς ἐγὼ του καὶ ἐλευθέρως πραγματοποιοῖ τὸν ἑαυτὸν, ζῇ τὴν ζωὴν αὐτοῦ.

Ἡ ψυχανάλυσις λέγει, ὅτι ἔφερε τὴν τελειοποίησιν τοῦ ἀνθρώπου. Δὲν εἶναι τελειοποίησις τὸ ζῆν συμφώνως τῇ φύσει, ἀλλὰ τελειοποίησις εἶναι τὸ ὑπερβαίνειν τὴν φύσιν καὶ σπεύδειν πραγματῶσαι τὴν ἀληθῆς φυσικὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου, τὴν δεικνυμένην αὐτῷ διὰ τοῦ Θεοῦ καὶ ἀναγνωρισθεῖσαν ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Ἰησοῦ. Βάσις δηλ. τῆς ψυχαναλύσεως εἶναι, ὅτι ὁ Θεὸς καὶ ἡ φύσις εἶναι ἓν, καὶ τὸ ἐν τοῦτο εἶναι ἀσυνείδητός τις δύναμις πνευματικὴ καὶ ὅτι μέρος αὐτοῦ τοῦ ἑνὸς εἶναι καὶ ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ. Καυχᾶται μάλιστα, ὅτι ἐπέστησε τὴν προσοχὴν τῶν ψυχιάτρων ἐπὶ τῆς ἐπιρροῆς τῆς ψυχῆς ἐπὶ τοῦ σώματος, ὅτι ἀνεγνωρίσθη ὡς παράγων ἐν τῇ ζωῇ τοῦ ἀνθρώπου ἡ ψυχὴ, ἀλλὰ ποία ψυχὴ; ἡ γενετήσιος ὁρμή, ἡ ὁρμὴ ἐν γένει πρὸς τὴν ζωὴν. Ἡ ψυχὴ δὲν ἔχει παρὰ νὰ ζήσῃ τὴν ζωὴν τῶν ὁρμῶν. Δύναται νὰ ἐξυψωθῇ, ἀλλ' ἡ ἐξυψωσις αὕτη δὲν δύναται νὰ ὑπερβῇ τὴν δεδομένην ἐνέργειαν τὴν ὑπάρχουσαν ἐν τῇ φύσει ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῆς προχωρεῖ ὁ ἀνθρώπος ἐκπολιτιζόμενος. Ἡ διαφορὰ διὰ τοῦτο

ἀπὸ τοῦ χριστιανισμοῦ εἶναι ριζικὴ. Ἐν τῇ ψυχῇ δὲν ὑπάρχει αὐτοίαισις, αὐτοπροαγωγή ὡς ὁ νεοσχηματισμὸς κυττάρων ἐν τῷ φυσικῷ ἐδάφει. Ὁ χριστιανισμὸς δὲν λέγει, γίνου ὅ,τι εἶσαι, ἀλλὰ γίνου, ὅ,τι δέον νὰ εἶσαι, γίνου υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Ἡ ψυχανάλυσις τῷ λέγει νὰ μείνῃ ὅ,τι εἶναι, ὁ χριστιανισμὸς τῷ λέγει ἀναγεννήσου, γίνου νέον κτίσμα, νέος ἄνθρωπος συμφώνως μετὰ τὸ ἡθικὸν ἰδεῶδες τὸ ἀληθές σου εἶναι. Δὲν πρόκειται περὶ ἐξελίξεως τοῦ εἶναι μας, ἀλλὰ περὶ δημιουργίας νέου εἶναι. Δὲν γίνεται ἡ πρόοδος τοῦ πολιτισμοῦ διὰ τῆς βαθμιαίας προσφορᾶς νέων λυτρωτικῶν ἀντικειμένων εἰς τὸ βαθύτατον ἀ priori τοῦ ἀνθρώπου, εἰς τὴν φυσικὴν του ὁρμήν, ἀλλὰ διὰ τῆς βαθμιαίας συμμορφώσεως πρὸς τὸ ἰδεῶδες διὰ τῆς παραγωγῆς νέας καταστάσεως τοῦ ἀνθρώπου διὰ τῆς δημιουργίας νέου ἀνθρώπου. Ὁ Θεὸς κατὰ τὸν χριστιανισμὸν εἶναι πρόσωπον καὶ ἔθηκε ὡς προσορισμὸν τοῦ ἀνθρώπου νὰ γίνῃ καὶ αὐτὸς πρόσωπον, νὰ ὑπερβῇ τὴν ζωϊκὴν φύσιν, νὰ γίνῃ νέον κτίσμα, ἀπὸ κτήνος νὰ γίνῃ ἄνθρωπος, υἱὸς τοῦ Θεοῦ, εἰκὼν τοῦ Θεοῦ. Ἡ ἱστορία δὲν εἶναι παρὰ ἡ βαθμιαία μεταμόρφωσις τοῦ ἀνθρώπου, εἰς υἱὸν τοῦ Θεοῦ. Ὁ πολιτισμὸς εἶναι τὸ μέσον, ὁ παράγων δι' οὗ μεταβάλλεται ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ φυσικὸν ὄν εἰς ἡθικὸν ὄν, δημιουργεῖται νέα κατάστασις τοῦ ἀνθρώπου, ἡ θέωσίς του γίνεται πρόσωπον ἐλεύθερον.

Διὰ τῆς ψυχαναλύσεως ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἐν φυσικὸν πολύπλοκον γεγονός, ἡ ψυχὴ μεταβάλλεται εἰς ἀπρόσωπον δύναμιν καὶ ἐνέργειαν. Ἐπ' αὐτοῦ δύναται νὰ ἐπιδράσῃ, ἀλλὰ δὲν ἔμπορεῖ νὰ τὸν θεωρήσῃ ὑπεύθυνον διὰ τὰς ἐνεργείας του.

Διὰ τῆς ψυχαναλύσεως χάνεται ἡ ἐλευθέρᾳ προσωπικότης. Ἡ ψυχανάλυσις δὲν γνωρίζει τὸν νέον ἄνθρωπον,

ὅστις θὰ ἠδύνατο νὰ ὑψωθῇ, ὅστις θὰ ἐλάμβανε τὰς ὁρμὰς ἐν τῇ χειρὶ του καὶ θὰ τὰς διέθετε εἰς μίαν νέαν κατεύθυνσιν κινήσεως. Ἡ ψυχανάλυσις γνωρίζει σκοπούς, ἀντικείμενα, ἅτινα θὰ σύρουν εἰς ἑαυτὰς αἱ ὁρμαὶ καὶ θὰ ἐξυψωθῇ, δὲν γνωρίζει Θεὸν σώζοντα καὶ δημιουργοῦντα ψυχὴν, πρόσωπον ἐλεύθερον.

Ἡ ἐξέλιξις γίνεται ἐκ τοῦ ζώου εἰς ἄνθρωπον, ἀλλ' αὐτὴ ἡ ἐξέλιξις δὲν εἶναι συνέχεια καὶ πρόοδος ἐκ τοῦ φυσικοῦ εἶναι, ἀλλὰ δημιουργία νέα, νέα ὧθησις δοθεῖσα ἐκ τοῦ δημιουργικοῦ πνεύματος, νέα ἰδέα εἰσάγεται, νέα μορφή ζωῆς παρουσιάζεται, ἀντὶ τῆς φυσικῆς τάσεως πρὸς ἐπικράτησιν, ἢ ἀγάπην καὶ αὐταπάνησιν. Ὑπερπηδῶντες τὴν φυσικὴν ζωὴν εἰσαγόμεθα εἰς νέαν ζωὴν, εἰς νέον κόσμον. Τὸ μέσον δι' οὗ γίνεται ἡ μεταμόρφωσίς μας εἰς νέον εἶδος εἶναι τὸ ἐκ τῆς συνειδήσεως, τοῦ ἰδεώδους, τῆς νέας ἰδέας, ἣν ἔχομεν ἔμφυτον καὶ ὡς ὁ Πλάτων ἔλεγε, τὴν εἶδομεν εἰς τὸν ἄλλον κόσμον, προσερχόμενον συναίσθημα τῆς ἐνοχῆς, ὥστε δὲν πρέπει διὰ νὰ ἰαθῇ ἡ ψυχὴ ἀπὸ τὴν νευρικότητα τὴν σημερινὴν νὰ πνίξωμεν τὸ συναίσθημα τῆς ἐνοχῆς, ἀλλὰ τοῦναντίον νὰ τὸ ἐξεγείρωμεν νὰ τὸ ζωοποιήσωμεν, νὰ τὸ ἐνισχύσωμεν, προβάλλοντες εἰς τὴν ψυχὴν τὴν προσωπικότητα τοῦ Ἰησοῦ, ἣν ὁ χριστιανισμὸς δέχεται ὡς τὴν ἐνσάρκωσιν τῆς ἰδέας τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ.— Βλέπουσα ἡ ψυχὴ τὸν Ἰησοῦν, γνωρίζουσα τὸν Ἰησοῦν διὰ τῆς Ἐκκλησίας, ἀναγνωρίζει ἐν αὐτῷ τὴν οὐσίαν της, τὸ ἀληθές, τὸ ὑγιές εἶναι της. Συγκρίνει τότε τὴν κατάστασίν της τὴν φυσικὴν, εὕρισκει αὐτὴν ἐνοχον καὶ ὑπολειπομένην ἀπέναντι τοῦ ἰδεώδους. Εὕρισκει τὴν κατάστασίν της ἀντίθετον πρὸς τὴν ἀρμόζουσαν εἰς αὐτὴν κατάστασιν καὶ μετανοεῖ, μεταβάλλει διὰθεσιν. Στρέφεται πρὸς τὸν Ἰησοῦν, αἰσθάνεται ἀφοσίωσιν καὶ ἀγάπην πρὸς αὐτόν.

Ζητεῖ νὰ ὁμοιωθῇ πρὸς αὐτὸν ἐξ ἀγάπης πρὸς αὐτὸν καὶ οὕτω ζῇ τὴν ἀληθινὴν ζωὴν της, τὴν ἀρμόζουσαν εἰς αὐτήν, τὴν αἰωνίαν ζωὴν.

Ἡ ψυχανάλυσις δύναται νὰ θεραπεύσῃ διὰ τῆς μεθόδου της νευρώσεις τινὰς ἢ ψυχώσεις, ἀλλὰ ζητοῦσα τὴν ἵασιν τῆς νευρικότητος τοῦ ἀνθρώπου τῆς σημερινῆς ἀσθενείας διὰ τῆς καταπνίξεως τῆς ἐνοχῆς καὶ ἀφοσιώσεως τῆς ψυχῆς εἰς τὰς ἐνστίκτους ζωώδεις ὁρμὰς της, ἐπαναφέρει τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν ζωώδη κατάστασιν, ἐκ τῆς ὁποίας ἀκριβῶς ἔχει προορισμὸν νὰ ἀπαλλαγῇ καὶ νὰ εἰσέλθῃ εἰς νέαν ζωὴν, τὴν αἰώνιον λεγομένην ζωὴν, τὴν ζωὴν τὴν πνευματικὴν, τὴν ζωὴν τῆς ἀγάπης καὶ τῆς αὐταπαρ-
νησεως.

(«Ἐκκλ. Βῆμα» 15 Μαΐου 1938).

ΑΘΗΝΩΝ

Ο ΙΗΣΟΥΣ ΥΙΟΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ

Τίς ὁ Ἰησοῦς, ἐπὶ τοῖς γενεθλίοις τοῦ ὁποίου ἑκατομ-
μύρια ἀνθρώπων τὴν νύκτα ταύτην ἔσπευσαν εἰς τοὺς
ναοὺς διὰ νὰ προσκυνήσουν αὐτὸν καὶ νὰ δοξάσουν τὸν
Θεὸν διὰ τὴν ἐμφάνισίν του εἰς τὸν κόσμον; Ἑβραῖος τὸ
ἔθνος, κάτοικος μικροῦ χωρίου τῆς Παλαιστίνης, τῆς Ναζα-
ρέτ, γεννηθεὶς ἐν τῇ φάτνῃ τῶν ἀλόγων ἐντὸς σταύλου ἐν
Βηθλεέμ, πατρίδος τῶν προγόνων του. Καὶ τί μέγα ἐποίη-
σεν ὁ ἄνθρωπος οὗτος, ὁ ζήσας πτωχὸς ὡς τέκτων ἐν τῇ
ἀσήμεφ χωρίῳ του, τῇ Ναζαρέτ, ὥστε νὰ εἶναι σήμερον ἀν-
τικείμενον λατρείας ὅλης τῆς ἀληθοῦς πολιτισμένης μερίδος
τῆς ἀνθρωπότητος;

Ἐφερθε νέον ἰδεῶδες εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ ἀνθρώπου.
Ἡ συνείδησις εἶναι ἡ συνείδησις τῆς ἀξίας τοῦ ἀνθρώπου,
τοῦ ἰδεώδους, τῆς ἀρετῆς, ἥτοι τῆς ἀρμοζούσης καταστά-
σεως εἰς τὸν ἄνθρωπον, βαθμηδὸν ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἐκδηλου-
μένη καὶ τελειοποιουμένη, ὁ ἄνθρωπος δοῦλος τοῦ Θεοῦ,
ὁ ἄνθρωπος λογικὸν ὄν, ὁ ἄνθρωπος κοινωνικὸν ὄν. Μέ-
χρις αὐτοῦ ἔφθασεν ἡ συνείδησις τῶν ἀνθρώπων. Ἐρχεται
ὁ Ἰησοῦς καὶ μᾶς φέρει νέον ἰδεῶδες, τὴν ὑψηλότεραν συ-
νείδησιν. Ὁ ἄνθρωπος υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Αἱ ἀγαθαὶ πράξεις
δὲν εἶνε μέσα, ἵνα συντηρήσῃ ἑαυτὸν ὁ ἄνθρωπος ἐν τῇ
κόσμῳ τούτῳ, εἴτε ὡς λογικὸν ὄν, εἴτε ὡς κοινωνικόν, δὲν
εἶναι μέσα, εὐτυχίας. Ὁ ἄνθρωπος ἔχει μεγαλύτερον προο-
ρισμὸν ὑπὲρ τὸν κόσμον τούτον. Αἱ πράξεις των παρα-
σκευάζουν νέον κόσμον. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὄργανον—ὑπη-

ρέτης τῆς ψυχῆς τοῦ κόσμου—ἐργαζόμενον πρὸς τελείωσιν
τοῦ σκοποῦ τοῦ ὑπερκοσμίου, τοῦ κόσμου τούτου. Ὁ ἄν-
θρωπος εἶναι υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Ὁ ἄνθρωπος, ὡς υἱὸς τοῦ
Θεοῦ, ἔχει ἀξίαν ἀπόλυτον, εἶναι ἀξιοσέβαστος. Εἶναι πρό-
σωπον. Τί δώσει ἄνθρωπος ἀντάλλαγμα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ;
Διὰ τοῦτο δὲν δύναται νὰ καταφρονηθῇ καὶ ὁ μικρότατος
καὶ οὔτε νὰ χρησιμοποιηθῇ ὡς πρᾶγμα. Καὶ ποία εἶνε ἡ
ιδιότης τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ποία ἡ ἀρετὴ τοῦ ἀνθρώπου
ὡς υἱοῦ τοῦ Θεοῦ; Ἡ καλwsύνη, ἡ ἀγαθότης, ἡ ἀγάπη.
Ὁ Θεὸς εἶναι ἀγάπη· ὁ Θεὸς εἶναι πατὴρ καὶ ὁ υἱὸς τοῦ
Θεοῦ δὲν ἡμπορεῖ νὰ εἶναι παρὰ καὶ αὐτὸς ἀγάπη.

Οἱ ἄνθρωποι ἐπίστευσαν εἰς τὸν Ἰησοῦν καὶ ἐσχημα-
τίσθη σύλλογος, κοινότης, ἀποτελουμένη ἀπὸ ὅλους ἐκεί-
νων, οἵτινες ἐδέχθησαν τὴν συνείδησιν τοῦ Ἰησοῦ. Εἴ-
μεθα Χριστιανοί, θὰ εἴπῃ, ἔχομεν τὴν συνείδησιν τοῦ Ἰη-
σοῦ, ἡ ὡς ὁ Παῦλος εἶπε «τὸν νοῦν τοῦ Χριστοῦ ἔχομεν».
Τὸ ὅτι ἔχομεν τὴν συνείδησιν τοῦ Ἰησοῦ δὲν σημαίνει
ὅτι καὶ αἱ πράξεις μας πάντοτε συμφωνοῦν πρὸς τὴν συ-
νείδησιν ταύτην. Προσπαθοῦμεν, ἔχοντες πλέον διὰ τοῦ
Ἰησοῦ τὴν τελείαν συνείδησιν, νὰ συμμορφούμεθα πρὸς
αὐτήν. Ἀλλὰ καὶ ἡ κοινωνία ἡ Χριστιανικὴ, μετὰ τὴν ἐμ-
φάνισιν τοῦ Ἰησοῦ εἰς τὸν κόσμον, τείνει, ζητεῖ βαθμηδὸν
τὰς διατάξεις τῆς, τοὺς νόμους τῆς, νὰ τὰς συμμορφώσῃ
πρὸς τὴν συνείδησιν ταύτην. Διὰ τοῦ Ἰησοῦ νέα χρονολο-
γία ἀρχίζει διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς ἀνθρωπότητος μὲ τὴν συ-
νείδησιν τοῦ Χριστοῦ ἡ ἀνθρωπότης βαίνει πρὸς ἐκπλήρω-
σιν τοῦ ἰδεώδους, ὅπερ προέβαλεν εἰς ἡμᾶς ὁ Ἰησοῦς.

Ὁ Ἰησοῦς ἐγένετο ὁ βασιλεὺς τῆς ἀνθρωπότητος, ὁ
Κύριος Ἰησοῦς, ὁ ὁδηγὼν τὴν ἀνθρωπότητα εἰς τὸν προο-
ρισμὸν αὐτῆς. Ἀλλ' εἶναι ὁ Ἰησοῦς ἄνθρωπος, ἐλθὼν εἰς
συνείδησιν τῆς ὑψηλῆς ἀξίας τοῦ ἀνθρώπου; Πόθεν ἔλαβε

τὴν συνείδησιν ταύτην, ἕξ ἑαυτοῦ ἢ ἐκ τοῦ κόσμου ; Μᾶς ἀπαντᾷ ὁ ἴδιος : « Ἐγὼ ἕξ ἑμαυτοῦ οὐκ ἐλάλησα, ἀλλ' ὁ πέμψας με πατὴρ ἐντολὴν μοι ἔδωκε τί εἴπω καὶ τί λαλήσω ». Τὴν συνείδησιν ταύτην ἔλαβεν ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἐφάνερωσεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους.

Ἄλλ' ἤρκει μόνον ἡ φανέρωσις αὕτη νὰ ἐπιφέρῃ αὐτὴν τὴν μεταβολήν, αὐτὴν τὴν κίνησιν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα ;

Ἐδῶ εἶναι τὸ μυστήριον, τὸ ὁποῖον περιβάλλει τὸν Ἰησοῦν. Δὲν μᾶς εἶπε μόνον, ὅτι ὁ ἀνθρώπος εἶναι υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἦτο καὶ υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Εἰς αὐτὸν ἡ ζωὴ του, πᾶσα ἡ ἐνέργειά του ἦτο σύμφωνος μὲ τὴν συνείδησίν του. Ἐν τῷ προσώπῳ του τὸ ἰδεῶδες τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ἦτο πραγματικότης. Ἡμεῖς, ἐλθόντες εἰς συνείδησιν διὰ τοῦ Ἰησοῦ, τῆς ἀξίας μας ὡς υἱῶν τοῦ Θεοῦ, πρέπει νὰ γίνωμεν υἱοὶ τοῦ Θεοῦ. Ἐκεῖνος ἦτο υἱὸς τοῦ Θεοῦ.

Καὶ διὰ τοῦτο, ἔκκλητος ἡ φιλοσοφία πρὸ τοῦ μυστηρίου τῆς προσωπικότητος ταύτης, ἀνεγνώρισεν ἐν αὐτῷ τὸν υἱὸν καὶ λόγον τοῦ Θεοῦ ἀνθρώπον γενόμενον.

Ὡς τοιοῦτος εἶναι ὁ Χριστός, δηλαδή, ὁ Βασιλεὺς τῆς ἀνθρωπότητος, ἐνθουσιάζων τοὺς ἀνθρώπους διὰ τῆς ἀρετῆς του καὶ παρασύρων αὐτοὺς εἰς μίμησίν του καὶ ὁδηγῶν οὕτω τὴν ἀνθρωπότητα εἰς τὸν προορισμὸν της.

Δικαίως, διὰ ταῦτα, χαίροντες καὶ ἀγαλλόμενοι ἐορτάζομεν τὰ γενέθλιά του, εὐχαριστοῦντες τὸν Θεὸν διὰ τὴν ἀποστολὴν Αὐτοῦ εἰς τὸν κόσμον.

(« Ἐστία » 25 Δεκεμβρίου 1933)

Ο ΙΗΣΟΥΣ ΩΣ ΑΛΗΘΕΙΑ

Κεντρικὴ ἰδέα εἰς τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Ἰωάννου εἶναι ἡ ἀλήθεια, ὡς εἰς τὰς ἐπιστολὰς τοῦ Παύλου ἡ χάρις. Ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸν Πιλάτον ἐρωτήσαντα, ἐὰν εἶναι βασιλεὺς, ἀπεκρίθη. « Ἐγὼ διὰ τοῦτο ἐλήλυθα εἰς τὸν κόσμον, ἵνα μαρτυρήσω τῇ ἀληθείᾳ ». Τὸ ἔργον τοῦ Ἰησοῦ εἶναι νὰ γίνῃ μάρτυς τῆς ἀληθείας. Ὁ Πιλάτος ἀπήντησε « τί ἐστὶ ἀλήθεια ; » ἀκολουθῶν τὸν Πλίνιον εἰπόντα « τὸ μόνον βέβαιον εἶναι, ὅτι οὐδὲν εἶναι βέβαιον ». Ἐν τούτοις ὁ Ἰησοῦς μᾶς λέγει, ὅτι ἦλθε νὰ φέρῃ τὴν ἀλήθειαν, τὴν ὁποίαν γνωρίζει καὶ τὴν ὁποίαν ἐώρακεν (Ἰωάν. 3,11). Ποία εἶναι ἡ ἀλήθεια αὕτη ; Εἰς τὴν προσευχήν του πρὸ τοῦ πάθους λέγει ὁ Ἰησοῦς « τὸ ἔργον ἐτελείωσα, ὃ δέδωκάς μοι, ἵνα ποιήσω » (Ἰωάν. 17,4). « Ἐφάνερώσά σου τὸ ὄνομα τοῖς ἀνθρώποις » (Ἰωάν. 17,6). Αὕτη εἶναι ἡ ἀλήθεια. ἡ φανέρωσις τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ, τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ. « Θεὸν οὐδεὶς ἐώρακε πώποτε ». Ὁ Θεὸς ὑπεράνω τοῦ κόσμου ὢν, εἶναι ἀόρατος εἰς τὰ κτίσματα. Δὲν ἠδύνατο ἐπομένως ἡ γνῶσις Αὐτοῦ νὰ μεταδοθῇ διὰ κτίσματος, ἀλλὰ δι' ἐκείνου, ὅστις υἱὸς ὢν μονογενὴς τοῦ Θεοῦ, εἶναι ἐν τῷ Θεῷ καὶ εἶναι Θεὸς (Ἰωαν. 1,1). « Ὁ Μονογενὴς υἱὸς ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ Πατρὸς, ἐκεῖνος ἐξηγήσατο ». Εἰς τὰ μυστήρια ἐξήτουν οἱ ἀνθρώποι τὴν ἀλήθειαν, ἦτοι τὰ θεῖα μυστήρια καὶ ὁ ἐξηγητὴς αὐτῶν ἐλέγετο μυσταγωγός. Ὁ ἀληθὴς μυσταγωγὸς εἶναι ὁ Ἰησοῦς, οὗτος ἐξηγήσεν εἰς ἡμᾶς τὸ μυστηριῶδες ὑπερέραν. Ἀναφέρονται Θεοφάνειαι

εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην εἰς τὸν Μωϋσῆν, Ἡσαΐαν, Ἰεζεκιήλ, ἀλλ' αἱ Θεοφάνειαι αὗται ἦσαν ἐμφανίσεις, δόξα Χριστοῦ (Ἰωάν. 12,41). Ὁ προϋπάρχων Χριστὸς ὡς υἱὸς τοῦ Θεοῦ αὐτὸς ἐνεφανίζετο εἰς ὅλας τὰς Θεοφανείας. Ἡ ἀλήθεια αὕτη εἶναι τὸ περιεχόμενον τῆς χάριτος. Καὶ ἐδῶ ἔγκειται ἡ ἀντίθεσις τοῦ νόμου καὶ χάριτος. Ὁ νόμος ἐντολή, ἡ χάρις δωρεὰ συνισταμένη εἰς τὴν πλήρη γνῶσιν τοῦ Θεοῦ ἀντὶ τῆς ἡμιαληθοῦς τοῦ Μωυσέως (Ἰωαν. 1,17). Ἐνῶ ὁ νόμος προκηρύσσεται, ἡ χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια ἐγένετο, ἐνεφανίσθη δι' ἐνὸς ἱστορικοῦ γεγονότος, τῆς ἐμφάνισσεως τοῦ Ἰησοῦ. Ἡ ἀλήθεια ἔρχεται εἰς τὸν κόσμον διὰ τοῦ Ἰησοῦ· οὗτος εἶναι ἡ ἐκδήλωσις καὶ φανέρωσις τοῦ Θεοῦ. Ὅταν ὁ Φίλιππος εἶπεν εἰς τὸν Ἰησοῦν «δεῖξον ἡμῖν τὸν Πατέρα, τὸν Θεόν», ὁ Ἰησοῦς ἀπήντησε «τῶσούτον χρόνον μεθ' ὑμῶν εἰμι καὶ οὐκ ἔγνωκάς με Φίλιππε; ὁ ἑώρακὼς ἐμὲ εἶδεν καὶ τὸν Πατέρα, πῶς σὺ λέγεις δεῖξον ἡμῖν τὸν Πατέρα;» (Ἰωαν. 14,8,9). Ὁ Ἰησοῦς εἶναι ἐν τῷ Πατρὶ, τῷ Θεῷ, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν αὐτῷ. Ἐν τῷ Ἰησοῦ εἶδομεν, ἐγνωρίσαμεν τὸν Θεόν, ὅποιος ἐστίν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἰησοῦς λέγει, ὅτι αὐτὸς εἶναι ἡ ἀλήθεια. Ἡ ὁδὸς ἡ φέρουσα πρὸς τὴν γνῶσιν τοῦ Θεοῦ εἶναι ὁ Ἰησοῦς, διότι εἶναι ἡ ἀλήθεια (14,6). Ὅποιος ἐστίν ὁ Θεός; Γνωρίζομεν ἐκ τῆς φιλοσοφίας, ὅτι εἶναι νοῦς, ὅτι εἶναι φῶς καὶ πνεῦμα. Διὰ τοῦ Ἰησοῦ γνωρίζομεν τὸν Θεὸν ὡς ἀγάπην «Ὁ Θεὸς ἀγάπη ἐστι» (Ἰωαν. Α. 4,8). Ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι ἀπρόσωπος ἀρχὴ διέπουσα τὸν κόσμον, ἀλλ' εἶναι ἀγάπη, δύναμις καὶ ἐνέργεια. Ἡ γνῶσις αὕτη τοῦ Θεοῦ φέρει εἰς ἡμᾶς τὴν ἀγάπην.

Γνωρίσαντες τὸν Θεὸν ὡς πατέρα ἀγαπῶντα ἡμᾶς, ἐλθόντες εἰς συνείδησιν διὰ τοῦ Ἰησοῦ, ὅτι εἴμεθα υἱοὶ τοῦ Θεοῦ, γινόμεθα καὶ ἡμεῖς ἀγάπη, ὡς ὁ Πατὴρ ἡμῶν.

Ὅς τις ἐγεννήθη ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ ὅς τις γνωρίζει τὸν Θεόν, αὐτὸς ἀγαπᾷ. Ὅς τις δὲν ἐγνώρισε τὸν Θεόν, δὲν ἀγαπᾷ. (Ἰωάν. Α' 4,7,8). Ὅς τις ἐγνώρισε τὴν ἀλήθειαν ποιεῖ τὴν ἀλήθειαν, (Ἰωάν. 3,21), ἐνεργεῖ συμφώνως μὲ τὴν ἀλήθειαν, τὴν ἀληθῆ γνῶσιν τοῦ Θεοῦ. Ἡ ἀλήθεια γίνεται ἡ δύναμις, ἥτις καθορίζει τὴν ἡθικὴν ἐνέργειάν του. Διὰ τῆς ἀληθείας ὁ ἄνθρωπος γίνεται ὁμοιος τῷ Θεῷ, θεοῦται, δὲν τείνει πρὸς τὴν ὁμοίωσιν τῷ Θεῷ, ἀλλ' ὁμοιοῦται πρὸς αὐτόν. Τὰ ἔργα του εἶναι συνέπειαι τῆς ὁμοιώσεως ταύτης. Ὡς τὸ καλὸν δένδρον παράγει καλοὺς καρποὺς οὕτω καὶ ὁ διὰ τῆς ἀληθείας ὁμοιωθεὶς τῷ Θεῷ ἐργάζεται ἔργα καλὰ, ἔργα «ἐν Θεῷ ἐργασμένα» (3,21).

Ἀποτελέσματα τῆς ἀληθείας εἶναι :

Πρῶτον ἡ ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ διὰ τῆς ἀληθείας συναισθανθεὶς ὅτι εἶναι υἱὸς τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι δούλος τῆς ἀμαρτίας. Ἡ ἐλευθερία αὕτη ἀντιτίθεται πρὸς τὴν πολιτικὴν ἐλευθερίαν. Ἡ πολιτικὴ ἐλευθερία παραβαλλομένη πρὸς τὸ δικαίωμα τοῦ πολίτου ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ (Ἰωάν. 18,36) ἢ πρὸς τὸ δικαίωμα τοῦ υἱοῦ νὰ μένῃ ἐν τῇ οἰκίᾳ (Ἰωάν. 14,2), εἶναι ἐπίγειόν τι, φαινομενικὴ ἐλευθερία. Ἡ ὄντως ἐλευθερία εἶναι ἡ ἐλευθερία ἡ διὰ τῆς ἀληθείας διδομένη, ἡ διὰ τοῦ Ἰησοῦ, ὅς τις εἶναι ἡ ἀλήθεια διδομένη, ἡ ἐλευθερία ἐνέργεια τοῦ ἀγαθοῦ, ἡ ἐλευθερία ἐνέργεια τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, τοῦ πολίτου τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ. Ἡ ἐλευθερία αὕτη εἶναι ἡ ἐλευθέρωσις ἀπὸ τῆς δουλείας πρὸς τὴν ἀμαρτίαν (8,34), διότι ὁ ἔχων τὴν ἀλήθειαν, ὁ ἐλθὼν εἰς συνείδησιν τῆς υἰότητος αὐτοῦ διὰ τῆς ἀληθείας, διὰ τοῦ Ἰησοῦ, δὲν ἀμαρτάνει (Α'. Ἰωαν 3,9).

Δεύτερον ἀποτέλεσμα εἶναι ἡ ζωὴ ἡ αἰώνιος· ὁ Ἰησοῦς λέγει «αὕτη ἐστὶν ἡ αἰώνιος ζωὴ ἵνα γινώσκωσι σὲ τὸν

μόνον ἀληθινὸν Θεὸν καὶ ὃν ἀπέστειλας Ἰησοῦν» (17,3). Τὸ γινώσκειν τὸν Θεὸν διὰ τοῦ ἀπεσταλμένου τοῦ Θεοῦ, ἦτοι ἡ ἀλήθεια αὐτὴ εἶναι ἡ αἰώνιος ζωὴ, αὐτὴ φέρει τὴν αἰώνιον ζωὴν. Ἀλλαχοῦ λέγει ὁ Ἰησοῦς «ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδός, ἡ ἀλήθεια, καὶ ἡ ζωὴ» (14,6). Ἐγὼ φέρω πρὸς τὸν Θεόν, διότι εἶμαι ἡ ἀλήθεια καὶ δι' αὐτῆς τῆς ἀληθείας φέρω τὴν ζωὴν. Ὡς φορεὺς τῆς ἀληθείας ὁ Ἰησοῦς εἶναι καὶ φορεὺς καὶ τῆς ζωῆς τῆς αἰωνίου. Ἡ ζωὴ αὕτη εἶναι ἡ ἐν ἀγάπῃ ζωὴ, ἡ ζωὴ τοῦ Θεοῦ καὶ δι' αὐτὸ αἰωνία ζωὴ. Ὁ γνωρίσας τὴν ἀλήθειαν ἀποκτᾷ τὴν ζωὴν αὐτήν, ἄρχεται ζῶν τὴν αἰώνιον ζωὴν. Δὲν εἶναι ἡ αἰώνιος ζωὴ, μέλλουσα νὰ ἔλθῃ, νὰ δοθῇ εἰς τὸν ποιοῦντα τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' εἶναι παροῦσα εἰς τὸν ἔχοντα τὴν ἀλήθειαν, τὴν ζῇ τὴν αἰώνιον ζωὴν. Ἡ ἐν τῷ Θεῷ ζωὴ τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ αὕτη εἶναι ἡ αἰώνιος ζωὴ. Διὰ τοῦτο ὁ δεχθεὶς τὴν ἀλήθειαν «δὲν ἀποθνήσκει» μεταβέβηκεν ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωὴν» (5,24). Ἡμπορεῖ νὰ ἀποθάνῃ τὸν φυσικὸν θάνατον, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα του, ζῶν ἤδη τὴν αἰώνιον ζωὴν δὲν ἀποθνήσκει, ἀλλ' ἐξακολουθεῖ τὴν αἰώνιον ζωὴν καὶ μετὰ τὸν φυσικὸν θάνατον. Ἐπειδὴ ὁ Ἰησοῦς ὡς φορεὺς τῆς ἀληθείας, εἶναι ὁ φορεὺς τῆς αἰωνίου ζωῆς, διὰ τοῦτο λέγεται, ὅτι εἶναι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς, ὅτι εἶναι ἡ ἀνάστασις καὶ ὅτι δίδει τὸ ὕδωρ τῆς ζωῆς (Ἰωάν. 6,35 7,37 11,25). Εἶναι ἡ ἀνάστασις ὁ Ἰησοῦς, διότι ἀπὸ τώρα δίδονται διὰ τῆς ἀληθείας δυνάμεις τῆς ἀναστάσεως καὶ τῆς ζωῆς, ἦτοι εἶναι ἡ προϋπόθεσις τῆς ἀναστάσεως.

Τρίτη συνέπεια τῆς ἀληθείας εἶναι ὁ ἁγιασμός τοῦ ἀνθρώπου, ἦτοι ὁ ἀποχωρισμός αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ κόσμου καὶ ἡ ἀφιέρωσις αὐτοῦ εἰς τὸν Θεόν. Ὁ γνωρίσας τὴν ἀλήθειαν γίνεται ἰδιοκτησία τοῦ Θεοῦ, κεχωρισμένος ἐκ τοῦ κόσμου (17, 16—19) τῆς ἁμαρτίας.

Τετάρτη συνέπεια εἶναι ἡ ἀληθὴς λατρεία τοῦ Θεοῦ, ἡ ὑποκειμενικῶς ἀληθὴς λατρεία τοῦ ἀντικειμενικῶς ἀληθοῦς Θεοῦ. Αὕτη περιγράφεται κατὰ τὴν μορφήν (διὰ καθαρῶς πνευματικῶν ἐνεργειῶν) καὶ κατὰ τὸ περιεχόμενον ὡς κατὰ ἄλλος γνῶσις τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦ πνεύματος γίνεται ἡ λατρεία τοῦ ἀληθοῦς Θεοῦ, ἦτοι διὰ τῆς ἐσωτερικότητος τῆς ἀνεξαρτησίας ἐκ τῶν τοπικῶν ὄρων, οὐχὶ διὰ τῶν τύπων τῆς ἐξωτερικῆς λατρείας. Γνωσθέντος ὅτι ἀληθὴς Θεὸς εἶναι πνεῦμα, δὲν δύναται ἄλλως ἀληθὴς λατρεία νὰ ὑπάρχῃ, εἰμὴ διὰ τῆς ἐπαφῆς τῆς ἐσωτερικῆς τοῦ πνεύματος πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ.

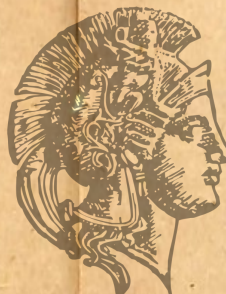
Αὗται εἶναι αἱ συνέπειαι τῆς ἀληθείας. Ἡ ἀλήθεια ἤλθεν εἰς τὸν κόσμον διὰ τοῦ Ἰησοῦ. Εἶναι χάρις, εἶναι δῶρον τοῦ Θεοῦ. Ἀλλὰ ποῖον εἶναι τὸ μέσον, δι' οὗ θὰ λάβωμεν τὴν ἀλήθειαν; Τὸ μέσον αὐτὸ εἶναι, λέγει ὁ Ἰησοῦς, ἡ πίστις πρὸς αὐτόν (3 16, 6, 40). Πίστις πρὸς τὸν Ἰησοῦν εἶναι ἡ παραδοχή, ὅτι ὁ Ἰησοῦς εἶναι υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἀποσταλεὶς ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ ἐλθὼν ἐκ τοῦ Θεοῦ (6, 29, 11, 42, 16, 27), ὅτι εἶναι ἐν μετὰ τοῦ πατρὸς (14, 10), ἡ ἀναγνώρισις, ὅτι ὁ Ἰησοῦς θέλει νὰ εἶναι, ὅτι δηλ. εἶναι ἡ ἀλήθεια. Ἡ πίστις αὕτη ταυτίζεται μὲ τὴν ὁμολογίαν (12, 42), ὁ πιστεύσας εἰς τὸν Ἰησοῦν ὁμολογεῖ τὸν Ἰησοῦν (9, 22) (Α' Ἰωαν. 2, 22—23). Πῶς γεννᾶται ἡ πίστις; Ὡς ἡ ἀλήθεια εἶναι δῶρον τοῦ Θεοῦ, οὕτως καὶ ἡ πίστις (17, 6 6, 37, 44 17, 29, 6, 76, 15, 19) ὡς ὁ μαγνήτης ἔλκει τὸ μέταλλον, ἐνῷ τὸ νεκρὸν πέτρωμα μένει ἀκίνητον, οὕτως οἱ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ προσελκύονται ἐκ τοῦ λόγου καὶ ἔρχονται εἰς τὸ φῶς (1, 12, 8, 23, 38—44, 3, 21). Δὲν γεννᾶται λοιπὸν ἡ πίστις διὰ νοητικῶν ἀποδείξεων, ἀλλ' εἶναι αὐτόματος ὁρμὴ πρὸς τὸ φῶς, καὶ τὴν ὁρμὴν αὐτὴν ἔχουσιν οἱ προωρισμένοι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ἵνα πιστεύσωσιν.

Ἐν τούτοις εἰς ἄλλα χωρία ἀποδίδεται εἰς τοὺς ἀπίστους ὅλη ἡ εὐθύνη τῆς ἀπιστίας των (3, 19 9, 41), ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς θελήσεως τοῦ πιστοῦ ἡ ἐμμονὴ ἐν τῇ ἀμπέλῳ, ἐν τῷ Χριστῷ (15, 4 7 Α' Ἰω. 2, 6—27 3, 6 24, 4, 13), ἡ ἐμμονὴ ἐν τῇ ἀγάπῃ του (15 9 Α' Ἰω. 4, 18) ἡ ἐμμονὴ ἐν τοῖς λόγοις του (8, 21). Εἰς ἄλλα χωρία ὅρος τοῦ νὰ μένη ἐν ἡμῖν ὁ Θεὸς εἶναι ἡ ἀγάπη (Α' Ἰω. 4, 12. 19) καὶ ἡ ὁρθὴ ὁμολογία (Α' Ἰω. 3, 15).

(«Ἐκκλησία» 26 Σεπτεμβρίου 1938)

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

Ο ΙΗΣΟΥΣ ΟΜΟΟΥΣΙΟΣ ΤΩ ΠΑΤΡΙ

Ὄταν ὁ Χριστιανισμὸς εἰσῆχθη εἰς τὸν Ἑλληνικὸν κόσμον, ἐζήτησαν οἱ Ἕλληνες σοφοὶ νὰ ὁρίσουν, πῶς ὁ Ἰησοῦς εἶναι υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ποία ἡ σχέσις του πρὸς τὸν Θεόν.

Δύο τότε ἀντίθετοι ἰδέαι ἐδιδάχθησαν· 1) τοῦ Παύλου, ἐπισκόπου Ἀντιοχείας, διδάξαντος, ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἦτο ἄνθρωπος πεπροικισμένος με δῶρα, θαυματουργικὴν δύναμιν καὶ δικαιοσύνην καὶ 2) τοῦ Σαβελλίου, καθ' ἣν ὁ Ἰησοῦς εἶναι αὐτὸς ὁ Πατὴρ παρουσιασθεὶς ἐν τῷ Ἰησοῦ ὡς υἱὸς σαρκωθεὶς καὶ παθὼν. Τὴν σύνθεσιν τῶν δύο τούτων ἰδεῶν ἔκαμεν ὁ Λουκιανὸς ὁ μάρτυς. Κατ' αὐτόν, ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ εἶναι τὸ πρῶτον δημιουργημὰ τοῦ Θεοῦ, ὠρισμένον ἵνα δημιουργήσῃ τὸν κόσμον καὶ ἐνανθρωπήσας ἐν ἐλευθέρῳ ἡθικῇ ἐξελίξῃ νὰ φθάσῃ τὴν θεϊαν ἀξίαν καὶ νὰ γίνῃ διδάσκαλος καὶ πρότυπον ἡμῶν.

Κατὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Σαβελλίου ἡ Μοναρχιανῶν λείπει ἡ διάκρισις τοῦ υἱοῦ ἀπὸ τὸν Πατέρα. Κατὰ τὸν Λουκιανὸν ἔχανετο τὸ ὁμοούσιον τὸ ταυτούσιον τοῦ υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα, διότι, κατ' αὐτόν, τὸ θεῖον ἐν τῷ Ἰησοῦ ἐθεωρεῖτο μὲν πρὸ τοῦ κόσμου δημιουργηθέν, ἀλλὰ δημιουργηθέν, ἐπομένως ὑποτεταγμένον πνεῦμα εἰς τὸν Θεόν.

Τὴν διδασκαλίαν τοῦ Λουκιανοῦ ἐδίδαξεν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ὁ πρεσβύτερος Ἀρειὸς, διδάξας, ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐκτίσθη, ἐπομένως ἦν χρόνος, ὅτε οὐκ ἦν καὶ ὅτι ναὶ μὲν

ἦτο ὁμοιος τῷ Θεῷ, ὃχι ὅμως ὁ αὐτὸς τῷ Θεῷ καὶ διὰ τοῦτο ἐν μεσάζον ὄν μεταξύ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου.

Ἀντίθετος τοῦ Ἀρείου παρουσιάσθη ὁ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Ἀλέξανδρος καὶ ὁ διάκονος αὐτοῦ Ἀθανάσιος, κατόπιν Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας.

Κατὰ τὸν Ἀθανάσιον (λόγος περὶ ἐνανθρωπήσεως) ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος γενόμενος ἔσωσεν ἡμᾶς. Ἡ σωτηρία αὕτη δὲν εἶναι ἄρσις τῆς ἁμαρτίας καὶ τῆς ἐνοχῆς, ἀλλὰ τῶν συνεπειῶν αὐτῆς, τὸ μὲν τῆς φυσικῆς φθαρτότητος καὶ θνητότητος, τὸ δὲ τῆς ἀγνωσίας τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ. Ταῦτα γίνονται διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, διότι δι' αὐτῆς τὸ μὲν ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὑπερνικᾷ τὰς δυνάμεις τῆς φθορᾶς καὶ ἐμβάλλει τὰς δυνάμεις τῆς ἀφθαρσίας, τὸ δὲ ἀποκαλύπτει ἐν σαρκὶ τὸν Πατέρα, οὕτινος εἶναι ἀπαύγασμα, διὰ τῶν θαυμάτων καὶ τῆς ὑπερνήκσεως τῶν δαιμόνων (τῶν θεῶν) ἐν αἰσθητῇ μορφῇ καὶ διὰ τοῦτο κάμνει προσιτὴν τὴν γνώσιν τοῦ Θεοῦ καὶ εἰς τὸν βραδυνούστατον. Ἀλλὰ ταῦτα διὰ νὰ γίνουν, τὸ πρῶτον, πρέπει ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ νὰ εἶναι φύσεως θεϊκῆς καί, τὸ δεύτερον, πρέπει νὰ φέρῃ ὅλον τὸν Πατέρα ἐν ἑαυτῷ, νὰ εἶναι ὁμοούσιος, ταυτούσιος μὲ αὐτόν.

Αὕτη ἡ διδασκαλία τοῦ Ἀθανασίου ἐγένετο διὰ τῆς ἀποφάσεως τῆς πρώτης Οἰκουμ. Συνόδου ἢ πίστις τῆς Ἐκκλησίας, ἡ πέτρα, ἐφ' ἧς θεμελιούται ἡ Ἐκκλησία. Ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ διακρίνεται ἀπὸ τὸν Πατέρα καὶ εἶναι ἐν τούτοις ταυτούσιος μὲ τὸν Θεὸν Πατέρα.

Τὸν Ἰησοῦν ἐκήρυξαν οἱ Ἀπόστολοι ὡς τὸν μεσσίαν, τὸν νομοθέτην καὶ κριτὴν τοῦ κόσμου, καὶ ὁ Παῦλος ὡς τὸν σώσαντα τὸν ἄνθρωπον διὰ τοῦ σταυρικοῦ θανάτου ἐκ τῆς ἁμαρτίας καὶ τοῦ θανάτου. Οἱ Ἕλληνες ἀνεγνώρισαν ἐν αὐτῷ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ. Ὁ Ἰησοῦς ὡς λόγος τοῦ

Θεοῦ εἶναι ὁ μεσσίας καὶ ὁ σωτὴρ τοῦ κόσμου. Ἀλλὰ τίς ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ;

Ὁ κόσμος, κατὰ τὴν ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν, ἐδημιουργήθη ὑπὸ τοῦ Δημιουργοῦ συμφώνως μὲ τὰς ιδέας τὰς ὑπαρχούσας ἐν αὐτῷ. Αἱ ιδέαι, ἢ, κατὰ τοὺς Στωϊκοὺς, οἱ λόγοι, εἶναι τὰ πρότυπα ἐκάστου πράγματος, ἐκάστου ὄντος ἐν τῷ κόσμῳ. Εἰς αὐτὰ ἀποβλέπων ὁ Δημιουργὸς κατεσκεύασε τὸν κόσμον. Τὸ σύνολον τῶν ιδεῶν αὐτῶν ἢ τῶν λόγων, κατὰ τοὺς Στωϊκοὺς, ἦτο δεύτερος Θεός, υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Αὐτὸς ἦτο ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, περιλαμβανων ὅλους τοὺς λόγους, δι' οὗ ὁ κόσμος ἐγένετο. Οἱ ἀρχαῖοι φιλόσοφοι ἐν τῷ λόγῳ εὗρον ὅ,τι ἐξήτουν, νὰ γνωρίσωσιν «ὅ,τι συγκρατεῖ τὸν κόσμον ἐσωτερικῶς». Διὰ τῆς γνώσεως ταύτης τοῦ λόγου εὗρον οἱ φιλόσοφοι τὴν σωτηρίαν ἐκ τοῦ κόσμου. Ἡ κατανόησις τοῦ κόσμου ἐλευθερῶναι τὸν ἄνθρωπον ἐκ τοῦ κόσμου. Καὶ οὕτως οἱ ἀρχαῖοι φιλόσοφοι ἐσώζοντο μόνον τῶν διὰ τῆς γνώσεως τοῦ λόγου. Ἄλλου σωτῆρος ἀνάγκην δὲν εἶχον. Ὅταν ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ἐταυτίσθη μὲ τὸν Χριστόν, ὅταν ἐδόθη φιλοσοφικὴ ἐξήγησις τοῦ Ἰησοῦ ὡς υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ὁ Ἰησοῦς ἐγένετο ἡ ἐνσάρκωσις τοῦ ἐν τῷ κόσμῳ ἐνεργοῦντος, τὸν κόσμον δημιουργοῦντος καὶ συντηροῦντος, τοῦ λόγου. Ὁ Ἰησοῦς ἦτο ὁ σωματωθεὶς νόμος τοῦ παντός, τοῦ τε ὕλικου καὶ τοῦ πνευματικοῦ καὶ ἡθικοῦ. Ὡς οἱ φιλόσοφοι, καὶ οἱ θεολόγοι, ὁ Κλήμης καὶ ὁ Ὠριγένης, ἀπέβλεψαν πρὸς τὸν Ἰησοῦν, ὡς πρὸς τὸν αἰώνιον δημιουργὸν τοῦ κόσμου, τὸν λόγον τὸν ἐξηγοῦντα τὸν κόσμον. Ἐν τῇ θεωρίᾳ τοῦ ἐν τῷ κόσμῳ ζῶντος θείου λόγου εὗρισκε καὶ ὁ θεολόγος τοῦ τρίτου αἰῶνος τὴν γαλήνην τοῦ πνεύματος, ἣτις τὸν σώζει ἀπὸ τοῦ κόσμου. Καὶ ἡ θεολογία τοῦ Κλήμεντος καὶ Ὠριγένους κορυφούται, ὡς ἡ τῶν Στωϊκῶν, ἐν

τῇ αὐτοσωτηρίᾳ τοῦ Γνωστικοῦ, τοῦ σοφοῦ. Κατὰ τὸν Ὡριγένην, ὁ Ἰησοῦς ὁ ἱστορικὸς μὲ τὴν γέννησίν του καὶ τὰ πάθη του, μὲ ὅλον τὸ σωτήριον ἔργον του, εἶναι ἀνάγκη μόνον διὰ τὸ μέγα πλῆθος τὸ ἁμαρτωλόν, ὁ σοφὸς δὲν ἔχει ἀνάγκην σωτήρος, ἀλλὰ τοῦ θείου διδασκάλου τοῦ φανερώσαντος τὴν ἀλήθειαν. Ὁ σοφὸς σώζεται γνωρίσας τὸν λόγον, δι' οὗ ὁ κόσμος ἐγένετο, ὁ Ἰησοῦς, ὡς ὁ λόγος εἶναι ἡ ἐν τῷ κόσμῳ ἐνεργοῦσα θεία δύναμις. Ἐκινδύνευεν ἡ Θεολογία νὰ μεταβληθῇ, νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν.

Εἶναι λοιπὸν τὸ μέγα ἔργον τοῦ Ἀθανασίου καὶ ἡ μεγάλη ἀξία του, ὅτι εἰς αὐτὴν τὴν ἐξέλιξιν πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν, τὴν ἰσχυρῶς προϊούσαν, ἀντίστη μὲ ὅλην τὴν δύναμιν τῆς πεποιθήσεώς του καὶ μὲ τὴν ἐπιστημονικὴν μόρφωσίν του, ὡς λέγει ὁ Sohm.

Δὲν μᾶς σώζει ὁ Ἰησοῦς, διότι εἶναι ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, δι' οὗ ὁ κόσμος ἐγένετο. Δὲν μᾶς σώζει ὁ Ἰησοῦς ὡς ὢν ὁ λόγος τοῦ κόσμου, διότι μᾶς ἔφερε τὴν γνῶσιν τοῦ κόσμου, ἀλλὰ διότι εἶναι υἱὸς τοῦ ζῶντος Θεοῦ, ὅστις σώζει τὸν κόσμον.

Ἡ σωτηρία τοῦ ἁμαρτωλοῦ κόσμου δὲν δύναται νὰ γίνῃ εἰ μὴ διὰ τοῦ ἰδίου Θεοῦ καὶ ὁ σωτὴρ πρέπει νὰ εἶναι ταυτούσιος μὲ τὸν Θεόν. Ὁ Ἰησοῦς, ὡς ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ὁ ἐνανθρωπήσας, σώζει ἡμᾶς, διότι ἀπεκάλυψε τὸν Θεὸν τῆς ἀγάπης τὸν συγχωροῦντα τὰς ἁμαρτίας μας καὶ ἐνέβαλεν εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν τὴν θείαν, τὴν αἰώνιον ζωὴν. Ἐὰν δὲν ἦτο ὁ ἴδιος Θεός, ἡ πηγὴ τῆς σωτηρίας, θὰ εἴμεθα ἀκόμη ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ θανάτου καὶ ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ἡμῶν. Αὕτῃ ἡ θρησκευτικὴ σωτηρία εἶναι ἡ δύναμις τῆς Ἀθανασιανῆς διδασκαλίας καὶ μὲ αὐτὴν τὴν δύναμιν ἐνίκησε τὸν κόσμον.

Δὲν ἐπρόκειτο κατὰ τὰς συζητήσεις ποία λέξις θὰ ἐπικρατήσῃ, τὸ ὁμοιούσιον ἢ τὸ ὁμοιούσιον, ἀλλ' ἐπρόκειτο ἡ ἔθνικὴ φιλοσοφία νὰ ἐκτοπισθῇ ἐκ τοῦ χριστιανικοῦ ἐδάφους καὶ νὰ τεθῇ ἡ οὐσία τοῦ Χριστιανισμοῦ οὐχὶ ἐν τῇ ἐξηγήσει τοῦ κόσμου. Ἐπρεπε νὰ ἀφαιρεθῇ ἐκ τῆς νοήσεως ἡ δύναμις νὰ φέρῃ τὸν ἄνθρωπον διὰ τῶν ἰδίων διαλογισμῶν εἰς τὴν γνῶσιν τοῦ θείου. Ὁ ἐξελληνισμὸς τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐπολεμήθη διὰ τοῦ Ἀθανασίου μετ' ἐπιτυχίας. Ὁ μέγας κίνδυνος, ὃν διέτρεχεν ἡ θεολογία, ἀρξάμενη νὰ ἐργάζεται εἰς τὰ μέσα τῆς Ἑθνικῆς φιλοσοφίας, εὐτυχῶς ὑπερεπηδήθη, ὅταν ἡ σωτηρία διὰ τοῦ Χριστοῦ ἐτέθη εἰς τὸ κέντρον τῆς θεολογικῆς σκέψεως.

Ἐνοήθη ἐπιστημονικῶς τὸ περιεχόμενον τοῦ Χριστιανισμοῦ, χωρὶς ἐν τούτοις νὰ μεταβληθῇ ὁ Χριστιανισμὸς εἰς φιλοσοφίαν, ἀλλ' ἐφωτίσθη τὸ αἰώνιον, τὸ παρηγορητικόν, τὸ ἀληθινὸν σωζόν περιεχόμενον, τὸ ὁποῖον ἡ Χριστιανικὴ θρησκεία φέρει ἐν ἑαυτῇ, ἡ ἀποκάλυψις τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ.

Διὰ τοῦτο ἡ διδασκαλία τῆς Νικαίας εἶναι ἡ ἀναγέννησις τοῦ Εὐαγγελίου καὶ ἡ βάσις ἡ σταθερὰ ὅλης τῆς κατόπιν ἀναπτύξεως τοῦ Χριστιανισμοῦ.

(«Ἐκκλησία», 2 Μαΐου 1938)

Ο ΙΗΣΟΥΣ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ

Ἡ ἀφειρηγία ἀρνητικὴ καὶ θετικὴ τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἰησοῦ εἶναι ὁ νόμος. Πρὸς τὸν νόμον τὸ μὲν συμφωνεῖ, τὸ δὲ εὐρίσκει προσκόμματα ἐν αὐτῷ πρὸς τὴν νέαν του διδασκαλίαν, ἣν φέρει ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πρὸς τὴν ἐσωτερικὴν του διάθεσιν. Τὰ προσκόμματα ταῦτα τὸ μὲν περιορίζει, τὸ δὲ παραμερίζει.

Ὁ νόμος ἀντὶ νὰ εἶναι στήριγμα καὶ ὁδηγία καὶ εὐεργεσία, κατήντησε νὰ εἶναι ἔθος, ἄσκησις διὰ τοῦτο βάρος, δυσβάστακτον φορτίον.

Ὁ Νόμος ἔγινεν 613 διατάξεις, ὥς ὥφειλέ τις νὰ ἐκτελῇ, ἀλλὰ διὰ νὰ τὰς ἐκτελῇ ἔπρεπε νὰ τὰς γνωρίσῃ. Διὰ ταῦτα ἡ κοινωνία διηρέθη εἰς τοὺς γινώσκοντας καὶ μὴ γινώσκοντας τὸν νόμον, τοὺς πτωχοὺς τῷ πνεύματι (Ματθ. 5, 3).

Διὰ νὰ δύναται τις νὰ τηρῇ τὸν νόμον ἔπρεπε νὰ εἶναι πλούσιος. Οἱ ἄποροι ἢ ἔπρεπε νὰ γίνον πτωχοὶ τηροῦντες τὸν νόμον, ἢ νὰ γίνον παραβάται τοῦ νόμου ἁμαρτωλοί. Πτωχοὶ καὶ εὐσεβεῖς ἔνεκα τούτου ἐταυτίσθησαν.

Ὁ Ἰησοῦς ἐστράφη πρὸς αὐτοὺς, οἵτινες δὲν ἤθελον νὰ γίνον ἐπαῖται χάριν τοῦ νόμου καὶ ἀπέρριψαν τὸν ζυγὸν τοῦ νόμου, ἵνα μείνωσιν ἐλεύθεροι αἱ χεῖρες των. Δι' αὐτοὺς ἦλθε νὰ τοὺς σώσῃ. Ὡς παῖς τοῦ Θεοῦ τοῦ Ἡσαίου κάλαμον συντετριμμένον οὐ κατεάξει λῖνον τυφόμενον οὐ σβέσει (Ματθ. 12, 20).

Ἐπίστευεν εἰς μίαν ἱκανότητα ἐξελίξεως πρὸς τὸ ἀγαθὸν εἰς ἄνθρωπον, ὅστις δὲν εἶναι τηρητὴς τοῦ νόμου, ἀλλ'

ὅστις ἔχει ἐντὸς του διάθεσιν πρὸς τὸ ἀγαθόν, οὐχὶ σπανίως εἶναι τίμιος καὶ εὐκρινής. Πρόγραμμά του ἦτο ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς Φαρισαίους νὰ ζητήσῃ καὶ σῶσῃ τὸ ἀπολωλὸς θεωρούμενον ὑπ' αὐτῶν (Λ. 19, 10). Ἐλαβε μέρος ὑπὲρ τῶν μὴ ἀκολουθούντων τὸν νόμον καὶ διὰ τοῦτο εὐρέθη ἀντιμέτωπος πρὸς τοὺς Φαρισαίους.

Δὲν εἶναι ἀνάγκη ἐδίδαξε νὰ γνωρίζουν τὸν νόμον καὶ νὰ διακρίνουν μεγάλας καὶ μικρὰς ἐντολάς, δὲν εἶναι ἐπι-κατάρατοι ὡς ἔλεγον οἱ Φαρισαῖοι, οἱ μὴ γινώσκοντες τὸν νόμον (Ἰω. 7, 49), ἀρκεῖ νὰ γνωρίζουν τὴν μίαν καὶ μεγάλην ἐντολὴν τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸν πλησίον, διότι εἰς αὐτὴν τὴν ἐντολὴν τὴν διπλὴν ὅλοι οἱ νόμοι καὶ οἱ προφῆται κρέμανται (Ματθ. 29, 37).

Δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη γραπτῶν ἐξωτερικῶν νόμων, ἐν ὅσῳ θὰ ὑπάρχῃ εἰς τὰ ἐνδόμυχα τοῦ ἀνθρώπου ὁ γενικὸς αὐτὸς νόμος, ἐὰν εἰς τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων γραφῇ ἡ μεγάλη αὐτὴ ἐντολή, ὡς προεφύτευsen ὁ Ἱερεμίας (31, 33).

Μὲ τὴν ἐνδόμυχον αὐτὴν ἀγάπην, ἣν εἶχε ὁ Κύριος ἔκρινε τὸν νόμον. Δὲν κατέλυσε τὸν νόμον, τὰς ἡθικὰς ἐντολάς, τοῦναντίον τὰς συνεπλήρωσε τὰς ἐπλάτυνε, ὡς φαίνεται εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ ὄρους διδασκαλίαν.

Δὲν κατέλυσε τοὺς τύπους τῆς λατρείας, ἀλλ' ἔδωκε τὰ πρωτεῖα εἰς τὰς ἡθικὰς ἐντολάς. Ὑπεράνω τοῦ καθήκοντος τῆς λατρείας ἡ ἐντολὴ τῆς ἀγάπης. Τὸ ἀγαπᾶν τὸν Θεὸν καὶ τὸν πλησίον πλεῖον ἐστὶ τῶν ὀλοκαυτωμάτων καὶ τῶν θυσιῶν (Μρ. 12, 32).

Ἡμπορεῖ κανεὶς νὰ ποιῇ τὰς λατρείας, ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ ἀφήνῃ τὰ ἡθικὰ (Ματθ. 23, 23). Πρῶτον νὰ συμβιβασθῇ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ σου καὶ ὕστερα νὰ προσφέρῃς τὴν θυσίαν. Ἀλλὰ τὰς διατάξεις τοῦ νόμου περὶ καθαρότητος λευτικῆς καὶ τὰς σχετικὰς παραδόσεις τὰς κατεδίκασεν.

(Μρ. 7, 18-23). Διὰ τῆς καταδίκης ταύτης ἡ ἐξωτερικὴ κάθαρσις διὰ τῆς ἀποφυγῆς τῶν ἀκαθάρτων ἀντικαθίσταται διὰ τῆς ἡθικῆς καθαριότητος (Ματθ. 23, 25, 26). Ἡ ἐξωτερικὴ κάθαρσις ἔχει σημασίαν μόνον ὡς συνοδευτικὸν φαινόμενον τῆς τάσεως πρὸς τὴν καθαρότητα τῆς καρδίας.

Καταργεῖ ἐκ τῆς ἀγάπης καὶ τὸ εὐκολον διαζύγιον (Ματθ. 5, 31) καὶ δίδει ὡς ἐξήγησιν, διατὶ νὰ ὑπάρχῃ εἰς τὸν νόμον, τὴν σκληρὰν καρδίαν καὶ προσθέτει, ὅτι ἀπ' ἀρχῆς δὲν ἦτο οὕτω (Μρ. 10, 6) ἐννοῶν κατὰ τὴν δημιουργίαν (Γεν. 1, 27). Ἀντιτάσσει εἰς τὴν ἀλήθειαν, τὴν προσκαίρως ἰσχύουσαν, τὴν θετικὴν καὶ γενικῶς ἰσχύουσαν ἀλήθειαν, εἰς τὸν νόμον τὸν μεταγενέστερον τὴν ἐν τῷ πρώτῳ φύλλῳ τῆς Βίβλου κειμένην, τὴν πάσης διατάξεως προηγούμενην αἰωνίαν ἡθικὴν τάξιν.

Θέσας ὁ Ἰησοῦς αὐτὴν τὴν ἀσκήσιν τῆς ἀγάπης ἀπέναντι τοῦ ἐξωτερικοῦ νόμου ἡλευθέρωσε τοὺς ἀνθρώπους ἐκ τοῦ βάρους τοῦ νόμου καὶ ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς ἐλευθερίαν καὶ ἀνακούφισιν.

Διὰ τοῦτο δικαίως ἐκάλει πάντας πρὸς ἑαυτὸν λέγων : Δεῦτε πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι κἀγὼ ἀναπαύσω ἡμᾶς. Ἄρατε τὸν ζυγόν μου ἐφ' ὑμᾶς καὶ εὐρήσετε ἀνάπαυσιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν· ὁ γὰρ ζυγός μου χρηστὸς καὶ τὸ φορτίον μου ἕλαφρόν ἐστιν (Ματθ. 11, 28).

Διὰ τοῦτο δικαίως εὗρισκεν ἑαυτὸν ἐν τῷ παιδί τοῦ Θεοῦ τοῦ Ἡσαίου. Ἦλθεν εὐαγγελίζεσθαι πτωχοῖς, ἰάσασθαι τοὺς συντετριμμένους τὴν καρδίαν, κηρῦξαι αἰχμαλώτοις ἄφεσιν, τυφλοῖς ἀνάβλεψιν ἀποστεῖλαι τεθραυσμένους ἐν ἀφέσει (Λουκ. 4, 18). Ὅταν δὲ οἱ Φαρισαῖοι κατέκριναν αὐτὸν διὰ τὴν κρίσιν, τὴν ὁποίαν ἔκαμνε εἰς τὸν νόμον τὸν αἰώνιον τοῦ Μωϋσέως, ὅταν τὸν ἠρώτων, μήπως

εἶσαι μεγαλύτερος τοῦ Μωϋσέως, ὁ Ἰησοῦς ἀπήντα «πάντα μοι παρεδόθη ὑπὸ τοῦ πατρὸς μου». Ἐχω ἐντολὴν ἀπὸ τὸν Θεὸν πατέρα νὰ ἀντικαταστήσω τὸν νόμον τὸν γραπτὸν διὰ τοῦ νόμου τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς ἀγάπης νὰ ἐλευθερώσω τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τὴν δουλείαν τοῦ νόμου καὶ νὰ τοὺς κάμω υἱοὺς ἐλευθέρους τοῦ Θεοῦ πατρὸς.

(«Ἐκκλ. Βῆμα» 4 Δεκ. 1938)

ΑΘΗΝΑΙ

λείως ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Ἰησοῦ. Διὰ τοῦ Παύλου γνώ-
ρισαντες τὴν βάσιν τῆς ἁμαρτίας ἀνθισταμένης πρὸς τὴν
θεϊαν ζωὴν, ἀνέλαβον τὸν ἀγῶνα νὰ νεκρώσουν, νὰ σιγά-
σουν τὴν φυσικὴν ὁρμὴν, ἣν πλέον ἐθεώρουν ὡς μὴ ἀρμό-
ζουσαν εἰς αὐτούς. Αὕτῃ εἶναι ἡ σωτηρία τῆς ψυχῆς, ἀπαλ-
λάσσεται ἀπὸ τὴν ὁρμὴν τοῦ ἀτομισμού, ἐλευθεροῦται ἀπὸ
τὴν δουλείαν εἰς τὰ ζωώδη ἔνστικτα καὶ πετᾷ ὑψηλὰ πρὸς
τὸν νέον προορισμόν, τοῦ ὁποίου ἦλθεν εἰς συνείδησιν
διὰ τοῦ Ἰησοῦ ὡς ἀνήκοντος εἰς μίαν βασιλείαν πνευμάτων
καὶ ζητεῖ καὶ προσπαθεῖ νὰ ζήσῃ τὴν θεϊαν ζωὴν, ἣν εἶδεν
ἐν τῷ Ἰησοῦ.

Διὰ τὴν σωτηρίαν ταύτην, ἣν ἔφερεν εἰς τὸν κόσμον ὁ
Ἰησοῦς διὰ νὰ γενικευθῇ συνέστησε τὴν Ἐκκλησίαν. Ἔρ-
γον αὐτῆς νὰ φέρῃ εἰς συνείδησιν ἕκαστον ἄνθρωπον τῆς
ἀξίας, καὶ ἔρχεται εἰς συνείδησιν, ὅταν πιστεύσῃ εἰς τὸν
Ἰησοῦν, δεχθῇ, ὅτι ἡ θεία ζωὴ τοῦ Ἰησοῦ εἶναι ἡ ἀρμό-
ζουσα εἰς αὐτὸν κατάστασις. Πιστεύει, ὅτι ὅταν προβάλλῃ
εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὸν Ἰησοῦν, τὴν θεϊαν ζωὴν, αὐτομά-
τως χωρὶς ἀποδείξεις θὰ τὴν δεχθῇ ὡς τὴν ἀρμόζουσαν
εἰς αὐτὸν κατάστασιν καὶ τὸν Ἰησοῦν ὡς τὸ ἰδεῶδες τοῦ
ἀνθρώπου, ὡς τὴν μεγάλην ἰδέαν τῆς ἀνθρωπότητος ἀπο-
καλυφθεῖσαν ἐν αὐτῷ.

Τὸ ἔργον αὐτὸ ἡ Ἐκκλησία ἐκτελεῖ διὰ τῆς ἐξομολο-
γήσεως.

Κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους εὐρέθη ἡ ψυχανάλυσις
ὡς μέσον νὰ ἀπαλλαγῇ ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὰς ψυχώσεις.
Φρονεῖ ἡ ψυχανάλυσις ὅτι, ὅταν εἰς τὰ βάθη τοῦ ὑποσυνει-
δήτου εὕρῃ τὴν αἰτίαν τῆς ψυχώσεως καὶ φέρῃ τὸν ἄνθρω-
πον εἰς συνείδησιν αὐτῆς τῆς αἰτίας, ὁ ἄνθρωπος θερα-
πεύεται.

Ἡ ἁμαρτία εἶναι μία κατάστασις ἀσθενική, ὅχι ἡ ὑγιής

κατάστασις τοῦ ἀνθρώπου. Διὰ νὰ ἀπαλλαγῇ ὁ ἄνθρωπος
ἀπὸ τὴν κατάστασιν αὐτήν, δεόν νὰ ἔλθῃ πρῶτον εἰς συνεί-
δησιν τῆς ἀξίας τῆς ὑγιоῦς καταστάσεως καὶ δεύτερον τῆς
ἀσθενικῆς του καταστάσεως καὶ τῆς αἰτίας ταύτης. Τότε
θεραπεύεται καὶ ἀποκαθίσταται ὑγιής. Διὰ ταῦτα ἡ ἐξομο-
λόγησις, ἣτις ζητεῖ νὰ θεραπεύσῃ τὸν ἀσθενῆ ἁμαρτωλὸν
ἔχει δύο σκοποὺς. Ὁ πρῶτος σκοπὸς εἶναι νὰ προβάλλῃ
τὸν Ἰησοῦν, νὰ γνωρίσῃ εἰς τὸν ἄνθρωπον τὴν ὑγιὰ κατὰ-
στασιν καὶ νὰ τὸν φέρῃ κατόπιν εἰς συνείδησιν τῆς βασι-
κῆς ὁρμῆς τοῦ ἀτομισμού ὡς ἀσθενοῦς καταστάσεως, ὡς
ἁμαρτίας, ὡς ἀντιθέτου πρὸς τὸν μέγαν προορισμόν αὐτοῦ.

Δι' αὐτῆς τῆς συνειδήσεως γίνεται ὁ ἄνθρωπος ὑγιής,
ἀποφασίζει νὰ νεκρώσῃ τὴν φυσικὴν ζωὴν τοῦ ἀτομισμού
καὶ νὰ γίνῃ ἀντίτυπον τοῦ Χριστοῦ. Ὁ Σωκράτης ἔλεγεν
οὐδεὶς ἐκὼν κακός, ἀλλ' ἐξ ἀμαθείας, καὶ ἐνόμιζεν ὅτι, ὅταν
ὁ ἄνθρωπος ἴδῃ τὰ κατὰ ἀποτελέσματα τῆς κακίας θὰ
γίνῃ καλός. Καὶ ἡμεῖς λέγομεν ὅτι, ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἔλθῃ
εἰς συνείδησιν τὸ μὲν τῆς ἀξίας του, τὸ δὲ τῆς αἰτίας τῆς
ἁμαρτίας, ἐὰν δηλαδὴ πιστεύσῃ ἀδίστακτον πίστιν ἐξ ὅλης
ψυχῆς καὶ ἀγαπήσῃ τὸν Ἰησοῦν, εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ ζη-
τήσῃ νὰ ὁμοιωθῇ αὐτῷ. Ἀλλ' ἀμέσως μόλις ἀποφασίσῃ
νὰ ὁμοιωθῇ εὐρίσκει ἀντίστασιν εἰς τὴν φυσικὴν κατὰστα-
σιν τοῦ ἀτομισμού καὶ ἀναλαμβάνει τὸν ἀγῶνα κατ' αὐτοῦ
ὡς στρατιώτης τοῦ Χριστοῦ. Αὐτὸ λοιπὸν εἶναι τὸ πρῶ-
τον, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ ἐπιδιώξῃ ἡ ἐξομολόγησις νὰ πι-
στεύσῃ ὁ ἄνθρωπος, ὅτι ἡ ζωὴ τοῦ Ἰησοῦ εἶναι θεία καὶ
εἶναι ἡ ἐμπρέπουσα κατάστασις εἰς αὐτόν, καὶ νὰ τὸν φέρῃ
εἰς συνείδησιν, ὅτι ὅλα τὰ ἁμαρτήματα προέρχονται ἀπὸ
τὴν ὑποσυνείδητον ὁρμὴν τῆς φιλαυτίας. Ἡ συνέπεια εἶναι
ἄμεσος. Ὁ ἄνθρωπος ἐσώθῃ. Κατ' ἀρχὴν ἀποδοκιμάζει
τὴν ὁρμὴν τῆς φιλαυτίας καὶ γνωρίζας τὴν ὁρμὴν αὐτήν

ἀναλαμβάνει τὸν ἀγῶνα κατ' αὐτῆς. Αὐτὸς εἶναι ὁ πρῶτος σκοπὸς του.

Ὁ ἄνθρωπος μὲ τὴν αἰσιοδοξίαν τῆς νίκης τοῦ παλαιοῦ ἀνθρώπου ἀναλαμβάνει τὸν ἀγῶνα, ἀλλὰ βλέπει, ὅτι νικάται πολλάκις εἰς τὸν ἀγῶνα αὐτὸν καὶ ἀνησυχεῖ. Σπεύδει λοιπὸν τότε εἰς τὸν ἰατρόν, ὅστις διέγνωσε τὴν ἀσθενεῖάν του νὰ τῷ παραπονεθῇ, ὅτι δὲν ἰάθη ἀκόμη. Καὶ τότε ἡ ἐξομολόγησις λαμβάνει δευτέραν μορφήν.

Σκοπὸς δεύτερος τῆς ἐξομολογήσεως εἶναι νὰ ἐνισχύσῃ τὸν στρατιώτην τοῦ Ἰδεώδους εἰς τὸν ἀγῶνά του. Τοῦτο κατορθώνει πρῶτον ἀπαλλάσσων ἀπὸ τὴν στενοχωρίαν, ἀπὸ τὸ αἶσθημα τῆς ἐνοχῆς, δίδων εἰς αὐτὸν κατ' ἐντολὴν τοῦ Χριστοῦ τὴν συγχώρησιν. Καὶ ἔπειτα ἐνθαρρύνει αὐτὸν εἰς τὸν ἀγῶνα πείθων αὐτόν, ὅτι ἔχει τὴν δύναμιν νὰ νικήσῃ τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον καὶ δίδων εἰς αὐτὸν πρακτικὰς ὁδηγίας, πῶς νὰ καταβάλλῃ βαθμηδὸν τὸν ἀγτίπαλον. Ἐξηγεῖ εἰς αὐτόν, ὅτι ἐκ τῆς πολυχρονίου φυσικῆς ζωῆς ἐσχηματίσθησαν τάσεις, ἐν τῷ σώματι φέρουσιν τὰ ἁμαρτήματα. Αὐταὶ εἶναι αἱ προλαμβάνουσαι αὐτὸν δι' αὐτὸ δίδει ὁδηγίας πῶς νὰ προλαμβάνῃ αὐτάς.

Ἐν τῷ κόσμῳ ὑπάρχουν ἰδέαι καὶ συνήθειαι προερχόμεναι ἐκ τοῦ φυσικοῦ παλαιοῦ ἀνθρώπου καὶ αὗται τὸν παρασύρουν. Ὁ ἐξομολογητὴς τοῦ ἔξηγεῖ τὴν προέλευσιν αὐτῶν καὶ τοῦ δίδει ὁδηγίας, πῶς νὰ προσπαθῇ νὰ τὰς ἐξαλείψῃ. Ταῦτα, ὥς ἐν διαγράμματι, ἔγραψα ἰδὼν, ὅτι πολὺς λόγος γίνεται περὶ ἐξομολογήσεως, ἥτις πράγματι παρημελήθη παρ' ἡμῖν. Ἀνάγκη νὰ γίνῃ σχολὴ πνευματικῶν εἰς τὴν ὁποίαν νὰ μανθάνουν οἱ τρόφιμοι τὸν τρόπον τῆς ἐξομολογήσεως, τὸν τρόπον τῆς θεραπείας καὶ νὰ σώζουν τοὺς ἀρρώστους, τοὺς ἁμαρτωλοὺς.

(«Φωνὴ Ἐκκλησίας» 1937)

Η ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΤΟΥ ΘΕΟΥ

Α'.

Οἱ ἄνθρωποι παρουσιάζονται ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἐν ἀρχῇ ἡνωμένοι εἰς φυλάς. Πολλὰ φυλὰ ἐνούμεναι γίνονται ἔθνη. Ἐθνη δυνατὰ αἰσθάνονται τὴν ὁρμὴν νὰ κατακτήσουν τὰ γείτονα ἔθνη καὶ οὕτω γίνονται αἱ αὐτοκρατορίαι, κράτη περιλαμβάνοντα πολλὰ ἔθνη ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν ἑνὸς ἔθνους.

Τοιαύτας αὐτοκρατορίας ἀπαντῶμεν τὴν αὐτοκρατορίαν τῆς Βαβυλῶνος συναγωνιζομένην μὲ τὴν αὐτοκρατορίαν τῆς Αἰγύπτου. Ὁ αὐτὸς ὅραμα καὶ ἄλλαι αὐτοκρατορίαι ἐν τῇ προῖστορίᾳ ὥς ἡ Μινωϊκὴ. Τὴν αὐτοκρατορίαν Βαβυλῶνος καὶ Αἰγύπτου κατέλυσε ἡ Περσικὴ αὐτοκρατορία. Ταύτην κατέλυσε ἡ Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία καὶ ταύτην ἡ Ρωμαϊκὴ.

Διὰ τῶν αὐτοκρατοριῶν τούτων ἔρχονται τὰ ἔθνη εἰς ἐπαφὴν πρὸς ἄλληλα καὶ ἀνταλλάσσουν ἰδέας.

Διὰ τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας γίνεται ἡ Ἑνωσις τῶν ἐθνῶν διὰ μιᾶς κοινῆς γλώσσης καὶ κοινοῦ πολιτισμοῦ, τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Ἡ σκέψις ἡ ἑλληνικὴ γίνεται σκέψις διεθνῆς.

Διὰ τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας γίνεται Ἑνωσις τῶν ἐθνῶν διὰ μιᾶς κοινῆς νομοθεσίας. Ἡ Ρωμαϊκὴ νομοθεσία καταργεῖ τὰς εἰδικὰς νομοθεσίας τῶν ἐθνῶν.

Οἱ Ρωμαῖοι πολῖται διοικοῦνται καὶ δικάζονται μὲ τὴν

ρωμαϊκὴν νομοθεσίαν καὶ σκέπτονται σύμφωνα μὲ τὴν Ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν.

Ἐνῶσις γίνεται τῶν ἔθνων καὶ οἱ ἄνθρωποι αἰσθάνονται ἑαυτούς, ὄχι ὡς μέλη ἑνὸς ἔθνους, ἀλλὰ ὡς μέλη τῆς ἀνθρωπότητος.

Αἱ πατρίδες κατηργήθησαν. «Πᾶσα γῆ πατρίς» εἶπεν ὁ φιλόσοφος Διογένης.

Β'.

Κάθε φυλὴ εἶχε τοὺς θεοὺς της. Ὅταν αἱ φυλαὶ ἠνώθησαν εἰς ἔθνη, οἱ θεοὶ τῶν φυλῶν ἐγένοντο οἱ θεοὶ τῶν ἔθνων.

Ὅταν ἦλθαν αἱ αὐτοκρατορίαι ἐγένετο ἡ σύγκρασις τῶν Θεῶν. Τὰ ἔθνη, γνωρίσαντα ἄλληλα, παρετήρησαν, ὅτι τοὺς αὐτοὺς θεοὺς ἔχουν ὅλοι, ἀλλὰ μὲ διάφορα ὀνόματα. Ἀλλὰ διὰ τῆς φιλοσοφίας διεδόθη ἰδέα, ὅτι Θεὸς εἶναι εἷς, οἱ δὲ Θεοὶ δὲν εἶναι, παρὰ αἱ δυνάμεις τοῦ ἑνὸς Θεοῦ, αἱ ἐνεργεῖαι τοῦ ἑνὸς Θεοῦ.

Οἱ θεοὶ ἦσαν οἱ προστάται τῶν ἔθνων, τώρα τὰ ἔθνη ἔχασαν τὴν αὐθυπαρξίαν των, καὶ μὲ αὐτὴν ἔχασαν καὶ οἱ Θεοὶ τὴν δυνάμιν των. Οἱ κατακτώμενοι λαοὶ ἐλάτρευον τοὺς θεοὺς τῶν κατακτητῶν των, διότι τοὺς ἐθεώρουν δυνατωτέρους, ἀλλ' ὅταν ἐσχηματίσθη ἡ ἰδέα τοῦ ἑνὸς Θεοῦ, τότε ἐζήτησαν τὰ ἔθνη τὸν ἕνα θεόν, τὸν θεὸν τῆς ἀνθρωπότητος. Ἀφοῦ ὅλα τὰ ἔθνη ἀπετέλεσαν ἕνα κράτος, ἔπρεπε νὰ ἔχουν καὶ ἕνα Θεόν. Οἱ ἄνθρωποι ἐνώνονται ὑπὸ μίαν ἀρχὴν πολιτικὴν εἰς ἓν κράτος καὶ ὑπὸ ἕνα Θεόν.

Ἀλλὰ ποῖος θὰ ἦτο αὐτὸς ὁ Θεός.

Ἐκαστον ἔθνος παρουσίαζεν ἕνα ἐκ τῶν Θεῶν του τὸν μεγαλύτερον, καὶ ἐζήτει νὰ τὸν ἐπιβάλλῃ εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Τότε ἐγένοντο σύλλογοι θρησκευτικοί, ἕκαστος κη-

ρύπτων τὸν Θεόν του ὡς τὸν ἀληθινόν ἕνα Θεὸν καὶ προπαγανδίζων ὑπὲρ αὐτοῦ.

Τοιοῦτοι σύλλογοι ἦσαν τοῦ Ὀσίριδος τοῦ Θεοῦ τῆς Αἰγύπτου, τοῦ Διὸς τῶν Ἑλλήνων, τοῦ Μίθρα τῶν Περσῶν, τοῦ Ἰαβὲ τῶν Ἰουδαίων καὶ ἄλλοι.

Γ'.

Οἱ ἑβραῖοι περιέμενον μίαν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. Ἡ βασιλεία αὕτη δὲν ἦτο παρὰ μία αὐτοκρατορία Ἰουδαϊκὴ, ἥτις θὰ διεδέχετο τὰς αὐτοκρατορίας, θὰ ἦτο ἡ ἀληθὴς αὐτοκρατορία καὶ θὰ ἦτο αἰωνία.

Οἱ ἑβραῖοι διετήρησαν τὴν πίστιν εἰς ἕνα Θεὸν διὰ τῶν ἐνεργειῶν τῶν προφητῶν.

Οἱ ἑβραῖοι εἶχον ἰδέαν ὑψηλὴν περὶ τοῦ Θεοῦ ὡς Ἁγίου καὶ Δικαίου, ζητοῦντος λατρείαν διὰ τῆς δικαιοσύνης.

Οἱ ἑβραῖοι εἶχον νόμον ἡθικὸν ἀνώτερον τῶν ἄλλων ἔθνων.

Οἱ ἑβραῖοι ἔχοντες συνείδησιν, ὅτι κατέχουν θησαυρὸν μέγαν τὴν πίστιν εἰς ἕνα Ἁγίον Θεόν, εἶχον τὴν πεποίθησιν, ὅτι θὰ ἔλθῃ μία ἡμέρα, καθ' ἣν θὰ ἐλευθερωθοῦν ἀπὸ τοὺς κατακτητὰς των.

Περιῆλθον καὶ οἱ ἑβραῖοι εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν αὐτοκρατοριῶν κατὰ σειρὰν τῶν Βαβυλωνίων, Περσῶν, Ἑλλήνων καὶ τῶν Ρωμαίων.

Ἀλλὰ δὲν θὰ ἐλευθερωθοῦν μόνον, ἀλλὰ θὰ καταλύσουν πᾶσαν αὐτοκρατορίαν κοσμικὴν καὶ θὰ ἰδρῦσουν αὐτοὶ μίαν αὐτοκρατορίαν Ἰουδαϊκὴν, ἥτις θὰ περιλάβῃ ὅλα τὰ ἔθνη καὶ θὰ εἶναι αἰωνία.

Ὅλα τὰ ἔθνη θὰ πιστεύσουν εἰς τὸν Θεόν των τὸν Ἰαβέ. Ὅλα τὰ ἔθνη θὰ ἔλθουν νὰ προσκυνήσουν τὸν ἀλη-

θινὸν Θεὸν εἰς Ἱερουσαλήμ. Ὅλα τὰ ἔθνη θὰ λάβωσιν ὡς νόμον τὸν Μωσαϊκὸν νόμον.

Οἱ Ἑβραῖοι, ἐπαναστατήσαντες κατὰ τῶν Ἑλλήνων (τῷ 167 π.Χ.) τοῦ βασιλείου τῆς Ἀντιοχείας, κατώρθωσαν νὰ λάβουν τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν. Τότε ἐπερίμεναν νὰ ἔλθῃ καὶ ἡ περιμενομένη βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Τότε ἐφάνη ἐν βιβλίον περιέχον τὴν ἱστορίαν τοῦ Δανιὴλ ἐνὸς Ἑβραίου Μεγιστᾶνος ἐν τῇ αὐτῇ τοῦ Ναβουχοδονόσορος ἐν Βαβυλῶνι. Αὐτὸ περιεῖχεν ἐν ὄνειρον τοῦ Ναβουχοδονόσορος καὶ ἐν ὄραμα τοῦ Δανιήλ. Εἰς τὸ ὄνειρόν του ὁ Ναβουχοδονόσορ εἶδεν ἐν ἄγαλμα μέγα, τοῦ ὁποίου ἡ κεφαλὴ ἦτο χρυσεῖ, τὸ στῆθος καὶ οἱ βραχίονες ἀργυροῖ, ἡ κοιλία καὶ οἱ μηροὶ χάλκινοι αἱ κνήμαι καὶ οἱ πόδες σιδηροῖ.

Λίθος ἀποκοπεῖς ἄνευ χειρὸς ἐκτύπησε τὴν εἰκόνα εἰς τοὺς πόδας, καὶ κατασυνέτριψεν αὐτούς. Τότε σίδηρος, χαλκός, ἀργυρος καὶ χρυσοὶ συνετρίβησαν καὶ ἐγέναν ὡς λεπτὸν ἄχυρον διασκορπισθὲν εἰς τὸν ἄερα. Ὁ λίθος ὁ κτυπήσας τὸ ἄγαλμα ἐγένετο ὄρος μέγα καὶ κατεκάλυψεν ὅλην τὴν γῆν.

Τὸ ὄνειρον αὐτὸ ἠδυνήθη μόνον ὁ Δανιὴλ νὰ τὸ ἐξηγήσῃ καὶ ἡ ἐξηγήσις του ἦτο, ὅτι τέσσαρα βασιτεῖαι κατὰ σειρὰν θὰ ἔλθουν εἰς τὸν κόσμον παραβαλλόμενα διὰ τὴν δύναμιν καὶ ἀξίαν των μὲ μέταλλα.

Αὐτὰ θὰ χαθοῦν καὶ θὰ τὰ διαδεχθῇ μία βασιτεῖα παραβαλλομένη μὲ λίθον. Αὕτη θὰ συντρίψῃ ὅλας τὰς βασιτεῖας καὶ αὕτη θὰ διαμένῃ αἰωνία (Δαν. κεφ. 2).

Ὅταν ἐν καιρῷ τοῦ ἀγῶνός των κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἀνεγίνωσκον τὸ βιβλίον τοῦτο οἱ Ἑβραῖοι, ἐξήγουν, ὅτι αἱ βασιτεῖαι ἦσαν τῶν Βαβυλωνίων, Μήδων, Περσῶν, καὶ Ἑλλήνων καὶ ἐπερίμενον τὴν νῦν ἰδρυσθῇ ἡ ἰουδαϊκὴ αυτοκρατορία, ἡ βασιτεῖα τοῦ Θεοῦ ἡ παρομοιαζομένη διὰ τὴν ταπεινότητα καὶ μικρότητα τῶν Ἰουδαίων ἀπέναντι

τῶν λαμπρῶν καὶ ἰσχυρῶν βασιλείων ὡς λίθος, ἡτις θὰ ὑποτάξῃ ὅλα τὰ ἔθνη καὶ θὰ ἐπεκταθῇ ἐπὶ ὅλης τῆς γῆς.

Τὴν αὐτὴν ἔννοιαν εἶχε καὶ τὸ ὄραμα τοῦ Δανιήλ. (κεφ. 7).

Εἶδεν ἐν ὁράματι, ὅτι ἐκ τῆς θαλάσσης ἐξῆλθον 4 θηρία, λέων, ἄρκτος, λεοπάρδαλις, καὶ τρομερὸν καὶ καταπληκτικὸν θηρίον. Κατόπιν εἶδεν, ὅτι ἐν τῷ ἁέρι ἐτέθη θρόνος, ὅπου ἐκαθίσθη, ὁ παλαιὸς τῶν ἡμερῶν περιστοιχισμένος ὑπὸ πλήθους ἀγγέλων. Τὸ τέταρτον θηρίον τὸ διαδεχθὲν τὰ τρία ἄλλα ἐθανατώθη, καὶ ἐδόθη εἰς καῦσιν. Τότε ἐφθασεν ἕως τοῦ παλαιοῦ τῶν ἡμερῶν υἱὸς ἀνθρώπου (=ἄνθρωπος) μετὰ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ. Εἰς αὐτὸν ἐδόθη ἡ ἐξουσία καὶ ἡ δόξα καὶ ἡ βασιτεῖα διὰ νὰ λατρεύωσιν αὐτὸν πάντες οἱ λαοί, τὰ ἔθνη καὶ αἱ γλῶσσαι καὶ ἡ ἐξουσία του θὰ εἶναι αἰώνιος.

Τὰ 4 θηρία εἶναι αἱ τέσσαρες βασιτεῖαι αἱ κοσμικαὶ παριστάμεναι ὡς θηρία, διότι στηρίζονται ἐπὶ τῆς βίας καὶ σκληρότητος. Τὰς βασιτεῖας ταύτας θὰ διαδεχθῇ ἡ βασιτεῖα τῶν Ἰουδαίων παρισταμένη ὡς ἄνθρωπος, διότι ὁ ἄνθρωπος ἀπέναντι τῶν θηρίων εἶναι ἡμερώτερος.

Ἡ Βασιτεῖα ἐν τούτοις αὕτη δὲν ἦλθεν.

Οἱ Μακκαβαῖοι βασιτεῖς τῶν Ἰουδαίων δὲν κατώρθωσαν νὰ ἰδρύσουν αὐτὴν τὴν βασιτείαν. Οἱ Ἑβραῖοι ὑπεδουλώθησαν εἰς τοὺς Ρωμαίους.

Ἀλλ' οἱ Ἑβραῖοι δὲν χάνουν τὸ θάρρος των καὶ τὴν μεγάλην ιδέαν των. Θὰ ἔλθῃ ἡ βασιτεῖα τοῦ Θεοῦ, θὰ παρυσιασθῇ ἀπόγονος τοῦ Δαβὶδ μέγας (υἱὸς Δαβὶδ) ὅστις θὰ συντρίψῃ τοὺς Ρωμαίους καὶ θὰ ἰδρύσῃ τὴν αἰωνίαν βασιτείαν τοῦ Θεοῦ.

Δ'.

Καὶ ἰδοὺ παρουσιάζεται πτωχὸς νέος ξυλουργὸς ἐκ τοῦ ἁσημάντου χωρίου Ναζαρέτ, Ἰησοῦς ὁ Ναζαρινός, καὶ ἐξακολουθεῖ τὸ κήρυγμα τοῦ Ἰωάννου, ὅτι ἤγγικεν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ καὶ κατόπιν, ὅτι ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἦλθεν ἐπὶ τῆς γῆς (Ματθ. 12,28 Λουκᾶς 17,21). Αὐτὸς εἶναι ὁ φορεὺς τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, ὁ υἱὸς Δαβὶδ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου τοῦ Δανιήλ, ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ περιμενόμενος βασιλεὺς, ὁ μέλλων λυτροῦσθαι τοῦ Ἰσραὴλ (Λουκ. 24,21).

Ἄλλ' οἱ Ἑβραῖοι δὲν τὸν ἀνεγνώρισαν ὡς τὸν Χριστόν, δηλ. τὸν προσδοκώμενον βασιλέα, καὶ τὸν ἐσταύρωσαν ὡς ψευδομεσίαν. Διὰ τί; Διότι ἔφερε νέαν ἰδέαν περὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, τὴν ἀληθινὴν ἰδέαν τῆς μελλούσης βασιλείας τοῦ Θεοῦ. Δὲν θὰ εἶναι ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ μία κοσμικὴ αὐτοκρατορία, ἥτις θὰ ἰδρυσθῇ διὰ τῆς βίας, διὰ τοῦ ξίφους. Ἡ ἰδέα αὕτη τῆς κοσμικῆς βασιλείας εἶναι σατανικὴ ἰδέα. Ἡ ἰδρυσις αὕτη δὲν θὰ γίνῃ διὰ τοῦ ξίφους τοῦ ὅπλου τοῦ Σατανᾶ, ἀλλὰ διὰ τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ. Εἰς τὴν βασιλείαν ταύτην δὲν θὰ εἶναι νόμος ἡ νομοθεσία ἡ Μωσαϊκὴ, ἀλλὰ νέος νόμος, καινὴ ἐντολή, ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸν πλησίον (Ματθ. 22, 34—40).

Ἐχων τὴν ἀγάπην ταύτην ὁ Ἰησοῦς κρίνει τὸν νόμον καὶ ἄλλα μὲν ἀπορρίπτει (Ἰουδαϊκὰ ἔθιμα) καὶ ἄλλα διορθώνει καὶ ἄλλα συμπληρώνει.

Τὴν βασιλείαν ταύτην ἔφερεν εἰς τὸν κόσμον ὁ Ἰησοῦς. Δι' αὐτοῦ ἦλθεν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ εἰς τὸν κόσμον καὶ ὁ θέλων δύναται νὰ εἰσέλθῃ εἰς αὐτήν, ἀρκεῖ νὰ πιστεύσῃ εἰς τὸν Ἰησοῦν, νὰ πιστεύσῃ δηλ. ὅτι ὁ Ἰησοῦς εἶναι ὁ φορεὺς τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, αὐτὸς εἶναι ὁ Χριστός.

Τὸ Εὐαγγέλιον, ἦτοι τὴν καλὴν εἵδησιν, ὅτι ἦλθεν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ εἰς τὸν κόσμον, ἐπειδὴ δὲν τὴν ἐδέχθησαν οἱ μεγάλοι, οἱ πλούσιοι καὶ οἱ σοφοί, ἐκήρυξε πρὸς τὸν λαόν, ἐνόσω ἔζη ὁ Ἰησοῦς. Ὅταν οἱ μὴ δεχθέντες τὸν ἐθανάτωσαν, τότε εἶπεν εἰς τοὺς μαθητάς του νὰ μὴ ἀπελπίζωνται ἐκ τοῦ θανάτου του, ἀλλὰ νὰ κηρύξουν τὸ Εὐαγγέλιον πάσῃ τῇ κτίσει, καὶ εἰς τὰ Ἑθνη.

Ἦτο ἀνάγκη, ἔδει νὰ ἀποθάνῃ, ἵνα διαδοθῇ εἰς τὸν κόσμον ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ. (Ἰω. 12,32).

Οἱ Μαθηταὶ τοῦ ἰδόντες τὸν Ἰησοῦν ζῶντα μετὰ τὸν θάνατόν του ἐστερεώθησαν εἰς τὴν πίστιν, ὅτι αὐτὸς ἦτο ὁ μεσίας καὶ ὅτι ἦλθεν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ εἰς τὸν κόσμον καὶ ἤρχισαν νὰ κηρύττουν τὸ Εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ οὐχὶ μόνον εἰς τοὺς Ἰουδαίους, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ ἔθνη. Ὁ Παῦλος, ὁ διώκτης τοῦ Ἰησοῦ ἰδὼν καὶ αὐτὸς τὸν Ἰησοῦν ἐν τῇ ὁδῷ πρὸς τὴν Δαμασκὸν καὶ πιστεύσας ὅτι αὐτὸς ἦτο ὁ Χριστὸς ἀνέλαβε νὰ κηρύξῃ τὸ Εὐαγγέλιον πάσῃ τῇ κτίσει.

Ὅταν ἀπετάθησαν πρὸς τὰ ἔθνη εἶδον, ὅτι τὰ ἔθνη ἐζήτουν τὸν ἕνα Θεὸν τὸν ἀληθινὸν καὶ ἦσαν ἠνωμένα ὑπὸ μίαν βασιλείαν τὴν Ρωμαϊκὴν.

Ὅπου ἐκηρύττετο ὁ Ἰησοῦς ἐγένετο σύλλογος θρησκευτικὸς ἀναγνωρίζων ὡς ἀληθινὸν Θεὸν τὸν πατέρα τοῦ Ἰησοῦ, τὸν Ἰαβὲ ὡς ὁ Ἰησοῦς τὸν ἐκήρυξεν. Οἱ σύλλογοι οἱ ἄλλοι ὅλοι διελύθησαν καὶ ἔμεινε καὶ ἐδέσποσεν ὁ σύλλογος τοῦ Χριστοῦ, ὅστις ἐγένετο μέγας, περιλαβὼν ὅλον τὸν πεπολιτισμένον κόσμον. Εἶναι ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ κηρύττουσα, ὅτι ὁ εἰς ἀληθείας Θεὸς εἶναι ὁ ἐν τῷ Ἰησοῦ φανερωθεὶς Θεὸς τῆς ἀγάπης.

Τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ ὅταν ἠκούσθῃ εἰς τὸν κόσμον, ὑπῆρχε τὸ ρωμαϊκὸν κράτος.

ὁ κόσμος ἦτο ἡνωμένος ὑπὸ μίαν βασιλείαν, ἦτο ἡνωμένος ἐν τῷ Καίσαρι, τῷ αὐτοκράτορι τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους. Ὁ Ἄπ. Παῦλος ἀνέλαβε διατρέχων ὅλον τὸ ρωμ. κράτος, νὰ ἐνώσῃ τοὺς ἀνθρώπους ἐν τῷ Χριστῷ, νὰ ἰδρύσῃ βασιλείαν πνευματικὴν περιλαμβάνουσαν ὅλα τὰ ἔθνη, ὅλους τοὺς ἀνθρώπους.

Ἡ πνευματικὴ αὕτη βασιλεία ἡ ἐνώνουσα ὅλους τοὺς ἀνθρώπους εἶναι ἡ Χριστιανικὴ Ἐκκλησία. Κύριος αὐτῆς ὁ Ἰησοῦς, τὸ ἰδεῶδες, πρὸς ὃ δέον νὰ τείνῃ, νὰ συμμορφωθῇ πᾶς πολίτης αὐτῆς.

Εἷς Θεός, ὁ ἐν Χριστῷ τῷ θεανθρώπῳ φανερωθεὶς, ἡ ἀρχὴ τοῦ κόσμου. Εἷς σκοπὸς τοῦ ἀνθρώπου, ἡ ὁμοίωσις τῷ Χριστῷ τῷ Θεῷ, ἡ θέωσις αὐτοῦ.

(«Ἐκκλ. Βῆμα»).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΔΡΑΧ. 7